

ΤΕΙ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ &
ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ

**« Η Οικονομική Ανάπτυξη της Ελλάδας την περίοδο
1980 – 2000 »**

Σπουδάστριες:

Ζήκα Μαρία Α.Μ. 9416

Γατανά Καλλιόπη Α.Μ. 9787

Εισηγητής:

κ. Μαυριδάκης Θεοφάνης

Μάιος 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.....	5
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 1918 ΈΩΣ 1974 (ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ).....	5
1.1 Εισαγωγή.....	5
Εισαγωγική Ιστορική Αναδρομή Μετά Την Δικτατορία Και Τα Προβλήματα Της Χώρας Μας Πριν Την Εισαγωγή Της Στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	10
1.2 Καταγραφή Οικονομικών Στοιχείων από την Μεταπολίτευση και Μετά. ('74).....	10
1.2.1 Οι Δυο Όψεις Της Ελληνικής Οικονομίας.....	10
1.2.1.1 Ιστορική Αναδρομή.....	10
1.3 Η ελληνική οικονομία την περίοδο 1974-1989.....	13
1.3.1 Επενδύσεις και οικονομική ανάπτυξη.....	14
1.3.2 Νομισματικό καθεστώς και πληθωρισμός.....	16
1.3.3 Δημοσιονομική πολιτική και αναδιανομή του εισοδήματος.....	17
1.3.4 Οικονομική πολιτική και αναδιανομή του εισοδήματος.....	19
1.4 Η ελληνική οικονομία και η ΕΟΚ.....	19
1.5 Μεταβιβάσεις από την ΕΟΚ και ισοζύγιο πληρωμών.....	21
1.6 Συμπεράσματα.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ.....	25
Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1980-2000.....	25
2.1 Βασικά χαρακτηριστικά της οικονομικής ανάπτυξης.....	25
2.1.1 Εθνικό Εισόδημα, Εθνικό Προϊόν (ύψος και διάρθρωση).....	25
2.1.2. Ακαθάριστη Δαπάνη της Οικονομίας.....	28
2.1.3 Διανομή και Κατανομή του Εισοδήματος.....	32
2.1.3.1 Διανομή του εισοδήματος.....	33
2.1.3.2 Κατανομή του εισοδήματος.....	37
2.1.3.3 Περιφερειακή Κατανομή του εισοδήματος.....	38
2.1.3.4 Συγκρίσεις.....	40
2.1.4 Ιδιωτική Κατανάλωση.....	41
2.1.5 Ακαθάριστες Επενδύσεις και Πάγιο Κεφάλαιο.....	45
2.2 Χρήμα, Πίστη, Τράπεζες.....	51
2.2.1 Η προσφορά χρήματος.....	51
2.2.2 Χρηματοδότηση κατά φορείς.....	56
2.3 Δημόσια Οικονομικά.....	58
2.4 Εξωτερικές Οικονομικές Σχέσεις.....	61
2.5 Ισοζύγιο Πληρωμών.....	61
2.5.1 Βελτιώσεις του Ισοζυγίου Πληρωμών.....	69
2.6 Επενδύσεις και καθαρό πάγιο κεφάλαιο.....	70
2.7 Εργατικό Δυναμικό - Απασχολούμενοι - Άνεργοι.....	74
2.8 Πληθωρισμός.....	78
2.9 Απασχόληση και ανεργία: τάσεις 1995-1999.....	80
2.10 Εξέλιξη Του Δημόσιου Και Ιδιωτικού Τομέα.....	81
2.10.1 Η Πολιτική Ιδιωτικοποιήσεων.....	81
2.10.2 Η ελευθέρωση των αγορών.....	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ.....	88
Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	88
3.1 Ευρωπαϊκή Ένωση - Σύντομο Ιστορικό.....	88

3.1.1 Σχέση Ελλάδος - ΕΕ: ένα συνοπτικό χρονικό	91
3.2 Παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία της ελληνικής οικονομίας	92
3.2.1 Η Συνθήκη του Μάαστριχ	92
3.2.1.2 Επιφυλάξεις υπέρ των κρατών μελών	93
3.2.1.3 Περιορισμοί έναντι Τρίτων χωρών	94
3.2.2 Η Συνθήκη του Άμστερνταμ.....	94
3.2.3 Συνθήκη Σένγκεν	95
3.2.4 Η Μετανάστευση	96
3.2.4.1 Εισαγωγή	96
3.2.4.2 Βασικά χαρακτηριστικά.....	97
3.2.4.2.1 Δομή του πληθυσμού.....	97
3.2.4.2.2 Λόγοι Εγκατάστασης.....	99
3.2.4.2.3 Απασχόληση	100
3.2.4.2.4 Συμπεράσματα	101
3.3 Επιπτώσεις Της Ένταξης Στην Ε.Ε. : Ένα Σχόλιο.....	102
3.3.1 Γενικά.....	102
3.3.2 Χρηματικές εισροές – εκροές	102
3.4 Ελληνική Οικονομία Και Πραγματική Σύγκλιση:.....	104
Τι Μας Λένε Τα Δεδομένα 4 Δεκαετιών (1961-2000)	104
3.4.1 Εισαγωγή	104
3.4.2 Ανάπτυξη και σύγκλιση την περίοδο 1961-2000:	104
Η εμπειρία της Ελλάδας.....	104
3.4.3 Επίλογος.....	108
3.5 Η Εισαγωγή του Ευρώ.....	109
3.6 Συμπεράσματα	111
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.....	114
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1980-2000.....	114
4.1 Απασχόληση & Ανεργία.....	114
4.1.1 Γενικά.....	114
4.1.2 Απασχόληση κατά φύλο	115
4.1.3 Απασχόληση κατά ηλικία	116
4.1.4 Η έννοια και η ρύθμιση της μερικής απασχόλησης.....	117
4.1.5 Στατιστικά στοιχεία	118
4.1.6 Η ανεργία στη περίοδο 1983-90: οικονομετρική προσέγγιση.....	119
4.1.6.1 Προτάσεις για την αντιμετώπιση της ανεργίας.....	121
4.2 Ο Παρατεταμένος Στασιμοπληθωρισμός την Περίοδο	125
1980-1992	125
4.2. 1 Οικονομικές Διακυμάνσεις - Ανάπτυξη	125
4.2.2 Μακροοικονομικές ανισορροπίες και Εξέλιξη Ανεργίας	128
4.2.2.1 Μακροοικονομικές ανισορροπίες.....	128
4.2.2.2 Ανεργία	130
4.3 Εμπορικό Ισοζύγιο Το 1997-1998	134
4.3.1 Εισαγωγή	134
4.3.2 Εξαγωγές.....	136
4.3.3 Εισαγωγές	137
4.3.4 Εμπορικό ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων	138
4.4 Οι Εξελίξεις Της Ελληνικής Οικονομίας και οι Κατευθύνσεις της Οικονομικής Πολιτικής	140
4.4.1 Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Εξελίξεις και προοπτικές.....	140

4.4.2 Ανασκόπηση και απολογισμός της πολιτικής των ετών 1986-1994	148
4.4.3 Το ποσοστό ανεργίας κατά το 1997-1998	157
4.4.4 Διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας	160
4.4.5 Εξέλιξη Απασχόλησης και Ανεργίας.....	167
4.4.5.1 Ελληνική οικονομία, Απασχόληση και Ανεργία	167
4.4.5.2 Οι μεταβολές στην απασχόληση, ανεργία και η ανταγωνιστικότητα.....	171
4.5 Δημοσιονομικά Ελλείμματα Και Αύξηση Του Δημόσιου Χρέους.....	173
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	179
ΥΠΟ-ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΥΠΑΡΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΜΕΛΗ ΤΗΣ.....	179
5. Εισαγωγή	179
5.1 Γενικά.....	180
5.2 Παροχή ανθρώπινου και εργατικού δυναμικού	180
5.3 Πληθυσμός.....	181
5.4 Απασχόληση και ανεργία στις Χώρες – Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	182
5.4.1 Απασχόληση	183
5.4.2 Διάρθρωση της απασχόλησης κατά τομείς δραστηριότητας	184
5.4.3 Απασχόληση στη γεωργία	185
5.4.4 Απασχόληση στην βιομηχανία	186
5.4.5 Η ανεργία στις Δώδεκα Χώρες-Μέλη: τάσεις και συγκρίσεις (1983-1992)	186
5.4.6 Η ανεργία στις Δεκαπέντε Χώρες-Μέλη: τάσεις και συγκρίσεις (1990-1995) ...	187
5.4.7 Ανεργία στην Ελλάδα 1990-2001	188
5.4.8 Ο κατώτατος μισθός στην Ελλάδα	191
5.5 Κόστος εργασίας και Παραγωγικότητα	192
5.6 Η Διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Επιπτώσεις στην Ελληνική Βιομηχανία..	193
5.7 Ποιος θα πληρώσει τη Διεύρυνση	196
5.7.1 Εκρηκτική η ανισότητα στην Ε.Ε. των 27	200
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ- ΕΠΙΛΟΓΟΣ	201
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	202

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ 1918 ΈΩΣ 1974 (ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ)

1.1 Εισαγωγή

Μετά από τετρακόσια χρόνια υποταγής στους Τούρκους οι Έλληνες προσπάθησαν να ξεφύγουν από την στάσιμη κατάσταση στην οποία είχαν περιέλθει. Με την βοήθεια των φιλελλήνων (της Φιλικής Εταιρίας, των διάφορων κυβερνήσεων μέχρι το 1940 και αργότερα) κατάφεραν να φτάσουν σε μικρό χρονικό διάστημα τα πρότυπα ανάπτυξης των ευρωπαϊκών λαών.

Η Μικρασιατική καταστροφή το 1918-1922 βρήκε την Ελλάδα ανέτοιμη να απορροφήσει και να αποκαταστήσει ένα πληθυσμό 1,5 εκατομμυρίων πρόσφυγες. Όμως η έλευση των προσφύγων είχε και τις θετικές της συνέπειες. Ήρθαν στην Ελλάδα άνθρωποι με γνώσεις γενικά για τα οικονομικά, το εμπόριο, τις καλλιέργειες και τον τρόπο ζωής. Άλλαξαν την οικονομική, πολιτική και κοινωνική διάρθρωση της Ελλάδας. Την κατάσταση αυτή την διαδέχθηκε η διεθνής οικονομική κρίση το 1929 με όλες τις επιπτώσεις (νομισματική και κοινοβουλευτική κρίση). Από το 1926-1936 παρά τις μεγάλες δυσχέρειες έγιναν προσπάθειες για την αντιμετώπιση των βασικών οικονομικών προβλημάτων της χώρας.

Παρόλα αυτά η αποκατάσταση αντιμετωπίστηκε με επιτυχία και ετέθησαν οι πρώτες βάσεις για την βελτίωση της γεωργικής παραγωγής και την δημιουργία κάποιας αξιόλογης βιομηχανίας. Σημαντική ήταν η συμβολή των προσφύγων και των εξωτερικών δανείων (έγιναν έργα που αφορούσαν την κατασκευή των δρόμων, των νοσοκομείων, των σχολείων) σε μία περίοδο όπου η Ελλάδα ήταν κυρίως αγροτική χώρα.

Έτσι λοιπόν τις παραμονές του πολέμου το 1940 παρά τα πολιτικά γεγονότα που μεσολάβησαν από το 1933 και μετά η Ελλάδα ήταν έτοιμη για μία αναπτυξιακή εξόρμηση που θα την τοποθετούσε σε αξιόλογη θέση ανάμεσα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η ευκαιρία αυτή χάθηκε γιατί ο πόλεμος ανέτρεψε τα πάντα , παρά τις προσπάθειες που έγιναν από τον Ελευθέριο Βενιζέλο και τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου οι οποίοι με οξυδέρκεια και πάθος προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν. Ο πόλεμος διέλυσε τα πάντα και οι πρώτες ευκαιρίες για οικονομική ανάπτυξη χάθηκαν.

Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος με την τετράχρονη κατοχή ήρθε να ερημώσει και να απογυμνώσει την χώρα. Είμαστε η μοναδική χώρα από τις κατεληφθείσες χώρες στην οποία επήλθε , υπό το βάρος των δαπανών των στρατευμάτων της κατοχής , ένας άκρατος πληθωρισμός που εξανέμισε ολότελα την αξία της δραχμής . Είμαστε η μοναδική χώρα που υποχρεώθηκε να χορηγήσει δάνεια στους ξένους κατακτητές , που υποχρεώθηκε επίσης με επίσημη συμφωνία να τα εξοφλήσουν «εμείς οι πτωχοί Έλληνες ».

Όμως τόσο οι Γερμανία όσο και η Ιταλία στηριζόμενες σε πείριεργες και απαράδεκτες δικαιολογίες , αρνήθηκαν να εξοφλήσουν τα δάνεια μετά τον πόλεμο και το περίεργο είναι ότι καμία μεταπολεμική ελληνική κυβέρνηση δεν διεκδίκησε με αποφασιστικότητα την ιερή αυτή αξίωση του ελληνικού λαού.

Τελικά ήρθε η απελευθέρωση. Ο λαός ζούσε με την προσδοκία ενός καλύτερου αύριο. Πρόσμενε μια δίκαιη ανταμοιβή από τους συμμάχους στην νίκη των οπίων είχε συμβάλει αποτελεσματικά. Η κυβέρνηση της Εθνική Ενότητας με τον Γεώργιο Παπανδρέου είχε ετοιμάσει εκτός των άλλων και ένα γενικότερο πρόγραμμα οικονομικής

και κοινωνικής ανάπτυξης που είχε σαν σκοπό την σημαντική βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του ελληνικού λαού.

Όμως η αιώνια διχόνοια των Ελλήνων , οι ξένοι με τις επεμβάσεις τους που δεν επιθυμούσαν την ανάπτυξη της Ελλάδος σαν μίας σημαντικής Μεσογειακής χώρας καθώς και τα λάθη της ηγεσίας του κομμουνιστικού κόμματος , ματαίωσαν την ευκαιρία για μία καινούργια Ελλάδα και βύθισαν την χώρα στον εμφύλιο πόλεμο , που ανέτρεψε κάθε προσπάθεια ανασυγκρότησης και έθεσε τέρμα στο όνειρο ενός λαού που αναζητούσε την πρόοδο , την ευημερία και την ειρήνη.

~~Η περίοδος από την απελευθέρωση μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1950 είναι περίοδος αιματηρών συγκρούσεων , πολιτικών αντιθέσεων και συχνών κυβερνητικών αλλαγών. Μεταξύ του 1944-1952 σχηματίζονται 26 κυβερνήσεις. Αυτό και μόνο αρκεί για να δείξει σε ποια κατάσταση παράμενε η χώρα και πώς ήταν αδιανόητο να ληφθούν καν μέτρα για την οικονομική ανάπτυξη.~~

Η αλλαγή άρχιζε με την κυβέρνηση του Αλέξανδρου Παπάγου. Η περίοδος αυτή αν και μικρής διάρκειας διακρίνεται για τα ριζοσπαστικά μέτρα που παίρνει στην νομισματική και οικονομική πολιτική του υπουργού συντονισμού Σπύρου Μαρκεζίνη. Η πολιτική του αποτελεί σημαντικό σταθμό στην οικονομική ζωή του τόπου. Έλαβε μέτρα για την εξυγίανση των δημοσίων οικονομικών και την σταθεροποίηση της οικονομίας .

Η συμβολή του Καραμανλή 1955-1963 είναι μεγάλη στην ανάπτυξη της οικονομίας αλλά εξελίσσετε με αργούς ρυθμούς γιατί οι συνεργάτες του ήταν πολύ συντηρητικοί. Εισήγαγε για πρώτη φορά στην Ελλάδα την έννοια του προγραμματισμού , θέμα για το οποίο πολλοί πολιτικοί της εποχής εκείνης το θεωρούσαν συνώνυμο με τον κομμουνισμό. Παρόλα αυτά η κυβέρνηση Καραμανλή χάριν της αποφασιστικότητας του πρωθυπουργού της έθεσε τις βάσεις για μία

οικονομική ανάπτυξη , δραστηριοποιώντας τους αναπτυξιακούς τομείς της , αύξησε το εθνικό εισόδημα και βελτίωσε το βιοτικό επίπεδο του λαού ,χωρίς όμως να μπορέσει να επιφέρει διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία.

Από το 1955-1963 ξεκίνησε η ιδέα της ΕΟΚ που ο Καραμανλής έθεσε τις βάσεις στην χώρα μας και κατά κάποιον τρόπο μετά την πλήρη ένταξη μας ως τακτικά μέλη ήρθαν στην Ελλάδα πολλά χρήματα για όλους τους τομείς της οικονομίας .

Τον Ιανουάριο του 1964 έπειτα από εκλογές σχηματίζεται κυβέρνηση κέντρου από τον Γεώργιο Παπανδρέου η οποία δεν θα διαρκέσει πολύ , οπότε θα αποτραπεί από την λεγόμενη αποστασία και τις παρεμβάσεις των ανακτόρων. Προσπαθώντας ο Γ. Παπανδρέου να επιβάλει την τάξη στα οικονομικά της χώρας , αξιοποιεί το ΚΕΠΕ (κέντρο επιστημονικής που περιλαμβάνει οικονομικές αποφάσεις) το οποίο είχε ιδρυθεί το 1961 επί κυβερνήσεως Καραμανλή και διευθυντή τον Ανδρέα Παπανδρέου με σκοπό την δημιουργία την δημιουργία ενός μακροπρόθεσμου σχεδίου ανάπτυξης. Το σχέδιο αυτό δεν εφαρμόστηκε λόγω της ανατροπής του Γ. Παπανδρέου. Στην συνέχεια επί κυβέρνησης Στεφάνου Στεφανόπουλου και με υπουργό των Κωνσταντίνο Μητσοτάκη έγινε προσπάθεια ολοκλήρωσης του προγράμματος με σειρά μέτρων , η εφαρμογή των οποίων είχε συντελέσει στην επιτάχυνση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας. Η ευκαιρία αυτή όμως χάθηκε γιατί η στρατιωτική δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου 1967 ανέτρεψε κάθε ανάπτυξη.

Η κυβέρνηση της 21^{ης} Απριλίου 1967 δημιούργησε δικά της προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης με αποτέλεσμα να μην τεθεί σε εφαρμογή το προηγούμενο πρόγραμμα. Το πρόγραμμα που εφαρμόστηκε από της 21^{ης} Απριλίου παρόλο τον αυταρχικό τρόπο αντιμετώπισης των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων , έφερε

μία ισορροπία τόσο στα οικονομικά όσο και στα κοινωνικά θέματα. Όπως μείωση της ανεργίας , αύξηση των επενδύσεων , ΑΤΑ αυτόματη τιμαριθμική αναπροσαρμογή , μείωση του πληθωρισμού και διάφορες άλλες νομισματικές , δημοσιονομικές ρυθμίσεις. Το ξεσήκωμα των νέων λόγο της ανάγκης για αλλαγή , μίας νέας πολιτικής , τελείως διαφορετικής από τις προηγούμενες. Η νέα πολιτική θα αφορούσε στην συνεργασία των πολιτικών κομμάτων για την αντιμετώπιση των λαϊκών προβλημάτων με στόχο την επιτάχυνση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης μαζί με την αναγνώριση του κομμουνιστικού κόμματος . Η περίοδος αυτή της εθνικής ενότητας δεν κράτησε πολύ γιατί τέσσερις μήνες αργότερα επέρχεται διάσπαση της κυβέρνησης και οι πολιτικές παρατάξεις ΝΔ ,ΕΚ ,κ.τ.λ διαμελίστηκαν και η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ τους διέλυσαν τη χώρα. Θα έπρεπε να αρχίσει η εφαρμογή ενός μακροπρόθεσμου οικονομικού προγράμματος για να αντιμετωπιστούν οι διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας και να τεθούν στερεές βάσεις για μία γενικότερη αναπτυξιακή βάση.

Η κυβέρνηση Καραμανλή το 1974 συντέλεσε αναμφισβήτητα στην αύξηση του εθνικού εισοδήματος και στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου , δεν μπόρεσε όμως να προχωρήσει σε μεγάλα παραγωγικά έργα , παρόλο τις προσπάθειές της , και να μειώσει το μεγάλο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου και κατά συνέπεια του ισοζυγίου πληρωμών. Μετά μάλιστα από την αποχώρηση του Κ. Καραμανλή από την προεδρία της κυβέρνησης και την εκλογή του ως προέδρου της δημοκρατίας η οικονομική κατάσταση άρχισε να χειροτερεύει και η χώρα να βυθίζεται στην φάση των μεγάλων ελλειμμάτων του δημοσίου τομέα και στην συνέχιση του πληθωρισμού που παρέμεινε σε υψηλά ποσοστά.

Εισαγωγική Ιστορική Αναδρομή Μετά Την Δικτατορία Και Τα Προβλήματα Της Χώρας Μας Πριν Την Εισαγωγή Της Στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

1.2 Καταγραφή Οικονομικών Στοιχείων από την Μεταπολίτευση και Μετά. ('74).

1.2.1 Οι Δυο Όψεις Της Ελληνικής Οικονομίας

1.2.1.1 Ιστορική Αναδρομή

Όπως είναι πλέον γενικά αποδεκτό η Ελληνική Οικονομία τα χρόνια που ακολούθησαν την κατοχή και τον Εμφύλιο ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ ΔΥΟ ΟΨΕΙΣ. Η μία όψη από την αρχή της δεκαετίας του 1950 έως και το τέλος της δεκαετίας του 1970, η οποία χαρακτηρίζεται από πρωτοφανή ανάπτυξη και μία άλλη από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και μετά, που χαρακτηρίζεται από μία παρατεταμένη στασιμότητα.

1. Μετά το Παγκόσμιο Πόλεμο η κατεστραμμένη ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε με ρυθμούς τέτοιους, που θεωρούνται πρότυπο σε παγκόσμιο επίπεδο τόσο για τη δεκαετία του 1950 όσο και την δεκαετία του 1960. Το εθνικό εισόδημα αυξήθηκε κατά μέσο όρο με ρυθμούς 6,2% και 7,6%, για την δεκαετία του 1950 και 1960 αντίστοιχα. Το κατά κεφαλή εισόδημα υπερδιπλασιάστηκε η αγροτική παραγωγή αυξάνονταν κατά 5,5% ετησίως και η βιομηχανική παραγωγή κατά 7,7% ετησίως. Για το λόγο αυτό ενώ η Ελλάδα και η Τουρκία υπέβαλαν αίτηση ένταξης στην ΕΟΚ το 1958 με 7 εβδομάδες διαφορά, η Ελλάδα εντάχθηκε το 1981 ενώ η ένταξη της Τουρκίας προβλέπεται να γίνει μετά το 2000 και πάντα μέσω Αθηνών και Λευκωσίας.

Αν λάβει κανείς υπόψη του τις Παγκόσμιες οικονομικές συνθήκες της δεκαετίας του '70, τα επιτεύγματα της ελληνικής οικονομίας την περίοδο αυτή είναι σημαντικά. Ο πληθωρισμός μειώθηκε αμέσως μετά τη μεταπολίτευση από 27% το 1974 σε 13% το 1975 και σταθεροποιήθηκε στο 12% το 1978. Το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα

αυξήθηκε μεταξύ 1974-1979 κατά 4,3% ετησίως. Το κατά κεφαλή εισόδημα αυξήθηκε μεταξύ 1974 -1981 από \$2.400 σε \$4.200 σε τρέχουσες τιμές (σε σταθερές τιμές από \$3.400 σε \$4.120 *(το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι πλασματικό γιατί συμπεριλαμβάνονταν και τα εισοδήματα των εφοπλιστών)). Οι μισθοί κατά την περίοδο 1974 - 1979 αυξήθηκαν σε σταθερές τιμές κατά 40%. Επιτεύγματα μοναδικά στην Ευρώπη παρά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση στις αρχές του '70, το πραγματικό πολιτικό και οικονομικό χάος, που κληροδότησε η δικτατορία και τους δύο σεισμούς στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη.

2. Στα μέσα του έτους 1980 η ευνοϊκή πορεία της οικονομίας ανακόπηκε. Η χώρα δεν άντεξε στη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση. Είναι αλήθεια ότι ο πληθωρισμός αυξήθηκε σε 24% το 1980 και 1981 (ενώ στην ΕΟΚ κατά μέσω όρο ήταν 12%) και η ανεργία αυξήθηκε το 1981 στο 4% . Είναι όμως επίσης αλήθεια ότι επί ΝΔ 1974 - 1979 όχι μόνο δεν υπήρχε ανεργία αλλά έγινε και επαναπατρισμός 100.000 περίπου μεταναστών. Εν τούτοις το 1981 η χώρα μας πληρούσε όλους τους όρους της Συνθήκης του Μάαστριχ, πλην του πληθωρισμού.

3. Τον Οκτώβριο του 1981 χάθηκε η ευκαιρία (λόγω του κλίματος ανοχής που υπήρχε) να ξαναδρομολογηθεί η οικονομία στη σταθερότητα και την ανάπτυξη, που είχε διαταραχθεί από τη παγκόσμια οικονομική συγκυρία.

Μεταξύ 1982 - 1989 το ΑΕΠ αυξήθηκε με ρυθμούς αισθητά μικρότερους απ' αυτούς των χωρών της ΕΟΚ (με ρυθμούς μέσων όρων για την Ελλάδα 1,7%, για δε την ΕΟΚ 2,7%), για πρώτη φορά από το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Την ίδια περίοδο ο πληθωρισμός υπερτετραπλασιάστηκε απ' αυτούς των χωρών της ΕΟΚ (πληθωρισμός για την Ελλάδα 18,2%, για δε την ΕΟΚ 4,5%). Η ανεργία αυξήθηκε από 4,1% το 1981 σε 7,8% το 1989 και το χειρότερο απ' όλα είναι ότι το 60% των ανέργων ήταν νέοι ηλικίας μικρότεροι των 29 ετών. Το δώρο του

ΠΑΣΟΚ στη νεολαία ήταν ότι ο ένας στους δύο ανέργους ήταν νέος. Οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου καθηλώθηκαν στα επίπεδα του 1975, ο δε εξωτερικός δανεισμός ξεπέρασε τα 20 δις δολάρια. Όσα δάνεια έκανε την δεκαετία του '80 η Ελλάδα στο εξωτερικό δεν είχαν γίνει από τη σύσταση του Ελληνικού κράτους.

Όλα αυτά συνέβησαν παρά την ευνοϊκή διεθνή συγκυρία, δηλαδή τα ωφελήματα από την ΕΟΚ (1981 - 1989 η Ελλάδα εισέπραξε 1,5 τρις δρχ.) τη μείωση της τιμής του πετρελαίου (υπολογίζεται ότι η Ελλάδα εξοικονόμησε 1,1 τρις) και τη μείωση της τιμής του δολαρίου διεθνώς και των επιτοκίων, που συνεπάγεται όφελος για την ελληνική οικονομία εκείνη την εποχή 3 τρις δρχ.

1. ΤΟ ΧΡΕΟΣ. Τριάντα δύο τρισεκατομμύρια δρχ., συσσωρευμένο δημόσιο χρέος ή χρέος του ευρύτερου δημόσιου τομέα για το 1994, σημαίνει ότι κάθε ελληνική οικογένεια (τέσσερα άτομα) είναι χρεωμένη με 12 εκατομμύρια δρχ. Δηλαδή με επιτόκιο 20%, κάθε τετραμελής οικογένεια πρέπει να πληρώνει φόρους 2,5 εκατομμυρίων δρχ. το χρόνο, για την αποπληρωμή των τόκων που της αναλογούν. Το χρέος κυριολεκτικά απειλεί να μας καταβροχθίσει. Με χρέος 32 τρις δρχ. και ΑΕΠ 18,9 τρις δρχ. σημαίνει ότι η σχέση ΧΡΕΟΣ / ΑΕΠ είναι 169% (με τη νέα δε αναθεώρηση του ΑΕΠ, που είναι για το 1994 23 τρις δρχ., η σχέση ΧΡΕΟΣ / ΑΕΠ είναι 139%) , που σημαίνει με απλά λόγια ότι οι Έλληνες πρέπει να δουλεύουν πάνω από ενάμισι χρόνο χωρίς να καταναλώνουν τίποτα. Που σημαίνει αν θέλετε, ότι η ελληνική οικονομία έχει να φτάσει σε αυτά τα χάλια από την εποχή του Παγκόσμιου Πολέμου και του Εμφυλίου, τότε που η Επιτροπή Πολεμικών Επανορθώσεων του Παρισιού είχε υπολογίσει ότι η οικονομική καταστροφή της Ελλάδος λόγω του πολέμου αντιστοιχούσε σε αξία ΑΕΠ 18 μηνών.

2. ΟΙ ΕΥΘΥΝΕΣ. Όπως είναι γνωστό, οι προϋπολογισμοί πριν από το 1981 ήταν ισοσκελισμένοι. Το μόνο χρέος που υπήρχε πριν από το 1980 ήταν το χρέος, που δημιουργήθηκε από το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων. Ζώντας με δανεικά τη δεκαετία του 1980 φτάσαμε σήμερα να είμαστε η πιο χρεωμένη Χώρα στην Ευρώπη. Το χρέος πολλαπλασιάζεται με γεωμετρική πρόοδο. Για παράδειγμα την περίοδο 1990 - 1993, μόνο για τους τόκους των δανείων που έγιναν τη δεκαετία του 1980, πληρώθηκαν περίπου 7 τρις δρχ.

ΔΟΧΕΙΑ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑΣ. Αυτό είναι το αποτέλεσμα της δημιουργίας των συγκοινωνούντων δοχείων της χρεοκοπίας από τη δεκαετία του 1980. (3)

1.3 Η ελληνική οικονομία την περίοδο 1974-1989

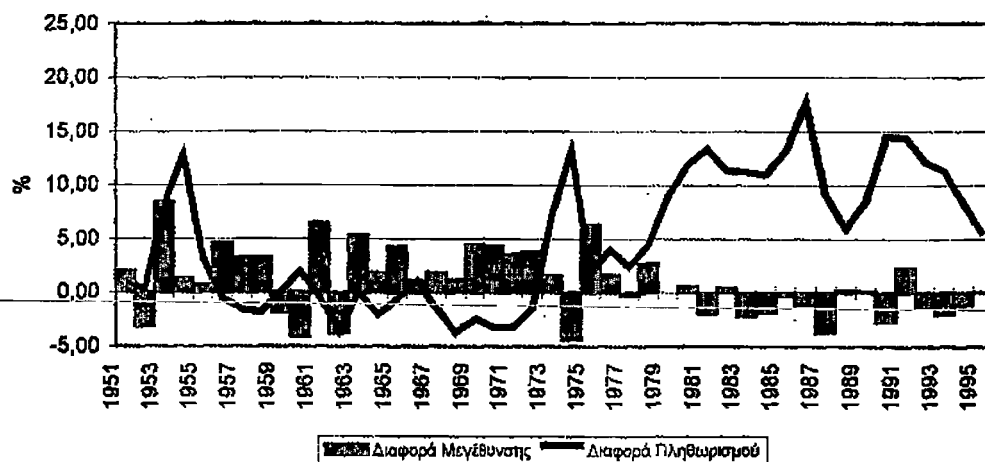
Την εικοσαετία μετά τη μεταπολίτευση η ελληνική οικονομία παρουσίασε μια εντελώς διαφορετική όψη από εκείνη της αμέσως προηγούμενης εικοσαετίας 1954-1973.

Η περίοδος 1954-1973 συνδύασε ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό οικονομικής ανάπτυξης (περίπου 7%) και ιδιαίτερα χαμηλό πληθωρισμό (κάτω από 4% κατά μέσο όρο). Η εικοσαετία 1975-1994 χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό οικονομικής ανάπτυξης (περίπου 2% κατά μέσο όρο) και ιδιαίτερα υψηλό πληθωρισμό (18% κατά μέσο όρο). Η επιδείνωση αυτή ήταν πολύ χειρότερη απ' ό,τι για τις υπόλοιπες χώρες του ΟΟΣΑ, με αποτέλεσμα να υπάρξει σημαντική απόκλιση από την εμπειρία των προηγμένων χωρών με τις οποίες συγκλίναμε κατά την εικοσαετία 1954-1973 (βλ. Διάγραμμα 11.1). Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών χειροτέρευσε σε περιόδους όπως αυτές των δύο πετρελαϊκών διαταραχών ή σε περιόδους πολιτικής αστάθειας και υποτιμητικών προσδοκιών, αλλά μετά το 1986

ανέκαμψε, παρά τη θεαματική σε όλη την περίοδο χειροτέρευση του εμπορικού ισοζυγίου. Πώς εξηγούνται αυτές οι οικονομικές εξελίξεις; (6)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.1

ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΟΣΟΣΤΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ
ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΟΟΣΑ (1950-1995)

Πηγή: ΟΟΣΑ.

1.3.1 Επενδύσεις και οικονομική ανάπτυξη.

Η επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης μετά το 1973 οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά σε δύο παράγοντες:

A) Στη σημαντική πτώση των ιδιωτικών και των δημόσιων επενδύσεων ως ποσοστό στο ΑΕΠ.

B) Στη σημαντική μείωση της αποδοτικότητας των νέων επενδύσεων.

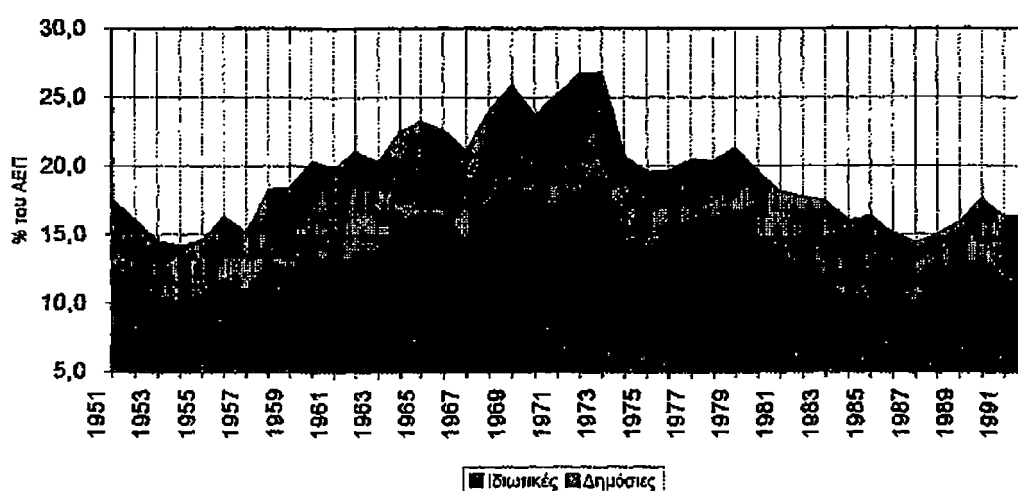
Οι συνολικές επενδύσεις μειώθηκαν ως ποσοστό του ΑΕΠ από 22% την περίοδο πριν από το 1973 σε 18% κατά μέσο όρο την περίοδο μετά το 1974 (βλ. Διάγραμμα 11.2).

Από μόνη της αυτή η πτώση συντέλεσε σε μείωση του μέσου ετήσιου ποσοστού οικονομικής ανάπτυξης κατά 1,5 ποσοστιαία μονάδα. Ακόμη χειρότερα όμως, η παραγωγικότητα των νέων επενδύσεων έπεσε στο μισό μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Η πτώση αυτή συνέβαλε σε

μείωση του μέσου ετήσιου ποσοστού οικονομικής ανάπτυξης κατά 3,5 ποσοστιαίες μονάδες. Έτσι, έχουμε $1,5+3,5=5$ ποσοστιαίες μονάδες, που είναι η συνολική πτώση του μέσου ετήσιου ποσοστού οικονομικής ανάπτυξης μεταξύ 1954-1973 και 1974-1993. Η πτώση των επενδύσεων και της αποδοτικότητάς τους, με εξαίρεση τις περιόδους των δύο πετρελαϊκών διαταραχών, φαίνεται να οφείλεται σε μεγάλο ποσοστό σε εγχώριες στρεβλώσεις και ιδιαίτερα στις εξελίξεις στην αγορά εργασίας, στη φορολογική πολιτική και την προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και στη μείωση των επενδύσεων υποδομής. Σημαντικό ρόλο φαίνεται να έπαιξε επίσης μια σειρά από μικροοικονομικές στρεβλώσεις που σχετίζονται με τις εθνικοποιήσεις και την επέκταση του κράτους-παραγωγού, την αύξηση των επιδοτήσεων και των επιχορηγήσεων και τη χειροτέρευση της δημόσιας διοίκησης. (6)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.2

ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ (1948-1992)

Πηγή: ΕΣΥΕ.

1.3.2 Νομισματικό καθεστώς και πληθωρισμός.

Ένα δεύτερο συμπέρασμα μας είναι ότι η μεγάλη αύξηση του πληθωρισμού οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη μεταβολή του νομισματικού καθεστώτος μετά το 1972, από το καθεστώς σταθερών ισοτιμιών σε σχέση με κάποιο ισχυρό θερών ισοτιμιών σε σχέση με κάποιο ισχυρό νόμισμα στο καθεστώς της διευκολυντικής διολίσθησης. Το Διάγραμμα 11.3 δείχνει την εξέλιξη του ποσοστού της διολίσθησης και της διαφοράς πληθωρισμού Ελλάδας - ΟΟΣΑ. Ο πληθωρισμός πυροδοτήθηκε το 1973, καθώς η δραχμή από το 1972 ακολούθησε την υποτίμηση του δολαρίου έναντι των ευρωπαϊκών νομισμάτων, σε συνθήκες υπερθέρμανσης της ελληνικής οικονομίας.

Συνεχίστηκε λόγω της αύξησης των τιμών των πρώτων υλών, της πρώτης πετρελαϊκής διαταραχής και της σχετικά διευκολυντικής στάσης της νομισματικής πολιτικής στις μεγάλες μισθολογικές αυξήσεις του υπολοίπου της δεκαετίας του 1970.

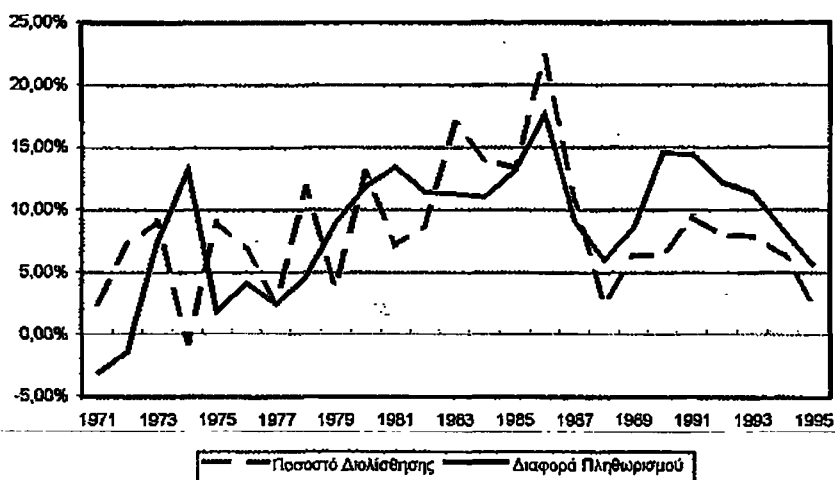
Ο πληθωρισμός μονιμοποιήθηκε σε υψηλά επίπεδα μετά τη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση, βοηθούμενος από τη καθιέρωση της Αυτόματης Τιμαριθμικής Αναπροσαρμογής (ΑΤΑ) και την ακόμη πιο ελαστική συναλλαγματική πολιτική για μεγάλο μέρος της δεκαετίας του 1980. Σε συνδυασμό με τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας, δημιουργήθηκε ένας φαύλος κύκλος μισθολογικών αυξήσεων, υποτίμησης, νέων μισθολογικών αυξήσεων και τανάπαλιν.

Η χώρα δεν εκμεταλλεύτηκε τις ευκαιρίες που της προσέφερε το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα(ΕΝΣ), ώστε να προσδώσει έναν αξιόπιστο αντιπληθωριστικό χαρακτήρα στη νομισματική πολιτική.

Ακόμη και όταν άρχισε ο περιορισμός της διολίσθησης, αυτός έγινε εξαιρετικά σταδιακά και για μεγάλο διάστημα δεν είχε σχεδόν καμία επίδραση στις πληθωριστικές προσδοκίες. (6)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.3

ΠΟΣΟΣΤΟ ΔΙΟΛΙΣΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΡΑΧΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ
ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΟΟΣΑ (1971-1995)

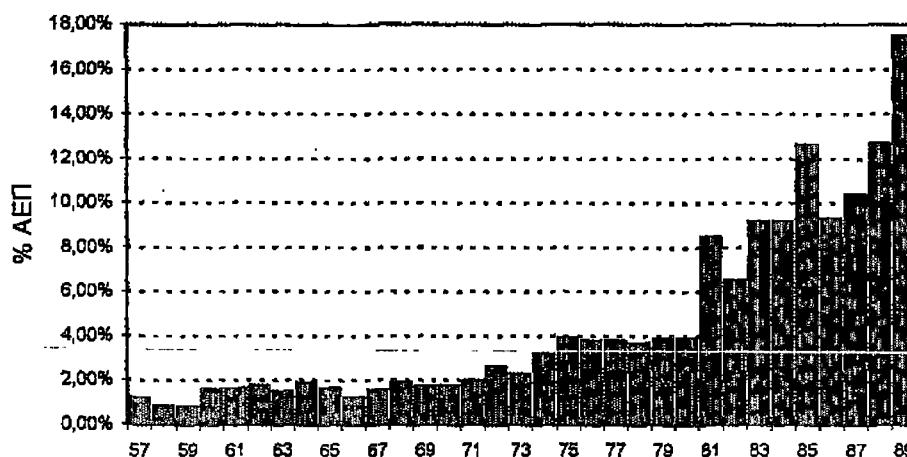
Πηγή: ΟΟΣΑ.

1.3.3 Δημοσιονομική πολιτική και αναδιανομή του εισοδήματος.

Ένα τρίτο συμπέρασμα είναι ότι η έντονα επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, που συντέλεσε στη μείωση των εθνικών αποταμιεύσεων, οφείλεται στις προσπάθειες των πολιτικών κομμάτων να ικανοποιήσουν χωρίς μεγάλο κόστος τις απαιτήσεις για αναδιανομή του εισοδήματος και να δεσμεύσουν τους πολιτικούς τους αντιπάλους. Οι προσπάθειες αυτές σημείωναν ιδιαίτερη έξαρση σε εκλογικές περιόδους (βλ. Διάγραμμα 11.4). Αν επρόκειτο για συνειδητή πολιτική «εξαγοράς» του εκλογικού σώματος, τότε το πείραμα απέτυχε. Οι κυβερνήσεις που την υιοθέτησαν, με εξαίρεση το 1985, έχασαν τις εκλογές. Το πιθανότερο είναι όμως ότι επρόκειτο για προσπάθεια επίρριψης του κόστους της αναδιανομής του εισοδήματος και της επέκτασης της κρατικής δραστηριότητας στις μελλοντικές γενιές και στις μελλοντικές κυβερνήσεις.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.4

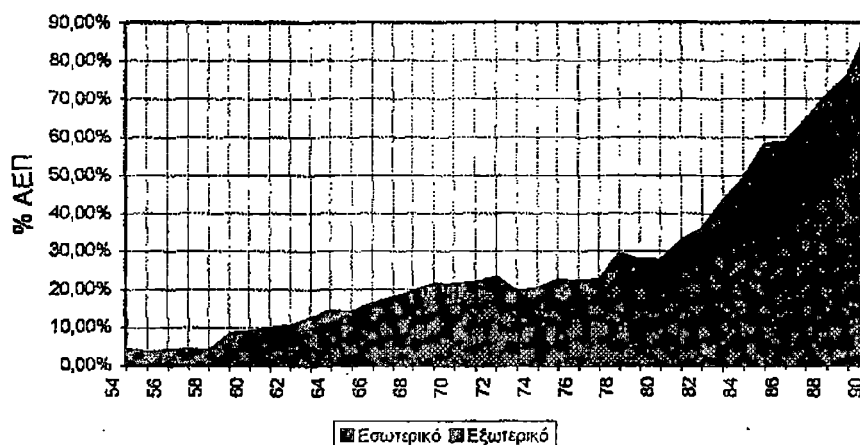
ΟΙ ΔΑΝΕΙΑΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (1957-1989)

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, Γενικοί Προϋπολογισμοί του Κράτους.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.5

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (1951-1989)

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών και ΕΣΥΕ.

Πρώτη επιχείρησε την πολιτική αυτή η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας την περίοδο 1980-1981. Ωστόσο η πολιτική αυτή βρήκε την πληρέστερη έκφραση της την πρώτη τετραετία του ΠΑΣΟΚ. Πριν από το 1986, όταν οι μεταβιβάσεις από την ΕΟΚ ήταν ακόμη σχετικά χαμηλές, η

πολιτική αυτή, μαζί με την εισοδηματική πολιτική, προκάλεσε μεγάλη επιδείνωση στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και οδήγησε σε χαλάρωση της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής, με αποτέλεσμα τη διατήρηση του πληθωρισμού σε υψηλά επίπεδα. Μετά το 1986 η δημοσιονομική πολιτική απέκτησε τη δική της δυναμική, λόγω της ταχύτατης συσσώρευσης του δημόσιου χρέους (βλ. Διάγραμμα 11.5). Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η συσσώρευση του εσωτερικού δημόσιου χρέους, σε συνδυασμό με την ανάγκη εξυπηρέτησης του με υψηλά και αφορολόγητα επιτόκια, σταδιακά ανέτρεψε σε μεγάλο βαθμό την αναδιανομή του εισοδήματος που επιδιώχθηκε, με τόσο μεγάλο κόστος για τις επενδύσεις και την ανάπτυξη, τη δεκαετία 1975-1985. (6)

1.3.4 Οικονομική πολιτική και αναδιανομή του εισοδήματος

Υπήρξε επίδραση στο φορολογικό καθεστώς , στις εργασιακές σχέσεις στους δημοσιονομικούς κανόνες , στην λειτουργία της αγοράς , στο πιστωτικό σύστημα , στη δημόσια διοίκηση . (6)

1.4 Η ελληνική οικονομία και η ΕΟΚ

Η είσοδος της Ελλάδας στην ΕΟΚ το 1981, παρά τα μεγάλα πολιτικά και εθνικά πλεονεκτήματά της, για μεγάλο διάστημα διευκόλυne αντί να εμποδίσει τις δυσμενείς οικονομικές εξελίξεις. Με τη σημαντική μεταφορά πόρων προς την Ελλάδα κατέστη δυνατή η αύξηση της ιδιωτικής και της δημόσιας κατανάλωσης παρά την κατάρρευση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Έτσι, για ένα σχετικά μεγάλο διάστημα δε συνειδητοποιήθηκε η προϊούσα επιδείνωση της οικονομικής μας κατάστασης.

Εκτός από σύντομες περιόδους κρίσης στο ισοζύγιο πληρωμών, όπως το 1985 και το 1990 το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών μπορούσε να χρηματοδοτηθεί άνετα, παρά τη σημαντική χειροτέρευση του εμπορικού ισοζυγίου. Ο τομέας των εμπορεύσιμων, και κυρίως η βιομηχανία, υπέστη σημαντικά πλήγματα, όχι τόσο από την απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, η οποία στο μεγαλύτερο βαθμό συντελέστηκε είτε πριν από το 1981 είτε μετά το 1989, αλλά από την εκτόπιση που παραδοσιακά δημιουργούν οι άδηλες πληρωμές, επιτρέποντας αύξηση της ιδιωτικής και της δημόσιας κατανάλωσης. Σε όλη σχεδόν τη δεκαετία του 1980 η ύπαρξη του ρυθμιστικού φόρου και άλλων μορφών μη δασμολογικής προστασίας παρείχε σημαντική προστασία στην εγχώρια βιομηχανία.

Ωστόσο η αύξηση της κατανάλωσης που επιφέρουν οι μεταβιβαστικές πληρωμές από το εξωτερικό πρέπει να κατανεμηθεί μεταξύ μη εμπορεύσιμων διεθνώς και εμπορεύσιμων αγαθών. Δεδομένου ότι η ζήτηση για μη εμπορεύσιμα μπορεί να ικανοποιηθεί μόνο από την εγχώρια παραγωγή, επέρχεται αύξηση της σχετικής τιμής τους και εκτόπιση των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών, όπως των βιομηχανικών, από την εγχώρια παραγωγή. Η διαδικασία αυτή, που εκδηλώνεται μέσω μισθολογικών αυξήσεων που υπερβαίνουν την παραγωγικότητα, προκαλεί αναδιάρθρωση της παραγωγής υπέρ των μη εμπορεύσιμων αγαθών, που είναι περισσότερο εντάσεως εργασίας, και σε βάρος των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών, όπως των βιομηχανικών.

Επίσης, οι μεταβιβάσεις από την ΕΟΚ έπαιξαν κρίσιμο ρόλο στη συνέχιση της διαδικασίας αύξησης της δημόσιας κατανάλωσης και διευκόλυναν την αναβολή των αναγκαίων δημοσιονομικών και διαρθρωτικών προσαρμογών. (6)

1.5 Μεταβιβάσεις από την ΕΟΚ και ισοζύγιο πληρωμών .

Τη δεκαετία του 1980, και ιδιαίτερα μετά το 1986, σημαντικό ρόλο έπαιξαν και οι υψηλές μεταβιβάσεις από την ΕΟΚ , οι οποίες , μαζί με την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική , επέτρεψαν σημαντικές αυξήσεις στην ιδιωτική κατανάλωση , παρά την κατάρρευση του ποσοστού της οικονομικής ανάπτυξης(βλ. Διάγραμμα 11.6). Ακόμη και μετά το 1990, όταν ξεκίνησαν οι προσπάθειες περιορισμού των δημοσιονομικών ελλειμμάτων με αυξήσεις της φορολογίας, οι μεταβιβάσεις από την ΕΟΚ συντήρησαν την ιδιωτική κατανάλωση σε υψηλά επίπεδα. Η επίδραση αυτή των μεταβιβάσεων από την ΕΟΚ υπήρξε θετική για το ισοζύγιο πληρωμών , αλλά αρνητική για το εμπορικό ισοζύγιο. Επικράτησαν υψηλότεροι πραγματικοί μισθοί , άρα και μικρότερη διεθνής ανταγωνιστικότητα από ότι θα ήταν δυνατό αν δεν υπήρχαν οι μεταβιβάσεις αυτές . Η μικρότερη διεθνής ανταγωνιστικότητα και η μείωση της διεθνής αποταμίευσης συντέλεσαν στο να εκτοπιστεί ο τομέας των εμπορεύσιμων.

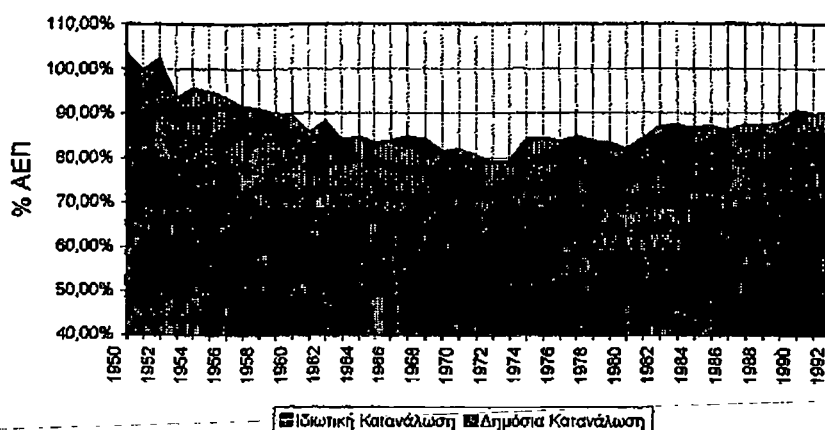
Επίσης , οι μεταβιβάσεις από την ΕΟΚ συντέλεσαν στο να διατηρηθεί επί μακρών ο επεκτατικός χαρακτήρας της δημοσιονομικής πολιτικής , καθώς αμβλύθηκαν οι αρνητικές επιπτώσεις από την χειροτέρευση του βασικού ισοζυγίου. Επειδή οι μεταβιβάσεις αυτές δεν χρησιμοποιήθηκαν για την αποτελεσματική βελτίωση της υποδομής της οικονομίας , δεν είχαν καμία σχεδόν αναπτυξιακή επίδραση.

Τα παραπάνω αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά του καθεστώτος της διολίσθησης . Η συμβολή του Ανδρέα Παπανδρέου ήταν μεγάλη και βοήθησε στην αναδιανομή του εισοδήματος και στην εξισορρόπηση μεταξύ των τάξεων. Η αλλαγή αυτή συμπίπτει με την ένταξη της χώρας στην ευρωπαϊκή κοινότητα που έγινε τον Ιανουάριο του 1981 επί κυβερνήσεως Καραμανλή. Η ένταξη αυτή απαιτούσε

προσαρμογή θεσμών , διαδικασιών και στόχων στις κοινοτικές επιταγές και αλλαγή νοοτροπίας τόσο του κράτους όσο και των επιχειρηματικών φορέων , που είχαν συνηθίσει να αναπτύσσονται κάτω υπό την σκέπη του κρατικού παρεμβατισμού και των τραπεζικών πιστώσεων . Η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης Παπανδρέου στηρίζεται στην λειτουργία μίας μεικτής οικονομίας (ιδιωτικός και δημόσιος τομέας). Απέφυγαν τις κρατικοποιήσεις και αυτό γιατί ο δημόσιος τομέας ήταν τόσο προβληματικός και εκτεταμένος ώστε εκείνο που προείχε ήταν η εξυγίανση και ο εκσυγχρονισμός του και όχι η διεύρυνση του. Ακόμη κυβέρνηση Παπανδρέου προχώρησε σε σημαντικές αυξήσεις των μισθών , θεσμοθέτησε ένα σύστημα Αυτόματης Τιμαριθμικής Αναπροσαρμογής (ΑΤΑ) και ενέτεινε τους ελέγχους των τιμών.

Οι προβληματικές επιχειρήσεις ήταν υπερχρεωμένες και αδυνατούσαν να λειτουργήσουν. Για να αποφευχθούν οι απολύσεις που θα επέτειναν το πρόβλημα της ανεργίας υιοθετήθηκε η πολιτική της μετοχοποίησης των χρεών τους (αυτός που θα εξοφλούσε το χρέος θα γινόταν μέτοχος) ώστε οι επιχειρήσεις αυτές να περιέλθουν στις τράπεζες που ελέγχονταν από το κράτος. Η πολιτική αυτή έφερε το κράτος σε αδιέξοδο γιατί δεν υπήρχαν κατάλληλοι άνθρωποι να διαχειριστούν τις επιχειρήσεις αυτές . Αυτά και άλλα προβλήματα προέκυψαν επί κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ με αποτέλεσμα το έλλειμμα του δημόσιου τομέα να φτάσει στο 18% του εθνικού εισοδήματος. Θέμα που οδηγεί σε υψηλό πληθωρισμό και αύξηση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών. Ας προστεθεί ότι η ελληνική οικονομία υφίσταται έντονο ανταγωνισμό από τις προηγμένες χώρες της ευρωπαϊκής αγοράς τόσο από άποψη ποιότητας όσο και από άποψη τιμής. (6)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11.6
 ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ (1950-1992)

Πηγή: ΕΣΥΕ

1.6 Συμπεράσματα

Η εποχή της διολίσθησης υπήρξε μια από τις πλέον αρνητικές περιόδους για την ελληνική οικονομία. Η διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης ανεκόπη, ενώ ο πληθωρισμός παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα. Πρόκειται για την πρώτη ίσως περίοδο στην ιστορία της νεότερης Ελλάδας που ο πληθωρισμός δεν προκλήθηκε από πολεμικές αναστατώσεις. Οι δημοσιονομικές διαταραχές της εποχής της διολίσθησης είχαν τη βάση τους στην προσπάθεια αναδιανομής του εισοδήματος και του πλούτου μέσω της πολιτικής μισθών και της διεύρυνσης του δημόσιου τομέα και στη συνακόλουθη διευκολυντική στάση της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 ήταν προφανές ότι η πολιτική αυτή δεν μπορούσε να διατηρηθεί. Η πρώτη κρίση εκδηλώθηκε μέσω του ισοζυγίου πληρωμών και οδήγησε στο βραχύβιο σταθεροποιητικό πρόγραμμα του 1985-1987. Το πρόγραμμα αυτό στηρίχθηκε στον περιορισμό των

μισθολογικών αυξήσεων, αλλά δεν κατόρθωσε να αντιστρέψει τη μεγέθυνση του δημόσιου τομέα και του δημόσιου χρέους. Μετά την εγκατάλειψη του, στα τέλη του 1987, οι μισθολογικές αυξήσεις επιταχύνθηκαν και πάλι, με αποτέλεσμα την κρίση του 1989-1990. Η κρίση αυτή, σε συνδυασμό με την πολιτική αβεβαιότητα της διατίας εκείνης, οδήγησε σε νέα επιτάχυνση του πληθωρισμού και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και σε νέα προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών.

Είναι επίσης χαρακτηριστική η αδυναμία της χώρας να παρακολουθήσει τις ευρωπαϊκές εξελίξεις. Ενώ η Ελλάδα έγινε μέλος της ΕΟΚ από το 1981, αντί να υπάρξει προσπάθεια προσαρμογής στα δρώμενα στην Ευρώπη η χώρα ακολούθησε οικονομική πολιτική που την οδήγησε σε απόκλιση από τις υπόλοιπες οικονομίες της Κοινότητας. Επέτρεψε την αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων σε μια περίοδο που στην υπόλοιπη Κοινότητα έγινε σημαντική δημοσιονομική προσαρμογή σε σχέση με τη δεκαετία του 1970. Επίσης, η Ελλάδα δεν επιδίωξε τη συμμετοχή της στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα, κάτι που βοήθησε τις οικονομίες της Κοινότητας να περιορίσουν τον υψηλό πληθωρισμό τους μετά τη δεύτερη πετρελαϊκή διαταραχή. Ενώ σε προηγούμενες ιστορικές περιόδους υπήρχε η δικαιολογία των πολεμικών αναστατώσεων, που αποσταθεροποιούσαν τα δημόσια οικονομικά, η αποσταθεροποίηση της εποχής της διολίσθησης, ιδίως τη δεκαετία του 1980, οφειλόταν αποκλειστικά στην αποτυχία των κυβερνήσεων της περιόδου αυτής να ελέγξουν τις κοινωνικές πιέσεις για βελτίωση του βιοτικού επιπέδου μέσω δανεισμού από τις μελλοντικές γενιές. Η πολιτική αυτή σύντομα οδήγησε σε οικονομικό αδιέξοδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1980-2000

2.1 Βασικά χαρακτηριστικά της οικονομικής ανάπτυξης

2.1.1 Εθνικό Εισόδημα, Εθνικό Προϊόν (ύψος και διάρθρωση)

Το προπολεμικό εθνικό εισόδημα της χώρας υπήρξε από τα χαμηλότερα της Ευρώπης. Οι καταστροφές από τον πόλεμο, την κατοχή και την εμφύλια σύρραξη είχαν ως αποτέλεσμα μόλις στα μέσα της δεκαετίας του 1950 η χώρα να επανέλθει στα προ του 1940 επίπεδα, παρά τη σημαντική βοήθεια που έλαβε από το εξωτερικό (ungra, σχέδιο Marsall κ.λπ.). Στα τέλη της δεκαετίας του 1940 η ελληνική οικονομία εμφάνιζε σε μεγάλο βαθμό τα χαρακτηριστικά μιας υπανάπτυκτης χώρας: παραδοσιακός τομέας με καθυστερημένες δομές, αρχαϊκές μεθόδους παραγωγής και διάθεσης προϊόντων, δευτερογενής τομέας αποτελούμενος μάλλον από βιοτεχνίες ισχνού δυναμισμού και υπηρεσίες σε πρωτόγονο επίπεδο (δομής και αποτελεσματικότητας). Από τον πίνακα Α.1. προκύπτει ότι μεταξύ 1950 και 1990 το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 559% σε σταθερές τιμές 1970, ή με μέσο ρυθμό μεταβολής 4,83%.

Ακαθάριστο εθνικό εισόδημα σε τιμές συντελεστών Παραγωγής είναι το σύνολο των αμοιβών των μονίμων κατοίκων της Χώρας από τη συμμετοχή τους στην παραγωγική λειτουργία για την Παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών εντός συγκεκριμένου διαστήματος (συνήθως έτος).

Το καθαρό εθνικό εισόδημα σε τιμές συντελεστών Παραγωγής είναι το μέγεθος εκείνο το οποίο απομένει μετά την αφαίρεση των αποσβέσεων από το ακαθάριστο εισόδημα. Ως απόσβεση νοείται η φθορά του παγίου κεφαλαίου λόγω της συμβολής του στην παραγωγική διαδικασία.

Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν είναι η συνολική αξία των τελικών προϊόντων που παρήχθησαν εντός μιας χώρας σε συγκεκριμένη περίοδο (συνήθως έτος). Συνεπώς το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα ισούται με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αν το τελευταίο προσαυξηθεί με το εισόδημα που αποκτούν οι μόνιμοι κάτοικοι της χώρας στο εξωτερικό και ελαττωθεί με το εισόδημα που αποκτούν οι αλλοδαποί εντός της χώρας. Προκειμένου να αποφευχθούν οι παρενέργειες από την επίδραση των τιμών (πληθωρισμός) εκτιμώνται τα παραπάνω μεγέθη σε σταθερές τιμές δηλαδή παρακολουθούνται οι μεταβολές των μεγεθών με βάση κάποιο - αυθαίρετα - επιλεγμένο έτος βάσης. Έτσι η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ) μέσω της διεύθυνσης των Εθνικών Λογαριασμών παρακολουθεί τις εξελίξεις της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας τόσο σε τρέχουσες τιμές όσο και σε σταθερές τιμές έτους βάσεως 1970.

Πάγιο Κεφάλαιο

σε εκατ. δρχ.	σε τιμές 1938		
Τομείς	1938	1944	1952
1. Γεωργία	1.089	871	1.644
2. Εγγειοβελτιωτικά	5.359	4.555	6.554
3. Αλιεία	282	73	465
4. Μεταλλεία	2.721	794	2.409
5. Ενέργεια	4.383	3.733	5.684
6. Βιομηχανία	12.885	8.548	13.973
7. Ναυτιλία	17.252	5.182	7.562
8. Σιδηρόδρομοι	7.544	3.085	5.767
9. λοιπέ μεταφοραί	8.584	3.913	7.740
10. Οικισμός	156.000	121.000	125.177
11. Εκπαίδ. - Υγεία - Πρόνοια	5.798	4.716	5.564
ΣΥΝΟΛΟ	221.897	156.470	182.539

Πηγή: Ν Μομφεράτος (1954). Για μια πληρέστερη προσέγγιση: Θ. Παπαηλίας (1992).

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν - ΑΕΠ - (γραμμή 4) συντίθεται από το προϊόν του πρωτογενούς τομέως (γραμμή 1), του δευτερογενούς (γραμμή 2) και του τριτογενούς (γραμμή 3). Αν στο ΑΕΠ προστεθεί το καθαρό εισόδημα από την αλλοδαπή (γραμμή 5), το οποίο ενδέχεται να είναι αρνητικό όπως το 1990, τότε προκύπτει το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα σε τιμές συντελεστών παραγωγής (γραμμή 6).

Οι εξελίξεις δεν ήταν ομοιόμορφες. Στο διάστημα 1950 -1960 το προϊόν του πρωτογενούς τομέα αυξήθηκε: ~~κατά 3,7% έναντι 4,7% των~~ ετών 1960-70. Στην επόμενη δεκαετία ο ρυθμός επιβραδύνθηκε, ενώ κατά το 1990 το αγροτικό εισόδημα διαμορφώθηκε σε: χαμηλότερα του 1980 επίπεδα. Γενικά το αγροτικό προϊόν το 1950 συμμετείχε κατά 28% περίπου στη διαμόρφωση του ΑΕΠ ενώ μετά από 40 έτη το ποσοστό έπεσε κάτω από 12%. Οι εξελίξεις στη βιομηχανία κατά τα τελευταία έτη χαρακτηρίζονται ως δυσοίωνες. Ενώ μεταξύ 1960 / 70 ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα κυμάνθηκε στο 9,3%, τα τελευταία έτη η ανάπτυξη του τομέα δείχνει εμφανή σημάδια στασιμότητας, με αποτέλεσμα το μερίδιο συμμετοχής του από 20% το 1950 να ανέλθει στο 31,4% το 1970, αλλά να παραμείνει στο 32,4% και 30,2% το 1980 και 1990 αντίστοιχα.

Αντίθετη πορεία παρουσίασε το ποσοστό συμμετοχής του τριτογενούς τομέα. Ύστερα από μια κάμψη στις δεκαετίες 1950 και 1960 στα τελευταία έτη εμφάνισε αυξητικές τάσεις. Οι εξελίξεις στο Ακαθάριστο εθνικό εισόδημα είναι δυσμενέστερες από αυτές του ΑΕΠ, δεδομένου ότι μετά το 1985 το καθαρό εισόδημα από την αλλοδαπή παραμένει αρνητικό, με απόρροια το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα να είναι χαμηλότερο του ΑΕΠ. Αντίστοιχα η ταχύτερη μεγέθυνση των αποσβέσεων σε σχέση με αυτή των επενδύσεων, απότοκος της μικρής

συσσώρευσης κεφαλαίου ιδιαίτερα στο μετά το 1975 διάστημα, είχε ως συνέπεια και το καθαρό εθνικό εισόδημα να διευρυνθεί με χαμηλότερο μέσο ετήσιο ρυθμό 4,7% από εκείνον του ΑΕΠ.

Σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία το ΑΕΠ κατά το 1995 αυξήθηκε κατά 7,3% έναντι του 1990. Η εικόνα που προβάλλει είναι δυσοίωνη. Το προϊόν της βιομηχανίας συρρικνώθηκε (αποβιομηχάνιση), ενώ η οποία μεγέθυνση προήλθε κατ' ουσία από τις υπηρεσίες. Το αγροτικό προϊόν κινήθηκε στα επίπεδα της δεκαετίας 1980. Στον πρωτογενή τομέα περιλαμβάνονται οι κλάδοι: γεωργία, κτηνοτροφία, δάση, αλιεία, στον δευτερογενή η μεταποίηση, τα ορυχεία, οι κατασκευές και οι επιχειρήσεις ηλεκτρικού φωτός και ύδατος και στον τριτογενή οι μεταφορές, οι επικοινωνίες, το εμπόριο, οι τράπεζες, οι κατοικίες και εν γένει οι υπηρεσίες. (8)

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.1.
Διάσπαση του Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος κατά τομείς (1950, 60, 70, 80, 90, 95)
σε εκατ. δρχ. *σε σταθερές τιμές 1970*

Έτη	1950		1960		1970		1980		1990		1995*	
	εκατ. δρχ.	%	εκατ. δρχ.	%	εκατ. δρχ.	%	εκατ. δρχ.	%	εκατ. δρχ.	%	εκατ. δρχ.	%
Διάσπαση ΑΕΠ												
1. Πρωτογενής	20.663	27,8	29.863	23,1	47.058	18,2	60.499	14,9	53.522	11,0	51.176	11,7
2. Δευτερογενής (μεταποίηση)	14.966	20,1	33.406	25,9	80.976	31,4	135.486	32,4	148.234	30,4	145.455	27,8
3. Τριτογενής	38.706	52,1	65.932	51,0	129.966	50,4	221.525	53,1	286.540	58,6	317.213	60,5
4. Ακαθ. Εγχώρ. Προϊόν	74.355	100,0	129.201	100,0	258.000	100,0	417.510	100,0	488.296	100,0	523.742	100,0
5. Καθαρό εισόδημα από αλλοδαπή	393	--	2.071	--	5.503	--	11.598	--	-3.465	--	2.926	--
6. Ακαθ. εθνικό εισόδημα**	74.748	--	131.272	--	263.503	--	429.108	--	484.831	--	526.668	--
7. Μείον απόσβεση	4.568	--	7.527	--	16.860	--	33.761	--	44.156	--	48.546	--
8. Καθ. εθνικό εισόδημα	70.180	--	123.745	--	246.643	--	395.347	--	440.675	--	478.122	--

* Εκτιμήσεις

** Σε τιμές συντελεστών παραγωγής

Πηγή: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί

2.1.2. Ακαθάριστη Δαπάνη της Οικονομίας

Η ακαθάριστη δαπάνη (η τελική ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες) αποτελεί την άλλη όψη του εθνικού εισοδήματος. Ο πίνακας Α.1.2.1. παρουσιάζει τις εξελίξεις στο ύψος της δαπάνης και στη

πίνακας το 1995 το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα διαμορφώθηκε υψηλότερα από το ΑΕΠ.

Το δυσοίωνα όμως γεγονός παραμένει. Το 1995 το ποσοστό των επενδύσεων είναι μικρότερο και από το αντίστοιχο του 1950 εξ ου και η παρατεινόμενη κρίση της οικονομίας.

Οι ιδιωτικές επενδύσεις το 1995 είναι χαμηλότερες από εκείνες του 1990 και 1980. Αντίθετα σημαντικά αυξημένες και έναντι του 1980 και του 1990 είναι οι δημόσιες επενδύσεις (λόγω – σε σημαντικό βαθμό – των ενισχύσεων από το δεύτερο Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης –ΚΠΣ- της ευρωπαϊκής ένωσης). Αναμένεται ότι η δραστηριότητα του δημοσίου θα επιφέρει στο εγγύς μέλλον παράγωγες ιδιωτικές επενδύσεις. (8)

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.121
Ακαθάριστη δαπάνη της οικονομίας (1950, 60, 70, 80, 90, 95)
σε εκατ. δρχ. σε σταθερές τιμές 1970

Έτη	1950		1960		1970		1980		1990		1995*	
	εκατ. δρχ.	%	εκατ. δρχ.	%	εκατ. δρχ.	%	εκατ. δρχ.	%	εκατ. δρχ.	%	εκατ. δρχ.	%
Δαπάνη												
1. Κατανάλωση	82.077	90,6	123.313	81,3	244.555	75,5	388.281	80,5	495.142	80,7	529.738	82,0
α. Εξωτερική	69.736		102.811		206.813		319.341		403.194		433.723	
β. Διεθνή	12.341		20.502		37.742		68.940		91.948		96.015	
2. Ακαθάριστες επενδύσεις	16.262	18,0	29.121	19,2	70.663	21,8	92.705	19,2	96.139	15,7	98.470	15,2
α. Ιδιωτικών επιχειρήσεων	9.699		19.264		50.737		70.465		73.412		67.324	
β. Δημοσίου	6.563		9.857		19.926		22.240		22.727		31.146	
3. Αύξον αποθεμάτων & στατιστικές διαφορές*	-7.771	-8,6	-814	-0,5	8.707	2,7	1.334	0,3	22.290	3,6	17.817	2,8
4. Ακαθάριστη δαπάνη	90.568	100,0	151.620	100,0	323.925	100,0	482.230	100,0	613.571	100,0	646.025	100,0

* Οι αξιωματικές αποθεμάτων εκτιμώνται σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο. Επίσης συμπεριλαμβάνονται οι στατιστικές διαφορές.
* Εκτιμήσεις
Πηγή: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.1.2.2
Ακαθάριστη δαπάνη της οικονομίας και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

σε εκατ. δρχ.	Έτη	σε σταθερές τιμές 1970									
		1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995*
Δαπάνη, προϊόν											
1.	Διαθέσιμα αγαθά και υπηρεσίες (Ακαθάριστη δαπάνη)	90.568	114.033	151.620	232.524	323.925	406.436	482.320	537.214	613.571	646.025
2.	Μεταβιβάσεις κεφαλ. και τρέχουσες από την αλλοδαπή ⁽¹⁾	10.880	3.515	6.162	17.602	19.505	16.436	-2.788	34.991	68.728	57.334
3.	Ακαθάριστο εθνικό προϊόν ⁽²⁾	79.688	110.518	145.458	214.922	304.420	390.000	485.108	502.223	544.843	588.691
4.	Καθαροί έμμεσοι φόροι	4.940	9.040	14.186	24.051	40.917	42.529	56.000	56.592	60.012	62.023
5.	Ακαθάριστο εθνικό εισόδημα ⁽³⁾	74.748	101.478	131.272	190.871	263.503	347.471	429.108	445.631	484.831	526.668
6.	Αποσβέσεις	4.568	5.609	7.527	10.940	16.860	25.195	33.761	39.850	44.156	48.846
7.	Καθαρό εθνικό εισόδημα	70.180	95.869	123.745	179.931	246.643	322.276	395.347	405.781	440.675	477.822
8.	Καθαρό εισόδημα από την αλλοδαπή	393	945	2.071	3.862	5.503	7.638	11.598	-3.753	-3.465	2.926
9.	Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν	74.355	100.533	129.201	187.009	258.000	339.833	417.510	449.384	488.296	523.742

* Εκτιμήσεις

(1) Χρημ. και εισοδήμ. αμοιβ.

(2) Σε αγοραστικές τιμές

(3) Σε τιμές τιμη. λειτουργ. παραγωγής

Πηγή: ΕΣΥΠ, Εθνικοί Λογαριασμοί

2.1.3 Διανομή και Κατανομή του Εισοδήματος

Η ανάλυση των παραγόντων που προσδιορίζουν το ύψος του εισοδήματος και ρυθμίζουν τη διανομή του, αποτελούν το βασικό αντικείμενο της οικονομικής επιστήμης. Για κανένα άλλο θέμα δεν υπήρξαν τόσο αντικρουόμενες θέσεις όσο για εκείνο της διανομής, διότι η ένταση της ανισότητας στο απολαυανόμενο προϊόν μετρά το βαθμό αποτελεσματικότητας του κάθε κοινωνικό - οικονομικού συστήματος. Αν οι μηχανισμοί της αγοράς αποτύχουν να διανεμούν το προϊόν κατά το προσφορώμενο τρόπο, τότε μέσω της κατάλληλης δημοσιονομικής πολιτικής (φορολογίας, δημοσίων δαπανών) το κράτος είναι δυνατόν να παρέμβει και να αναδιανείμει το εισόδημα. Στην Ελλάδα το πρόβλημα της διανομής και κατανομής του εισοδήματος χαρακτηρίζεται ως οξύ.

Σήμερα ο όρος διανομή χρησιμοποιείται συνήθως ως ταυτόσημος με τον όρο λειτουργική κατανομή (μερίδια εισοδήματος από εργασία και κεφάλαιο). Σύμφωνα με τη νεοκλασική θεωρία κάθε συντελεστής (εργασία, κεφάλαιο) αμείβεται ανάλογα με τη συμβολή του στην παραγωγή κατά συνέπεια η οριακή παραγωγικότητα του εργάτη καθορίζει και το μισθό του.

Οι διάφορες κοινωνικές παροχές στην υγεία, την ασφάλιση, την εκπαίδευση κλπ. – εντάσσονται στα πλαίσια αυτής της λογικής (απάλυνση των αδυναμιών της ελεύθερης οικονομίας).

Ενώ η διανομή σχετίζεται με την ύπαρξη κοινωνικών τάξεων, η κατανομή του προσωπικού εισοδήματος αφορά τα άτομα ή τις ομάδες του πληθυσμού. Οι διάφορες θεωρίες που έχουν διατυπωθεί προκειμένου να ερμηνεύσουν την ανισοκατανομή μπορούν να χωρισθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Στην πρώτη εντάσσονται όλες εκείνες οι θεωρίες οι οποίες δίνουν έμφαση στα ατομικά χαρακτηριστικά (Θεωρία ικανοτήτων, επιλογής, ανθρωπίνου κεφαλαίου, κύκλου ζωής, στοχαστική), ενώ στη δεύτερη εκείνες που εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στο ρόλο των θεσμών (θεωρίες κληρονομικότητας, κοινωνικών ομάδων κλπ.). Ο συντελεστής Gini - δείκτης μέτρησης της ανισοκατανομής - είναι αρκετά υψηλός. (8)

2.1.3.1 Διανομή του εισοδήματος

Ο κλασικός τρόπος προσέγγισης της διανομής του εισοδήματος εμφανίζεται στον πίνακα Α.2.1. Οι συνιστώσες που απαρτίζουν το εισόδημα είναι: i) Το αγροτικό εισόδημα, ii) οι μισθοί και τα ημερομίσθια και iii) οι πρόσοδοι κεφαλαίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.2.1.
Σύνθεση Εθνικού Εισοδήματος
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

σε εκατ. δρχ.	Έτη	σε τρέχουσες τιμές									
		1950 ^(α)	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995*
Διάρθρωση Εθνικού Εισοδήματος											
1.	Αγροτικό Εισόδημα	9.075	19.845	20.692	37.661	45.355	106.568	257.332	677.655	1.373.145	2.375.711
2.	Μισθοί - ημερομίσθια	9.180	20.573	31.406	53.710	95.913	226.740	671.244	1.962.738	4.369.792	8.040.000
3.	Πρόσοδοι περιουσίας ιδιωτών ^(β)	9.946	21.605	35.914	58.252	100.958	217.992	490.324	1.161.731	3.387.295	7.401.737
4.	Άμεσοι φόροι επί ΑΕ			389	895	1.554	7.041	20.988	51.248	186.000	850.000
5.	Πρόσοδοι περιουσίας δημοσίου	105	294	1.738	3.174	5.678	15.851	39.620	93.681	145.367	778.119
6.	Μείον: Τόκοι δημ. χρέους			286	1.235	2.815	9.261	41.247	247.030	1.248.500	3.310.000
7.	Εθν. εισόδημα	28.306	61.957	89.853	152.457	246.643	564.991	1.438.261	3.700.023	8.213.099	16.135.567

(α) Το ποσό που αναφέρεται στους μισθούς - ημερομίσθια το 1950 εκτιμήθηκε.

(β) Περιλαμβάνει τις αποταμιεύσεις δημοσίων και ιδιωτικών ΑΕ, συνεταιρισμών κ.λπ.

* Εκτιμήσεις

Πηγή: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί

Κατά το 1950 το αγροτικό εισόδημα αποτελούσε το 32,1% του εθνικού εισοδήματος έναντι 32,4% και 35,1% του ποσοστού των μισθών- ημερομισθίων και της προσόδου περιουσίας ιδιωτών αντιστοίχως. Επαρτηρείτο δηλαδή μια τριχοτόμηση του εισοδήματος στις αρχές της μεταπολεμικής περιόδου. Αντιθέτως μετά σαράντα έτη η μορφολογία προβάλλει ουσιαδώς διάφορη. Το ποσοστό συμμετοχής του αγροτικού εισοδήματος συρρικνώθηκε στο ήμισυ (16,7%), ενώ αυξήθηκε σημαντικά το τμήμα που καταλαμβάνουν η μισθωτή εργασία (53,2%) κατά κύριο λόγο και το κεφάλαιο (41,2%) κατά δεύτερο. (Αυτή η υστέρηση των προσόδων θεωρήθηκε από πολλούς - οπαδούς του νεοφιλελευθερισμού - ως αιτία της στασιμότητας, που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία).

Όμως ενώ κατά τη διάρκεια των πρώτων ετών οι τόκοι του δημοσίου χρέους ήταν ασήμαντοι ή μικροί, σταδιακά λόγω διεύρυνσης του δημοσίου τομέα και του δανεισμού του αυξήθηκαν αξιοσημείωτα με αποτέλεσμα μετά το 1980 να ανέλθουν με ταχύτατους ρυθμούς. Προκειμένου να καταστεί αντιληπτό το μέγεθος του προβλήματος

μπορεί να συγκριθεί το χρέος με το εισόδημα που παρήχθη λόγω χάριν στον αγροτικό τομέα της οικονομίας το 1990, το οποίο ανήλθε σε 1.373 δισ. δραχμές έναντι 1.248 του δημοσίου χρέους (σε τρέχουσες τιμές). Συνεπώς τα μερίδια του αγροτικού εισοδήματος, των μισθών και των προσόδων φαίνονται αισθητά υπερτιμημένα.

Στις ανεπτυγμένες οικονομίες το αγροτικό εισόδημα αποτελεί ένα μικρό τμήμα του συνολικού και κατά συνέπεια εκείνο που λαμβάνεται υπόψη είναι το μερίδιο των μισθών και των προσόδων των κεφαλαίων.

Μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα μπορεί να αποκτηθεί αν συνεκτιμηθεί και η εξέλιξη της απασχόλησης στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα. Ο πίνακας Α.2.2 απεικονίζει τις εξελίξεις στην απασχόληση.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.2.2.
Κατανομή της απασχόλησης
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

σε χιλ. άτομα

Ετη	Αγρότες		Μισθωτοί		Εργοδότες - Απασχολούμενοι		Εργατικό Δυναμικό	
	Ατομα	%	Ατομα	%	Ατομα	%	Ατομα	%
1950	1.860	60,8	835	27,3	365	11,9	3.060	100,0
1955	1.912	58,1	899	27,3	481	14,6	3.292	100,0
1960	1.960	57,3	938	27,4	526	15,3	3.424	100,0
1965	1.685	52,7	998	31,2	514	16,1	3.197	100,0
1970	1.330	43,0	1.111	36,0	648	21,0	3.089	100,0
1975	1.121	34,9	1.324	41,2	768	23,9	3.213	100,0
1980	1.108	31,3	1.544	43,6	889	25,1	3.541	100,0
1985	1.037	28,9	1.728	48,1	823	23,0	3.589	100,0
1990	889	23,9	1.912	51,4	918	24,7	3.719	100,0
1995	782	20,5	2.021	52,8	1.021	26,7	3.824	100,0

Πηγή: Για τα έτη 1950 - 85: Λαζαρίδης - Παπαηλιάς - Σακέλλης (1989). Για τα έτη 1990, 1995: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί

Οι αγρότες το 1950 αποτελούσαν το 61% περίπου του εργατικού δυναμικού στο τέλος της τεσσαρακονταετίας ο αριθμός τους έπεσε κάτω του 24% του συνολικού. Ακριβώς αντίθετες τάσεις διέγραψε η κατηγορία των μισθωτών: από 27,3% το 1950 ξεπέρασε το 52% το 1990.

Ο αριθμός των αυτοαπασχολούμενων και εργοδοτών σημείωσε αύξηση μέχρι το 1980. Στη συνέχεια βρίσκεται σε μια σχετική στασιμότητα. Το μεγάλο ύψος της αυτοαπασχόλησης, συγκρινόμενο με το αντίστοιχο των άλλων ανεπτυγμένων χωρών, αποτελεί ένα ιδιαίτερο γνώρισμα της Ελλάδος.

Μια πλήρη συσχέτιση μεταξύ των δύο πινάκων δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί. Ωστόσο σε γενικές γραμμές είναι δόκιμο να θεωρηθεί ότι οι αγρότες απολαμβάνουν το αγροτικό εισόδημα, οι μισθωτοί τους μισθούς και τα ημερομίσθια ενώ οι επιχειρηματίες (αυτοαπασχολούμενοι, εργοδότες, κεφαλαιούχοι) τις προσόδους.

Συνάγεται ότι:

I) Το 1950 το κατά κεφαλήν αγροτικό εισόδημα κυμάνθηκε σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα και αποτελούσε το 44% και 18% του εισοδήματος από μισθούς και προσόδους αντίστοιχα.

II) Το 1990 παραμένει χαμηλό εντούτοις η ψαλίδα έχει κλείσει αρκετά (68% και 36% αντίστοιχα).

Οι μισθοί και τα ημερομίσθια αφορούν το μη αγροτικό τομέα. Οι πρόσοδοι από την επιχειρηματική δράση του δημοσίου και οι άμεσοι φόροι επί των ΑΕ δύναται χάριν απλότητας να θεωρηθούν ότι δεν αφορούν κάποια κοινωνικοοικονομική τάξη.

Με την επέκταση του θεσμού των ΑΕ ένα μέρος της αμοιβής των επιχειρηματιών εμφανίζεται στην κατηγορία των μισθών. Αντίστοιχα, εισοδήματα μισθωτών από ομόλογα, τόκους, ενοίκια κλπ., εγγράφονται στην κατηγορία των προσόδων.

Το κατά κεφαλήν εισόδημα (εισόδημα προς αριθμός ατόμων) αποτελεί έναν απλοϊκό μάλλον δείκτη. Μολαταύτα χρησιμοποιείται ευρύτατα από τους διεθνείς θεωρούμενος ότι συνιστά μια πρώτη προσέγγιση της πραγματικότητας. Ανάλογες εντάσεις υφίστανται για το κατά κεφαλήν αγροτικό εισόδημα (αγροτικό εισόδημα προς αγρότες), για

το κατά κεφαλήν εισόδημα από μισθωτή εργασία και για το κατά κεφαλήν εισόδημα από προσόδους κεφαλαίου. (9)

2.1.3.2 Κατανομή του εισοδήματος

Μεταπολεμικά, σε παγκόσμια κλίμακα, προκειμένου να εκτιμηθεί η ανισοκατανομή του εισοδήματος πραγματοποιούνται ειδικές έρευνες. Ο πίνακας Α.2.3 παρουσιάζει την κατανομή του προσωπικού εισοδήματος των νοικοκυριών με βάση τα στοιχεία της έρευνας των Οικογενειακών Προϋπολογισμών.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.2.3.
Κατανομή συνολικού εισοδήματος νοικοκυριών 1981/82

Αξίες σε χιλ. δρχ.

Τάξεις μηνιαίου εισοδήματος	Σχετική κατανομή				Αθροιστική κατανομή			
	Νοικοκυριά		Εισόδημα		Νοικοκυριά		Εισόδημα	
	Αριθμός	%	Ποσό	%	Αριθμός	%	Ποσό	%
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Μέχρι 10	202	3,36	1.377,9	0,39	202	3,36	1.377,9	0,39
10 - 20	538	8,94	8.194,0	2,31	740	12,29	9.571,9	2,70
20 - 30	741	12,31	18.469,9	5,21	1.481	24,60	28.041,8	7,91
30 - 40	813	13,50	28.507,1	8,04	2.294	38,11	56.548,9	15,96
40 - 50	851	14,14	38.022,0	10,73	3.145	52,24	94.570,9	26,69
50 - 60	622	10,33	33.983,5	9,59	3.767	62,57	128.554,4	36,28
60 - 70	497	8,26	32.158,6	9,07	4.264	70,83	160.713,0	45,35
70 - 80	370	6,15	27.644,2	7,80	4.634	76,98	188.357,2	53,15
80 - 90	330	5,48	27.948,2	7,89	4.964	82,46	216.305,4	61,04
90 - 100	228	3,79	21.658,2	6,11	5.192	86,25	237.963,6	67,15
100 - 120	367	6,10	39.895,0	11,26	5.559	92,34	277.858,6	78,41
120 - 150	255	4,24	34.192,2	9,65	5.814	96,58	312.050,8	88,06
150 - 200	138	2,29	23.484,7	6,63	5.952	98,87	335.535,5	94,68
200 +	68	1,13	18.842,6	5,32	6.020	100,00	354.378,1	100,00
ΣΥΝΟΛΟ	6.020	100,00	354.378,1	100,00				

Πηγή: Π. Ααζαρίδης, Θ. Παπαλιάς, Μ. Σακέλλης (1989).

Προκύπτει ότι:

Α) Το 24,6% των νοικοκυριών - στήλη 7 - καρπούται το 7,9% του εισοδήματος - στήλη 9 - (ενώ το 1974 το 25% απολάυανε το 6,5%). Το 52,2% του πληθυσμού διέθετε το 26,7% του εισοδήματος (ενώ το 1974 το 52% των νοικοκυριών κατείχε το 24,4% του εισοδήματος). Προκύπτει δηλαδή μια οξεία ανισότητα στην κατανομή του εισοδήματος η οποία φαίνεται να κάμπτεται ελαφρώς στην περίοδο 1974 -1981/82.

Β) Αντανάκλαση της μικρής άμβλυνσης της ανισότητας είναι η μεταβολή του ύψους του συντελεστή Gini: 0,373 το 1974 και 0,354 το 1981/82.

Γ) Μολονότι το πρωτογενές υλικό ποικίλει, εντούτοις όλες οι σχετικές προσεγγίσεις ανεβάζουν το ύψος του συντελεστή Gini πάνω από 0,40 το 1976. Αυτό σημαίνει ότι μακροχρόνια έχει σμικρυνθεί η ανισότητα στη χώρα.

Η τελευταία έρευνα - δειγματοληψία - των Οικογενειακών Προϋπολογισμών διεξήχθη στην Ελλάδα το 1993/94, ενώ η προηγούμενη το 1997/88. Η ΕΣΥΕ δεν παρουσίασε στοιχεία εισοδήματος στις προ του 1981/82 έρευνες — με εξαίρεση εκείνη του 1957/58. Σημειωτέων ότι από το 1974 και εντεύθεν το δείγμα αφορά όλη την χώρα. Σε αντίθεση με τα παραπάνω το 1981/82 το 1,13% των νοικοκυριών απολάυανε το 6,63% του εισοδήματος. Γενικά το ανώτερο 3,4% του πληθυσμού απέσπασε: το 11,95% του εισοδήματος.

Ο συντελεστής Gini(από το όνομα του Ιταλού στατιστικολόγου) λαμβάνει τιμές από μηδέν έως ένα. Στην πρώτη περίπτωση δεν υπάρχει ανισότητα (Το εισόδημα κατανέμεται ισομερώς), ενώ στη δεύτερη το εισόδημα το καρπούται ένα νοικοκυριό. Συνεπώς όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή του Gini τόσο οξύτερη καθίσταται η ανισότητα.
(9)

2.1.3.3 Περιφερειακή Κατανομή του εισοδήματος

Ένας άλλος τρόπος διερεύνησης της κατανομής του εισοδήματος είναι εκείνος ο οποίος δίνει έμφαση στην περιφερειακή διάσταση του ζητήματος. Η περιφερειακή Κατανομή του προϊόντος δείχνει τη συμμετοχή της κάθε περιοχής στο συνολικό. Από τον πίνακα Α.2.4 (κατανομή του αγροτικού, του μη αγροτικού και του συνολικού

ΑΕΠ στη περίοδο 1970- 80) φαίνεται ότι η συμμετοχή του αγροτικού προϊόντος στο συνολικό:

A) Παρέμεινε περίπου στα διαμερίσματα Ανατολικής Στερεάς και Νήσων, Θεσσαλίας και Ηπείρου.

B) Είχε σημαντικές διακυμάνσεις στην Ανατολική Μακεδονία και Κρήτη.

Γ) Μειώθηκε στην Κεντρική και Δυτική Μακεδονία, Θράκη και νησιά Ανατολικού Αιγαίου. Η ανάπτυξη της βιομηχανίας (Μακεδονία, Θράκη) και η εγκατάλειψη της γεωργίας - λόγω μετανάστευσης στο εξωτερικό ή απασχόλησης με τον τουρισμό (νησιά Αιγαίου) - υπήρξαν οι κύριες αιτίες της πτώσης του αγροτικού εισοδήματος.

Γενικά το ποσοστό του αγροτικού προϊόντος στο συνολικό παραμένει υψηλό στις περιοχές όπου δεν υπήρξε εκβιομηχάνιση ή ανάπτυξη του τουρισμού. Το συμπέρασμα, το οποίο εξάγεται από την διαχρονική εξέλιξη της κατανομής του προϊόντος ανά περιφέρεια, είναι ότι τα όποια μέτρα πολιτικής έχουν αποφέρει πενιχρά αποτελέσματα.

Ως μη αγροτικός τομέας θεωρείται εκείνος που περιλαμβάνει το δευτερογενή και τριτογενή τομέα. (9)

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.2.4.
Περιφερειακή κατανομή Ακαθάριστου Βγχαρίου Προϊόντος (1970, 1974, 1980)
Σε τρέχουσες τιμές συντελεστών παραγωγής

Περιφέρειες	1970		1974		1980													
	Αγροτικός		Μη		Σύνολο		Αγροτικός		Μη		Σύνολο							
	Εκ. %	Εκ. %	Εκ. %	Εκ. %	Εκ. %	Εκ. %	Εκ. %	Εκ. %	Εκ. %	Εκ. %	Εκ. %							
	δρχ.	δρχ.	δρχ.	δρχ.	δρχ.	δρχ.	δρχ.	δρχ.	δρχ.	δρχ.	δρχ.	δρχ.						
Σύνολο επικρατείας	47058	18,24	210942	81,76	258000	100,0	100365	19,78	406963	80,22	507328	100,0	270058	17,72	1253666	82,28	1523724	100,0
Ανατ. Στερεά & Νησιά	7387	5,97	116418	94,03	123805	100,0	14206	6,00	222757	94,00	236963	100,0	41263	5,89	658994	94,11	700257	100,0
Κεντ. & Δυτ. Μακεδονία	9828	24,41	30430	75,59	40258	100,0	19928	23,58	64578	76,42	84506	100,0	52292	20,41	203855	79,59	256147	100,0
Πελοπον. & Δυτ. Στερεά	10666	34,19	20534	65,81	31200	100,0	23634	38,87	37172	61,13	60806	100,0	64724	35,62	116985	64,38	181709	100,0
Θεσσαλία	5422	36,67	9364	63,33	14786	100,0	11665	38,59	18563	61,41	30228	100,0	35484	36,28	62315	63,72	97799	100,0
Ανατ. Μακεδονία	3475	38,82	5476	61,18	8951	100,0	7779	43,35	10164	56,65	17943	100,0	19077	32,90	38915	67,10	57992	100,0
Κρήτη	3368	32,73	6922	67,27	10290	100,0	8679	41,47	12251	58,53	20930	100,0	20823	32,46	43329	67,54	64152	100,0
Ήπειρος	2426	29,87	5696	70,13	8122	100,0	5701	34,87	10647	65,13	16348	100,0	14961	29,36	35996	70,64	50957	100,0
Θράκη	2591	44,07	3288	55,93	5879	100,0	5942	50,45	5835	49,55	11777	100,0	14497	39,87	21861	60,13	36358	100,0
Νησιά Ανατ. Αιγαίου	1895	25,98	5400	74,02	7295	100,0	2831	22,65	9666	77,35	12497	100,0	6937	17,56	32561	82,44	39498	100,0
Ακατανέμητα		0,00	7414	100,0	7414	100,0		0,00	14018	100,0	14018	100,0		0,00	38855	100,0	38855	100,0

Πηγή: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί

2.1.3.4 Συγκρίσεις

Ο πίνακας Α.2.5 απεικονίζει το ποσοστό φτωχών στις χώρες της ΕΟΚ στη δεκαετία 1970. Φαίνεται - όπως άλλωστε αναμενόταν - ότι το μεγαλύτερο ποσοστό φτωχών νοικοκυριών βρίσκεται στην Ελλάδα (26,4%). Στις επόμενες θέσεις βρίσκεται η Ιρλανδία και η Ιταλία. Από τη διερεύνηση του πίνακα συνάγεται ότι οι ολιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές αντιμετωπίζουν οξύτερα προβλήματα φτώχειας. Παρ' όλα αυτά η φτώχεια στην Ελλάδα δεν έχει επιφέρει τόσο μεγάλα προβλήματα όσο στις άλλες χώρες της "Δύσης". Ο κοινωνικός ιστός δεν έχει εντελώς διασπαστεί με αποτέλεσμα να αμβλύνονται οι κοινωνικές συνέπειες. Πρόσφατες προσεγγίσεις δείχνουν ότι το φαινόμενο σχετίζεται ανάμεσα στους άλλους λόγους από το μέγεθος του νοικοκυριού, την ηλικία του αρχηγού του νοικοκυριού και το επίπεδο εκπαίδευσης. (9)

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.2.5.
Ποσοστό φτωχών στις χώρες της ΕΟΚ

Χώρα	Έτος αναφοράς	Ποσοστό φτωχών νοικοκυριών	Αριθμός φτωχών νοικοκυριών (χιλ.)	Γραμμές φτώχειας = 50% του μέσου ετήσιου εισοδήματος του ισοδύναμου ενήλικου ατόμου σε εθνικό νόμισμα
Βέλγιο	1976	6,6	209	77.970 Βελγ. Φράγκα
Δανία	1977	13,0	334	18.876 Δαν. Κορώνες
Γαλλία	1975	14,8	2.630	8.768 Γαλ. Φράγκα
Γερμανία	1973	6,6	1.527	5.485 Γερμ. Μάρκα
Ιρλανδία	1973	23,1	172	339 Ιρλ. Λίρες
Ιταλία	1978	21,8	3.823	1.640 Λιρέτες χιλ. Ιταλ.
Κάτω Χώρες	1979	4,8	233	6.419 Ολ. Φιορίνια
Ην. Βασίλειο	1975	6,3	1.241	612 Αγγλ. Λίρες
Ελλάδα	1974	26,4	653	25.200 Ελ. Δραχμές
ΕΟΚ	1973 - 79	12,0	10.838	

Πηγή:

(α) Για την ΕΟΚ εκτός Ελλάδας, τελική Έκθεση από την Επιτροπή προς το Συμβούλιο για το πρώτο Πρόγραμμα Πειραματικών Προγραμμάτων και Μελετών για την καταπολέμηση της φτώχειας, σελ. 83

(β) Για την Ελλάδα Κανελλόπουλος (1986). Στο ίδιο βιβλίο αναφέρεται και η υπόλοιπη πηγή.

2.1.4 Ιδιωτική Κατανάλωση

Η διαμόρφωση του ύψους της ιδιωτικής κατανάλωσης — εγχώριας και εθνικής — μεταξύ των ετών 1950 - 95, ανά πενταετία, σκιαγραφείται στον πίνακα Α.3.1.

I. Μεταξύ 1950 και 1990 η εγχώρια ιδιωτική κατανάλωση αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 4,53% έναντι 4,47% της εθνικής ιδιωτικής κατανάλωσης.

II. Εξετάζοντας τη διάρθρωση της εγχώριας κατανάλωσης προκύπτει:

Ιδιωτική κατανάλωση είναι το σύνολο των τρεχουσών δαπανών των ιδιωτών για αγορά αγαθών και υπηρεσιών εντός μιας ορισμένης χρονικής περιόδου. Στην κατανάλωση συμπεριλαμβάνονται και οι δαπάνες διαρκών αγαθών (αυτοκίνητα, πλυντήρια, τηλεοράσεις, έπιπλα, οικιακός εξοπλισμός κλπ.) οι οποίες προορίζονται για ιδιωτική χρήση. Εξαίρεση αποτελούν οι δαπάνες για απόκτηση κατοικίας που θεωρούνται ότι αποτελούν επένδυση. Επίσης στην ιδιωτική κατανάλωση προσμετράτε η αυτοκατανάλωση των αγροτών, το τεκμαρτό ενοίκιο (μίσθωμα που θα εκπλήρωναν οι ιδιοκτήτες κατοικίας εάν τις ενοικίαζαν) καθώς και τα πάσης φύσεως αγαθά και υπηρεσίες που χορηγούν οι επιχειρήσεις στους υπαλλήλους τους.

Ως *εγχώρια ιδιωτική κατανάλωση* θεωρείται το σύνολο των δαπανών των μονίμων και μη κατοίκων εντός ορισμένου διαστήματος και εντός της επικράτειας της χώρας,

Η *εθνική ιδιωτική κατανάλωση* είναι το σύνολο των δαπανών των μονίμων κατοίκων μιας χώρας είτε αυτές πραγματοποιηθούν εντός της Χώρας είτε στην αλλοδαπή εντός ορισμένου χρονικού διαστήματος. Άρα η εθνική ιδιωτική κατανάλωση ισούται με την εγχώρια εάν σε αυτήν προστεθεί η κατανάλωση των κατοίκων της χώρας, οι οποίοι

διαμένουν στο εξωτερικό και αφαιρεθεί η κατανάλωση των μη μόνιμων κατοίκων.

i. Το 1950 η κατηγορία τρόφιμα, ποτά, και καπνός απορρόφησε το 54,1% της κατανάλωσης έναντι 35% το 1990.

ii. Η αύξηση των δαπανών για ένδυση και υπόδηση δεν ήταν ομοιόμορφη στη διάρκεια της τεσσαρακονταετίας. Μέχρι το 1980 η τάση ήταν ανοδική· στην τελευταία όμως δεκαετία παρατηρήθηκε κάμψη. Το 1950 αποτελούσαν το 8,4% της συνολικής έναντι 10,4% το 1980 και 6,8% το 1990.

iii. Η μεγαλύτερη δαπάνη των νοικοκυριών της χώρας μετά τα τρόφιμα είναι αυτή που αφορά τη στέγαση, τη θέρμανση, το φωτισμό και την ύδρευση. Ενώ το μερίδιο της κατηγορίας αυτής στη συνολική κατανάλωση ήταν 14,1% το 1950 ανήλθε στο 17,3% το 1990 (δείγμα βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η αύξηση της κατανάλωσης ηλεκτρικού, του τρεχούμενου νερού και η βελτίωση των στεγαστικών συνθηκών υπήρξε επίτευγμα της μεταπολεμικής πολιτικής).

iv. Η δαπάνη για έπιπλα, οικιακό εξοπλισμό, όπως ήταν επόμενο αυξήθηκε σημαντικά (1,7% το 1950, 7,5% το 1990), αν και μετά το 1980 κάμφθηκε ο ρυθμός μεγέθυνσης. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι το μέσο ελληνικό νοικοκυριό είχε καλύψει το 1980 σε σημαντικό βαθμό παρόμοιες ανάγκες του.

v. Η συμμετοχή του κονδυλίου “μεταφορές - επικοινωνίες” στην κατανάλωση υπερτετραπλασιάστηκε (4,1% το 1950, 16,7% το 1990).

vi. Αντίθετα συρρίκνωση εμφάνισαν οι κατηγορίες: δαπάνες υγείας (4,1% το 1950, 3,1% το 1990) και “αναψυχή, εκπαίδευση” (7% στην αρχή και 5,5% στο τέλος της περιόδου).

Γενικώς μπορεί να υποστηριχθεί ότι το καταναλωτικό πρότυπο της χώρας άλλαξε στη διάρκεια των ετών 1950 - 90 σε σημαντικό

βαθμό η σύνθεση της κατανάλωσης αντανakλά βελτίωση *grosso modo* των συνθηκών διαβίωσης των ελληνικών νοικοκυριών. Ο πίνακας Α.3.2 αναλύει το ποσό που διατίθεται για τρόφιμα και ποτά το οποίο αποτελεί και τη βασικότερη δαπάνη του πληθυσμού – ανά πενταετία στο διάστημα 1950 — 95.

1) Στη διάρκεια αυτής της περιόδου η διάρθρωση της κατανάλωσης άλλαξε σημαντικά. Το 1950 η δαπάνη για τρόφιμα απορρόφησε το 85,3% της συνολικής έναντι 7,9% για ποτά και 6,9% για καπνό. Το 1990 τα σχετικά μερίδια ήταν 72,3%, 13,7% και 14,1%.

2) Αν αναλυθεί η κατανάλωση για τρόφιμα κατά κατηγορία συνάγεται ότι:

- I. Η δαπάνη για ψωμί - δημητριακά εμφάνισε μικρές διακυμάνσεις· κατ' ουσία παρέμεινε στάσιμη. Ακριβέστερα το 1990 διατέθηκαν από τα ελληνικά νοικοκυριά λιγότερα χρήματα - σε σταθερές τιμές 1970 - από ότι το 1950 παρά την αύξηση του πληθυσμού. Απόρροια αυτού ήταν ενώ το 1950 η κατανάλωση άρτου απορροφούσε το 22,6% της συνολικής δαπάνης για τρόφιμα, το 1990 ήταν μόλις 6,5%.
- II. Τις εντελώς αντίθετες τάσεις σημείωσε η κατανάλωση κρέατος, δείγμα “βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου”, η οποία αυξήθηκε ταχύτατα - από 9,5% το 1950 άγγιξε το 29% το 1990 - αποτελώντας έτσι τη μεγαλύτερη δαπάνη στην κατηγορία των τροφίμων (δημιουργώντας σημαντική αλλοίωση του προπολεμικού καταναλωτικού προτύπου).
- III. Άνοδο σημείωσε η δαπάνη για γάλα - τυρί - αυγά (13% το 1950, 16,3% το 1990).
- IV. Αντίθετα στα αντίστοιχα χρονικά όρια τόσο το μερίδιο της κατανάλωσης για ψάρια, όσο και το αντίστοιχο για λάδι - λίπη

συρρικνώθηκε. (Των ιχθύων από 6,9% έπεσε στο 4,4%, ενώ του ελαίου από 12,6% στο 7,2%).

V. Ελαφρά άνοδο παρουσίασε το μερίδιο κατανάλωσης του καφέ (από 1,4% σε 2,7%).

VI. Τέλος μικρή πτώση εμφανίσθηκε στην ποσοστιαία δαπάνη για τα φρούτα - λαχανικά (26,9% το 1950 έναντι 24,8% το 1990).

3) Η σύνθεση της κατανάλωσης των ποτών διαφοροποιήθηκε σημαντικότερα. Το μερίδιο των μη οιοπνευματωδών ποτών στο σύνολο από 7,7% το 1960 ανήλθε στο 20,9% το 1990. Αντίθετες τάσεις σημείωσε το ποσοστό των οιοπνευματωδών ποτών.

Γενικά από την εξέταση της δαπάνης για τρόφιμα - ποτά - καπνό τεκμαίρετε ότι το καταναλωτικό πρότυπο του μέσου Έλληνα πλησίασε το αντίστοιχο των ανεπτυγμένων χωρών, στο οποίο το σημαντικότερο ποσοστό δαπάνης διατίθεται για κρέας, γάλα, ποτά. (12)

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ.11.
Εγχώρια ιδιωτική κατανάλωση^(α) κατά λειτουργικές διακρίσεις και εθνική ιδιωτική κατανάλωση
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)
σε εκατ. δρχ. σε σταθερές τιμές 1970

Είδη κατανάλωσης	Έτη	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995*
1. Τρόφιμα, ποτά, καπνός		37.701	46.901	54.245	70.242	87.322	103.980	121.530	132.492	144.120	157.858
2. Ένδυση, υπόδηση		5.880	7.536	9.823	16.796	26.212	33.953	34.684	28.363	28.062	23.754
3. Στέγαση, θέρμανση, φωτισμός, ύδρευση		9.837	12.549	15.700	20.740	29.098	40.573	52.239	61.928	70.981	81.315
4. Έπιπλα, είδη επιπλώσεων και οικιακός εξοπλισμός		1.162	2.420	3.897	6.313	16.002	24.072	28.868	28.527	30.575	31.048
5. Δαπάνες υγείας		2.878	3.485	3.854	5.004	8.731	9.986	11.032	11.857	12.643	16.729
6. Μεταφορές και επικοινωνίες		2.852	4.607	6.516	10.480	17.604	28.092	41.074	57.838	68.433	72.766
7. Αναμυχή, διασκέδαση, εκπαίδευση, μόρφωση		4.877	6.536	9.074	13.087	10.143	12.008	16.546	20.804	22.795	26.618
8. Λοιπά αγαθά και υπηρεσίες		4.479	4.606	5.625	7.187	15.849	21.925	27.283	29.662	33.198	38.114
9. Εγχώρια ιδιωτ. κατανάλωση		69.666	88.640	108.744	149.849	210.961	274.589	333.256	371.471	410.807	448.202
10. Εθνική ιδιωτ. κατανάλωση		69.736	87.973	107.808	147.707	206.813	266.884	319.341	358.671	401.641	433.723

* Εκτιμήσεις.

(α) Η διάκριση της ιδιωτικής κατανάλωσης για τα προ του 1970 έτη δεν είναι εντελώς συγκρίσιμη με αυτή των μετέπειτα ετών στις κατηγορίες ένδυση - υπόδηση, δαπάνες υγείας, αναμυχή - διασκέδαση - εκπαίδευση - μόρφωση, έπιπλα - οικιακός εξοπλισμός και λοιπά αγαθά.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.3.2.
Ανάλυση δαπάνης για τρόφιμα, ποτά και καπνό
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

Είδος Δαπάνης	Έτη	σε σταθερές τιμές 1970									
		1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995*
1. Ψωμί - δημητριακά		7.264	7.299	6.982	6.918	7.065	7.411	6.309	6.231	6.817	7.283
2. Κρέας		3.050	5.043	6.978	11.718	16.273	21.508	26.324	27.047	30.149	36.505
3. Ψάρια		2.211	2.447	3.515	4.348	3.534	3.456	3.733	3.563	4.583	5.034
4. Γάλα - τυρί - αυγά		4.168	6.493	7.686	10.273	12.421	14.665	15.195	17.086	16.964	19.100
5. Λάδι - λίπη		4.045	4.671	4.977	6.457	6.681	7.326	8.103	8.303	7.477	8.195
6. Φρούτα - Λαχανικά, πατάτες, λοιποί βολβοί		8.636	10.982	11.313	15.132	19.692	22.324	24.164	23.402	25.831	28.388
7. Καφές, τσάι, κακάο		455	570	730	1.008	1.192	1.861	1.718	2.416	2.813	2.395
8. Ζάχαρη						1.642	1.685	1.777	1.858	1.880	2.023
9. Λοιπά τρόφιμα, ζαχαρωτά		2.303	3.071	4.211	5.101	4.920	5.877	7.813	7.055	7.634	8.766
10. Σύνολο τροφίμων		32.132	40.576	46.392	60.955	73.420	86.113	95.136	96.961	104.148	117.689
1. Μη οινοπνευματώδη		--	--	279	395	913	--	2.818	2.767	4.107	5.442
2. Οινοπνευματώδη		--	--	3.365	3.648	5.712	--	9.784	13.221	15.569	15.246
3. Σύνολο ποτών		2.985	3.108	3.644	4.043	6.625	7.721	12.602	15.988	19.676	20.688
Καπνός		2.584	3.217	4.209	5.244	7.277	10.146	13.792	19.543	20.296	19.481
Τρόφιμα - ποτά - καπνός		37.701	46.901	54.245	70.242	87.332	103.980	121.530	132.492	144.120	157.858

* Εκτιμήσεις.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί

2.1.5 Ακαθάριστες Επενδύσεις και Πάγιο Κεφάλαιο

Η διαμόρφωση του ύψους των ακαθάριστων επενδύσεων – πίνακας Α.4.1 - αποτελεί πιθανότατα τον καλύτερο καθρέπτη των τάσεων οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.4.1.
Ακαθάριστες Επενδύσεις κατά είδος
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

Έτη	σε εκατ. δρχ.						Σε σταθερές τιμές 1970	
	Σύνολο	Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου					Αυξομείωση Αποθεμάτων	Ακαθάριστες Επενδύσεις
		Κατοικίες	Λοιπά κτίρια	Λοιπά έργα και κατασκευές	Μεταφορικά μέσα και εξοπλισμός	Λοιπός εξοπλισμός		
1950	16.262	4.831	1.516	3.182	1.646	5.087	--	16.262
1955	15.944	7.045	2.155	2.547	676	3.521	--	15.944
1960	29.121	8.506	4.552	8.659	1.821	5.583	-814	28.307
1965	49.003	15.482	6.124	13.057	3.216	11.124	8.837	57.840
1970	70.663	19.740	9.579	16.169	6.548	18.627	13.346	84.009
1975	74.660	20.476	10.170	16.010	7.050	20.954	21.100	95.760
1980	92.705	27.291	11.622	15.674	13.987	24.131	19.280	111.985
1985	82.360	17.097	9.241	17.883	10.354	27.785	9.588	91.948
1990	96.139	24.646	11.878	13.194	11.261	35.160	-1.485	94.654
1995*	98.470	17.213	11.332	16.077	11.336	42.512	6.189	104.659

* Εκτιμήσεις.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί

1) Στη διάρκεια της τεσσαρακονταετίας (1950 - 90) οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 4,42%, ενώ οι συνολικές επενδύσεις κατά 4,39% και κατά συνέπεια με χαμηλότερο ρυθμό από εκείνον του ΑΕΠ - μέση ετήσια αύξηση 4,8%.

2) Η ανοδική τάση δεν ήταν διαχρονικά σταθερή.

Ειδικότερα: Το επίπεδο των επενδύσεων το 1955 ήταν χαμηλότερο από αυτό του 1950. Εν συνεχεία επικράτησε υψηλός ρυθμός ανόδου, ιδιαίτερα στα έτη 1960 - 70 και 1975 - 80. Στην επόμενη δεκαετία το ύψος των επενδύσεων κυμάνθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα από αυτά του 1979 ή του 1973.

3) Το 1950 οι επενδύσεις για κατοικίες αποτελούσαν το 30% των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, έναντι 28% το 1970 και 25,5% το 1990. Το υψηλό αυτό ποσοστό κατοπτρίζει και τα όρια μετεξέλιξης της ελληνικής οικονομίας.

Ως *ακαθάριστη επένδυση παγίου κεφαλαίου* θεωρείται κάθε δαπάνη για αγορά και συντήρηση των κεφαλαιουχικών αγαθών. Τα αγαθά αυτά χρησιμοποιούνται κατά την παραγωγική διαδικασία και έχουν διάρκεια ζωής πλέον του έτους (κτίρια, πάγιες εγκαταστάσεις, μηχανολογικός εξοπλισμός, μεταφορικά μέσα). Αν αφαιρεθεί η ετήσια φθορά που υφίστανται τα κεφαλαιουχικά αγαθά (απόσβεση) λόγω χρήσης τους ή απαξιώσεις τους (αλλαγή τεχνολογίας) προκύπτει η *καθαρή επένδυση*. *Επένδυση* επίσης αποτελεί η δαπάνη οποία σχετίζεται με την αξία της μεταβολής του όγκου των αποθεμάτων των υλικών μέσων μιας χώρας.

Ο μεγαλύτερος όγκος επενδύσεων παγίου κεφαλαίου καθ' όλη την περίοδο 1950 -1995 πραγματοποιήθηκε το 1973 (100 δισ. δραχμές).

Η οικοδομή απετέλεσε την "ατμομηχανή ανάπτυξης" της χώρας. Οι κλάδοι της μεταποίησης που αναπτύχθηκαν σχετίζονταν το πλείστον

με τις κατοικίες (τσιμέντα, έπιπλα, ξυλεία κ.α.). Η παθογένεια αυτή, επισημάνθηκε ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '60, μολονότι εγκαίρως αναλύθηκαν οι συνέπειες της, συνέχισε να κυριαρχεί αποτελώντας ένα εκ των χαρακτηριστικών της οικονομίας. Μετά το 1975 φάνηκε να κάμπτεται το ύψος των επενδύσεων αυτής της μορφής.

4) Οι επενδύσεις στα λοιπά έργα και κατασκευές (εγγειοβελτιωτικά, έργα υποδομής κ.α.) αυξήθηκαν με σημαντικό ρυθμό κατά την πρώτη εικοσαετία. Αντιθέτως στασιμότητα επικράτησε στα μετέπειτα έτη· μάλιστα το 1990 το ύψος των ακαθαρίστων επενδύσεων αυτής της κατηγορίας διεμορφώθη στα ίδια επίπεδα με εκείνα του 1965.

5) Σε μέτρια επίπεδα κυμάνθηκαν οι επενδύσεις στα μεταφορικά μέσα και τον εξοπλισμό.

6) Βελτίωση εμφάνισε η διάρθρωση των επενδύσεων κατά το 1995 (προσωρινά στοιχεία)· μεγάλωσε η δαπάνη για “λοιπό εξοπλισμό” και μειώθηκε η αντίστοιχη για κατοικίες.

Όπως αποδεικνύεται από τον πίνακα Α.1.2 οι ιδιωτικές επενδύσεις ήταν αυτές που διατήρησαν τις συνολικές σε αξιόλογα επίπεδα. (Το 1990 αποτελούσαν το 76% των συνολικών έναντι 60% το 1950).

Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου κατά τομέα δραστηριότητας - πίνακας Α.4.2 - αποτυπώνουν ευκρινέστερα την οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε. Οι επενδύσεις στον αγροτικό τομέα κυμαίνονται από το 1970 και έπειτα σε μέτρια επίπεδα. Ωστόσο το 1990 διαμορφώθηκαν σε επίπεδα χαμηλότερα και εκείνων του 1960 (το 1995 έφθασαν στο ύψος εκείνων του 1960). Σε αντίστοιχα χαμηλά όρια μετά το 1974 παρέμειναν οι επενδύσεις στη μεταποίηση με εξαίρεση τα πρόσφατα χρόνια. Ένα από τα δομικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας, που ανάγλυφα αναδύεται από τον πίνακα Α.4.2, είναι το

ύψος των επενδύσεων στη γεωργία και τη μεταποίηση σε σχέση το αντίστοιχο των κατοικιών.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.4.2.
*Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου κατά τομέα δραστηριότητας
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)*

Τομείς	Έτη	σε εκατ. δρχ.									
		1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995*
1. Γεωργία κ.λ.π.		1.818	1.270	5.070	6.035	7.523	7.825	6.169	7.571	4.973	5.076
2. Ορυχεία - Λατομεία		184	137	160	606	1.471	1.670	5.468	3.693	1.779	1.796
3. Μεταποίηση		3.696	1.941	2.873	7.006	10.044	13.132	14.899	11.052	17.864	17.802
4. Ενέργεια, ύδρ., αποχέτευση		559	1.632	2.323	4.759	5.091	6.039	6.710	10.614	7.148	7.441
5. Μεταφορές - επικοινωνίες		2.786	1.477	5.477	8.384	14.677	14.050	19.424	18.128	17.813	20.969
6. Κατοικίες		4.830	7.045	8.506	15.482	19.740	20.476	27.290	17.097	24.646	17.213
7. Δημόσια Διοίκηση		1.024	378	417	181	828	563	482	1.022	954	1.526
8. Λοιπές δραστηριότητες		1.365	2.064	4.295	6.550	11.289	10.905	12.263	13.183	20.962	26.647
ΣΥΝΟΛΟ		16.262	15.944	29.121	49.003	70.663	74.660	92.705	82.360	96.139	104.659

* Εκτιμήσεις.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί

Οι επενδύσεις στις κατοικίες είναι πάντα υψηλότερες από εκείνες της μεταποίησης και μάλιστα αρκετές χρονιές το άθροισμα των επενδύσεων στη γεωργία και τη μεταποίηση – στους κατ' εξοχήν παραγωγικούς τομείς της οικονομίας – είναι χαμηλότερο από αυτό των κατοικιών. Μόνο οι επενδύσεις στις επικοινωνίες το 1985, μοναδική φορά στην τεσσαρακονταετία, ξεπέρασαν τον αντίστοιχο των κατοικιών. (Ανάλογα φαίνονται να ισχύουν και για το 1995 όπου οι επενδύσεις σε κατοικίες είναι μικρότερες και αυτής της μεταποίησης). Οι εξελίξεις στο σχηματισμό του κεφαλαίου της ελληνικής οικονομίας στα χρόνια 1950 - 85 - πίνακας Α.4.3 - δεν είναι εξαιρετικά ευοίωνες. Μεταξύ 1950 και 1985 το καθαρό πάγιο κεφάλαιο διευρύνθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 4,92% (4,94% το δημόσιο και 4,92% το ιδιωτικό). Οι εξελίξεις αυτές είχαν ως συνέπεια η σύνθεση του κεφαλαίου (δημόσιο και ιδιωτικό) να παραμείνει σταθερή.

Διάρθρωση καθαρού παγίου κεφαλαίου								
	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985
Κατοικίες	45,1	45,9	44,4	41,3	38,7	36,6	36,7	35,4
Λοιπά κτίρια	10,6	11,2	12,3	13,4	13,9	14,4	14,7	14,7
Λοιπά έργα & Κατασκευές	22,4	22,3	23,7	25,6	25,5	24,9	23,4	23,4
Μεταφορές & εξοπλισμός	6,5	4,8	4,4	4,6	5,7	6,2	7,5	8,1
Μηχ. Λοιπ. Εξοπλισμός	15,4	15,8	15,2	15,1	16,2	17,9	17,7	18,4
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Πηγή Πίνακας Α.4.3

Η παρατηρούμενη απόκλιση μεταξύ των πινάκων που αναφέρονται στις επενδύσεις και στο κεφάλαιο οφείλεται στους διαφορετικούς συντελεστές απόσβεσης των κεφαλαιουχικών αγαθών και των δεδομένων των ενδιάμεσων ετών.

Παρά τη βελτίωση της σύνθεσης του κεφαλαίου τα τελευταία έτη παραμένει εντούτοις αυτή η αδύναμη προκειμένου να διευκολυνθεί η ανάπτυξη επι μακρόν.

Η μορφολογία του κεφαλαίου με κριτήριο το είδος διαφοροποιήθηκε κυρίως χάρις στη συρρίκνωση που υπέστη το κεφάλαιο των κατοικιών. Όλες οι άλλες κατηγορίες – περισσότερο οι κατηγορίες λοιπά κτίρια, και μηχανήματα - λοιπός εξοπλισμός αύξησαν τη συμμετοχή τους στο συνολικό πάγιο κεφάλαιο.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.4.3.
Καθαρό Πάγιο Κεφάλαιο
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

σε εκατ. δρχ.	Έτη	σε σταθερές τιμές 1970							
		1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985
Κεφαλαιουχικά αγαθά									
Κατοικίες		127.150	144.152	170.722	215.259	287.171	380.065	482.645	536.821
Λοιπά κτίρια		29.826	35.055	47.282	69.794	103.018	149.874	193.919	223.040
Λοιπά έργα & Κατασκευές		62.984	69.990	91.230	133.031	188.823	258.894	308.378	355.477
Μεταφορ. & εξοπλ.		18.398	15.145	17.071	24.109	42.102	63.792	99.306	122.712
Μηχ. Λοιπ. Εξοπλ.		43.277	49.397	58.591	78.504	119.929	186.111	232.246	278.888
Σύνολο		281.645	313.754	384.883	520.712	741.057	1.038.950	1.316.506	1.516.949
Δημόσιος τομέας		78.850	86.564	108.241	151.135	211.423	298.299	353.713	426.874
Ιδιωτικός τομέας		202.708	227.035	276.512	369.461	529.534	740.569	962.721	1.090.023

Πηγή: Θ. Σκούτζος - Γ. Ματθαίος (1986)

Ο πίνακας Α.4.4 απεικονίζει τις εξελίξεις στο κεφάλαιο, στην απασχόληση και στο προϊόν.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.4.4.
Κεφάλαιο, Εργασία και Προϊόν
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

Έτη	σε εκατ. δρχ.			σε σταθερές τιμές 1970						
	Καθαρό Πάγιο κεφάλαιο	Απασχόληση χιλ. άτομα	ΑΕΠ	Κεφάλαιο 1950 = 100	Απασχόληση 1950 = 100	ΑΕΠ 1950 = 100	ΑΕΠ / απασχ.		Κεφαλ./απασχ.	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	΄000	1950 = 100	΄000	1950 = 100
1950	281.645	3.060	74.355	100	100	100	24,3	100	92,0	100,0
1955	313.754	3.292	100.533	111	108	135	30,5	126	95,3	104,0
1960	384.883	3.424	129.201	137	112	174	37,7	155	112,4	122,0
1965	520.712	3.197	187.009	185	104	252	58,5	241	162,9	177,0
1970	741.057	3.089	258.000	263	101	347	83,5	344	239,9	260,8
1975	1.038.950	3.213	339.833	369	105	457	105,8	435	323,4	351,5
1980	1.316.506	3.541	417.510	467	116	562	117,9	485	371,8	404,0
1985	1.516.949	3.589	449.384	539	117	604	125,2	515	422,8	460,0

Πηγή: Στήλη (1): Πίνακας Α.4.3, Στήλη (2): Πίνακας Α.2.2, Στήλη (3): Πίνακας Α.1.3.

Α). Το κεφάλαιο μεταξύ 1985 και 1950 αυξήθηκε κατά 5,4 φορές περίπου- στήλη 4 - η απασχόληση κατά 1,2 φορές - στήλη 5 - ενώ το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν υπερεξαπλασιάσθηκε - στήλη 6. Από τα παραπάνω τεκμαίρετε ότι η βασική μεταβλητή η οποία επηρέασε την άνοδο του ΑΕΠ (μη λαμβανομένης υπόψη της τεχνολογίας) είναι το κεφάλαιο.

Β). Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά απασχολούμενο - στήλη 7 - από 24,3 χιλιάδες δραχμές το 1950 ξεπέρασε τις 125 χιλιάδες, δηλαδή υπερεπενταπλασιάσθηκε - στήλη 8.

Γ). Το κεφάλαιο ανά απασχολούμενο αυξήθηκε στο ίδιο διάστημα 4,6 φορές.

Δ). Ο λόγος του κεφαλαίου προς το ΑΕΠ μειώθηκε και από 3,8 το 1950 έπεσε στο 3,4 το 1985. Τα χαμηλότερα σημεία της καμπύλης κεφαλαίου - προϊόντος ήταν 2,8 και 2,9 το 1965 και 1970 αντίστοιχα.
 (12)

2.2 Χρήμα, Πίστη, Τράπεζες

Το χρήμα παίζει σημαντικό ρόλο στη λειτουργία των συγχρόνων οικονομιών. Ο ρυθμός μεταβολής χρήματος αποτελεί ένα από τα βασικότερα στοιχεία, που συνθέτουν την οικονομική πολιτική. Για πολλούς οικονομολόγους - ιδιαίτέρως για αυτούς που αποκαλούνται μονεταριστές - η διαμόρφωση της κατάλληλης νομισματικής πολιτικής επιτυγχάνει τους επιθυμητούς στόχους (ανάπτυξη ή σταθεροποίηση της οικονομίας).

Οι βασικές λειτουργίες του χρήματος είναι τρεις: μέσον ανταλλαγών, μονάδα μέτρησης της αξίας και μέσον διαφύλαξης της αξίας. Οι μορφές οικονομικής οργάνωσης με κριτήριο το χρήμα είναι τρεις: α) ανταλλακτική οικονομία ή αντιπραγματισμός (barter), β) απλή εγχρήματη οικονομία (money economy) και γ) απόλυτα εγχρήματη (pure money economy).

Σε αντίθεση με τους κεϋνσιανούς ή παρεμβατιστές, οι οποίοι εστιάζουν την ανάλυσή τους στη διαχείριση των μεταβλητών: δημόσια δαπάνη και φόροι οι νεοφιλελεύθεροι πιστεύουν ότι τα καταλληλότερα εργαλεία για άσκηση οικονομικής πολιτικής σε περίοδο ύφεσης ή πληθωρισμού σχετίζονται με την υλοποίηση κατάλληλης νομισματοπιστωτικής πολιτικής.

Ειδικότερα: Με τη μεταβολή του ύψους του προεξοφλητικού επιτοκίου καθίσταται ανάλογα και το χρήμα “φτηνό” ή “ακριβό”, επηρεάζεται δηλαδή η ζήτησή του. (10)

2.2.1 Η προσφορά χρήματος

Η προσφορά χρήματος, με τη στενή έννοια του όρου, στο διάστημα 1955-90 αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 17% - στήλη 2 – έναντι αντίστοιχης αύξησης του ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές) 15,2% - στήλη

10. Όπως δείχνει ο πίνακας Α.5.2.1. η ταχύτερη αύξηση συνέβη στην περίοδο 1955-65 (ανά πενταετία διπλασιαζόταν). Στα επόμενα έτη οι ρυθμοί αύξησης ήταν μικρότεροι, αφού και η αύξηση του ΑΕΠ ήταν μικρότερη. Ευκρινέστερα αποτυπώνονται οι εξελίξεις αν εκτιμηθεί η ταχύτητα κυκλοφορίας του χρήματος. Ενώ το 1955 ήταν 8,47 το 1975 έπεσε στο 4,61 για να ανέλθει ξανά το 1990 στα επίπεδα του έτους 1965 (4,90) - στήλη 11. Το 1995 διαμορφώθηκε στο 4,82.

Αναλυτικότερα: Μετά το 1975 ασκήθηκε επεκτατική νομισματική και πιστωτική πολιτική προκειμένου να ανακάμψει η οικονομία από την ύφεση του 1974. Ωστόσο επειδή παράλληλα κατέβαλλε προσπάθεια συγκράτησης του πληθωρισμού - εξαιρετικά υψηλός το 1973 / 74 – οι πιστωτικές αρχές εφάρμοσαν συγκρατημένη επέκταση. Υπήρξε παράλληλα προσπάθεια.

1. Με την μεταβολή στα υποχρεωτικά διαθέσιμα επηρεάζεται ανάλογα η ρευστότητα των τραπεζών άρα και η χρηματοδότηση της οικονομίας.
2. Με την πολιτική ανοικτής αγοράς (αγορά ή πώληση τίτλων) - υπό την προϋπόθεση ότι λειτουργεί αποτελεσματικά το χρηματιστήριο - επιτυγχάνονται ανάλογο αποτελέσματα.
3. Τέλος με τα διάφορα ποσοτικά και ποιοτικά μέτρα (επιβολή περιορισμών και προσανατολισμού από την Κεντρική Τράπεζα στις Εμπορικές) είναι δυνατό σε μεγάλο βαθμό να προσδιορισθεί το επιθυμητό ύψος επέκτασης της οικονομίας.

Έτσι σε συνθήκες ύφεσης προτείνεται να χρησιμοποιηθεί μία ή και όλες οι παρακάτω τεχνικές: μείωση του προεξοφλητικού επιτοκίου, μείωση των υποχρεωτικών ρευστών, διαθέσιμων αγορά χρεογράφων από την Κεντρική Τράπεζα, ελάττωση ή διαφοροποίηση ποσοτικών και

ποιοτικών περιορισμών. Γενικά χρησιμοποιούνται μέτρα που στοχεύουν στην αύξηση της κυκλοφορίας του (φθηνού) χρήματος και άρα στη διευκόλυνση ανάληψης επενδυτικών πρωτοβουλιών. Τ' αντίθετα μέτρα λαμβάνονται σε περίπτωση πληθωρισμού (ζητήσεως).

Σύμφωνα με την κλασική θεωρία η ποσότητα κυκλοφορίας του χρήματος σχετίζεται με το παραγόμενο προϊόν. Κατά την άποψη του I.Fisher, η οποία αποκρυσταλλώθει στη γνωστή ταυτότητα των συναλλαγών. σε περίοδο πλήρους απασχόλησης των παραγωγικών συντελεστών κάθε αύξηση της προσφοράς χρήματος επιφέρει ανάλογη αύξηση του τιμαρίθμου. Συγκεκριμένα η ποσοτική θεωρία διατυπώνεται ως ακολούθως:

$$M*V=P*Q$$

M= η προσφορά χρήματος , V= η ταχύτητα κυκλοφορίας
δηλαδή πόσες φορές “αλλάζει χέρια ” ένα νόμισμα εντός ενός έτους ,
P= ο δείκτης τιμών και Q= ο όγκος των αγαθών και άρα

$$P*Q= ΑΕΠ.$$

Ο Fisher θεωρεί ότι η ταχύτητα κυκλοφορίας και ο όγκος των αγαθών παραμένουν στη βραχυχρόνια περίοδο αμετάβλητα συνεπώς η μεταβολή του τιμαρίθμου σχετίζεται με τη μεταβολή στην προσφορά χρήματος. Λόγω της αδυναμίας άρσης των διαρθρωτικών εμποδίων της οικονομίας οι προσπάθειες στέφθηκαν από μερική επιτυχία, αφού παρατηρήθηκε μεν αύξηση του ΑΕΠ – δεν επετεύθη όμως ο στόχος ενίσχυσης των παραγωγικών μονάδων - χωρίς ωστόσο να καταπολεμηθούν αποτελεσματικά οι πληθωριστικές πιέσεις. Μετά τη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση το 1979 επιδεινώθηκε ο πληθωρισμός — σε όλη την περίοδο 1979-1993 διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα - ενώ ταυτόχρονα η αύξηση του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος υπήρξε αναιμική.

Η συνεχώς διευρυμένη ζήτηση κεφαλαίου του δημοσίου τομέα τη μεγαλύτερη επίδραση στο έλλειμμα του νομισματοπιστωτικού προγράμματος. Στον πίνακα Α.5.2.2 ανιχνεύεται εύκολα ο βαθμός επίδρασης του ελλείμματος του δημοσίου τομέα στο νομισματοπιστωτικό ισοζύγιο της οικονομίας. Το καθαρό ταμιακό έλλειμμα του δημοσίου τομέα διογκώθηκε αδιάκοπα με συνέπεια το 1990 να αγγίξει τα 2 τρισ. δραχμές έναντι 88 δις. Δρχ. το 1979 (σε τρέχ. τιμές). Ενώ στην περίοδο 1965-69 αποτελούσε κατά μέσο όρο 2,9% του ΑΕΠ, το 1979 έφθασε το 7% και το 1990 το 29%.

Εξελίξεις στο Χρηματοδοτικό έλλειμμα του δημοσίου τομέα (α)

Έτη	Έλλειμμα Δημοσίου (σε εκατ. δρχ.)	Εκατοστιαία μεταβολή του στην αύξηση της προσφοράς χρήματος	Έλλειμμα Δημοσίου ως ποσοστό % του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος σε τρέχουσες τιμές
1965 - 69 (Μέσος όρος έτους)	5.508	132,5	2,9
1970	6.798	126,9	2,6
1971	10.134	135,6	3,5
1972	6.754	47,4	2,0
1973	21.155	123,8	4,9
1974	26.725	145,7	5,3
1975	37.289	214,2	6,3
1976	31.268	100,5	4,3
1977	49.755	184,0	5,9
1978	63.675	153,3	6,3
1979	87.649	244,4	7,0

(α) Κεντρική Διοίκηση, δημόσιες επιχειρήσεις, δημόσιοι οργανισμοί. (Δεν περιλαμβάνεται ο εξωτερικός δανεισμός των δημόσιων επιχειρήσεων).
Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος και Υπουργ. Οικονομικών.

Οι συνήθεις λόγοι που υποστηρίχθηκαν για να δικαιολογήσουν τη διεύρυνση του χρηματοδοτικού ελλείμματος του δημοσίου τομέα στην περίοδο 1975-79:

- i) Οι ανατιμήσεις των πρώτων υλών, κυρίως του αργού πετρελαίου και των άλλων αγαθών στη διεθνή αγορά,
- ii) Οι αυξημένες αμυντικές δαπάνες (λόγω αναζωπύρωσης των ελληνοτουρκικών “διαφορών”),

iii) Η αντικυκλική πολιτική (τόνωση της ζήτησης λόγω της ύφεσης που αντιμετώπισε η χώρα μετά το 1973),

iv) Πολιτική επιδοτήσεων προκειμένου να προσεγγίσουν οι τιμές των γεωργικών προϊόντων της Ελλάδος το αντίστοιχο ύψος τιμών που υπήρχε στην ΕΟΚ (προενταξιακή περίοδος).

Οι αυξημένες όμως δαπάνες του δημοσίου δεν στάθηκε δυνατόν να καλυφθούν - όπως θα έπρεπε - από μια σχετική αύξηση των φορολογικών εσόδων (είτε μέσω επιβολής νέων φόρων, είτε μέσω αναδιάρθρωσης του φορολογικού συστήματος).

Η αυτή πολιτική, αύξηση των δημοσίων δαπανών για κατανάλωση όχι για επένδυση ίσχυσε, και μάλιστα εντονότερα, στην επόμενη περίοδο 1979 — 1993. Το χρηματοδοτικό έλλειμμα του ιδιωτικού τομέα ήταν υψηλότερο το αντίστοιχο δημόσιο μέχρι το 1980. Από το έτος αυτό και μετά - πίνακας Α.5.2.2 - αυξήθηκε με σημαντικά χαμηλότερους ρυθμούς από τους του δημοσίου. Ωστόσο η υπερδανειοδότηση αυτή των ιδιωτικών επιχειρήσεων δεν μπόρεσε να επιτύχει την οικονομική ανάκαμψη της χώρας και τον παραμερισμό των σοβαρών διαρθρωτικών προβλημάτων. (6)

Εξελίξεις στην πιστωτική επέκταση προς τον ιδιωτικό τομέα (α)

Έτη	Έκατ. δραχμές	Πιστωτική επέκταση προς τον ιδιωτικό τομέα ως ποσοστό του ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές
1965 - 69 (Μέσος όρος έτους)	9.572	4,9
1970	21.222	8,2
1971	25.575	8,9
1972	34.365	10,4
1973	32.122	7,2
1974	44.178	8,7
1975	61.865	10,4
1976	80.639	11,1
1977	100.017	11,8
1978	120.753	11,9
1979	116.691	9,4

(α) Πιστώσεις και χρεόγραφα.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

2.2.2 Χρηματοδότηση κατά φορείς

Μετά το 1980 η τραπεζική χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα συνεχώς συρρικνώνονται, το 1981 αποτελούσε το 12,6% του ΑΕΠ, το 1990 έπεσε στο 6,3% (το 1987 και 1988 λόγω σταθεροποιητικού προγράμματος έπεσε στο 4,1% και 5,9% αντιστοίχως). Η πολιτική συγκράτησης της τραπεζικής χρηματοδότησης επιτυγχάνεται μέσω περιορισμού της ρευστότητας των τραπεζών ιδιαίτερα τα τελευταία έτη - από την Τράπεζα της Ελλάδος (περιορισμός ρευστών διαθέσιμων, αύξηση επιτοκίου χορηγήσεων κ.λ.π.).

Η διάρθρωση της συνολικής τραπεζικής χρηματοδότησης - πίνακας Α.5.3. ιχνογραφεί αρκετά εύγλωττα, τους στόχους της πιστωτική πολιτικής στη μεταπολεμική περίοδο. Ενώ το 1950 ο δημόσιος τομέας απορροφούσε το 1,4% της συνολικής τραπεζικής χρηματοδότησης το 1990 ξεπέρασε το 30%. Η αύξηση κατ' ουσία σημειώθηκε στις δεκαετίες 1950 και 1980. Το 1995 όμως συρρικνώθηκε στο 17%.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.5.3.
Συνολική Τραπεζική χρηματοδότηση κατά τομέα και κλάδο (υπόλοιπα τέλους έτους)
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

Τέλος έτους	Γενικό Σύνολο	Ιδιωτικός Τομέας						Δημόσιος τομέας
		Σύνολο	Γεωργία	Μεταποίηση	Εμπόριο	Οικισμός	Λοιποί κλάδοι	
1950	4.633	4.569	1.458	1.071	1.528	55	457	64
1960	29.234	26.133	7.833	10.911	4.283	1.348	1.758	3.101
1970	134.390	113.325	17.744	48.827	14.890	17.581	14.283	21.065
1980	982.223	837.782	148.006	410.260	78.973	101.201	99.342	144.441
1990	6.564.084	4.571.097	919.162	1.882.625	499.537	700.186	569.587	1.992.987
1995*	10.026.183	8.326.795	1.031.029	2.788.458	1.584.839	1.217.317	1.705.152	1.699.388

* Προσωρινά στοιχεία.
Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος.

Τέλος έτους	Γενικό Σύνολο	Δημόσιος τομέας	Ιδιωτικός τομέας	Ιδιωτικός τομέας					Σύνολο
				Γεωργία	Μετα-ποίηση	Εμπόριο	Οικισμός	Λοιποί Κλάδοι	
1950	100,0	1,4	98,6	31,9	23,4	33,5	1,2	10,0	100,0
1970	100,0	15,7	84,3	15,6	43,1	13,1	15,5	12,6	100,0
1980	100,0	14,7	85,3	17,7	49,0	9,4	12,1	11,8	100,0
1990	100,0	30,4	69,6	20,1	41,2	10,9	15,3	12,5	100,0
1995	100,0	16,9	83,1	12,4	33,5	19,0	14,6	20,5	100,0

Πηγή: Πίνακας Α.5.3

Σημαντικές εξελίξεις σημειώθηκαν εντός του ιδιωτικού τομέα. Η χρηματοδότηση στη γεωργία σημείωσε πτώση, στις τελευταίες ωστόσο δεκαετίες (1970) και 1980) φάνηκε να σταθεροποιείται το ποσοστό – με μικρές τάσεις ανόδου. Με εξαίρεση τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια το ποσοστό της χρηματοδότησης της μεταποίησης παρέμεινε υψηλό (πάνω από 40% αν και το 1995 μειώθηκε στο 33,5%). Σε μέτρια όρια κινήθηκε η πιστοδότηση του εμπορίου και του οικισμού. Ωστόσο το 1995 το εμπόριο απορρόφησε το 1/5 των συνολικών πόρων του ιδιωτικού τομέα. (6)

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.5.1.
Προσφορά Χρήματός
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

σε εκατ. δρχ.

Έτη	Συνολική Προσφορά Χρήματος (Μ ₁)	Νομισματική κυκλοφορία (Μ ₀)			Καταθέσεις όψεως ⁽¹⁾				Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ)	ΑΕΠ/Μ ₁
		Σύνολο	Τραπεζογρ. εκτός νομ. συστήματος	Κέρματα	Σύνολο	Ιδιωτών	Δημοσίων Επιχ/σεων	Δημοσίων Οργανισμών		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1955	7.672,5	4.894,0	4.745,1	148,9	2.778,5	2.151,7	63,3	563,5	64.921	8,47
1960	15.526,3	10.505,1	10.186,9	318,2	5.021,2	3.580,8	197,5	1.242,9	93.225	6,01
1965	32.335,1	23.278,0	22.338,3	939,7	9.057,1	5.802,7	232,1	3.022,3	157.956	4,89
1970	54.326,1	38.878,1	37.545,4	1.332,7	15.448,0	9.781,4	902,6	4.764,0	258.000	4,75
1975	128.887,0	91.647,0	89.077,0	2.570,0	37.240,0	24.014,0	2.184,0	11.042,0	593.181	4,61
1980	313.055,0	209.561,0	205.237,0	4.324,0	103.494,0	58.291,0	13.524,0	31.679,0	1.523.724	4,87
1985	797.449,0	505.260,0	495.637,0	9.623,0	292.189,0	169.810,0	24.065,0	98.314,0	4.136.783	5,19
1990	1.880.821,0	1.162.041,0	1.142.343,0	19.698,0	718.780,0	421.447,0	51.709,0	245.624,0	9.215.096	4,90
1995*	3.697.613,0	1.880.954,0	1.838.137,0	42.817,0	1.816.659,0	1.285.441,0	116.817,0	414.401,0	17.816.664	4,82

(1) Δεν περιλαμβάνονται οι καταθέσεις του Δημοσίου στην Τράπεζα της Ελλάδος.

* Εκτιμήσεις.

Πηγή: ΕΣΥΕ και Τράπεζα Ελλάδος.

Η στήλη (3) ισούται με τη στήλη (4) και (5), ενώ η (6) με την (7), (8) και (9). Τέλος η (2) αποτελεί το άθροισμα των (3) και (6).

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.5.2.
Νομισματοπιστωτικό ισοζύγιο της ελληνικής οικονομίας

(Τρέχουσες τιμές δισ. δρχ.)

Ισοζύγιο	Έτη	1978	1979	1980	1981	1985	1986	1987	1988	1989	1990
I. Ζήτηση Κεφαλαίων		200,2	231,5	310,0	587,1	1374,5	1381,0	1573,3	2078,8	2835,1	3350,6
α. Ιδιωτικός τομέας		113,9	111,6	141,4	214,9	372,4	374,0	290,4	460,4	689,9	670,0
β. Καθαρό ταμιακό έλλειμμα δημοσίου τομέα ¹		69,3	99,7	146,7	329,0	828,0	776,1	843,8	1201,2	1594,7	1966,1
γ. Χρεολύσια Δημοσίου Τομέα		17,0	20,3	21,9	43,2	173,6	230,9	439,1	417,2	550,5	714,5
II. Προσφορά Κεφαλαίων		122,8	140,2	212,4	395,3	943,7	942,1	1342,0	1592,7	2043,1	1690,1
α. Προσφορά χρηματ. Μ3		114,7	129,8	195,3	364,7	759,1	676,1	1039,9	1208,0	1561,9	1140,1
β. Τραπεζικά Ομόλογα		8,1	10,4	17,1	30,6	184,6	266,0	302,1	384,7	481,2	550,0
III. Έλλειμμα νομισμ/κού προγ/τος (I-II)		-77,4	-91,4	-97,6	-191,8	-430,6	-433,9	-231,1	-486,1	-792,0	-1660,5
IV. Χρηματ/ση ελλείμματος											
α. Εξωτερ. Δανεισμός ²		21,4	51,0	69,5	120,6	471,2	290,0	318,0	239,6	501,2	632,6
β. Λοιποί Πόροι ³		56,0	40,4	28,1	71,2	-40,6	148,9	-86,7	246,5	290,8	1027,9

* Εκτιμήσεις

1. Το ταμιακό έλλειμμα του δημοσίου τομέα (κεντρική διοίκηση - ΔΕΚΟ), δεν περιλαμβάνει τα χρεολύσια για την εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους.

2. Ο εξωτερικός (εξισορροποητικός) δανεισμός προκύπτει εάν στο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών προστεθούν τα χρεολύσια και κατόπιν αφαιρεθεί η αυτόνομη εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων.

3. Στους λοιπούς πόρους περιλαμβάνονται τα κεφάλαια και αποθεματικά τραπεζών, οι καταθέσεις σε συνάλλαγμα, ο εξωτερικός δανεισμός των πιστωτικών ιδρυμάτων κ.α.

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος (αναφέρεται στον Οικον. Ταχυδρόμο)

2.3 Δημόσια Οικονομικά

Η επέκταση του δημοσίου τομέα στην Ελλάδα στα μεταπολεμικά χρόνια υπήρξε σημαντική μετά το 1975 έλαβε μεγάλες διαστάσεις. Ο πίνακας Α.6.1. εμφανίζει τα έσοδα του τακτικού προϋπολογισμού στην περίοδο 1950 - 95. Όπως προκύπτει ο κύριος όγκος των εσόδων προέρχεται από τους εμμέσους φόρους. Θα πρέπει να εξισορροπηθούν οι έμμεσοι φόροι και οι άμεσοι φόροι για να μην υπάρχουν προβλήματα και επιβαρύνσεις στις κοινωνικές τάξεις.

Τα έσοδα είναι τακτικά (πραγματοποιούνται σε καθορισμένα χρονικά διαστήματα) και έκτακτα (π.χ. επιβολή φόρου για αποκατάσταση σεισμοπαθών). Επειδή συνήθως τα έσοδα του δημοσίου δεν καλύπτουν τα έξοδά του (λόγω επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής - κεϋνσιανισμός), το δημόσιο δανείζεται είτε από την εγχώρια είτε τη ξένη αγορά. Οι δύο βασικές πηγές εσόδων του δημοσίου είναι οι άμεσοι και έμμεσοι φόροι.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.6.1.
Έσοδα τακτικού προϋπολογισμού¹

σε εκατ. δρχ.

Έσοδα	Έτη									
	1950/51	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995
1. Σύνολο εσόδων	4.605	11.100	15.267	28.200	55.362	137.246	358.216	1.088.695	2.781.636	6.641.820
2. Άμεσοι φόροι	761	2.200	2.628	4.493	10.847	29.172	104.439	302.891	822.067	2.132.660
2.1. Φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων	--	--	1.512	2.205	5.890	13.969	57.751	196.081	444.849	861.061
2.2. Φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων	--	--	251	569	983	4.691	14.342	36.975	145.069	459.719
2.3. Φόροι περιουσίας κλπ.	201	--	865	1.719	3.974	10.512	32.346	69.835	232.157	811.880
3. Έμμεσοι φόροι	2.998	8.900	10.384	20.366	39.714	91.600	220.797	708.514	1.836.978	3.834.887
3.1. Δασμοί	1.300	--	2.915	5.479	9.057	20.450	51.070	7.119	104.925	50.808
3.2. Φόροι καταναλώσεως	1.128	--	5.291	9.836	17.422	38.247	86.185	398.840	487.476	1.460.015
3.3. Φόροι επί των συναλλαγών	453	--	1.856	3.480	9.784	27.525	72.575	285.564	1.207.760	2.262.173
3.4. Λοιποί έμμεσοι	117	--	322	1.571	3.451	5.378	10.967	16.991	36.817	61.891
4. Μη φορολογικά έσοδα	846	--	2.255	3.341	4.801	16.474	32.980	77.290	122.591	674.273

* Δεν περιλαμβάνονται οι μεταβιβάσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Παρατήρηση: Τα δεδομένα του έτους 1950 αναφέρονται στο οικονομικό έτος Ιούλιος 1950 - Ιούνιος 1951.

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.

Ως άμεσοι θεωρούνται αυτοί που επιβάλλονται σε κάποιο φυσικό ή νομικό πρόσωπο και επιβαρύνουν το ίδιο, ενώ ως έμμεσοι αυτοί που επιβάλλονται σε κάποιο πρόσωπο αλλά τελικά επιβαρύνεται ο τρίτος. Ο φόρος εισοδήματος είναι άμεσος φόρος, ενώ οι φόροι στα προϊόντα είναι έμμεσοι φόροι, διότι ο υπόχρεος τον μεταβιβάζει στον καταναλωτή (αυξάνοντας την τιμή του προϊόντος) και άρα λειτουργεί ως ενδιάμεσος, αφού τον εισπράττει από τους αγοραστές και τον αποδίδει στο δημόσιο.

Οι δανειακές δαπάνες καλύπτονται είτε από τον εσωτερικό δανεισμό (εσωτερική αγορά) είτε κατόπιν προσφυγής σε πιστωτικά ιδρύματα του εξωτερικού. Ο εξωτερικός δανεισμός αποτελούσε το 1990 το 12% έναντι 24,3% το 1980. Ως ανελαστικές δαπάνες θεωρούνται: οι μισθοί οι συντάξεις, η εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους και ένα τμήμα των επιδοτήσεων - επιχορηγήσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.6.2.
Δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

σε εκατ. δρχ.

Έτος	Σύνολο Δαπανών	Καταναλ. Δαπάνες		Εξυπηρ. Δημοσ. Χρέους			Επιδοτήσεις	Επιχορηγήσεις	Λοιπές δαπάνες
		Σύνολο	Εκ των οποίων Δαπ. Προσωπ.	Σύνολο	Τόκοι κλπ.	Χρεολύσια			
1950/51	6.039	2.551	2.551	32	25	7	--	--	3.456
1955	11.280	4.525	4.525	290	--	--	380	--	6.085
1960	14.350	7.512	7.512	588	311	277	792	--	5.458
1965	27.993	13.346	13.346	2.053	1.347	706	2.574	--	10.020
1970	51.658	32.622	23.647	6.049	2.966	3.083	2.088	5.985	4.914
1975	137.220	87.865	55.713	14.766	9.698	5.068	9.260	12.633	12.696
1980	371.606	232.915	161.331	45.451	43.622	1.829	16.047	44.692	32.501
1985	1.500.940	554.888	554.888	280.111	231.249	44.846	170.736	164.969	330.236
1990	4.657.425	1.501.409	1.501.409	1.629.474	1.270.836	358.638	178.732	662.148	685.662
1995 ⁽¹⁾	8.721.374 ⁽²⁾	3.110.224	2.563.482	6.129.296	3.355.823	2.773.473	91.887	1.170.788	1.042.651

(1) Στο σύνολο των δαπανών το 1995 δεν συμπεριλήφθησαν τα χρεολύσια, ενώ περιλαμβάνονται 50 δισ. δρχ. ως επιδόματα εκτός Τακτικού Προϋπολογισμού.

Παρατήρηση: Τα δεδομένα - μετά το 1988 - δεν είναι εντελώς συγκρίσιμα με εκείνα των προηγούμενων ετών.

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών και Τράπεζα Ελλάδος.

Η εξέταση των πηγών κάλυψης των δανειακών αναγκών του δημοσίου τομέα - πίνακας Α.6.3. - φανερώνει ότι το δημόσιο ολοένα και

περισσότερο καταφεύγει στα έντοκα γραμμάτια προκειμένου να επιλύσει το πρόβλημα αυτό. Αναλυτικότερα:

1) Ο εσωτερικός δανεισμός το 1990 κάλυπτε το 88% περίπου των δανειακών αναγκών του δημοσίου έναντι 67,4% το 1985 και 76% το 1980.

2) Τα έντοκα γραμμάτια και οι ομολογιακοί τίτλοι από ιδιώτες και επιχειρήσεις ενώ το 1980 είχαν μηδενική συμμετοχή στην κάλυψη των ελλειμμάτων το 1990 ανήλθαν στο 37,6%.

3) Ο συνολικός δανεισμός από 8,1% του ΑΕΠ το 1980 έφθασε στο 14,9% το 1990. Το 1995 μετά από τρία και πλέον έτη "λιτότητας" μειώθηκε στο 9,8%. (Ο εσωτερικός δανεισμός άρχισε από το 1960 και μετά).

Δυσμενέστερη προβάλλει η εικόνα αν εξετασθεί το ύψος των ανελαστικών δαπανών του γενικού Προϋπολογισμού του Κράτους. Το 1970 αποτελούσαν το 60,1% ενώ το 1990 το 81,7%. Συνεπώς η κρίση της ελληνικής οικονομίας - και ιδιαίτερα του δημόσιου τομέα - είναι αρκετά έντονη. (13)

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.6.3.
Πηγές κάλυψης δανειακών αναγκών του δημοσίου τομέα

Πηγές δανεισμού	Έτη	Τρέχουσες τιμές								
		1980	1981	1985	1987	1988	1989	1990	1993	1995
1. Εσωτερικός δανεισμός (σε δραχμές)		108,5	259,5	558,1	769,0	1.158,5	1.385,7	1.720,8	1.643,6	1.984,8
α. Έντοκα γραμμάτια και ομολογιακοί τίτλοι από τράπεζες και ειδικούς πιστωτικούς οργανισμούς		44,1	44,8	335,4	304,9	568,0	673,1	316,0	394,5	338,1
β. Έντοκα γραμμάτια και ομολογιακοί τίτλοι από ιδιώτες και επιχειρήσεις		—	—	8,9	169,6	374,4	301,4	844,1	1031,5	2088,0
γ. Τράπεζα της Ελλάδος		37,7	164,1	116,2	56,0	-17,2	159,8	292,7	-20,3	-437,9
δ. Δάνεια και πιστώσεις από εμπορικές τράπεζες και ειδικούς πιστωτικούς οργανισμούς		26,7	50,6	97,6	238,5	233,3	251,4	268,0	237,8	-3,4
2. Εξωτερικός δανεισμός (σε συνάλλαγμα)		34,8	42,9	270,3	74,9	42,6	209,0	236,6	764,5	491,0
3. Συνολικός δανεισμός (1 + 2)*		143,3	302,4	828,4	843,9	1.201,1	1.594,7	1.957,5	2.408,1	2.475,8
4. Συνολικός δανεισμός (ταμειακό έλλειμμα δημοσίου τομέα) ως % του ΑΕΠ		8,1	14,3	18,1	13,5	16,1	18,3	14,9	13,1	9,8

* Περιλαμβάνονται οι κεφαλαιοποιηθέντες τόκοι.

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος.

2.4 Εξωτερικές Οικονομικές Σχέσεις

Το εξωτερικό εμπόριο αποτελεί έναν από τους βασικότερους παράγοντες που προσδιορίζουν την ανάπτυξη μιας οικονομίας. Ο ρόλος του διεθνούς εμπορίου έχει θεωρηθεί από πολλούς ως 'μηχανή προόδου', ενώ από άλλους έχουν τονιστεί ορισμένες σημαντικές συνέπειες του εμπορίου θεωρίες του προστατευτισμού.

Ως εξωτερικό (διεθνές) εμπόριο ορίζεται η ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ των κρατών. Όπως συνάγεται από την εμπειρία καμιά Οικονομία δεν μπορεί να επιτύχει ταχύρρυθμη ανάπτυξη επί μακρών εάν είναι κλειστή, δεν συνδέεται δηλαδή με τη διεθνή Οικονομία. Η Ελλάδα - από τότε που υπάρχει διαθέσιμη στατιστική πληροφόρηση - αντιμετωπίζει μονίμως ένα αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο. Παρά την ανάπτυξη που επετέθη η χώρα δεν μπόρεσε να σμικρύνει τη ψαλίδα εισαγωγών - εξαγωγών. (13)

2.5 Ισοζύγιο Πληρωμών

Μεταξύ 1851 και 1910 οι διακυμάνσεις του εμπορικού ισοζυγίου υπήρξαν εξαιρετικά έντονες. Με εξαίρεση τα έτη 1853 και 1893 - στα οποία το έλλειμμα υπήρξε σχετικά μικρό - καθώς όλη την εξηκονταετία οι εισαγωγές διατηρήθηκαν σε αρκετά υψηλότερα επίπεδα από τα αντίστοιχα των εξαγωγών.

Το 1914 το έλλειμμα διογκώθηκε απότομα, ενώ από το 1916 και εντεύθεν έφθασε σε υπερβολικά υψηλά όρια, αφού με εξαίρεση το 1917, 1921 και 1922 οι εξαγωγές αποτελούσαν λιγότερο από το 50% των εισαγωγών (οι βασικές αιτίες προήλθαν από την πολεμική προσπάθεια και τις ανάγκες που δημιουργήθηκαν από τη διεύρυνση της χώρας). Η παγκόσμια οικονομική κρίση 1929 - 33 επηρέασε το εμπόριο της χώρας περιορίζοντας και τις εισαγωγές και τις εξαγωγές. Το 1938 η κατάσταση

βελτιώθηκε αισθητά αλλά δυστυχώς πρόσκαιρα. Οι εξαγωγές κατά το έτος αυτό απετέλεσαν το 70% των εισαγωγών.

Ακολούθησε μια συρρίκνωση του εμπορίου, η οποία κατά τη διάρκεια της κατοχής έλαβε πρωτοφανείς διαστάσεις. Μετά τον πόλεμο συνεχίσθηκε με εντατικούς ρυθμούς η επισιτιστική βοήθεια και μόλις μετά το 1946 άρχισε να υφίσταται κάποια εξαγωγική δραστηριότητα.

Ο Πίνακας Α.7.2.1 εμφανίζει την εξέλιξη του εμπορίου ανά πενταετία στην περίοδο 1950 - 95 σε εκατομ. δολάρια Η.Π.Α..

	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Εξαγωγών στις εισαγωγές	21,4	57,7	41,3	32,4	35,9	40,0	37,5	40,7	34,0	25,2

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.7.2.1
Μεγέθη ισοζυγίου πληρωμών
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

Μεγέθη	Έτη	σε εκατ. δολ. ΗΠΑ									
		1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Εξαγωγές		85,1	206,5	208,6	330,9	612,2	2029,9	4093,9	4293,2	6364,8	5782,8
Εισαγωγές		397,7	364,2	504,7	1022,2	1704,9	5072,2	10903,4	10561,1	18692,5	22928,6
Εμπορικό Ισοζύγιο		-312,6	-157,7	-296,1	-691,3	-1092,7	-3042,3	-6809,5	-6267,9	-12327,7	-17145,8
Άδηλοι πόροι		345,7	214,5	315,8	561,0	951,0	2850,3	6159,4	5260,5	13040,8	20770,4
Άδηλες πληρωμές		19,0	36,0	65,5	136,8	266,9	764,7	1566,0	2268,3	4274,8	6475,0
Ισοζύγιο άδηλων συναλλαγών		326,7	178,5	250,3	424,2	684,1	2085,6	4593,4	2992,2	8766,0	14295,4
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών		14,1	20,8	-45,8	-267,3	-408,6	-956,7	-2216,1	-3275,7	-3561,7	-2850,4
Καθαρή εισροή		5,3	33,8	46,4	221,3	373,3	1015,3	2270,5	3146,5	3762,5	3161,8
Συναλλαγματικά διαθέσιμα (τέλος έτους)		54,4	186,8	238,5	250,2	310,1	1112,2	1516,9	1734,1	4294,2	15735,6

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος.

Με εξαίρεση το έτος 1955, στο οποίο η αξία των εξαγωγών πλησίασε το 58% των εισαγωγών, οι εξαγωγές αποτελούσαν ένα μικρό ποσοστό των εισαγωγών. Στη διάρκεια της τεσσαρακονταετίας (1950 - 90) οι μεν εισαγωγές αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 10,1% ενώ οι εξαγωγές κατά 11,4%. Το εμπορικό ισοζύγιο - εισαγωγές μείον εξαγωγές - μεγεθύνθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 9,6%. Οι εξελίξεις

αυτές φανερώνουν εύγλωττα τις αδυναμίες της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Η διαχρονική παρακολούθηση των εισαγομένων - και εξαγομένων - προϊόντων εμφανίζει τον βαθμό επιτυχίας της εκβιομηχάνισης της χώρας. Όπως προκύπτει οι όροι εμπορίου δεν υπήρξαν ιδιαίτερος ευνοϊκοί για την χώρα στο αντίστοιχο διάστημα.

Οι πίνακες Α.7.2.2 και Α.7.2.3 αποτυπώνουν τη διάρθρωση των εξαγωγών και εισαγωγών αντίστοιχα ανά πενταετία μεταξύ 1950 έως 1995. Την ταχύτερη διείσδυση στις ξένες αγορές επέτυχαν τα βιοτεχνικά και βιομηχανικά προϊόντα κατά κύριο λόγο και κατά δεύτερο τα τρόφιμα και ποτά.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.7.2.2
Εξαγωγές κατά βασικές κατηγορίες
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

Κατηγορίες	Έτη	<i>σε εκατ. δολ. ΗΠΑ</i>									
		1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Τρόφιμα και ποτά		—	47,0	57,5	103,7	174,8	511,0	926,9	918,3	1.550,7	1.345,4
Καπνός		—	77,7	72,4	111,2	101,9	168,0	194,5	103,7	142,2	136,8
Πρώτες ύλες & ημικ/μένα προϊόντα		—	37,7	39,8	43,0	57,2	109,3	125,7	140,9	214,6	327,7
Ορυκτά και μεταλλεύματα		—	12,5	18,0	22,6	45,9	142,3	279,7	214,1	382,7	211,9
Πετρελαιοειδή		—	—	—	—	2,9	87,5	248,5	833,8	461,2	490,6
Βιοτεχνικά και βιομηχανικά προϊόντα		—	4,3	10,2	33,8	223,8	981,7	2.249,5	1.919,2	3.440,8	3.075,2
Λοιπά είδη		—	27,3	10,6	16,6	5,7	30,2	69,1	163,2	172,6	195,2
Σύνολο		85,1	206,5	208,6	330,9	612,2	2.029,9	4.093,9	4.293,2	6.364,8	5.782,8

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος.

Αντίθετα ο καπνός, οι πρώτες ύλες - ημικατεργασμένα προϊόντα και τα ορυκτά - μεταλλεύματα κινήθηκαν με περιορισμένους ρυθμούς. Αξιοσημείωτη υπήρξε η αύξηση των εξαγομένων πετρελαιοειδών μέχρι το 1985. Στα επόμενα έτη οι εξαγωγές κινήθηκαν σε χαμηλότερα επίπεδα. Εκείνο όμως που δείχνει τη στασιμότητα του παραγωγικού ιστού της χώρας και την έλλειψη δυναμισμού είναι η μείωση των εξαγωγών στα πρόσφατα χρόνια (το 1995 διαμορφώθηκαν σε χαμηλότερο ύψος από το αντίστοιχο του 1990).

Δείκτες μέσης αξίας εισαγωγών - εξαγωγών¹ και όροι εμπορίου²

	(1982 = 100)								
	1951	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
Σύνολο εξαγωγών	7,6	13,7	13,3	13,5	14,3	33,2	69,6	168,9	275,0
Σύνολο εισαγωγών	8,9	16,6	15,3	17,3	17,6	34,7	67,6	158,7	276,1
Όροι Εμπορίου	117,8	121,1	115,0	128,5	123,9	104,5	97,1	94,0	100,4

1. Οι εκτιμήσεις έγιναν για τα μετά το 1950 έτη γι' αυτό και αντί του 1950 τέθηκε το 1951.

2. Όροι Εμπορίου: Δείκτες $\frac{\text{Εξαγωγών}}{\text{Εισαγωγών}} \cdot 100$

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος.

Αυτό σημαίνει ότι τα προϊόντα χάνουν αγορές παρά την αύξηση του παγκόσμιου εμπορίου. Έχει προβληθεί το επιχείρημα ότι γι' αυτές τις εξελίξεις ευθύνεται η "σκληρή" δραχμή, δηλαδή το υπερτιμημένο (ακριβό) νόμισμα που έχει ως απόρροια τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα των εμπορευμάτων. Ωστόσο οι συναλλαγματικές ισοτιμίες παίζουν μόνο περιθωριακό ρόλο. Εκείνο που ευθύνεται αναμφισβήτως για την ανεπάρκεια της διείσδυσης των ελληνικών προϊόντων στην αλλοδαπή είναι η χαμηλή ποιότητά τους και το υψηλό σε σχέση με την ποιότητα κόστος. Η έλλειψη εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων που 'ναι αποτέλεσμα των παλαιών μεθόδων παραγωγής και των χαμηλών επενδύσεων και άρα το υψηλό κόστος ανά μονάδα προϊόντος είναι δασική αιτία της χαμηλής ανταγωνιστικότητας και των χαμηλών εξαγωγών.

Περαιτέρω η μορφολογία της ελληνικής μεταποίησης - η οποία είναι στραμμένη σε υποκατάσταση εισαγωγών και στερείται εξαγωγικού προσανατολισμού - είναι η δεύτερη σημαντική αιτία των πενιχρών εξαγωγικών επιτευγμάτων.

Στις εισαγωγές - πίνακας Α.7.2.3 - τα βιομηχανικά είδη κατανάλωσης συντέλεσαν στην αύξηση των εισαγωγών περισσότερο από κάθε άλλο, ιδιαίτερα τα τελευταία έτη, ξεπερνώντας και τις εισαγωγές των κεφαλαιουχικών προϊόντων.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.7.2.3
Εισαγωγές κατά βασικές κατηγορίες
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

σε εκατ. δολ. ΗΠΑ

Κατηγορίες	Έτη	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Τρόφιμα		—	70,7	93,6	177,1	222,6	550,0	1.208,4	1.350,5	2.499,4	3.218,5
Πρώτες ύλες		—	76,0	131,9	230,5	366,5	899,0	1.958,6	1.518,7	2.438,8	2.901,1
Καύσιμα & λιπαντικά		—	43,6	47,5	71,0	116,3	844,0	2.982,2	3.188,1	2.693,9	2.229,5
Κεφαλαιουχικά αγαθά		—	45,5	87,0	262,9	517,2	1.545,0	2.445,1	1.932,5	4.234,1	5.702,7
Βιομηχανικά είδη κατανάλωσης		—	99,7	137,8	267,1	468,2	1.199,2	2.251,7	2.530,3	6.802,0	8.875,9
Ναύλοι		—	16,5	0,2	13,6	14,1	35,0	57,3	41,0	24,3	0,9
Σύνολο		397,7	364,2	504,7	1.022,2	1.704,9	5.072,2	10.903,3	10.561,1	18.692,5	22.928,6

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος.

Σοβαρή αύξηση σημείωσε η κατηγορία των καυσίμων - λιπαντικών μετά την πρώτη (1973) και δεύτερη (1979) πετρελαϊκή κρίση. Αντίστοιχα μετά την είσοδο της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1981) διευρύνθηκαν οι εισαγωγές στον κλάδο των τροφίμων. Το 1950 και 1955 το ισοζύγιο των αδήλων κάλυψε το εμπορικό ισοζύγιο με αποτέλεσμα το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών να είναι στα χρόνια αυτά θετικό. Από το 1960 και μετά μολονότι το ισοζύγιο των αδήλων πόρων - εισπράξεις μείον πληρωμές - υπήρξε συνεχώς θετικό, δεν μπόρεσε να καλύψει πλήρως τη διόγκωση του εμπορικού ισοζυγίου. Έτσι:

1. Οι άδηλες εισπράξεις κινήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 9,5% στην τεσσαρακονταετία 1950 - 90, ενώ οι πληρωμές (οι οποίες ήταν σχεδόν ανύπαρκτες κατά το 1950) με ρυθμό 14,5% αντίστοιχα. Ως απόρροια αυτών των εξελίξεων ήταν το πλεόνασμα των αδήλων συναλλαγών να διευρυνθεί με ετήσιο ρυθμό 8,6%.

2. Ενώ το 1950 και 1955 οι άδηλες πληρωμές αντιπροσώπευαν το 5,5% και 16,8% αντίστοιχα των αδήλων εισπράξεων το 1985 ξεπέρασαν το 43% και το 1995 το 31%.

3. Το ισοζύγιο των αδήλων αποτελούσε το 104% και 113% το 1950 και 1955 του εμπορικού ισοζυγίου. Αντίθετα από το 1955 και εντεύθεν ουδέποτε κάλυψε το εμπορικό ισοζύγιο.

4. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών διογκώθηκε μεταξύ 1960 και 1990 κατά 15,6% ετησίως.

Οι πίνακες Α.7.2.4 και Α.7.2.5 απεικονίζουν αναλυτικά τις εξελίξεις στις άδηλες εισπράξεις και πληρωμές. Το 1990 όπως και το 1995 το μεγαλύτερο ύψος των πόρων προήλθε από τις μεταβιβάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με εξαίρεση το 1985 ο ρυθμός αύξησης των “παραδοσιακών” αδήλων εισπράξεων δηλ. ναυτιλιακό, τουριστικό συνάλλαγμα και μεταναστευτικά εμβάσματα, κινήθηκε σε ικανοποιητικά επίπεδα. Σταθερότερη τάση εμφάνισε ο τουρισμός· στο τέλος της τεσσαρακονταετίας (1950-90) το ταξιδιωτικό συνάλλαγμα συνεισέφερε κατά 20% περίπου έναντι 1,4% το 1950.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.7.2.4
Άδηλες Εισπράξεις
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

σε εκατ. δολ. ΗΠΑ

Κατηγορίες	Έτη	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Ναυτιλιακό συνάλλαγμα		22,9	35,5	76,5	163,8	276,9	844,8	815,9	1.038,5	1.761,9	2.189,8
Μεταναστευτικά Εμβάσματα		14,3	50,6	92,7	207,0	344,6	781,6	1.083,0	800,7	1.827,9	3.070,7
Ταξιδιωτικό συνάλλαγμα		4,7	29,1	49,3	107,6	193,6	643,6	1.733,5	1.428,0	2.586,8	4.135,8
Ασφάλιστρα		--	--	1,7	2,3	3,5	7,1	5,7	5,4	--	--
Υπηρεσίες Δημοσίου		--	--	25,8	15,9	32,6	47,5	90,4	33,0	--	--
Τόκοι, Μερίσματα, κέρδη		--	--	9,3	8,0	11,5	95,3	198,7	121,3	271,1	1.008,4
Αμοιβές, μισθοί		--	--	--	2,4	6,3	39,9	53,2	31,7	--	--
Λοιποί πόροι		294,2	60,7	60,5	54,0	82,0	279,0	688,2	481,8	1.450,1	2.587,2
Μεταβιβάσεις Ε.Ε.		--	--	--	--	--	--	--	869,1	2.901,0	4.968,0
Αναλήψεις από καταθέσεις μετατρέψιμες σε δραχμές		--	--	--	--	--	111,5	490,8	451,0	2.242,0	2.810,0
Σύνολο		345,7	214,5	315,8	561,0	951,0	2.850,3	6.159,4	5.260,5	13.040,8	20.770,4

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.7.2.5
Άδηλες Πληρωμές
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

Κατηγορίες	Έτη	σε εκατ. δολ. ΗΠΑ									
		1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Μεταφορές		--	--	9,2	18,3	42,0	172,4	265,7	204,9	285,8	421,6
Ταξιδιωτικό συνάλλαγμα		--	--	18,8	41,5	55,3	154,6	309,1	367,5	1.089,5	1.322,9
Ασφάλιστρα		--	--	2,3	5,5	9,7	21,5	19,7	20,1	--	--
Υπηρεσίες Δημοσίου		--	--	12,3	27,7	45,3	67,1	151,2	119,9	243,1	365,1
Τόκοι, μερίσματα, κέρδη		--	--	4,0	13,1	55,9	195,1	465,8	1.237,1	1.902,4	2.682,7
Λοιπά		--	--	18,9	30,7	58,7	154,0	354,5	318,8	754,0	1.682,7
Σύνολο		19,0	36,0	65,5	136,8	266,9	764,7	1.566,0	2.268,3	4.274,8	6.475,0

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος.

Αντίστοιχα το μερίδιο του ναυτιλιακού συναλλάγματος και των εμβασμάτων των μεταναστών αποτελούσε το 13,5% και το 14% το 1990 έναντι 6,6% και 4,1% το 1950 αντίστοιχα. Η κρίση της ναυτιλίας και η μείωση του αριθμού των μεταναστών - λόγω παλιννόστησης - είχε συνέπειες στην ροή αυτών των πόρων. Ωστόσο το 1995 τα μεταναστευτικά εμβάσματα αυξήθηκαν κατά 68% περίπου σε σχέση με αυτά του 1990. Εξίσου σημαντική άνοδο (60%) εμφάνισε και το Τουριστικό συνάλλαγμα.

Η καθαρή εισροή κεφαλαίου στο διάστημα 1950 - 90 αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 17,8% και από 5,3 εκατ. δολάρια το 1950 έφθασε τα 3.762,5 εκατ. το 1990.

	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995
% αδηλ. πληρωμών στους άδηλους πόρους	5,5	16,8	20,7	24,4	28,1	26,8	25,4	43,1	32,8	31,2
% ισοζύγιο αδηλών στο εμπορ. ισοζύγιο	104,5	113,2	84,5	61,4	62,6	68,6	67,5	47,7	71,1	83,4

* Ένας από τους λόγους εφαρμογής του σταθεροποιητικού προγράμματος 1985 / 87 ήταν και το μεγάλο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Ο πίνακας Α.7.2.6 αποσαφηνίζει τη διαμόρφωση του ύψους της εισροής κεφαλαίου στο διάστημα 1950-95. Τα μεν χρεολύσια του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα στην τεσσαρακονταετία 1950 - 90 κινήθηκαν ανοδικά με μέσο ετήσιο ρυθμό 19,6% ενώ η εισροή κεφαλαίου με 18,4%. Γενικότερα το συνολικό Δημόσιο χρέος αυξήθηκε

σημαντικά μετά το 1975 ανερχόμενο το 1990 σε 21,9 δισεκατ. δολάρια (ή 33,4% του ΑΕΠ)65 και το 1995 στα 34,2 δισ. δολάρια ΗΠΑ. (6)

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.7.2.6
Εισροή Κεφαλαίων
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95)

σε εκατ. δολ. ΗΠΑ

Κατηγορίες	Έτη	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985*	1990
1. Χρεωλύσια		-1,8	-3,2	-22,2	-18,6	-83,0	-348,8	-499,0	-863,9	-2.323,4
α. Δημοσίου				-21,9	-11,6	-48,4	-246,9	-406,5	-761,9	-2.171,1
β. Ιδιωτών				-0,3	-7,0	-34,6	-101,9	-92,5	-102,0	-152,3
2. Εισροή κεφαλαίων		7,1	37,0	68,6	239,9	456,3	1.364,1	2.769,6	4.012,5	6.101,6
α. Επιχειρημ. κεφάλαια		--	5,5	15,6	84,3	156,4	198,6	502,4	289,7	900,5
β. Μη επιχειρηματικά κεφάλαια ¹		7,1	16,9	31,8	58,0	95,6	321,9	615,4	398,7	839,0
γ. Εμπορικές Τράπεζες		--	--	-4,9	5,2	64,5	173,4	193,4	263,1	25,6
<i>i. Δάνεια - πιστώσεις</i>				--	2,0	5,6	18,4	77,7	186,3	102,2
<i>ii. Καταθέσεις σε συνάλλαγμα²</i>				-4,9	3,2	58,9	155,0	115,7	76,8	515,1
δ. Εμπορικές πιστώσεις		--	12,2	6,7	36,5	82,9	229,5	311,0	6,6	456,2
ε. Κεντρική Τράπεζα		--	2,4	4,3	0,6	12,8	331,1	748,6	1.970,1	1.135,6
<i>i. Δάνεια - πιστώσεις</i>							-420,2	-850,0	-1.715,1	--
<i>ii. Λοιπά βραχυπρόθεσμα</i>					0,6	12,8	-89,1	-101,4	255,0	--
στ. Κυβερνητικά δάνεια		--	--	11,9	25,7	30,4	93,7	44,4	167,9	1.332,8
ζ. Δάνεια δημοσίων Επιχειρήσεων		--	--	3,2	29,6	13,7	15,9	354,4	916,4	794,6
Σύνολο		5,3	33,8	46,4	221,3	373,3	1.015,3	2.270,5	3.148,6	3.762,5

1. Στα μη "επιχειρηματικά" κεφάλαια περιλαμβάνονται τα κεφάλαια "για αγορά ακινήτων", και τα "λοιπά κεφάλαια ιδιωτών", ενώ έχει αφαιρεθεί το κονδύλι "βοήθεια - επανορθώσεις - αποζημιώσεις".

2. Στις καταθέσεις σε συνάλλαγμα περιλαμβάνονται οι καταθέσεις Ελλήνων του εξωτερικού καθώς και οι καταθέσεις του Ν.Δ. 2687/53. Από το 1974 έχει γίνει αναθεώρηση των στοιχείων των καταθέσεων σε συνάλλαγμα σχετικά με τις αναλήψεις των καταθέσεων σε μετατρέψιμες δραχμές.

* Δεν περιλαμβάνεται Κατανομή Ειδ. Τραβ. Δικαιωμάτων ύψους το 1985 = - 2,1 εκατ. δολ. ΗΠΑ.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Μαζί με τους τόκους το σύνολο των τοκοχρεωλυσίων - σε εκατ. δολάρια ΗΠΑ - είχε την ακόλουθη εξέλιξη τα έτη 1988 - 95:

	1988	1990	1993	1995
Τόκοι	1.628,0	1.824,1	1.983,8	2.489,2
<i>Δημόσιος τομέας</i>	1.528,0	1.733,0	1.803,3	2.232,7
<i>Ιδιωτικός τομέας</i>	99,7	91,0	180,5	256,5
Χρεωλύσια	2.179,0	2.323,4	3.815,3	6.443,7
<i>Δημόσιος τομέας</i>	2.059,4	2.171,1	3.436,7	4.756,4
<i>Ιδιωτικός τομέας</i>	119,8	152,3	378,6	1.687,3
Σύνολο	3.807,2	4.147,5	5.799,1	8.932,9
D.S.R.	23,7	21,4	23,8	31,7

όπου D.S.R. (Debt Service Ratio) είναι οι σχέσεις ως προς τις συναλλαγματικές εισπράξεις από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (%).

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος.

Δημόσιο και εγγυημένο από το Δημόσιο εξωτερικό χρέος της Ελλάδος (εκατ. δολάρια):

	1988	1990	1993	1995
1. Μεσομακροπρόθεσμο	17.387,0	20.576,0	25.117,8	30.737,0
<i>Κυβέρνηση</i>	3.128,0	4.010,0	3.310,0	10.733,0
<i>Τοπική Αυτοδιοίκηση</i>	40,0	65,0	36,4	28,0
<i>Δημόσιες Επιχειρήσεις</i>	5.566,7	5.962,0	6.202,9	7.353,0
<i>Τράπεζα Ελλάδος</i>	7.237,0	8.850,0	14.204,5	11.247,0
<i>Λοιπές Τράπεζες</i>	1.386,3	1.687,0	1.364,0	1.376,0
<i>Ιδιωτικές</i>	29,0	2,0	--	--
2. Βραχυπρόθεσμο	156,0	1.166,0	1.286,7	3.276,6
<i>Κυβέρνηση</i>	--	1.013,0	1.286,7	2.956,6
<i>Τράπεζα Ελλάδος</i>	63,0	39,0	--	--
<i>Δημόσιες Επιχειρήσεις</i>	93,0	114,0	--	320,0
3. Εμπορικές πιστώσεις	210,0	188,0	159,0	160,0
Σύνολο	17.753,0	21.930,0	26.563,5	34.173,6

Το Δημόσιο είναι δυνατόν να εγγυηθεί προκειμένου δημόσιοι οργανισμοί και επιχειρήσεις, αλλά και ιδιωτικοί φορείς, να λάβουν κάποιο δάνειο.

2.5.1 Βελτιώσεις του Ισοζυγίου Πληρωμών

❖ Έννοια. Ο σκοπός αυτός αναφέρεται στην διατήρηση μιας “ικανοποιητικής καταστάσεως στο ισοζύγιο πληρωμών” ή και σε ένα ορισμένο μέγεθος αποθέματος χρυσού και εξωτερικού συναλλάγματος (“συναλλαγματικό απόθεμα”). Συνήθως όμως επιδιώκεται κυρίως η διατήρηση ενός ορισμένου μεγέθους συναλλαγματικών αποθεμάτων ή αύξηση αυτών. Ειδικότερα, για του σκοπού αυτού βραχυχρόνιος επιδιώκεται η διατήρηση και η αύξηση του “συναλλαγματικού αποθέματος”. Μακροχρονίως ανώτερος σκοπός αναφέρεται στην “διαρθρωτική βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών” και κυρίως στο ποσοστό των εξαγωγών επί των εισαγωγών ή του εθνικού εισοδήματος.

Οι δυνατές καταστάσεις, τις οποίες παρουσιάζει το ισοζύγιο πληρωμών, είναι τα εξής:

➤ Έλλειμμα, δηλαδή όταν οι συνολικές εκροές συναλλάγματος (M) είναι μεγαλύτερες των συνολικών εισροών συναλλάγματος (X):

$$M > X$$

➤ Πλεόνασμα, δηλαδή όταν οι συνολικές εισροές συναλλάγματος είναι μεγαλύτερες των συνολικών εκροών συναλλάγματος:

$$X > M$$

➤ Ισορροπία, ή “Ισοσκελισμένο Ισοζύγιο”, δηλαδή όταν οι συνολικές εισροές συναλλάγματος είναι ίσες προς τις συνολικές εκροές συναλλάγματος με δεδομένη περίοδο.

$$X = M$$

❖ Ποσοτική Διατύπωση. Οι σχετικές επιδιώξεις είναι, δυνατόν να διατυπωθούν ποσοτικά υπό μορφή ποικίλων στόχων για τα μεγέθη τα οποία εμφανίζονται στο ισοζύγιο πληρωμών.

✓ Η ισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών δύναται να διατυπωθεί στο απόλυτο μέγεθος ως ισότητα μεταξύ M και X:

$$M-X=0$$

Επίσης, εάν επιδιώκετε ή δημιουργία “πλεονάσματος” στο ισοζύγιο πληρωμών (+B) για ένα ορισμένο έτος ή για μια περίοδο, ο σχετικός στόχος είναι δυνατόν να διατυπωθεί ως

$$X-M=>B$$

όπου B = το ελάχιστο επιθυμητό “πλεόνασμα” εις το Ισοζύγιο πληρωμών.

~~✓ Εάν ο αντικειμενικός σκοπός είναι η εξασφάλιση ενός “ασφαλούς” μεγέθους αποθέματος χρυσού και εξωτερικού συναλλάγματος” (F), ο σχετικός “στόχος” είναι δυνατόν να διατυπωθεί:~~

▪ είτε ως επιθυμητό απόλυτο μέγεθος το οποίο δεν πρέπει να κατέλθει ενός ορισμένου επιπέδου, π.χ. όχι κάτω των 400 εκατ δολαρίων .

$$F=> 400 \text{ εκατ δολάρια}$$

▪ είτε ως σχετικό μέγεθος, δηλαδή ικανοποιητικό επίπεδο F σε σχέση προς την εισαγωγή M, οπότε συνήθως τίθεται ως στόχος ο αριθμός των μηνών t, τους οποίους καλύπτουν τα συναλλαγματικά διαθέσιμα. (8)

$$F/M = > t$$

2.6 Επενδύσεις και καθαρό πάγιο κεφάλαιο

Στον πίνακα A.4.2 παρατέθηκαν οι εξελίξεις των ακαθαρίστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου του τριτογενούς τομέα. Ο κλάδος τω “κατοικιών” απορρόφησε το μεγαλύτερο όγκο των επενδύσεων όχι μόνο σε σχέση με τις άλλες υπηρεσίες αλλά και με όλους τους κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Σε πολύ χαμηλά επίπεδα κυμάνθηκαν σι

επενδύσεις που αφορούσαν τη “δημόσια διοίκηση”, ενώ αντιθέτως με ικανοποιητικούς ρυθμούς κινήθηκαν σε όλη την περίοδο 1950 - 90 οι αντίστοιχες του κλάδου “των μεταφορών - επικοινωνιών” και των “λοιπών δραστηριοτήτων”.

Η διαμόρφωση του καθαρού παγίου κεφαλαίου σε σταθερές τιμές 1970 απεικονίζεται στον πίνακα Ε.3. Από την εξέτασή του προκύπτουν τα ακόλουθα:

i. Καθ' όλη την τριακονταπενταετία 1950 - 85 το κεφάλαιο των κατοικιών υπήρξε σταθερά το μεγαλύτερο και με μεγάλη διαφορά από τους υπολοίπους κλάδους.

ii. Η αξία του κεφαλαίου των “αυτοκινήτων - της πολιτικής αεροπορία και των οδών” αποτελεί τη μεγαλύτερη κατηγορία μετά από εκείνη των κατοίκων - μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης 5,2%.

iii. Αντίθετα οι ρυθμοί συσσώρευσης στους “σιδηροδρόμους” και στη “δημόσια διοίκηση” υπήρξαν περιορισμένοι.

iv. Ταχύτερη άνοδο σημείωσε η κατηγορία “υγεία - πρόνοια”, ενώ στην “εκπαίδευση” και το “εμπόριο” οι ρυθμοί μεγέθυνσης εμφανίσθηκαν σημαντικά υψηλότεροι. Τέλος μεγαλύτερη κεφαλαιακή συσσώρευση εμφάνισε η κατηγορία “τράπεζες - ασφάλειες” κλπ.

Γενικά μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο σχηματισμός κεφαλαίου στο τομέα των υπηρεσιών προχώρησε με ικανοποιητικούς ρυθμούς.

Η επενδυτική πρωτοβουλία τόσο των ιδιωτών όσο και του δημοσίου υπήρξε έντονη τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες. Ο Πίνακας απεικονίζει τις εξελίξεις στα έτη 1911 - 90 σε σταθερές τιμές 1970.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β.3.
Πάγιο Κεφάλαιο Τριτογενούς Τομέα

σε εκατ. δρχ.

σε σταθερές τιμές 1970

Κλάδοι	Έτη							
	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985
1. Εμπορική Ναυτιλία - λιμένες	1812	2143	2622	3624	9132	12800	12874	11555
2. Σιδηρόδρομοι	3787	4036	4760	5674	6997	8871	9364	10500
3. Αυτοκίνητα - πολιτική αεροπορία - οδοί	34947	31813	38972	57558	88875	127751	172792	205500
4. Τηλεπικοινωνίες	2235	2326	3298	6884	12772	25733	30580	38400
5. Κατοικίες	127150	144152	170722	215259	287171	380265	482645	536800
6. Δημόσια Διοίκηση	5419	7009	7782	8338	10038	12120	13439	15450
7. Υγεία, Πρόνοια	2295	2409	2635	3009	3886	5810	8478	12750
8. Εκπαίδευση	2387	2660	3336	5128	7884	15386	23175	31500
9. Εμπόριο	14297	18244	24437	34497	43945	51373	67245	73350
10. Τράπεζες - Ασφάλειες - Διάφορες υπηρεσίες	9920	9244	12233	20103	39279	62099	77322	86600

Πηγή: Θ. Σκούντζος - Γ. Ματθαίος (1986).

Προκύπτει ότι:

- 1) Σε αντίθεση με την προ του 1950 περίοδο στις επόμενες δεκαετίες το ποσοστό συμμετοχής των ιδιωτικών επενδύσεων στις συνολικές ήταν σταθερά μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των δημοσίων.
- 2) Στα πρόσφατα έτη το επίπεδο των επενδύσεων έπεσε στα αντίστοιχα των αρχών της δεκαετίας ς του 1960.

Καθοριστικό ρόλο στην επενδυτική δραστηριότητα των αγροτών έπαιξε η Αγροτική Τράπεζα. Τα ποσοστά των μεσομακροπρόθεσμων δανείων της ΑΤΕ στις ιδιωτικές επενδύσεις στην περίοδο 1950 - 80 (ανά πενταετία) ήταν τα ακόλουθα:

Έτη	Αρδευτικές βελτιώσεις	Έγχειρες βελτιώσεις	Γεωργοκτηνοτροφικά κτίσματα	Μηχανήματα Εργαλεία	Θερμοκήπια	Λοιπές Βελτιώσεις
1950	43	43	50	33	--	--
1955	46	46	56	41	--	--
1960	58	58	70	46	74	64
1965	60	60	77	58	73	75
1970	64	64	82	63	73	77
1975	77	66	68	62	68	80
1980	69	58	54	49	67	85

Πηγή: Θ. Παπαηλιάς και άλλοι (1989).

**Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου
(1911, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90)**

Έτη	σε εκατ. δρχ.			σε σταθερές τιμές 1970			ΣΥΝΟΛΟ		
	Δημόσιες		1926=100	Ιδιωτικές		1926=100	%	1926=100	
	'000.000	%		'000.000	%				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	
1911	--	--	--	--	--	--	--	--	
1920	20	9,66	20	187	90,34	97	207	100,0	71
1930	930	80,10	930	231	19,90	120	1.161	100,0	396
1940	720	68,83	720	326	31,17	169	1.046	100,0	357
1950	1.064	66,21	1.064	543	33,79	281	1.607	100,0	548
1960	1.162	35,66	1.162	2.097	64,34	1.087	3.259	100,0	1.112
1970	3.254	47,55	3.254	3.589	52,45	1.880	6.843	100,0	2.335
1980	2.098	38,18	2.098	3.397	61,82	1.760	5.495	100,0	1.875
1990	1.490	42,50	1.490	2.016	57,50	1.045	3.506	100,0	1.197

Πηγή: Θ. Παπαηλίας (1992).

Στον πίνακα Α.4.2 παρουσιάσθηκαν οι ακαθάριστες επενδύσεις στο δευτερογενή τομέα (ορυχεία, μεταποίηση, ενέργεια) στην περίοδο 1950 - 90, ενώ στον ακόλουθο το καθαρό πάγιο κεφάλαιο στα έτη 1950 - 85 - ανά πενταετία.

1. Όπως συνάγεται από τα δεδομένα οι επενδύσεις στα ορυχεία και στην ενέργεια - ύδρευση κατά το 1990 συρρικνώθηκαν στα επίπεδα του 1975. Πτώση εμφάνισε μετά το 1980 και ο κλάδος της μεταποίησης, ωστόσο το 1995 το ύψος των επενδύσεων ήταν από τα υψηλότερα όλης της τεσσαρακονταετίας.

2. Η εξέλιξη του καθαρού παγίου κεφαλαίου μέχρι το 1985 υπήρξε θετική. Όμως ο ρυθμός μεγέθυνσης του αποθέματος κεφαλαίου των τελευταίων ετών επιβραδύνθηκε λόγω της πτώσης των επενδύσεων. Ειδικότερα:

- Τα ορυχεία συμμετείχαν το 1950 κατά 3,8% στο κεφάλαιο του τομέα έναντι 74,7% της μεταποίησης και 21,5% της ενέργειας. Αντίστοιχα το 1985 τα μερίδια συμμετοχής του κάθε κλάδου ήταν 11.1, 49.8 και 39.1. Αυτό σημαίνει ότι ο σχηματισμός κεφαλαίου στη μεταποίηση κινήθηκε με αργότερους ρυθμούς από ότι στην ενέργεια ή τα ορυχεία.

- Στην αρχή της περιόδου το καθαρό πάγιο κεφάλαιο όλων των κλάδων του τομέα, που οφείλετε στις δημόσιες επενδύσεις, αποτελούσε το 27,7% του συνόλου (22,6% στα ορυχεία, 12,4% στη μεταποίηση, 82% στην ενέργεια), ενώ το 1985 το 44,1% (39,3%, 4,5%, 96% αντίστοιχα).

Η αύξηση του ποσοστού του κεφαλαίου από τη δραστηριότητα του δημοσίου στο σύνολο προήλθε από την ενέργεια και τα ορυχεία τα οποία υπερκάλυψαν τις ασθενείς δημόσιες επενδυτικές πρωτοβουλίες στη μεταποίηση. (10)

Καθαρό Πάγιο Κεφάλαιο
(1950, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85)

Κλάδοι	Έτη	σε εκατ. δρχ.							
		1950	1955	1960	1965	1970	σε σταθερές τιμές 1970		
							1975	1980	1985
1. Ορυχεία - Λατομεία		1.135	2.377	3.094	4.336	7.944	14.012	23.444	37.996
α. Δημόσιος Τομέας		257	845	733	866	1.979	3.392	6.659	14.942
β. Ιδιωτικός Τομέας		877	1.532	2.361	3.469	5.964	10.619	16.785	23.098
2. Μεταποίηση		22.799	27.314	33.129	47.246	70.403	113.424	147.032	170.337
α. Δημόσιος Τομέας		2.820	2.180	3.441	5.849	4.683	3.932	5.989	7.602
β. Ιδιωτικός Τομέας		19.979	25.134	29.688	41.396	65.719	109.491	141.042	162.734
3. Ενέργεια		6.568	13.624	22.201	35.470	57.013	87.075	107.620	133.750
α. Δημόσιος Τομέας		5.383	10.941	17.649	30.675	52.112	81.681	101.532	128.360
β. Ιδιωτικός Τομέας		1.184	2.682	4.551	4.794	4.901	5.393	6.087	5.390
ΣΥΝΟΛΟ		30.502	43.315	58.424	87.052	135.360	214.511	278.096	342.083

* Για τα έτη 1990 και 1995 δεν υπήρχαν οριστικά δεδομένα.
Πηγή: Θ. Σκούντζος - Γ. Ματθαίος (1986).

2.7 Εργατικό Δυναμικό - Απασχολούμενοι - Άνεργοι

Οικονομικώς μη ενεργοί χαρακτηρίσθηκαν τα άτομα που δεν εργάζονται και συγχρόνως δεν ζητούσαν εργασία.

Ως νέοι άνεργοι θεωρούνται τα άτομα που ζητούν εργασία για πρώτη φορά. Επειδή ο μεγαλύτερος όγκος των μεταναστών αποτελείται από άτομα ηλικίας 19 - 44 ετών γι' αυτό η ανεργία των νέων το 1971 ήταν αμελητέα.

Ως εργατικό δυναμικό - σύμφωνα με τις μετά το 1983 ετήσιες έρευνες του εργατικού δυναμικού που διενεργεί η ΕΣΥΕ - θεωρούνται τα

μέλη των νοικοκυριών ηλικίας άνω των 14 ετών, τα οποία χαρακτηρίζονται “απασχολούμενοι” και “άνεργοι”. Ειδικότερα:

Ως απασχολούμενοι θεωρούνται τα άτομα τα οποία είτε εργάσθηκαν κατά την “εβδομάδα αναφοράς” των στοιχείων για τουλάχιστον μία ώρα, είτε δεν εργάσθηκαν, αλλά είχαν μια εργασία από την οποία απουσίαζαν λόγω ασθένειας, αδείας, απεργίας, καιρικών συνθηκών κλπ.

Ως άνεργοι θεωρούνται τα άτομα τα οποία συγκεντρώνουν Τις εξής προϋποθέσεις:

1) Δεν εργάζονταν κατά την “εβδομάδα αναφοράς”.

2) Ζητούσαν εργασία - είτε ως μισθωτοί, είτε για να αρχίσουν μια δική τους δουλειά

3) Ήταν αμέσως διαθέσιμα σε περίπτωση που θα εύρισκαν εργασία

4) Είχαν κάνει ενέργειες για να βρουν δουλειά (απευθύνθηκαν σε εργοδότες κλπ.).

Ανοικτή ανεργία (ή ακουσία ανεργία) είναι το άθροισμα των ατόμων που δεν έχουν απασχόληση, αλλά προσπαθούν ενεργητικά να βρουν. Αυτή η μορφή ανεργίας είναι συνήθως η μετρούμενη από τις Στατιστικές Υπηρεσίες των διαφόρων χωρών.

Η λανθάνουσα ανεργία περιλαμβάνει τους ‘αποθαρρυσμένους εργάτες δηλαδή τους ανθρώπους οι οποίοι δεν ψάχνουν ενεργητικά για δουλειά, αλλά είναι πρόθυμοι να εργασθούν αν βελτιωθούν οι συνθήκες στην αγορά εργασίας, π.χ. μια μητέρα είναι πρόθυμη να εργασθεί, αν υπάρξει ένας παιδικός σταθμός για το μικρό παιδί.

Μεταξύ ανέργων και απασχολούμενων υπάρχουν οι υποαπασχολούμενοι. άνθρωποι δηλαδή που εργάζονται λίγες ώρες και το εισόδημά τους κυμαίνεται κάτω από το όριο συντήρησης.

Μολονότι αυξήθηκε ο πληθυσμός άνω των 10 ετών σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες εντούτοις ο αριθμός των απασχολουμένων παρέμεινε σχετικά στάσιμος. Σύμφωνα με τον πρώτο πίνακα (αποτέλεσμα απογραφών) τα μεν άτομα άνω των 10 ετών πληθύνθηκαν με ετήσιο ρυθμό 0,9%, ενώ ο αριθμός των απασχολουμένων σημείωσε κάμψη. Σοβαρή άνοδο εμφάνισε ο οικονομικώς μη ενεργός πληθυσμός. Ανάλογη διακύμανση με την απασχόληση σημείωσε και η ανεργία.

Στον δεύτερο πίνακα απεικονίζονται οι εξελίξεις στο εργατικό δυναμικό, την απασχόληση και την ανεργία κατά την διάρκεια των ετών 1981 - 1995. Το εργατικό δυναμικό αυξήθηκε σχετικώς σταθερά.

Πληθυσμός 10 ετών και άνω διακρινόμενος σε οικονομικά ενεργό και μη ενεργό

(σε χιλιάδες άτομα)

Έτη	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός					Οικ. μη ενεργός	
	Πληθυσμός	Σύνολο	Απασχολ	Άνεργοι		Σύνολο	% Πληθ.
				Σύνολο εξ'ων νέοι			
1961	6.733	3.638	3.423	215	94	3.095	46%
1971	7.055	3.235	3.133	102	16	3.820	54%
1981	8.062	3.544	3.389	155	89	4.518	56%
1991	8.934	3.886	3.572	314	168	5.048	56%

Πηγή: Απογραφή ΕΣΥΕ.

Ο αριθμός των απασχολουμένων μεγεθύνθηκε και από 3.500 χιλ. άτομα το 1983 ανήλθε στα 3.670 το 1990 και 3.820 το 1995. Η ανεργία στην περίοδο 1983 - 90 κυμάνθηκε στα ίδια περίπου επίπεδα. Ωστόσο το 1995 πλησίασε τις 425 χιλιάδες. Για πρώτη φορά στη μεταπολεμική Ελλάδα το ύψος της ανοιχτής ανεργίας κυμαίνεται σε παρόμοια μεγέθη.

**Εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα (1981 - 95) και ποσοστά
ανεργίας στην Ε.Ε. και τον ΟΟΣΑ**

Έτη	σε χιλιάδες άτομα			% άνεργοι στο εργατ. δυναμ.		
	Εργατ. δυναμ.	Απασχο- λούμενοι	Άνεργοι	Ελλάδα	Ε.Ε.	ΟΟΣΑ
1981	3.677,8	3529,3	148,5	4,0	7,8	6,7
1982	3706,6	3491,3	215,3	5,8	9,0	8,0
1983	3807,4	3508,4	299,0	7,8	10,1	8,6
1984	3808,3	3500,5	307,8	8,2	10,8	8,1
1985	3892,5	3588,5	304,0	7,8	11,0	8,0
1986	3887,8	3600,7	286,9	7,4	10,5	7,9
1987	3883,6	3597,4	286,2	7,4	10,6	7,4
1988	3906,8	3657,4	303,5	7,7	9,7	6,9
1989	3966,9	3670,9	296,0	7,5	8,9	6,4
1990	3963,0	3674,0	289,0	7,3	8,4	6,2
1991	3933,5	3632,4	301,1	7,7	9,2	7,2
1992	4034,3	3684,5	349,8	8,7	10,3	7,8
1993	4118,4	3720,2	398,2	9,8	11,3	8,2
1994	4193,4	3789,6	403,8	9,6	11,6	7,9
1995	4248,5	3823,8	424,7	10,0	11,2	7,6

Πηγή: ΕΣΥΕ. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (1981 - 95), Ε.Ε. Eurostat,
ΟΟΣΑ. Economic Outlook.

i. Συγκρίνοντας το ποσοστό των ανέργων στο εργατικό δυναμικό μεταξύ Ελλάδος, Ε.Ε. και ΟΟΣΑ - από το 1983 και εντεύθεν - (η μεθοδολογία από το έτος αυτό και μετά είναι παραπλήσια), προκύπτει ότι: Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα κυμάνθηκε μεταξύ 7,3% (1990) και 10% (1995).

ii. Καθ' όλη την περίοδο η ανεργία στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπήρξε υψηλότερη από την αντίστοιχη στην Ελλάδα, αν και τα τελευταία χρόνια τείνουν να εξαφανισθούν οι αποκλίσεις.

iii. Στις χώρες του ΟΟΣΑ η ανεργία μεταξύ 1983 και 1990 μειωνόταν σταθερά - μετά το 1991 εμφάνισε μικρές διακυμάνσεις. Παρ' όλα αυτά ενώ τα πρώτα χρόνια το ποσοστό ανεργίας στις χώρες του ΟΟΣΑ ήταν υψηλότερο, μετά το 1988 το αντίστοιχο ποσοστό στην Ελλάδα παραμένει σε μεγαλύτερα επίπεδα. (5)

2.8 Πληθωρισμός

Ο πληθωρισμός θεωρείται ένα από τα περισσότερο σοβαρά προβλήματα των σύγχρονων οικονομιών. Υπάρχει πληθωρισμός σε μια οικονομία όταν παρατηρείται συνεχής αύξηση του επιπέδου των τιμών και κατά συνέπεια συνεχής μείωση της αγοραστικής δύναμης του χρήματος. Μια μοναδική αύξηση του επιπέδου των τιμών δεν αποτελεί πληθωρισμό. Ο πληθωρισμός είναι μια διαδικασία αυξανόμενων τιμών, ένα δυναμικό φαινόμενο που εκδηλώνεται διαμέσου του χρόνου.

Παλαιότερα ο πληθωρισμός θεωρείται ότι προερχόταν αποκλειστικά από υπερβολική ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες. Από τη δεκαετία όμως του 1950 παρατηρήθηκε σε ορισμένες οικονομίες αύξηση του επιπέδου των τιμών, ενώ υπήρχε υποαπασχόληση τόσο του εργατικού δυναμικού όσο και του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού. Το πρόβλημα αυτό παρουσιάστηκε σε οξυμμένη μορφή κατά τη δεκαετία του 1970, οπότε παρατηρήθηκε το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού.

Υπάρχει στασιμοπληθωρισμός σε μια Οικονομία όταν συνυπάρχει σχετικά υψηλός ρυθμός πληθωρισμού και σχετικά υψηλός συντελεστής ανεργίας ή όταν παρατηρείται αύξηση του πληθωρισμού και της ανεργίας συγχρόνως.

Σε πολλές οικονομίες είναι δύσκολο να υπάρξει απόλυτη σταθερότητα των τιμών. Η αύξηση των τιμών θεωρείται ως πρόβλημα όταν ο ρυθμός της ξεπερνάει ένα ορισμένο επίπεδο που διαφέρει από οικονομία σε οικονομία. Ακόμα και για την ίδια οικονομία δεν είναι δυνατό να υπάρξει συμφωνία μεταξύ των οικονομολόγων από ποιο επίπεδο και πάνω θα πρέπει να θεωρείται ότι η αύξηση των τιμών αποτελεί πρόβλημα. Ο πληθωρισμός μπορεί να είναι εμφανής ή να είναι αφανής. Σε μια οικονομία είναι δυνατόν η συνολική ζήτηση να είναι

μεγαλύτερη από τη συνολική προσφορά και το κράτος να εμποδίζει την αύξηση των τιμών. Στην περίπτωση αυτή η περιορισμένη προσφορά κατανέμετε στους αγοραστές είτε με δελτίο είτε με το σύστημα αναμονής σε ειδικό κατάλογο. Κάτω από τις συνθήκες αυτές υπάρχει η πληθωριστική πίεση αλλά δεν εκδηλώνεται με αύξηση των τιμών.

Ο πληθωρισμός μπορεί να προέλθει είτε από την πλευρά της ζήτησης είτε από την πλευρά της προσφοράς ή πιο συγκεκριμένα του κόστους. Οι πρόσφατες αυξήσεις τιμών ενός μεγάλου αριθμού προϊόντων, ορθά κρίθηκαν ως αδικαιολόγητες, αφού το κόστος παραγωγής δεν έχει αυξηθεί τόσο ώστε να καθίστανται απαραίτητες οι πραγματοποιούμενες αναπροσαρμογές των τιμών. Πρόκειται, δηλαδή, για αυξήσεις που αποσκοπούν στην βελτίωση των περιθωρίων κέρδους των επιχειρήσεων.

Η πολιτική αυτή, των αυξήσεων των ποσοστών κέρδους δεν είναι καινούργια: ασκήθηκε συστηματικά κατά τα τελευταία είκοσι έτη, με αποτέλεσμα να ανατραπεί βαθμιαία —εν τέλει όμως θεαματικά— η διανομή του εισοδήματος προς όφελος των επιχειρήσεων και σε βάρος της εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, από το 1982 έως σήμερα, οι αυξήσεις των τιμών υπήρξαν κατά κανόνα υψηλότερες από τις αντίστοιχες αυξήσεις του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Αυτό, είχε ως αποτέλεσμα το μοναδιαίο κόστος εργασίας σε πραγματικούς όρους να μειώνεται μακροπρόθεσμα. Με απλούστερα λόγια, η εργασία στην Ελλάδα γίνεται φθηνότερη. Ως γνωστό, όμως, αυτή η εξέλιξη δεν έχει οδηγήσει σε βελτίωση των επιδόσεων της χώρας στο εξωτερικά εμπόριο. (4)

2.9 Απασχόληση και ανεργία: τάσεις 1995-1999

Ο ρυθμός της μετανάστευσης των αλλοδαπών προς την Ελλάδα επηρεάζεται κατά τον σπουδαιότερο ίσως λόγω από το ύψος της απασχόλησης, και το σχετιζόμενο με αυτή ποσοστό της ανεργίας. Ο πίνακας χαρτογραφεί την κατάσταση που επικρατούσε σε όλες τις χώρες της Δύσης στο πρόβλημα της ανεργίας στο διάστημα 1988- 92.

Στην αρχή της πενταετίας - έτος έναρξης της μεγάλης “μετακίνησης προς Δυσμάς” η Ελλάδα είχε από τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας (7,7%), αρκετά κάτω του μέσου κοινοτικού όρου (9,7%) ή του συνόλου της Δυτικής Ευρώπης (9,2%). Μόνο η Γερμανία (6,1%), η Δανία (6,5%) και η Πορτογαλία (5,6%) είχαν χαμηλότερο δείκτη ανεργίας. Αντιθέτως στο τέλος της περιόδου το μερίδιο των ανέργων στο εργατικό δυναμικό της χώρας, είχε προσεγγίσει το μέσο “κοινοτικό” και τον αντίστοιχο μέσο των χωρών της Δυτικής Ευρώπης.

Προκειμένου να υπολογισθεί η ζήτηση εργασίας, εκτιμήθηκε για την περίοδο 1995 - 99 η εξέλιξη του εργατικού δυναμικού. Οι παράμετροι που χρησιμοποιήθηκαν ήταν η εκπαίδευση, η ηλικία η σύνθεση του εργατικού δυναμικού καθώς και ο συνολικός πληθυσμός της χώρας. (16)

Ανεργία σε επιλεγμένες χώρες της Ευρώπης

ΧΩΡΑ	Έτη				
	1988	1989	1990	1991	1992
	Ποσοστό				
Γερμανία	6,1	5,5	4,8	4,2	4,5
Βέλγιο	10	8,5	7,6	7,5	8,2
Δανία	6,5	7,7	8,1	8,9	9,5
Ισπανία	19,3	17,1	16,1	16,3	18
Γαλλία	9,9	9,4	9	9,5	10
Μ. Βρετανία	8,5	7	7	9,1	10,8
Ελλάδα	7,7	7,5	7,2	7,7	9,2
Ιρλανδία	17,4	16	14,5	16,2	17,8
Ιταλία	10,8	10,7	9,8	10	10,1
Λουξεμβούργο	2,1	1,8	1,7	1,6	1,9
Ολλανδία	9,3	8,7	7,5	7	6,7
Πορτογαλία	5,6	4,8	4,6	4,1	4,8
ΕΕ -12	9,7	8,9	8,3	8,7	9,5
Αυστρία	3,6	3,2	3,3	3,5	3,4
Φινλανδία	4,6	3,5	3,4	7,6	12,7
Ισλανδία	0,6	1,7	1,8	1,5	2,9
Νορβηγία	3,2	5,1	5,3	5,5	6,2
Σουηδία	1,6	1,4	1,6	2,7	5
Ελβέτια	3	3,1	0,6	1,3	3
Δυτ. Ευρώπη	9,2	8,5	8	9	9,9

Πηγή: ΟΟΣΑ, Eurostat.

2.10 Εξέλιξη Του Δημόσιου Και Ιδιωτικού Τομέα

2.10.1 Η Πολιτική Ιδιωτικοποιήσεων

Η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων συνιστά ένα τμήμα της αποκρατικοποίησης που προκαλεί και τις οξύτερες αντιδράσεις και πάντως είναι περισσότερο βεβαρημένο ιδεολογικά , με δεδομένο τον ρόλο της δημόσιας ιδιοκτησίας στην Ελλάδα. Ως ιδιωτικοποίηση ορίζουμε απλά την πώληση περιουσιακών στοιχείων του δημοσίου και την ανάθεση κρατικών ως τώρα λειτουργιών σε ιδιώτες. Η ιδιωτικοποίηση μπορεί να εννοηθεί και ευρύτερα , ως μία διαδικασία μετάβασης από το συλλογικό στο ατομικό συμφέρον ως κυρίαρχου οργανωτικού στοιχείου στην οικονομία της κοινωνίας . Στην περίπτωση αυτή αναδειχνεται καλύτερα βέβαια το πνεύμα από το οποίο προέρχεται

- Το περιεχόμενο του προγράμματος: Οι γενικές κατευθύνσεις του προγράμματος ιδιωτικοποίησης περιέχονται στις προγραμματικές δηλώσεις της Κυβέρνησης από της 24 Απριλίου 1990 σύμφωνα με τις οποίες θα επιδίωκε τα εξής :
 1. Οριστική λύση του ζητήματος των προβληματικών επιχειρήσεων .
 2. Μεταβίβαση των επιχειρήσεων που ανήκουν στις υπό κρατικό έλεγχο τράπεζες στον ιδιωτικό τομέα ή, επίσης , την ρευστοποίησή τους αν δεν είναι βιώσιμες.
 3. Κατασκευή σημαντικών έργων από ιδιώτες με τη μέθοδο της αυτοχρηματοδότησης .
 4. Δραστηριοποίηση του ιδιωτικού τομέα σε ορισμένες λειτουργίες, που ανήκουν στο πεδίο δράσης των μεγάλων επιχειρήσεων της κοινής ωφέλειας (ΔΕΗ, ΟΤΕ κ.τ.λ)

Ο παρακάτω πίνακας 1 περιέχει μερικά βασικά στοιχεία του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων . Το τελευταίο αφορά συνολικά 111 επιχειρήσεις με 129.000 εργαζομένους σε αυτές . Ως μέτρο των αντιστάσεων όμως είναι καταλληλότερο το σύνολο των απασχολούμενων στον δημόσιο επιχειρηματικό τομέα με 208.000.

Όμως οι δυσκολίες που παρουσιάστηκαν για την προσαρμογή του προγράμματος στη συνέχεια δεν μπορούν συνεπώς να αποδοθούν ,όπως έχει κατά διαστήματα υποστηριχθεί , στην έλλειψη θεσμικού πλαισίου . Για τον συντονισμό των κυβερνητικών ενεργειών για ολόκληρο το πρόγραμμα αποκρατικοποίησης πρώτον, συνεστήθησαν τριμελής διυπουργική επιτροπή και ειδική γραμματεία προς υποστήριξη του έργου της , δεύτερον ορίσθηκε ένας διεθνής οίκος με εμπειρία στην ιδιωτικοποιήσεις ως σύμβουλος και τέλος , σχηματίσθηκε ένα άτυπα επιτελικό όργανο, στο οποίο συμμετέχουν ο υφυπουργός ΒΕΤ, οι διοικητές της ΕΤΕ ,ΑΤΕ ,ΕΤΒΑ ,ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ κ.ά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1:Βασικά στοιχεία του προγράμματος ιδιωτικοποίησης
(Μάρτιος 1991)

Φορέας	Εταιρίες στο πρόγ/μμα	Μόνιμο προσωπικό
ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	37	3.640
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	12	5.020
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	4	2.870
ΕΤΒΑ	15	7.310
ΟΑΕ	25	22.870
ΥΒΕΤ	9	210
ΥΠΕΘΑ	1	3.380
ΥΠ. ΜΕΤΑΦ.	5	22.190
ΥΠ. ΟΙΚΟΝΟΜ.	1	430
Σύνολο	109	67.920
ΟΤΕ	1	28.140
ΔΕΗ	1	33.000
Γενικό Σύνολο	111	129.060

Πηγή : Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας

Όπως σημειώσαμε , ο κατάλογος των σχετικών ρυθμίσεων δείχνει ήδη την πολυπλοκότητα. Ειδική πτυχή της προσπάθειας συνιστούν τα <<πλευρικά>> μέτρα στήριξης . Ως τέτοια εννοούμε κυρίως για τους άνεργους που δημιουργούνται λόγω των ιδιωτικοποιήσεων ή απλά εκκαθαρίσεων προβλημάτων των επιχειρήσεων που αφορούν και τα κίνητρα για την επαναπρόληψή τους σε άλλες επιχειρήσεις .Τα

<<πλευρικά>> αυτά μέτρα είναι κρίσιμα για το πρόγραμμα των ιδιωτικοποιήσεων .

Το σχετικό βάρος των στόχων στην πολιτική ιδιωτικοποίησης διαφέρει από χώρα σε χώρα και μπορεί να αλλάζει με τον χρόνο. Έτσι αναφέρονται τα εξής :

- *Κίνητρα* : Η ιδιωτικοποίηση , κατά τον βαθμό που αφορά την ιδιοκτησία του Δημοσίου σε επιχειρήσεις παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών συνιστά δραστική παρέμβαση στις ιδιοκτησιακές σχέσεις και μπορεί να εξυπηρετεί πολλαπλούς σκοπούς όπως την βελτίωση της οικονομικής επίδοσης των επιχειρήσεων, την επίλυση μονιμότερων προβλημάτων διοίκησης και εποπτείας , πειθάρχηση των ισχυρών σωματείων του δημοσίου τομέα, διεύρυνση της λαϊκής βάσης του καπιταλισμού φερ' ειπείν κατά το βρετανικό πρότυπο και αύξηση των εσόδων για τη χρηματοδότηση ελλειμμάτων του δημοσίου τομέα .

Στην ελληνική πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων η μεγιστοποίηση των εσόδων από πωλήσεις της δημόσιας περιουσίας φαίνεται ότι έχει προτεραιότητα . Σημειώνεται πως για ολόκληρο το 1991 αναμενόταν να εισπραχθεί από ιδιωτικοποιήσεις το ποσό των 150 δις . Δρχ. που μαζί με τα έσοδα αυτά μία άλλη ιδιωτικοποίηση , την φορά ετούτη της εγγύς περιουσίας μέσω κτηματικών ομολόγων θα επέφεραν συνολικά 300 δις. Δρχ. Κρινόμενη με το μέτρο του προϋπολογισμού η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων είναι μία καθαρή αποτυχία. Η εισπρακτική προτεραιότητα είναι πολύ κακή προϋπόθεση για την συνολική λειτουργία μιας πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων . Μπορεί να οδηγήσει τελικά σε διάσπαση της κρατικής περιουσίας με πενιχρά αποτελέσματα στις επιδόσεις της οικονομίας .

- *Η έλλειψη νομιμοποίησης* : Υπάρχει ευρύτερο πρόβλημα αποδοχής της πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων , παρά την διάχυτη

διαμαρτυρία για την χαμηλή απόδοση των δημοσίων επιχειρήσεων. Ένα μεγάλο πρόβλημα είναι ότι η κυβέρνηση δεν έχει πείσει για την αναγκαιότητα των ιδιωτικοποιήσεων στην κλίμακα που τις επιχειρεί . Η έλλειψη νομιμοποίησης μπορεί να ανατρέψει τα πολιτικά δεδομένα .

- *Οι κακοτεχνίες της πολιτικής :* Οι κακοτεχνίες έχουν την σημασία τους γιατί μπορεί να αυξάνουν ή να μειώνουν τις πιθανότητες της επιτυχίας της πολιτικής . Πολλές ιδιωτικοποιήσεις δεν προβλέπονται αρχικά στο πρόγραμμα αλλά είναι προϊόν «αυθόρμητων» αντιδράσεων. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις του ΟΑΣ και των επιχειρήσεων της κοινής ωφέλειας (π.χ ΔΕΗ) .
- *Προβλήματα βιομηχανικής πολιτικής και εθνικές ευαισθησίες :* Υπάρχει πρόβλημα εθνικού ελέγχου σε επιχειρήσεις οικονομικής ή αμυντικής σημασίας . Πάντως όσο πιο εξασθενημένη είναι μία οικονομία , υψηλότερα τα συσσωρευμένα χρέη και οι ανάγκες διευθέτησης δημοσιονομικών και εξωτερικών ελλειμμάτων , τόσο μεγαλύτερη είναι και η πίεση της Κυβέρνησης να πουλήσει επιχειρήσεις ή να αναθέσει την λειτουργία τους σε ξένους . Με άλλα λόγια το πρότυπο πολιτικής ιδιωτικοποιήσεων εξαρτάται από τον βαθμό ελευθερίας , που επιτρέπουν οι συνθήκες αφετηρία .

Τέλος , ζούμε σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται όχι μόνο από ελευθέρωση των αγορών και ιδιωτικοποιήσεων , αλλά και από την αναζήτηση και την δοκιμασία διαφόρων προτύπων εθνικής βιομηχανικής πολιτικής . (3)

2.10.2 Η ελευθέρωση των αγορών

Το δεύτερο σκέλος της αποκρατικοποίησης , η απελευθέρωση των αγορών , περιλαμβάνει πληθώρα πρωτοβουλιών που καλύπτουν τον χρηματοπιστωτικό τομέα , την αγορά εργασίας , τις δημόσιες προμήθειες , τις αγορές προϊόντων , κ.τ.λ.

Στα χρόνια που περάσανε , η εσωτερική αγορά ήταν η ατμομηχανή του συστήματος .Πρόκειται για ένα πρόγραμμα απορρύθμισης και αναρίθμησης σε ευρωπαϊκή κλίμακα . Ο σκοπός του είναι αφενός μεν να καταργηθεί κάθε μέτρο που λειτουργεί ως φυσικός ή φορολογικός φραγμός στην ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων και κεφαλαίων , ώστε οι συνθήκες που επικρατούν στην κοινοτική αγορά να εξομοιωθούν με αυτές που χαρακτηρίζουν μια ολοκληρωμένη εθνική εσωτερική αγορά και αφετέρου να εισαχθούν κοινοί κανόνες ρύθμισης που προστατεύουν τους συναλλασσόμενους .

Η πολιτική ελευθέρωσης εφαρμόζεται σε σειρά τομέων. Ξεχωρίζουμε τον χρηματοδοτικό και την αγορά εργασίας .

- *Μεταρρύθμιση στο ελληνικό χρηματοδοτικό σύστημα :*

Το ελληνικό χρηματοδοτικό σύστημα έχει τρία χαρακτηριστικά :

1. ολιγοπωλιακή δομή ,
2. κυριαρχία της κρατικής ιδιοκτησίας ,
3. εκτεταμένες κρατικές ρυθμίσεις και παρεμβάσεις .

Η τρέχουσα πολιτική επιχειρεί οριακές αλλαγές στην κρατική ιδιοκτησία και ριζικότερες αλλαγές στους ρυθμιστικούς κανόνες , που συνεπάγεται λιγότερη κρατική παρέμβαση . Παραδείγματα :

- ✓ Η Τράπεζα της Ελλάδος προτίθεται να στηρίζεται σε αυξανόμενο βαθμό σε έμμεσε μορφές ελέγχου της ρευστότητας («πολιτική ανοιχτής αγοράς ») .

- ✓ Μειώνονται οι πολύπλοκοι γραφειοκρατικοί έλεγχοι των εμπορικών τραπεζών σχετικά με χορηγήσεις και επιτόκια.
- ✓ Αλλάζει το εν τέλει προστατευτικό καθεστώς λειτουργίας ορισμένων ειδικών πιστωτικών ιδρυμάτων και ιδιαίτερα της ΑΤΕ .

Τα μέτρα ελευθέρωσης του τραπεζικού συστήματος συνοδεύουν άλλα , που στοχεύουν στον εκσυγχρονισμό και εξυγίανση των κρατικών τραπεζών , προκειμένου να προετοιμασθούν για τον ανταγωνισμό της ενιαίας τραπεζικής αγοράς .

- *Η ελευθέρωση της αγοράς εργασίας* :Ανάλογες εξελίξεις σημειώνονται στην αγορά εργασίας . Εδώ συνδυάζονται μέτρα ελευθέρωσης με άλλα που τροποποιούν τους γενικούς όρους κάτω από τους οποίους λειτουργούν οι αγορές εργασίας . Στην πρώτη περίπτωση ανήκουν μέτρα όπως η κατάργηση της υποχρεωτικής δεικνυσιμότητας , η διευκόλυνση της μερικής απασχόλησης και της τέταρτης βάρδιας , η άρση του περιοριστικού ωραρίου καταστημάτων . Ωστόσο , οι γενικότερες συνθήκες , στις οποίες προωθείται η πολιτική αυτή και οι οποίες χαρακτηρίζονται από του τριγμούς της ιδιωτικοποίησης και της εκκαθάρισης των επιχειρήσεων , έχουν εκβάσεις σχεδόν προς όφελος των ήδη απασχολουμένων σε κρατικές επιχειρήσεις . Η συνολική εικόνα περιέχει αναπόφευκτες ίσως αντιφάσεις .

Στην δεύτερη κατηγορία μέτρων ανήκουν τα προγράμματα κατάρτισης και επανένταξης , ο νέος νόμος περί απεργιών και η κατάργηση της ΑΤΑ. Συνοπτικά , την κρατική ρυθμιστική παρέμβαση στην Ελλάδα χαρακτηρίζει το περιορισμένο σχετικά πεδίο εφαρμογής και ο σχετικά πάντοτε χαμηλός βαθμός «ισχύος» . (3)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

3.1 Ευρωπαϊκή Ένωση - Σύντομο Ιστορικό

Μετά το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο η Ευρώπη ήταν κατεστραμμένη. Στον διεθνή οικονομικό και πολιτικό ορίζοντα δέσποζαν οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ. Το έδαφος ήταν κατάλληλο προκειμένου οι Ευρωπαίοι να παραμερίσουν τις διαφορές τους.

19 Σεπτεμβρίου 1946: Ο Ο. Τσόρτσιλ προτείνει την ίδρυση των Ηνωμένων Πολιτειών Ευρώπης.

9 Μαΐου 1950: Ο Ρ. Σουμάν - υπουργός εξωτερικών της Γαλλίας - προτείνει τη δημιουργία της ΕΚΑΧ (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα) η οποία τελικά πραγματοποιείται με τη συνθήκη των Παρισίων (18 Απριλίου 1951). Οι ιδρυτικές χώρες είναι έξι: Γαλλία, Δ. Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο.

27 Μαΐου 1952: Ιδρύεται από τους έξι η ΕΚΑ (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άμυνας) η οποία τελικά ναυαγεί - άρνηση επικύρωσης από το γαλλικό κοινοβούλιο (30 Αυγούστου 1954).

1-2 Ιουνίου 1955: Διάσκεψη Μεσίνας: Ξεκινούν οι συζητήσεις για τη δημιουργία Κοινής Αγοράς - δημιουργία επιτροπής Spaak.

25 Μαρτίου 1957: Στη Ρώμη ιδρύεται η ΕΟΚ (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα) και η ΕΚΑΕ (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας).

1 Ιανουαρίου 1958: Έναρξη ισχύος της συνθήκης της Ρώμης.

30 Ιουλίου 1962: Έναρξη ισχύος της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής.

30 Ιουνίου 1965: Κρίση στην Κοινότητα. Για επτά μήνες η γαλλική έδρα παραμένει κενή.

28-29 Ιανουαρίου 1966: Η Γαλλία επανέρχεται στα όργανα της Κοινότητας. (“Συμβιβασμός του Λουξεμβούργου”. Διατηρείται το δικαίωμα αρνησικυρίας σε σημαντικά Θέματα).

1 Ιουλίου 1968: Αρχίζει να ισχύει η τελωνειακή ένωση της Κοινότητας και εφαρμόζεται κοινό εξωτερικό δασμολόγιο.

18 Δεκεμβρίου 1968: Σχέδιο Μιιθιοι περί “εκσυγχρονισμού των γεωργικών δομών”.

22 Ιανουαρίου 1972: Υπογράφεται η συνθήκη προσχωρήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιρλανδίας, της Δανίας, και της Νορβηγίας. Το δημοψήφισμα όμως στη Νορβηγία ακυρώνει την προσχώρηση της χώρας αυτής (στις 30 Ιουνίου 1970 είχαν ξεκινήσει οι διαπραγματεύσεις).

24 Απριλίου 1972: Δημιουργία του νομισματικού “φιδιού”. Τα περιθώρια διακυμάνσεων των νομισμάτων έναντι του Αμερικανικού δολαρίου περιορίζονται σε 2,25%.

1 Ιανουαρίου 1973: Κοινότητα των Εννέα.

9-10 Δεκεμβρίου 1974: Αποφασίζετε η σύσταση του ΕΤΠΑ (Ευρωπαϊκού Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης). Παράλληλα αποφασίζετε η σύνοδος Κορυφής να γίνεται 3 φορές το χρόνο.

28 Φεβρουαρίου 1975: Υπογραφή της Λομέ Ι μεταξύ Κοινότητας και σαράντα έξι Κρατών ΑΚΕ (Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού). Κατ’ ουσία διευρύνεται η σύμβαση της Γιαουντέ (20 Ιουλίου 1963) μεταξύ των έξι και δεκαοκτώ αφρικανικών χωρών.

6-7 Ιουλίου 1978: Σύνοδος Κορυφής στη Βρέμη (Δ. Γερμανία). Δημιουργείται το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ), που αντικαθιστά το “φίδι”, το οποίο τίθεται σε ισχύ στη 13 Μαρτίου 1979.

28 Μαΐου 1979: Υπογράφεται η προσχώρηση της Ελλάδας στην Κοινότητα.

7 , 10 Ιουνίου 1979: Πρώτη ταυτόχρονη εκλογή των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

31 Οκτωβρίου 1979: Υπογράφεται η Λομέ II μεταξύ ΕΟΚ και 48 Κρατών της ΑΚΕ

1 Ιανουαρίου 1981: Κοινότητα των Δέκα. Η Ελλάδα προσχωρεί στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

23 Φεβρουαρίου 1982: Η Γροιλανδία αποχωρεί από την Κοινότητα (είχε γίνει μέλος της Κοινότητας ευρισκόμενη υπό την πολιτική εξάρτηση της Δανίας).

~~14 , 17 Ιουνίου 1984: Δεύτερες εκλογές σε ευρωπαϊκό επίπεδο.~~

8 Δεκεμβρίου 1984: Λομέ III (σύμβαση με 66 χώρες ΑΚΕ).

2- 4 Δεκεμβρίου 1985: Συμφωνία για αναθεώρηση της συνθήκης της Ρώμης.

1 Ιανουαρίου 1986: Κοινότητα των Δώδεκα είσοδος της Πορτογαλίας και της Ισπανίας.

17 , 28 Φεβρουαρίου 1986: Υπογράφεται η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη η οποία ισχύει από την 1 Ιουλίου 1987.

15 , 18 Ιουνίου 1989: Τρίτη εκλογή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

15 Δεκεμβρίου 1989: Λομέ Iv.

19 Ιουνίου 1990: Υπογραφή συμφωνίας Σέγκεν.

7 Φεβρουαρίου 1992:Υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση

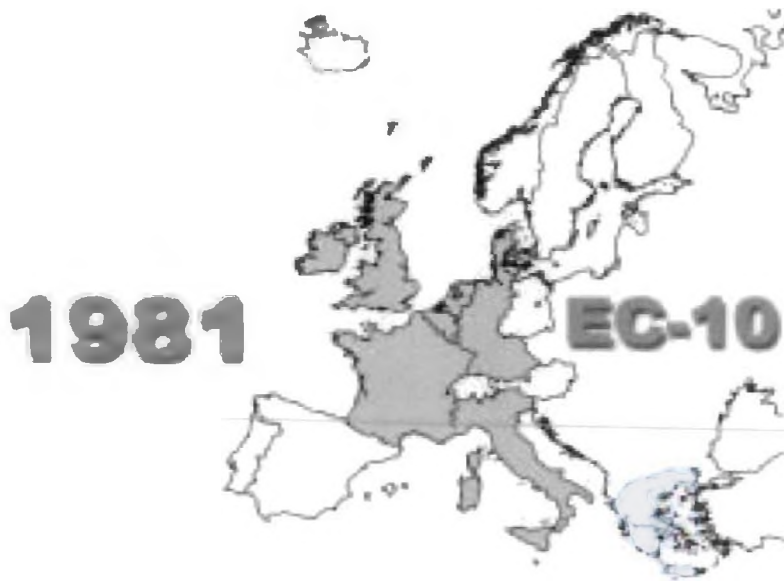
2 Μαΐου 1992: Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό οικονομικό χώρο.

1 Ιανουαρίου 1993: Έναρξη ισχύος της ενιαίας αγοράς.

9 , 12 Ιουνίου 1994: Τέταρτες εκλογές για το Ευρωκοινοβούλιο.

1 Ιανουαρίου 1995: Ευρώπη των 15 (προσχώρηση Σουηδίας, Φινλανδίας, Αυστρίας). Η υπογραφή προσχώρησης είχε γίνει στις 25

Ιουνίου. Η Νορβηγία για δεύτερη φορά μετά από αρνητικό δημοψήφισμα δεν γίνεται μέλος). (11)

3.1.1 Σχέση Ελλάδος - ΕΕ: ένα συνοπτικό χρονικό

8 Ιουνίου 1959: Η χώρα ζητά τη σύνδεσή της με την ΕΟΚ (είναι η πρώτη χώρα στην Ευρώπη που ζητά να συνδεθεί με την ΕΟΚ).

30 Μαρτίου 1961: Υπογραφή στην Αθήνα της συμφωνίας. Προβλέπεται μεταβατικό στάδιο στο οποίο θα γίνει προσπάθεια σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας στα κοινοτικά δεδομένα (κατάργηση δασμών, εναρμόνιση πολιτικής κλπ.).

1 Νοεμβρίου 1962: Ξεκινά η Συμφωνία Σύνδεσης.

21 Απριλίου 1967: Λόγω του πραξικοπήματος αποφασίζετε από τους έξι η μερική αναστολή της συμφωνίας.

17 Σεπτεμβρίου 1974: Ξανατίθεται σε εφαρμογή η συμφωνία Σύνδεσης.

12 Ιουνίου 1975: Αίτηση της ελληνικής κυβέρνησεως προκειμένου η χώρα να γίνει μέλος της ΕΟΚ.

9 Φεβρουαρίου 1976: Το Συμβούλιο Υπουργών αποδέχεται το αίτημα της Ελλάδας. Αποφασίζετε η διενέργεια διαπραγματεύσεων.

2 Μαΐου 1979: Υπογράφεται στην Αθήνα η προσχώρηση της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

1 Ιανουαρίου 1981: Η Ελλάδα γίνεται το δέκατο μέλος της Κοινότητας (σήμερα Ευρωπαϊκής Ένωσης). (11)

3.2 Παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία της ελληνικής οικονομίας .

3.2.1 Η Συνθήκη του Μάαστριχ

Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση που υπογράφηκε στο Μάαστριχ της Ολλανδίας στις 7.2.1992 υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους σταθμούς της πορείας της Ενωμένης Ευρώπης, μια και έκανε πλέον ορατή την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η πορεία των ευρωπαϊκών κρατών προς μια ουσιαστική πολιτική πλέον μορφή συνένωσης συμβολίστηκε και από την αλλαγή της ονομασίας από Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα σε Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ). Περιλήθηκαν δε σ' αυτή διατάξεις για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με άλλες διατάξεις τροποποιήθηκαν οι Συνθήκες ΕΚΑΧ και της ΕΚΑΕ. Επίσης περιλήφθηκαν διατάξεις για την κοινή εξωτερική πολιτική ασφαλείας (ΚΕΠΑ).

Με το νέο άρθρο 56 παρ. 1 Συνθ.Ε.Κ. απαγορεύτηκε πλέον ρητά, άμεσα και γενικά οποιοσδήποτε περιορισμός των κινήσεων κεφαλαίων τόσο μεταξύ Κρατών μελών όσο και μεταξύ αυτών και τρίτων χωρών. Απαγορεύονται επίσης όλοι οι περιορισμοί στις πληρωμές μεταξύ Κρατών μελών μεταξύ αυτών και Τρίτων χωρών.

Εντούτοις η ελεύθερη Κίνηση των Κεφαλαίων δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι μπορεί να λειτουργήσει απόλυτα. Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να προσκρούσει σε λόγους δημοσίου συμφέροντος π.χ. να καλύπτει ξέπλυμα “βρώμικου” χρήματος.

Η Συνθήκη περιέχει κάποιους περιορισμούς και κάποιες επιφυλάξεις σε σχέση τόσο με τα Κράτη μέλη όσο και με τρίτες χώρες.
(2)

3.2.1.2 Επιφυλάξεις υπέρ των κρατών μελών

Η απαγόρευση κάθε περιορισμού των κινήσεων κεφαλαίων δεν θίγει το δικαίωμα των κρατών μελών:

- Να κάνουν διακρίσεις μεταξύ των φορολογουμένων τους, ανάλογα με την κατοικία ή τον τόπο επένδυσης των κεφαλαίων τους.
- Να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για αποφυγή παραβάσεων των εθνικών νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων, ιδίως στον τομέα της φορολογίας ή της προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων.
- Να προβλέπουν διαδικασίες δήλωσης των κινήσεων κεφαλαίων για λόγους διοικητικής ή στατιστικής ενημέρωσης.
- Να λαμβάνουν τα μέτρα που υπαγορεύονται από λόγους δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας.
- Να περιορίζουν το δικαίωμα εγκατάστασης, εφόσον αυτό γίνεται με τρόπο που συμβιβάζεται με τη Συνθήκη.

Τα παραπάνω όμως μέτρα και διαδικασίες δεν μπορούν να αποτελούν ούτε μέτρο αυθαίρετων διακρίσεων ούτε συγκαλυμμένο περιορισμό της ελεύθερης Κίνησης των κεφαλαίων και των πληρωμών.
(2).

3.2.1.3 Περιορισμοί έναντι Τρίτων χωρών

Όσον αφορά τις τρίτες χώρες εάν λόγω εξαιρετικών περιστατικών, οι κινήσεις κεφαλαίων προς και από αυτές προκαλούν ή απειλούν να προκαλέσουν σοβαρές δυσχέρειες στη λειτουργία της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, το Συμβούλιο μπορεί να λαμβάνει μέτρα διασφάλισης για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο από έξι μήνες εφόσον κρίνονται απόλυτα αναγκαία, μετά όμως από πρόταση της Επιτροπής και διαβούλευση με την Ε.Κ.Τ.

Αναγκαία επείγοντα μέτρα μπορεί να λάβει και σε περίπτωση διεθνών κυρώσεων (embargo) κατά τρίτης χώρας. Αν το Συμβούλιο δεν λάβει τα μέτρα αυτά, μπορεί να τα λάβει μονομερώς ένα κράτος μέλος εφόσον υφίστανται σοβαροί Πολιτικοί λόγοι ή λόγοι επείγουσας ανάγκης. Θα πρέπει όμως να τα κοινοποιήσει στην Επιτροπή. Τα μέτρα ελέγχονται από το Συμβούλιο. (1)

3.2.2 Η Συνθήκη του Άμστερνταμ

Η Συνθήκη του Μάαστριχ, αναθεωρήθηκε σε μεταγενέστερη διακυβερνητική διάσκεψη που έγινε στο Άμστερνταμ στις 17.6.1997 και τέθηκε σε ισχύ την 1.5.1999 αφού επικυρώθηκε από όλα τα Κράτη Μέλη. Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ καταρχήν τροποποιούνται όλες ουσιαστικά οι Συνθήκες, δηλαδή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και

Χάλυβα, και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας. Επίσης, απλοποιούνται τα κείμενα των Συνθηκών, με την απάλειψη διατάξεων χωρίς αντικείμενο πλέον και την νέα αρίθμηση των άρθρων των συνθηκών για την Ε.Ε. και την Ε.Κ.

Επιπλέον ενισχύεται το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με την επέκταση, όπως ήδη αναφέραμε, του δικαιώματος της συναπόφασης, αλλά εισάγεται και η δυνατότητα στενότερης συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών που το επιθυμούν (*αρχή της ευελιξίας*).

Εισάγεται ο θεσμός του Υπατού Εκπροσώπου της Ένωσης στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, με παράλληλη διευκόλυνση της ανάληψης κοινών πολιτικών. Έμφαση δίνεται στην συνθήκη του Άμστερνταμ, μεταξύ των άλλων στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων των πολιτών, των δικαιωμάτων των καταναλωτών και στην *αρχή της διαφάνειας*. Στο δικαίωμα δηλαδή του ευρωπαϊκού πολίτη στην ενημέρωση σχετικά με τη δράση των κοινοτικών οργάνων.

Επίσης στην καταπολέμηση της ανεργίας, στην ενίσχυση της κοινωνικής πολιτικής και στην ασφάλεια των πολιτών. Η σύμβαση Schengen ενσωματώνεται στις κοινοτικές διαδικασίες. (9),(19)

3.2.3 Συνθήκη Σένγκεν

Με την υιοθέτηση της Ενιαίας ευρωπαϊκής Πράξης το 1986 και την έναρξη λειτουργίας της Ενιαίας Αγοράς, κατέστη αναγκαία η δημιουργία ενός πλαισίου που θα εξασφάλιζε τη χωρίς ελέγχους μετάβαση των πολιτών της Ένωσης από τη μία χώρα στην άλλη. Ήδη, από τον Ιούνιο του 1985 η Γερμανία, η Γαλλία, το Βέλγιο, η Ολλανδία και το Λουξεμβούργο είχαν υπογράψει τη Συμφωνία του Σένγκεν (που πήρε το όνομα από την ομώνυμη κωμόπολη του Λουξεμβούργου όπου υπεγράφη), με την οποία έθεταν τις βάσεις για το άνοιγμα των συνόρων.

Η Συμφωνία προέβλεπε την ελεύθερη διακίνηση των ατόμων, αγαθών και υπηρεσιών στα εσωτερικά σύνορα της Ε.Ε., καθώς επίσης και την ενίσχυση των εξωτερικών της συνόρων. Το Νοέμβριο του 1990, στην ομάδα των πέντε χωρών που υπέγραψαν την συνθήκη

προστέθηκε η Ιταλία , τον Ιούνιο 1991 η Ισπανία και η Πορτογαλία , ενώ η Ελλάδα προσχώρησε τον Νοέμβριο του 1992 . Από τα (12) κράτη μέλη της Ένωσης , μόνο η Μεγάλη Βρετανία και η Ιρλανδία έμειναν από έξω. Τέλος του 1996 υπεγράφησαν νέες συμφωνίες προσχώρησης της Δανίας , της Σουηδίας και της Φιλανδίας αφού ήδη είχε προχωρήσει και η Αυστρία το 1995.

Οι προβληματισμοί που υπάρχουν στην εφαρμογή της συνθήκης αυτής αναφέρονται στην ασφάλεια των συνόρων και στη δυνατότητα που έχει κάθε χώρα μέλος της Ε.Ε. να εξασφαλίσει την προστασία; ~~τόσο των πολιτών της, όσο και των μεταναστών από τις~~ άλλες χώρες της Κοινότητας από την τρομοκρατία και τη διακίνηση των ναρκωτικών . Επί του παρόντος , την συμφωνία εφαρμόζουν η Γερμανία , η Γαλλία , το Βέλγιο , η Ολλανδία , το Λουξεμβούργο , η Ισπανία και η Πορτογαλία , ενώ υποστηρίζουν ότι δεν είναι ακόμη έτοιμες για εφαρμογή της συμφωνίας η Ελλάδα , η Ιταλία και η Αυστρία. (7),(19)

3.2.4 Η Μετανάστευση

3.2.4.1 Εισαγωγή

Οι μέχρι σήμερα έρευνες, μελέτες και συζητήσεις που έχουν γίνει για την μετανάστευση, καταδεικνύουν το γεγονός ότι η είσοδος των μεταναστευτικών ρευμάτων συνδέεται έμμεσα ή άμεσα με το δομικό οικοδόμημα της χώρας μέσα από παράγοντες δημογραφικούς, οικονομικούς και ευρύτερα κοινωνικούς. Τα κοινά χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού πληθυσμού στις περισσότερες χώρες υποδοχής, κυρίως της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έναντι του γηγενή πληθυσμού μπορούν να ταξινομηθούν ως προς:

- Την παρόμοια ηλικιακή δομή η οποία είναι πιο νεανική από αυτή των γηγενών,

- Οι νέοι ηλικίας από 20 μέχρι 49 ετών που ανήκουν στον παραγωγικό πληθυσμό είναι περισσότεροι αναλογικά στους μετανάστες από ότι στους γηγενής,

- Παρομοίως στην ίδια ηλικιακή ομάδα η αναλογία των απασχολούμενων έναντι όσων δεν απασχολούνται είναι μεγαλύτερη στους μετανάστες,

- Η μετανάστευση αυξάνει τον ρυθμό μεγέθυνσης του εργατικού δυναμικού,

- Η απασχόληση των μεταναστών συγκεντρώνεται κυρίως στην μισθωτή ανειδίκευτη ή χαμηλής εξειδίκευσης εργασία,

- Η συγκέντρωση σε ορισμένους κλάδους ή επαγγέλματα μεγάλου ποσοστού μεταναστών, συνδέεται αφ ενός μεν με τις χαμηλές αμοιβές σε αυτούς, αφ ετέρου δε με Το γεγονός ότι αναλαμβάνουν εργασίες σε μεγαλύτερο βαθμό, για τις οποίες ο γηγενής πληθυσμός δεν δείχνει ενδιαφέρον, και σε μικρότερο βαθμό εργασίες οι οποίες διεκδικούνται και από τον γηγενή πληθυσμό. (14)

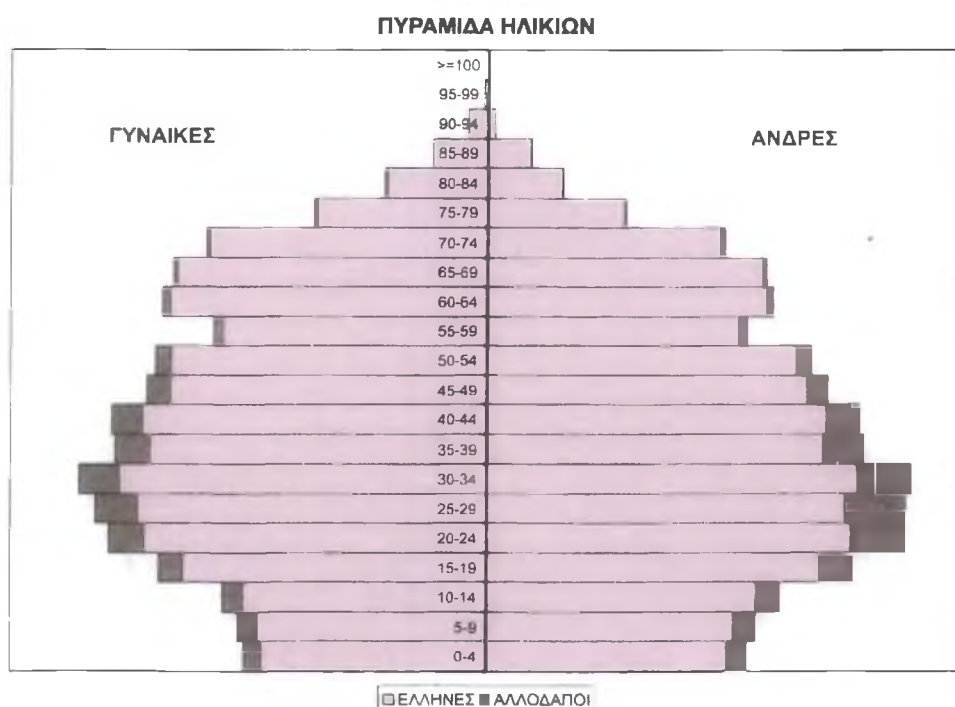
3.2.4.2 Βασικά χαρακτηριστικά

3.2.4.2.1 Δομή του πληθυσμού

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001, στην χώρα μας βρίσκονται 762.191 μετανάστες, 415.552 άνδρες και 346.639 γυναίκες, (54,5% άνδρες και 45,5% γυναίκες). Ο αριθμός των μεταναστών αντιστοιχεί στο 7,0% του πληθυσμού της χώρας, ενώ η αναλογία στην κατά φύλο εξέταση είναι μεγαλύτερη στους άνδρες έναντι των γυναικών (7,7% έναντι 6,3%). Ο κύριος όγκος των μεταναστών, περίπου 80%, βρίσκεται στις παραγωγικές ηλικίες 15-64 ετών, περίπου 17% αυτών είναι ηλικίας 0-14 ετών και το 3,5% είναι γεροντικός πληθυσμός (≥ 65 ετών). Οι μετανάστες δε οι οποίοι ανήκουν στον

παραγωγικό πληθυσμό, ηλικίας από 20 μέχρι 44 ετών αποτελούν πάνω από το ήμισυ του συνολικού πληθυσμού αυτών σε άνδρες και γυναίκες. Η δομή του πληθυσμού των μεταναστών ανά 5ετή ομάδα ηλικιών και φύλο, σε σχέση με την αντίστοιχη δομή του ελληνικού πληθυσμού, δίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Αποτέλεσμα των παραπάνω αναλογιών είναι η συμμετοχή των μεταναστών στον συνολικό πληθυσμό να είναι αυξημένη στον νεανικά και παραγωγικό πληθυσμό έναντι του γεροντικού πληθυσμού (7,6%, 8,1% και 1,5% αντίστοιχα). Οι αντίστοιχες αναλογίες στην κατά φύλο εξέταση είναι μεγαλύτερες για τους άνδρες μετανάστες έναντι των γυναικών μεταναστριών. Επιπρόσθετα, ακόμη μεγαλύτερη είναι η συμμετοχή των μεταναστών ηλικίας από 20 μέχρι 44 ετών, οι οποίοι ανήκουν στον παραγωγικό πληθυσμό, στον αντίστοιχο συνολικό πληθυσμό (10,9%), σε άνδρες (11,9%) και σε γυναίκες (9,4%). (14)

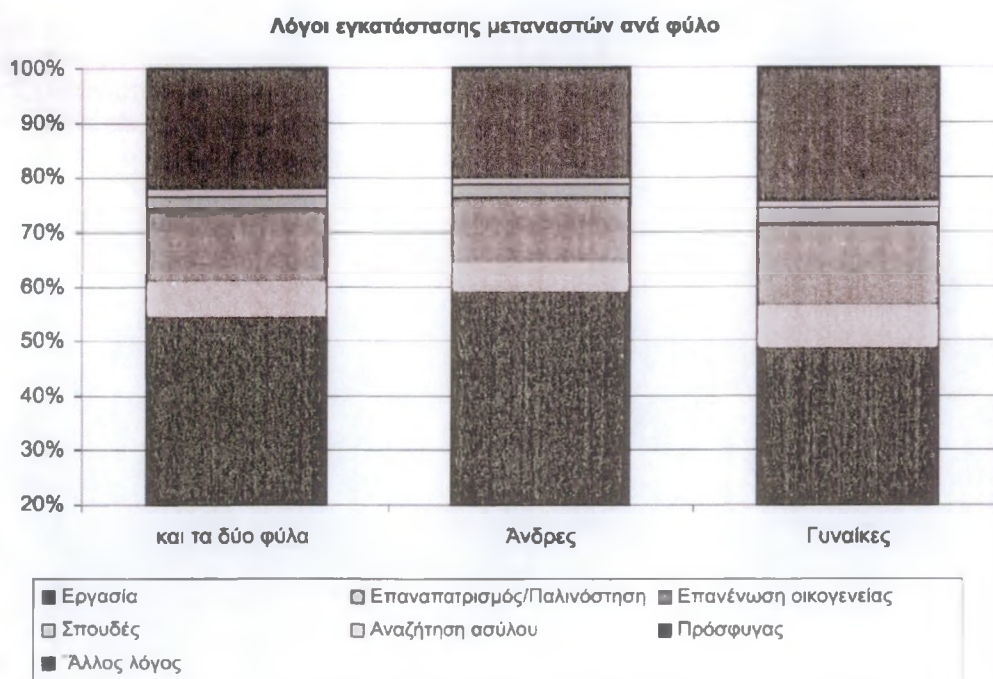

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή πληθυσμού 2001, Πραγματικός Πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και οικογενειακή κατάσταση και πίνακας 9. Αλλοδαποί κατά φύλο, οικογενειακή κατάσταση και 5ετείς ομάδες ηλικιών.

3.2.4.2.2 Λόγοι Εγκατάστασης

Από τους λόγους εγκατάστασης, πάνω από το ήμισυ δήλωσε ότι ήρθε για εργασία (54,2%), ενώ ένα σημαντικό μέρος το οποίο ξεπερνά το 1/5 αυτών δήλωσε άλλο λόγο (εκτός των κυρίων κατηγοριών της απογραφής 21,5%). Την επανένωση οικογένειας ως λόγο εγκατάστασης, δήλωσε το 13%, για επαναπατρισμό ή παλιννόστηση περίπου το 7%, την αναζήτηση ασύλου ή ως πρόσφυγες 1,3% και 0,3% αντίστοιχα. ενώ για σπουδές έχει εισέλθει το 2,7% των μεταναστών.

Στους άνδρες μετανάστες, μεγαλύτερο είναι το ποσοστό που δήλωσε ως λόγο εγκατάστασης την εργασία 58,9%, ίσο όσων εγκαταστάθηκαν ως πρόσφυγες ενώ μικρότερα είναι τα ποσοστά στους υπόλοιπους λόγους εγκατάστασης. Αντίστοιχα οι γυναίκες έχουν μικρότερο ποσοστό που δήλωσε ως λόγω εγκατάστασης την εργασία 48,6%, ίσο όσων εγκαταστάθηκαν ως πρόσφυγες ενώ μεγαλύτερα είναι τα ποσοστά στους υπόλοιπους λόγους εγκατάστασης. (14)

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή πληθυσμού 2001, πίνακας 3. Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και κύριο λόγο εγκατάστασης στην Ελλάδα. Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης).

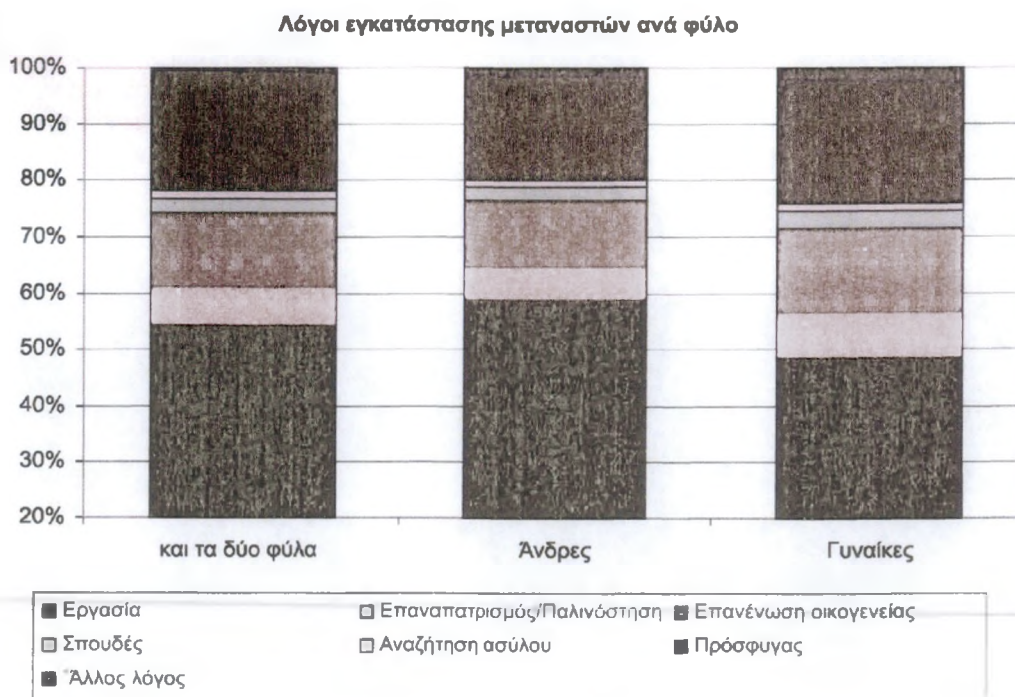
3.2.4.2.3 Απασχόληση

Ο αριθμός των μεταναστών που απασχολούνται πλησιάζει τις 392.000, εκ των οποίων οι 271.000 είναι άνδρες και 121.000 γυναίκες. Η εν λόγω απασχόληση αντιστοιχεί στο 9,5% της συνολικής απασχόλησης της χώρας μας, ενώ στην κατά φύλλο αντιστοιχεί στο 10,4% για τους άνδρες και στο 8,0% για τις γυναίκες.

Η αναλογία στις ηλικιακές ομάδες μέχρι 39 ετών είναι υψηλότερη της μέσης αναλογίας των μεταναστών στο σύνολο της χώρας και μικρότερη στις υπόλοιπες σε άνδρες και γυναίκες. Την υψηλότερη αναλογία παρουσιάζουν οι νέοι ηλικίας από 15-19 ετών οι οποίοι αναλογούν στο 31,0% περίπου των νέων ίδιας ηλικίας που απασχολούνται, στους άνδρες ανέρχεται στο 38,0% περίπου, ενώ στις γυναίκες η αναλογία μειώνεται στο 18,0%, ενώ αποτελούν το 5,0% των απασχολούμενων μεταναστών

Ο κύριος όγκος των απασχολούμενων μεταναστών βρίσκεται στις ηλικίες από 20 μέχρι 44 ετών αποτελώντας το 78,3% αυτών, σε αντίθεση με την συνολική απασχόληση όπου οι ίδιες ηλικίες πλησιάζουν τα 2/3 των συνολικά απασχολούμενων (65,8%). Το ποσοστό αντίστοιχα των ανδρών μεταναστών στις ίδιες ηλικίες πλησιάζει το 80% αυτών, στις γυναίκες μειώνεται στα 3/4 των μεταναστριών που απασχολούνται (79,3% και 76,1% αντίστοιχα), ενώ αντίθετα στις αναλογίες των δύο φύλλων των συνολικά απασχολούμενων διαμορφώνονται σε 63,0% για τους άνδρες και στο 70,5% για τις γυναίκες.

Η απασχόληση των αλλοδαπών βρίσκεται κυρίως στην μισθωτή απασχόληση περίπου 90%, ως αυτοαπασχολούμενοι εργάζεται το 6,5%, 2,8% αυτών είναι εργοδότες και το 1,7% ανήκει στα συμβοηθούσα και μη αμειβόμενα μέλη. (14)

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή πληθυσμού 2001, πίνακας 3. Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και κύριο λόγο εγκατάστασης στην Ελλάδα. Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (Γ. Κρητικίδης).

3.2.4.2.4 Συμπεράσματα

Τα βασικά χαρακτηριστικά των μεταναστευτικών πληθυσμών επιβεβαιώνονται μέσα από την εξέταση των στοιχείων της απογραφής, καθώς δεν προκύπτει κάποια διαφοροποίηση. Αντίθετα ενισχύουν ή λειτουργούν επικουρικά σε θέσεις για την αναγκαιότητα μιας νέας μεταναστευτικής πολιτικής καθώς:

- Δεν είναι δυνατή ούτε επιθυμητή η “μηδενική μετανάστευση”,
- Η μετανάστευση είναι στοιχείο της διεθνοποίησης των οικονομιών καθώς η μετακίνηση των κεφαλαίων προς και από την Ε.Ε. ή προς οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα των κεφαλαιούχων ή των επιχειρήσεων, η μετακίνηση του συντελεστή εργασίας, που μεταφέρει μαζί του τις παραγωγικές του ικανότητες είναι όχι μόνο κατά κανόνα συνάρτηση υπαρκτών αναγκών, αλλά μπορεί να

αποτελέσει βασικό παράγοντα ανάπτυξης νέων οικονομικών δραστηριοτήτων.

- Η μεταναστευτική πολιτική δεν μπορεί παρά να είναι μέρος της αναπτυξιακής πολιτικής και πολιτικής εργατικού δυναμικού, να έχει επομένως στόχους που να συμβαδίζουν με τις άλλες κρατικές πολιτικές σε αυτούς τους τομείς. (14)

3.3 Επιπτώσεις Της Ένταξης Στην Ε.Ε. : Ένα Σχόλιο

3.3.1 Γενικά

Η φιλολογία πάνω στις επιπτώσεις της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (πρώην ΕΟΚ) είναι αρκετά εκτεταμένη . Η έρευνα εστιάσθηκε κυρίως στις επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα και στο εμπορικό ισοζύγιο. Έχει αρχίσει να καθίσταται σαφές τουλάχιστον τα τελευταία χρόνια, ότι οι ποιοτικές συνέπειες (πολιτικές, θεσμικές κλπ.) είναι εξίσου σημαντικές με τις αντίστοιχες ποσοτικές. Στα επόμενα εξετάζονται οι συνέπειες της εφαρμογής της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής στην Ελληνική Γεωργία και οι χρηματικές εισροές - εκροές στο διάστημα 1981 - 87, που ήταν η μεταβατική Περίοδος. (11)

3.3.2 Χρηματικές εισροές – εκροές

Σύμφωνα με τον πίνακα στην περίοδο 1981 - 85 οι καθαρές εισπράξεις ως ποσοστό:

1. του ΑΕΠ αυξήθηκαν από 0,5% το 1981 έφθασαν στο 3,1% το 1985.

2. των συνολικών εξαγωγών αυξήθηκαν το 1985 το 18,8% έναντι 3,8% το πρώτο χρόνο (ενώ το 1990 απέτελεσε το 45,6% - Πίνακας Α.7.8).

3. του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου επίσης αυξήθηκαν· αποτέλεσαν το 4,6% το 1985 έναντι 4,1% το 1981 και 23,5% το 1990 (πίνακας Α.7.2.4).

Οι καθαρές εισπράξεις του γεωργικού τομέα συνιστούσαν με εξαίρεση τον πρώτο χρόνο πάνω από 80% των συνολικών.

Χρηματικές εισροές - εκροές Ελλάδας - ΕΟΚ (1981 - 85)

	1981	1982	1983	1984	1985
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ - ΠΛΗΡΩΜΕΣ					
Α. Συνολικές εισπράξεις (εκ. δρχ.)	18.268	59.186	98.398	112.333	162.682
- Μεταβολή από προηγούμενο έτος %	-	(224,0)	(66,3)	(14,2)	(44,8)
Β. Συνολικές πληρωμές (εκ. δρχ.)	9.152	18.562	25.024	28.612	40.434
- Μεταβολή από προηγούμενο έτος %	-	(102,8)	(34,8)	(14,3)	(41,3)
Γ. Καθαρές εισπράξεις (εκ. δρχ.)	9.116	40.624	73.374	83.721	122.248
- Μεταβολή από προηγούμενο έτος %	-	(354,6)	(80,6)	(14,3)	(46,0)
- Ποσοστό στο Ακαθ. Εγχ. Προϊόν	(0,5)	(1,8)	(2,7)	(2,5)	(3,1)
- Ποσοστό στις συνολικές εξαγωγές	(3,8)	(14,2)	(18,6)	(15,4)	(18,8)
- Ποσοστό στο έλλειμμα του εμπ. ισοζυγίου	(4,1)	(11,7)	(17,9)	(15,5)	(14,6)
Δ. Εισπράξεις / Πληρωμές	2,0	3,19	3,93	3,93	3,02
ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ - ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΚΓΠ					
Α. Εισπράξεις στα πλαίσια της ΚΓΠ (εκ. δρχ.)	9.196	46.388	78.159	88.061	126.333
- Ποσοστό στο σύνολο εισπράξεων	(50,3)	(79,4)	(79,3)	(78,4)	(77,7)
- Μεταβολή από προηγούμενο έτος %	-	(404,4)	(68,5)	(12,7)	(43,5)
Β. Πληρωμές στα πλαίσια της ΚΓΠ (εκ. δρχ.)	5.922	11.711	17.017	20.727	26.828
- Ποσοστό στο σύνολο πληρωμών	(64,7)	(63,1)	(68,0)	(72,4)	(66,4)
- Μεταβολή από προηγούμενο έτος %	-	(97,8)	(45,3)	(21,8)	29,4
Γ. Καθαρό υπόλοιπο	3.274	34.677	61.142	67.334	99.505
- Ποσοστό στο συνολικό καθαρό υπόλοιπο	(35,9)	(85,4)	(83,3)	(80,4)	(81,4)
- Μεταβολή από προηγούμενο έτος %	-	(959,2)	(76,3)	(10,1)	(47,8)
Δ. Εισπράξεις / Πληρωμές	1,5	3,9	4,6	4,3	4,7

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.

Από τα παραπάνω, τα οποία αποτελούν πρώτη προσέγγιση, και όχι σε βάθος ανάλυση του αντικειμένου, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι μέσω των δημοσιονομικών εισπράξεων γίνεται μια

μεταφορά εισοδήματος από τους ευρωπαϊούς καταναλωτές στους Έλληνες παραγωγούς . (10)

3.4 Ελληνική Οικονομία Και Πραγματική Σύγκλιση:

Τι Μας Λένε Τα Δεδομένα 4 Δεκαετιών (1961-2000)

3.4.1 Εισαγωγή

Μετά την ένταξη της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ, ο δημόσιος διάλογος στη χώρα φαίνεται να επικεντρώνεται στη δυνατότητα επίτευξης της πραγματικής σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας προς το μέσο επίπεδο εισοδήματος της Ε.Ε. Στη συζήτηση αυτή, υπόθεση εργασίας αποτελεί το γεγονός ότι το κατά κεφαλή εισόδημα (σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης ή ΜΑΔ) αποτελεί ικανοποιητικό δείκτη του βιοτικού επιπέδου μιας χώρας.

Διερευνάται η υπόθεση της πραγματικής σύγκλισης για τις χώρες συνοχής και ειδικότερα για την Ελλάδα. Στην ενότητα που ακολουθεί, καταγράφονται ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία της αναπτυξιακής διαδικασίας της Ελλάδας κατά την περίοδο 1961-2000. Βάσει των ορισμών αυτών, γίνεται ο εμπειρικός έλεγχος της υπόθεσης της σύγκλισης για το δείγμα που εξετάζουμε (περίοδος 1961-2000, χώρες της Ε.Ε.-15). (11)

3.4.2 Ανάπτυξη και σύγκλιση την περίοδο 1961-2000: Η εμπειρία της Ελλάδας

Η αξιολόγηση της πορείας πραγματικής σύγκλισης της Ελλάδας αλλά και των υπολοίπων χωρών συνοχής της Ε.Ε προς το μέσο όρο της Ένωσης γίνεται με βάση το κατά κεφαλή εισόδημα. Γενικά, έχουν διατυπωθεί σοβαρές επιφυλάξεις αναφορικά με τη χρήση του κατά

κεφαλή εισοδήματος ως μεταβλητής που αποτυπώνει το βιοτικό επίπεδο μιας χώρας ή μιας περιοχής. Την αδυναμία αυτή πολλοί ερευνητές προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν με τη προσφυγή στη χρήση στοιχείων σε ΜΑΔ. Οι ΜΑΔ καθιστούν συγκρίσιμα τα μεγέθη για το ΑΕΠ των διαφόρων χωρών, όταν αυτό εκφράζεται σε διαφορετικό νόμισμα. Στην περίπτωση που το ΑΕΠ, αν και μετράτε στο ίδιο νόμισμα, έχει διαφορετική αγοραστική δύναμη λόγω διαφορών στο επίπεδο των τιμών. Η πορεία του κατά κεφαλή καθιστά συγκρίσιμα τα μεγέθη.

Διάγραμμα 1
Κατά κεφαλή ΑΕΠ στις χώρες Συνοχής (1960-2001)

Η πορεία του κατά κεφαλή καθιστά συγκρίσιμα τα μεγέθη εισοδήματος (σε ΜΑΔ) της Ελλάδας, της Ισπανίας και κατά κεφαλή εισοδήματος στην Ελλάδα προκύπτουν της Πορτογαλίας, την περίοδο 1961-2001, παρέχει μία πρώτη στήριξη σε όσους εκφράζουν επιφυλάξεις για το κατά πόσο η σύγκλιση είναι μία αυτόματη διαδικασία για τις καθυστερημένες χώρες ή περιοχές όπως την προϋποθέτει το θεωρητικό υπόδειγμα του Solow (Διάγραμμα 1). Στην Ελλάδα, το κατά κεφαλή εισόδημα, σε ΜΑΔ ως ποσοστό του μέσου κοινοτικού, κινείται ανοδικά από το 1960 έως και το 1978, οπότε και αγγίζει τη μέγιστη τιμή

για τη περίοδο (71,9% του μέσου κοινοτικού όρου). Από το 1979 κινείται καθοδικά και αγγίζει το ελάχιστο το 1990, όταν φτάνει στο 58,1% του μέσου κοινοτικού όρου. Έκτοτε, κινείται ανοδικά και μμόλις μέσα στο 2004 αναμένεται να προσεγγίσει την τιμή του 1978. Ανάλογη είναι και η εμπειρία της Πορτογαλίας και της Ισπανίας. Αντίθετα, η Ιρλανδία μέσα στην δεκαετία του 1990 όχι μόνο κάλυψε την απόσταση από το μέσο κοινοτικό όρο αλλά την έχει υπερβεί κατά πολύ.

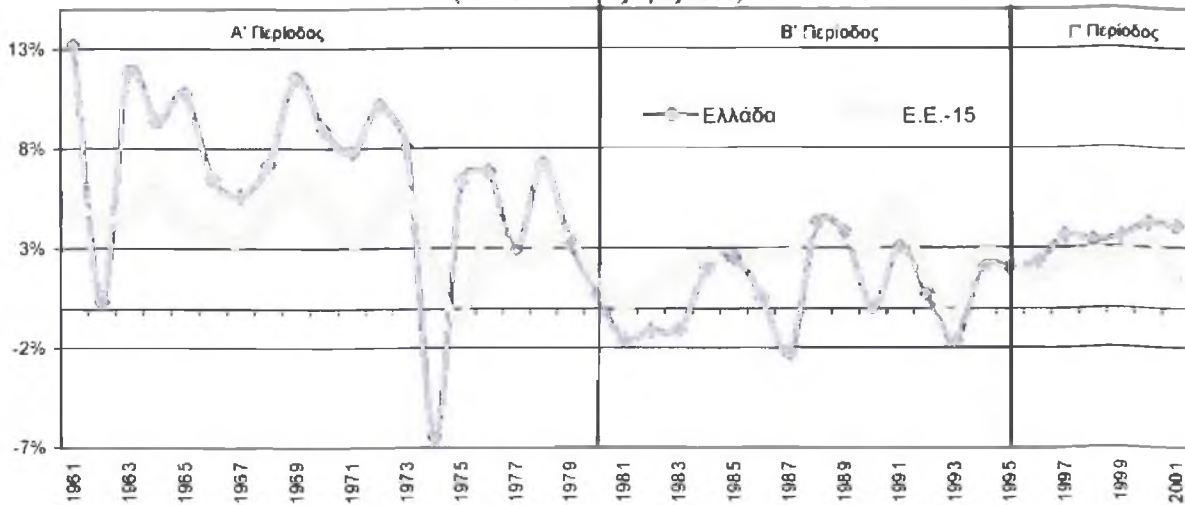
Από την πορεία προκύπτουν ορισμένα συμπεράσματα. Η πορεία της μεταβλητής επηρεάζεται οριακά μόνο από τις μεταβολές στον πληθυσμό, που παραμένουν λίγο-πολύ μικρές σε ετήσια βάση.

Επομένως η πορεία της μεταβλητής επηρεάζεται ουσιαστικά από δύο παράγοντες: α) Από την πορεία της ελληνικής οικονομίας σε σύγκριση με την αντίστοιχη πορεία των υπολοίπων οικονομιών.

β) Από την πορεία της σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής και του διαφορικού πληθωρισμού Ελλάδας - Ε.Ε.

Σε ότι αφορά τον πρώτο παράγοντα, η αναπτυξιακή πορεία της ελληνικής οικονομίας από τη δεκαετία του 1960 μέχρι σήμερα μπορεί διακριθεί σε τρεις περιόδους (Διάγραμμα 2). Η πρώτη περίοδος καλύπτει το διάστημα μέχρι την εκδήλωση της δεύτερης πετρελαϊκής κρίσης. Οι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης είναι από τους ταχύτερους των χωρών του ΟΟΣΑ. Μετά την εκδήλωση της πρώτης πετρελαϊκής κρίσης, ο ρυθμός μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας επιβραδύνεται. Έτσι, στη δεκαετία 1970, ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης υποχώρησε στο 4,6%

Διάγραμμα 2
Ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής ΑΕΠ (1960-2001)
(ΑΕΠ σε σταθερές τιμές 1995)

Η δεύτερη περίοδος καλύπτει από 8,5% στη δεκαετία του 1960. Το διάστημα από τη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση μέχρι την εξέταση των στοιχείων. Στο διάστημα αυτό, πραγματοποιούνται διαρθρωτικές προσαρμογές στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε με έμφαση την πλευρά της προσφοράς. Η ελληνική οικονομία την περίοδο αυτή βρίσκεται σε πτωτική πορεία καθώς ματαιώθηκαν ή αναβλήθηκαν οι προσπάθειες σταθεροποίησης της.

Τέλος, στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 αρχίζει η τρίτη περίοδος. Οι ρυθμοί ανάπτυξης βρίσκονται σταθερά πάνω από το μέσο κοινοτικό ρυθμό ανάπτυξης για πρώτη φορά μετά από μια δεκαπενταετία.

Μια ενδιαφέρουσα διαπίστωση από το κεφαλή εισόδημα έχει να κάνει με τη διακοπή της θετικής συσχέτισης μεταξύ α) της ταχύτερης αύξησης του ΑΕΠ σε πραγματικούς όρους στην Ελλάδα έναντι της Ε.Ε και β) της βελτίωσης του κατά κεφαλή εισοδήματος ως ποσοστό του μέσου κοινοτικού όρου. Έτσι, την περίοδο 1990-1993, το κατά κεφαλή ΑΕΠ της χώρας αυξήθηκε κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες παρά το γεγονός ότι την ίδια περίοδο το πραγματικό ΑΕΠ της χώρας αυξάνονταν κατά μέσο όρο με μηδενικό ρυθμό, χαμηλότερο από τον αντίστοιχο μέσο

κοινοτικό. Αντίθετα, στην περίοδο 1996-2001, όταν το πραγματικό ΑΕΠ στην Ελλάδα αυξάνεται ετήσια κατά μέσο όρο ταχύτερα από το μέσο κοινοτικό, η απόσταση που καλύπτεται είναι ξανά 4 ποσοστιαίες μονάδες.

Η παραπάνω επισήμανση επιβεβαιώνει την προηγούμενη διαπίστωση ότι η πορεία του κατά κεφαλή ΑΕΠ σε ΜΑΔ, όταν εκφράζεται ως ποσοστό του μέσου κοινοτικού όρου επηρεάζεται και από την σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία και το διαφορικό πληθωρισμό Ελλάδας - Ε.Ε. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο συντελεστής μετατροπής σε ΜΑΔ σημειώνει ορισμένες απότομες μεταβολές από έτος σε έτος, με αποτέλεσμα κατά τη μετατροπή του ΑΕΠ από εθνικό νόμισμα σε ΜΑΔ να αλλάζει ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ. Αυτή η επισήμανση επιβεβαιώνεται από την παρακολούθηση της πορείας του υθμούμεταβολής του ΑΕΠ σε ευρώ και σε ΜΑΔ (Διάγραμμα 3). Τα πρώτα αυτά συμπεράσματα για την υπόθεση της σύγκλισης της ελληνικής. (1),(20)

3.4.3 Επίλογος

Τα εμπειρικά στοιχεία παρέχουν στήριξη στην υπόθεση ότι στην Ελλάδα και στις υπόλοιπες χώρες της συνοχής, η διαδικασία σύγκλισης είναι ενεργή τις δεκαετίες 1960, 1970 και 1990. Κατά τη δεκαετία του 1980, τα στοιχεία δεν παρέχουν εμπειρική στήριξη για τη συνέχιση της διαδικασίας σύγκλισης. Μία πιθανή ερμηνεία για το εύρημα αυτό είναι ότι κατά τη δεκαετία αυτή το οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης της μεταπολεμικής περιόδου έλαβε τέλος, τουλάχιστον για τις χώρες του μεσογειακού νότου, και η αναδιάρθρωση των οικονομιών είχε ως αποτέλεσμα την ανακοπή της διαδικασίας σύγκλισης. Σε ότι αφορά το μέλλον η δημόσια συζήτηση επικεντρώνεται στην ταχύτητα επίτευξης

της πραγματικής σύγκλισης και κατ' ακολουθία στις πολιτικές που κρίνονται ως αναγκαίες για την επιτάχυνση της διαδικασίας σύγκλισης. Στις εκτιμήσεις που έχουν δει μέχρι στιγμής το φως της δημοσιότητας πιστοποιείται ότι οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια έχουν επηρεάσει το δυνητικό προϊόν της χώρας αυξητικά. Το εύρημα αυτό συμβαδίζει με την εκτίμηση ότι η Ελλάδα στη δεκαετία του 1990 επανήλθε στη διαδικασία σύγκλισης . (1)

3.5 Η Εισαγωγή του Ευρώ

Αρχικά, το ΕΝΣ απέβλεπε στην αναβίωση του «ευρωπαϊκού φιδιού» για την ελαχιστοποίηση της διακύμανσης μεταξύ των ισοτιμιών των χωρών-μελών της ΕΟΚ. Με την αποχώρηση της Νορβηγίας , Σουηδίας και Γαλλίας , η οικονομική συνεργασία των ευρωπαϊκών χωρών στο νομισματικό τομέα είχε ατονήσει. Η ανοδική πορεία του γερμανικού μάρκου είχε δημιουργήσει προβλήματα για τα λιγότερα ισχυρά νομίσματα , που δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν την ανατίμηση του μάρκου. Για τις χώρες το τίμημα του ελλείμματος στο ισοζύγιο πληρωμών ήταν υπερβολικά υψηλό. Έτσι αποφασίστηκε ότι οι χώρες-μέλη δεν θα επιτρέψουν στις νομισματικές τους μονάδες να αποκλίνουν περισσότερο από +/- 2,25% από την κεντρική ισοτιμία.

Η δημιουργία της ζώνης του ευρώ ήταν αποτέλεσμα μίας μακράς διαδικασίας πολιτικής και οικονομικής προσαρμογής, η οποία ολοκληρώθηκε με την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος , του ευρώ. Από την έναρξη του τρίτου σταδίου της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) την 1^η Ιανουαρίου 1999 το ευρώ αποτελεί το ενιαίο νόμισμα των 11 κρατών που συμμετέχουν εξ αρχής στο τελικό στάδιο της ΟΝΕ (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, και Φιλανδία). Παράλληλα , το

Ευρωσύστημα ,το οποίο απαρτίζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών –μελών που υιοθέτησαν το ευρώ , ανέλαβε την ευθύνη της χάραξης και άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής , με πρωταρχικό στόχο τη διατήρηση της σταθερότητας των τιμών στη ζώνη του ευρώ.

Την 1^η Ιανουαρίου 2001 η Ελλάδα εντάχθηκε στην ζώνη του ευρώ και αποτέλεσε το 12^ο κράτος –μέλος της ΕΕ που υιοθέτησε το ενιαίο νόμισμα. Τον Ιανουάριο και Φεβρουάριο του 2002 έγινε αντικατάσταση των εθνικών νομισμάτων από τραπεζογραμμάτια και κέρματα σε ευρώ. Από την 1^η Μαρτίου το ευρώ αποτελεί το μόνο νόμιμο χρήμα για όλη τη ζώνη του ευρώ.

Με την εισαγωγή του ευρώ οι εθνικές αγορές συναλλάγματος ,χρήματος, ομολόγων και μετοχών των κρατών-μελών που συμμετέχουν στην ΟΝΕ έγιναν αγορές σε ευρώ το οποίο αποτελεί το δεύτερο σε σπουδαιότητα νόμισμα.

▪ ΘΕΤΙΚΑ ΤΟΥ €

Τα οφέλη του κοινού νομίσματος είναι πολλά και ανάγονται στο γεγονός ότι η 1/1/2002 είναι η μέρα έναρξης της λειτουργίας μίας νέας ενιαίας αγοράς. Διευκολύνεται σε μεγάλο βαθμό η χρηματοοικονομική διαχείριση γενικά των συναλλαγών. Φανερή η έκταση της εξοικονόμησης χρόνου για κάποιον που κάνει το γύρο των χωρών της ΕΕ. Οι επιχειρήσεις από τη μεριά έχουν οφέλη. Η παρακολούθηση συναλλαγματικών κινδύνων και το κόστος κάλυψης για αυτές αλλά και για τους ιδιώτες αποτελούν σημαντικές πηγές εξοικονόμησης χρόνου και χρήματος .

Με την ενοποίηση της αγοράς χρήματος προκύπτουν οφέλη από το ύψος των κοινών επιτοκίων , τα οποία αντανακλούν χαμηλά επίπεδα πληθωρισμού και οικονομική σταθερότητα .Στην αγορά κεφαλαίων τα οφέλη είναι μεγάλα από τη δημιουργία ευρωπαϊκής αγοράς ομολόγων

και τη διεύρυνση του φάσματος διαφόρων τίτλων σε απόδοση και χρονική στιγμή.

▪ ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΤΟΥ €

Τώρα το ενιαίο του οικονομικού κύκλου μεταξύ άλλων προϋποθέτει μεγάλη κινητικότητα του εργατικού δυναμικού . Αυτό επιτρέπει την άμβλυνση των τυχόν διαφορών στις φάσεις του κύκλου των χωρών-μελών . Έτσι εάν σε μία χώρα η μετάβαση από την ύφεση στην άνθηση πραγματοποιείται με σημαντική χρονική υστέρηση σε σχέση με άλλες χώρες , θα είχαμε μετακίνηση του εργατικού δυναμικού από αυτή τη χώρα σε άλλες . Εάν η προϋπόθεση της κινητικότητας εργασίας δεν συντρέχει και δεν υπάρχει συγχρονισμός των οικονομικών διακυμάνσεων , η κοινή νομισματική πολιτική θα ευνοεί ορισμένες χώρες σε βάρος των υπολοίπων . (19)

3.6 Συμπεράσματα

Η χώρα ζητά για πρώτη φορά την σύνδεσή της με την ΕΟΚ στις 8 Ιουνίου 1959. Η αίτηση της Ελληνικής κυβέρνησης προκειμένου η χώρα να γίνει μέλος της ΕΟΚ γίνεται στις 12 Ιουνίου 1975 και στις 2 Μαΐου 1979 υπογράφεται στην Αθήνα η προσχώρηση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, όπου το 1981 γίνεται οριστικά δέκατο μέλος.

Οι **περιορισμοί** που μπαίνουν στο πλαίσιο της Ε.Ε είναι οι ακόλουθοι:

A) Η συνθήκη του Μάαστριχ, η οποία υιοθέτησε τις προτάσεις της επιτροπής Delors για την σταδιακή πραγματοποίηση της οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης, ακόμη περιέχει θεμιτούς περιορισμούς και κάποιες επιφυλάξεις σε σχέση τόσο με τα κράτη-μέλη όσο και με τις τρίτες χώρες .

B) Η συνθήκη του Άμστερνταμ ,

Γ) Η συνθήκη Σένγκεν,

Δ) Η Μετανάστευση, ένας επιπλέον παράγοντας που απασχολεί τις περισσότερες χώρες, η οποία αυξάνει το ρυθμό μεγένθυσης του εργατικού δυναμικού από τις παραγωγικές ηλικίες 15-64. Οι λόγοι εγκατάστασής τους είναι η επανένωση της οικογένειας, ο επαναπατρισμός, η αναζήτηση ασύλου για σπουδές, για εύρεση εργασίας. Ο αριθμός των μεταναστών που απασχολούνται είναι 392.000 χιλ. άτομα.

Οι επιπτώσεις τις ένταξης στην Ε.Ε εστιάζονται στο εμπορικό ισοζύγιο και στον αγροτικό τομέα.

Κάθε χώρα τηρεί λογαριασμούς των οικονομικών της συναλλαγών με τις υπόλοιπες χώρες του κόσμου. Στις συναλλαγές περιλαμβάνονται όλες οι αγορές και οι πωλήσεις αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων για κάθε χρονική περίοδο. Αυτό είναι το ισοζύγιο πληρωμών. Το εμπορικό ισοζύγιο σημαίνει εισαγωγή-εξαγωγή αγαθών. Οι εξαγωγές αγαθών αποτελούν την κύρια πηγή εισροής συναλλάγματος σε μία χώρα, ενώ οι εισαγωγές απορροφούν το μεγαλύτερο ποσοστό της αγοραστικής δύναμης.

Εμπειρικός έλεγχος της υπόθεσης της σύγκλισης (1961-2000) στις χώρες της Ε.Ε.-15 γίνεται με βάση το κατά κεφαλή εισόδημα.

Το κατά κεφαλή εισόδημα (σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης ή ΜΑΔ) αποτελεί ικανοποιητικό δείκτη του βιοτικού επιπέδου μιας χώρας.

● Στην Ελλάδα, το κατά κεφαλή εισόδημα, σε ΜΑΔ ως ποσοστό του μέσου κοινοτικού, κινείται ΑΝΟΔΙΚΑ από το 1960 έως και το 1978, οπότε και αγγίζει τη μέγιστη τιμή για τη περίοδο (71,9% του μέσου κοινοτικού όρου). Από το 1979 κινείται ΚΑΘΟΔΙΚΑ και αγγίζει το ελάχιστο το 1990, όταν φτάνει στο 58,1% του μέσου κοινοτικού όρου. Έκτοτε, κινείται ανοδικά και μόλις μέσα στο 2004 αναμένεται ότι προσέγγισε την τιμή του 1978.

- Ανάλογη είναι και η εμπειρία της Πορτογαλίας και της Ισπανίας.

- Αντίθετα, η Ιρλανδία μέσα στην δεκαετία του 1990 όχι μόνο κάλυψε την απόσταση από το μέσο κοινοτικό όρο αλλά την έχει υπερβεί κατά πολύ.

Η δημιουργία της ζώνης του ευρώ είναι αποτέλεσμα μίας μακράς διαδικασίας πολιτικής και οικονομικής προσαρμογής , η οποία ολοκληρώνεται με την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος , **του ευρώ** που θα στιγματίσει την πορεία της ευρωπαϊκής κοινότητας. (19)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1980-2000

4.1 Απασχόληση & Ανεργία

4.1.1 Γενικά

Αναλυτικότερη προσέγγιση ανιχνεύει την κατεύθυνση ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Από τον πίνακα τεκμηριώνονται οι διαφοροποιήσεις στην απασχόληση, που συνέβησαν εντός του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα.

*Απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας κατά τα έτη 1983 - 1990
(σε χιλιάδες άτομα)*

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Γεωργία, Κτηνοτροφία Δάση, Αλιεία	1050,9	1028,2	1036,9	1026,0	970,7	972	929,9	889,2
Ορυχεία	28,4	25,2	28,9	24,0	24,3	22,5	23,4	22,6
Βιομηχανία-βιοτεχνία	673,3	669,1	678,7	717,6	715,6	706,5	714,9	719,8
Ηλεκτρισμός, Φωταέριο	28,6	29,5	31,6	35,5	34,9	34,9	36	36,5
Οικοδομές, Δημόσια έργα	273,3	250,5	242,6	235,2	232,1	231,7	238,9	252,3
Ξενοδοχεία, Εστιατόρια - Εμπόριο	530,8	540,1	571	562,1	592,1	600,8	622,8	653,9
Μεταφορές, Επικοινωνίες	248,3	257,3	249,5	237,6	245,3	241,9	240,8	249,4
Τράπεζες, Ασφάλειες	122,4	126,1	132,6	139,0	145,5	160,4	169,3	184,1
Λοιπές υπηρεσίες	552,5	574,5	616,7	623,8	636,9	686,7	694,8	709,5
Σύνολο	3.508,5	3.500,5	3.588,5	3.600,8	3.597,4	3.657,4	3.670,8	3.717,3

Πηγή : ΕΣΥΕ, Ετήσιες έρευνες εργατικού δυναμικού

Ειδικότερα:

- Η απασχόληση στους κλάδους των ορυχείων και των κατασκευών- δημοσίων έργων σημείωσε ελαφρά κάμψη.
- Αντίθετα μικρή άνοδος παρατηρήθηκε στους κλάδους της βιομηχανίας - βιοτεχνίας και ηλεκτρισμού - φωταερίου.
- Με εξαίρεση τον κλάδο των μεταφορών - επικοινωνιών, που εμφάνισε στασιμότητα στους άλλους κλάδους του τριτογενούς τομέως υπήρξε σημαντική άνοδος της απασχόλησης. Η πλέον

σημαντική αύξηση παρουσιάσθηκε στον κλάδο των εστιατορίων - ξενοδοχείων.

- Ανάλογες σχετικά τάσεις εμφανίσθηκαν και στο προϊόν των υπηρεσιών.
 - Τέλος σημειώνεται ότι οι εξελίξεις στο ακαθάριστο προϊόν υπήρξαν ως ένα βαθμό ταυτόσημες με τις αντίστοιχες στην απασχόληση.
- (16)

4.1.2 Απασχόληση κατά φύλο

Από τον πίνακα που συμπληρώνει την εικόνα της απασχόλησης στην ελληνική οικονομία συνάγεται ότι:

Απασχολούμενοι σε κάθε κλάδο της οικονομικής δραστηριότητας και τα ποσοστά (%) απασχολουμένων κατά φύλο σε σχέση με το σύνολο στα έτη 1983, 1986, 1990

(σε χιλιάδες άτομα)

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	1983					1986					1990							
	Σύνολο	%	Ανδρες	%	Γυναίκες	%	Σύνολο	%	Ανδρες	%	Γυναίκες	%	Σύνολο	%	Ανδρες	%	Γυναίκες	%
Γεωργία, Κτηνοτροφία	1050,9	30,0	595,1	25,2	455,8	39,8	1026,0	28,5	569,8	24,0	456,2	37,3	889,2	23,9	492,7	20,5	396,5	30,3
Πρωτογενής τομέας	1050,9	30,0	595,1	25,2	455,8	39,8	1026,0	28,5	569,8	24,0	456,2	37,3	889,2	23,9	492,7	20,5	396,5	30,3
Ορυχεία	28,4	0,8	26,9	1,1	1,5	0,1	24,0	0,7	21,8	0,9	2,3	0,2	22,6	0,6	20,7	0,9	1,9	0,1
Βιομηχανία-βιοτεχνία	673,3	19,2	484,1	20,5	189,3	16,5	717,6	19,9	513,3	21,6	204,3	16,7	719,8	19,4	501,8	20,8	218,0	16,7
Ηλεκτρισμός, Φωταίρια	28,6	0,8	25,2	1,1	3,5	0,3	35,5	1,0	30,6	1,3	4,9	0,4	36,5	1,0	31,9	1,3	4,6	0,4
Οικοδομές, Δημ. έργα	273,3	7,8	269,7	11,4	3,6	0,3	235,2	6,5	233,9	9,8	1,2	0,1	252,3	6,8	248,4	10,3	3,9	0,3
Δευτερογενής τομέας	1003,6	28,6	805,9	34,1	197,9	17,3	1012,3	28,1	799,6	33,6	212,7	17,4	1031,2	27,7	802,8	33,3	228,4	17,4
Ξενοδοχεία, Εστιατόρια	530,8	15,1	346,9	14,7	183,9	16,0	562,1	15,6	358,1	15,1	204,0	16,7	653,9	17,6	405,2	16,8	248,7	19,0
Μεταφορές, Επικοινων.	248,3	7,1	223,6	9,5	24,7	2,2	237,6	6,6	214,6	9,0	22,9	1,9	249,4	6,7	221,3	9,2	28,1	2,1
Τράπεζες, Ασφάλειες	122,4	3,5	79,1	3,3	43,3	3,8	139,0	3,9	87,2	3,7	51,9	4,2	184,1	5,0	110,6	4,6	73,5	5,6
Λοιπές υπηρεσίες	552,5	15,7	312,1	13,2	240,3	21,0	623,8	17,3	348,4	14,7	275,4	22,5	709,5	19,1	375,8	15,6	333,7	25,5
Τριτογενής τομέας	1454,0	41,4	961,7	40,7	492,2	43,0	1562,5	43,4	1008,3	42,4	554,2	45,3	1796,9	48,3	1112,9	46,2	684,0	52,3

Πηγή: ΕΣΥΕ (Έρευνα Εργατικού Δυναμικού).

ι. Το 1983 το 40% των απασχολουμένων γυναικών βρισκόταν στον πρωτογενή τομέα έναντι 25% των ανδρών. Αντίθετη σχέση κυριάρχησε στο δευτερογενή τομέα κυρίως χάρις στον κλάδο "Οικοδομές - Δημόσια έργα". Στις υπηρεσίες η αναλογία ανδρών γυναικών υπήρξε σχετικά ισόρροπη.

ii. Η αυτή περίπτωση τάση στην αναλογία ανδρών - γυναικών επικράτησε και κατά τα επόμενα έτη. Αξιοσημείωτα σταθερό υπήρξε το ποσοστό εργαζομένων γυναικών στο δευτερογενή τομέα καθ' όλη την περίοδο και κατά συνέπεια η μείωση του αριθμού των στην γεωργία απέβη σε όφελος των υπηρεσιών. Ανάλογα ίσχυσαν και για τους άνδρες. (16)

4.1.3 Απασχόληση κατά ηλικία

Ο πίνακας ολοκληρώνει το ψηφιδωτό του εργατικού δυναμικού. Το 1983 ο αριθμός των απασχολούμενων αύξανε όσο προχωρούσε κανείς από μικρότερη ομάδα ηλικιών σε μεγαλύτερη, με εξαίρεση φυσικά τις ηλικίες άνω των 65 ετών. Στην ομάδα ηλικιών 45-64 εμφανίσθηκε το μεγαλύτερο ύψος της απασχόλησης. Κατά το 1990 ο μεγαλύτερος αριθμός απασχολούμενων ήταν ηλικίας 30-44 ετών.

Η ανεργία φαίνεται ότι καθ' όλη την περίοδο έπληξε τις ηλικίες 20-24 και 30-44. Τα τελευταία έτη υπάρχει σαφής τάση αύξησης της ανεργίας των νέων ηλικίας 20-24 ετών ως επακόλουθο της συρρίκνωσης των επενδύσεων.

Αναλυμένα τα δεδομένα κατά φύλο προκύπτει ότι η ανεργία σε γενικές γραμμές πλήττει περισσότερο τις θήλυς από ότι τους αρένες. Μόνο στις μεγάλες ομάδες ηλικιών (45-64 ετών) ο αριθμός των ανέργων γυναικών είναι χαμηλότερος από αυτό των ανδρών. Τα χαρακτηριστικά αυτά της ανεργίας διατηρήθηκαν καθ' όλη την περίοδο. Ωστόσο το κεντρικό συμπέρασμα που εξάγεται και το οποίο αποκαλύπτει τις δομές της ελληνικής οικονομίας - τουλάχιστον στην απασχόληση - είναι ο υψηλός αριθμός του μη εργατικού δυναμικού στις γυναίκες. Το 1983 το 67% των γυναικών βρισκόταν μακριά από την παραγωγή, ενώ το 1990

ξεπερνούσε το 65%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τους άνδρες ήταν 29% και 35%.

Αν συνεκτιμηθεί και ο βαθμός συμμετοχής στην απασχόληση των γυναικών στους τομείς παραγωγής - υψηλά ποσοστά στον αγροτικό Τομέα - τότε συνάγεται ότι οι δομές στην αγορά εργασίας στον μη αγροτικό τομέα παραμένουν εξαιρετικά απηρχαιωμένες. Με δεδομένη την σταθερή αύξηση της ανεργίας τεκμαίρετε ότι ο όγκος των “αποθαρρυσμένων εργατών” θα παραμείνει και στην επόμενη δεκαετία(1990-2000) αρκετά υψηλός. (16)

4.1.4 Η έννοια και η ρύθμιση της μερικής απασχόλησης

Η μερική απασχόληση αποτελεί μία άτυπη μορφή απασχόλησης στον βαθμό που διαφέρει από το παραδοσιακό-τυπικό μοντέλο απασχόλησης, το οποίο προβλέπει μεταξύ άλλων ωράριο πλήρους απασχόλησης. Έτσι ως μερική απασχόληση μπορεί να ορισθεί η σχέση εξαρτημένης εργασίας όπου ο εργαζόμενος προσφέρει εργασία μικρότερης διάρκειας από την κανονική και λαμβάνει αντιστοίχως και μικρότερη αμοιβή. Θεωρητικά η εφαρμογή της μερικής απασχόλησης ήταν ανέκαθεν δυνατή με βάση την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων (άρθρο 361 του Αστικού Κώδικα). Στην πράξη ωστόσο, μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 οι συμβάσεις μερικής απασχόλησης ήταν μάλλον σπάνιο φαινόμενο. Το πλαίσιο λειτουργίας και ρύθμισης της μερικής απασχόλησης διαμορφώνεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 1990 με την ψήφιση του νόμου Ν.1892/1990 για “Τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη και άλλες διατάξεις” (άρθρο 38). Στην συνέχεια, συμπληρώνεται το 1998 με τον νόμο Ν. 2639/1998 για την “Ρύθμιση των εργασιακών σχέσεων και άλλες διατάξεις” (άρθρο 2) και το

2000 με τον νόμο Ν.2874/2000 για την “Προώθηση της απασχόλησης και άλλες διατάξεις” (άρθρο 7).

Στην ευρύτερη έννοια της μερικής απασχόλησης εμπίπτει και η εκ περιτροπής εργασία, η οποία αναγνωρίζεται ως ειδική μορφή μερικής απασχόλησης (άρθρο 2, παράγραφος 2, Ν.2639/1998). Συγκεκριμένα εκ περιτροπής εργασία θεωρείται η μειωμένη απασχόληση κατά την οποία ο εργαζόμενος απασχολείται μεν με πλήρες ημερήσιο ωράριο αλλά λιγότερες από τις ισχύουσες στην επιχείρηση ημέρες εργασίας, με βάση υπολογισμού την εβδομάδα, το δεκαπενθήμερο, τον μήνα ή το έτος. (15)

4.1.5 Στατιστικά στοιχεία

Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας (ΕΣΥΕ) (βασισμένες στην παραδοχή ότι ο ορισμός της μερικής απασχόλησης ποικίλλει ανάλογα με τα διαφορετικά επαγγέλματα), το 2000 υπήρχαν 182.000 μερικώς απασχολούμενοι, ήτοι 4.6% της συνολικής απασχόλησης. Από τους μερικώς απασχολούμενους, οι 64.000 ήταν άνδρες (2.6% της συνολικής ανδρικής απασχόλησης) και οι 118.000 ήταν γυναίκες (7.9% της συνολικής γυναικείας απασχόλησης).

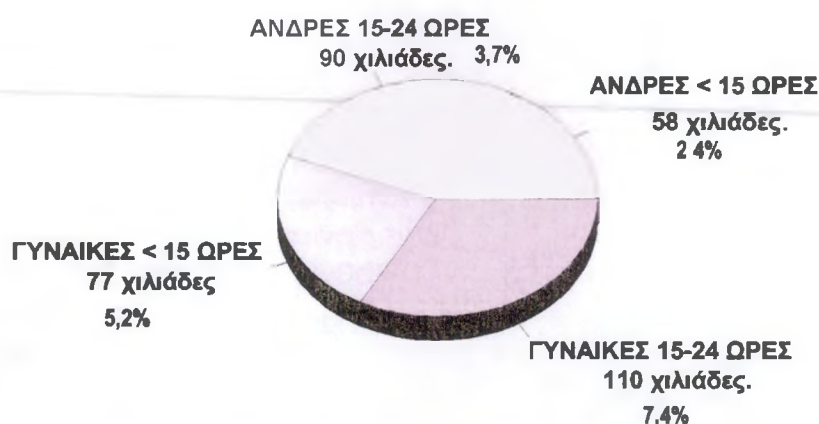
Δεν υπάρχει ανοδική τάση στην μερική απασχόληση ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα. Το 1990, οι μερικώς απασχολούμενοι άνδρες αντιπροσώπευαν το 2.2% της συνολικής απασχόλησης (3.1% το 1994). Τα αντίστοιχα ποσοστά για τις γυναίκες ήταν 7.6% (8.0% το 1994).

Θεωρώντας ως μερικά απασχολημένους εκείνους που εργάζονται λιγότερες από 25 ώρες την εβδομάδα, η κατανομή τους κατά φύλο και ώρες εργασίας είναι η ακόλουθη: Στη διάρκεια του έτους 2000, στην Ελλάδα απασχολούνταν λιγότερες από 25 ώρες την εβδομάδα 335.000 εργαζόμενοι, ήτοι 8.5% της συνολικής απασχόλησης. Λιγότερες

από 15 ώρες την εβδομάδα απασχολούνταν 135.000 εργαζόμενοι (3.4% της συνολικής απασχόλησης).

Η Κατανομή κατά φύλο έχει ως εξής (2000):

Μερικώς απασχολούμενοι σε απόλυτους αριθμούς και ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα. (15)

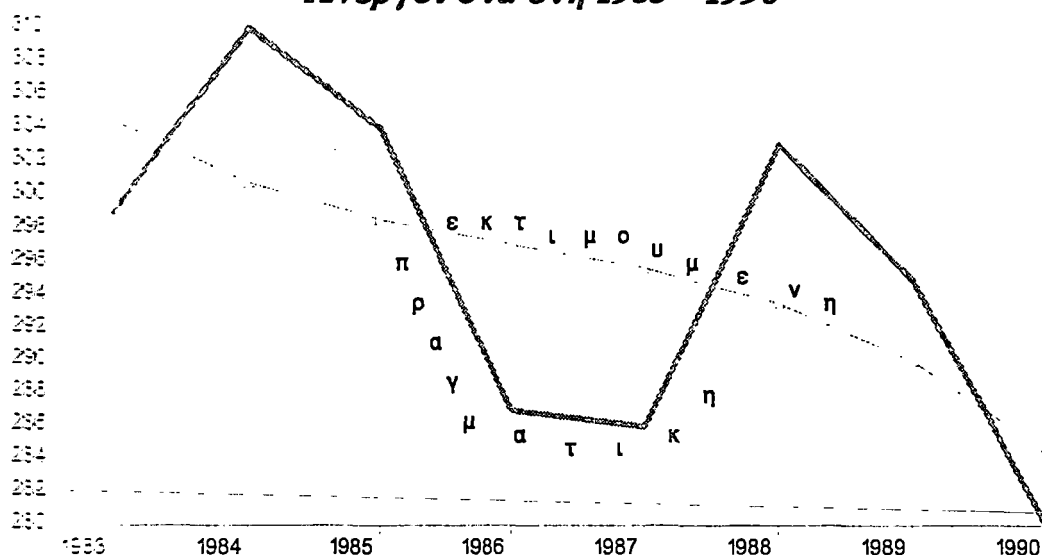
Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ, 2000).

4.1.6 Η ανεργία στη περίοδο 1983-90: οικονομετρική προσέγγιση

Το Γράφημα απεικονίζει τις εξελίξεις στην ανεργία στο ίδιο διάστημα. Αν γίνουν δεκτά τα ευρήματα της ΕΣΥΕ - πράγμα που βάσιμα μπορεί να αμφισβητηθεί - τότε μακροχρονίως εμφανίζεται grosso modo μια σταθερότητα στον όγκο των ανέργων. Με βάση τα δεδομένα των ετών 1983 - 1990 εκτιμήθηκε με την μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων μια εξίσωση τρίτου βαθμού της μορφής $Y = \alpha + \beta X_1 + \gamma X_1^2 + \delta X_1^3$.

Από την εκτιμώμενη συνάρτηση καταρτίζεται ο πίνακας όπου φαίνονται οι τιμές τάσης στους άνεργους και η οποία πιο παραστατικά δίνεται από το Γράφημα. (12)

Άνεργοι στα έτη 1983 - 1990

ΠΗΓΗ : ΕΣΥΕ

Πληθυσμός ηλικίας 14 ετών και άνω κατά κατάσταση απασχόλησης, φύλο και ηλικία

Άνδρες & Γυναίκες 1983

(σε χιλιάδες άτομα)

Ομάδες ηλικιών	Γενικό Σύνολο		Εργατικό Δυναμικό						Μη Εργατικό Δυναμικό	
			Σύνολο		Απασχολούμενοι		Άνεργοι		Σύνολο	
	άτομα	%	άτομα	%	άτομα	%	άτομα	%	άτομα	%
0-14	163,6	100,0	17,6	10,8	14,8	84,1	2,8	15,9	146,0	89,2
15-19	707,2	100,0	197,9	28,0	149,0	75,3	48,9	24,7	509,3	72,0
20-24	661,6	100,0	344,2	52,0	267,7	77,8	76,5	22,2	317,4	48,0
25-29	611,5	100,0	424,7	69,5	375,3	88,4	49,4	11,6	186,8	30,5
30-44	1887,9	100,0	1337,0	70,8	1263,9	94,5	73,1	5,5	550,9	29,2
45-64	2.303,2	100,0	1.325,3	57,5	1.277,3	96,4	48,0	3,6	977,9	42,5
> 65	1.230,6	100,0	160,8	13,1	160,2	99,6	0,6	0,4	1.069,8	86,9

Άνδρες & Γυναίκες 1990

0-14	147,1	100,0	6,8	4,6	5,8	85,3	1,0	14,7	140,3	95,4
15-19	731,7	100,0	145,7	19,9	108,6	74,5	37,1	25,5	586,0	80,1
20-24	649,0	100,0	399,7	61,6	309,8	77,5	89,9	22,5	249,3	38,4
25-29	611,6	100,0	465,7	76,1	414,4	89,0	51,3	11,0	145,9	23,9
30-44	1.992,8	100,0	1.498,1	75,2	1.428,1	95,3	70,0	4,7	494,7	24,8
45-64	2.582,4	100,0	1.371,9	53,1	1.341,2	97,8	30,7	2,2	1.210,5	46,9
> 65	1.428,2	100,0	117,7	8,2	110,7	94,1	7,0	5,9	1.310,5	91,8

Πηγή: ΕΣΥΕ (Έρευνα Εργατικού Δυναμικού)

Εκτιμήσεις ανεργίας (1983-90)

Έτη	Μεταβλητή X	Άνεργοι Y	Μεταβλητή X^2	Μεταβλητή X^3	Τιμές τάσης Yi
1983	1,00	299,00	1,00	1,00	304,45
1984	2,00	310,00	4,00	8,00	300,75
1985	3,00	304,00	9,00	27,00	298,53
1986	4,00	287,00	16,00	64,00	297,08
1987	5,00	286,00	25,00	125,00	295,66
1988	6,00	303,00	36,00	216,00	293,55
1989	7,00	295,00	49,00	343,00	290,02
1990	8,00	280,00	64,00	512,00	284,35

ΠΗΓΗ : ΕΣΥΕ

4.1.6.1 Προτάσεις για την αντιμετώπιση της ανεργίας

Η κρίση που πλήττει στην ελληνική οικονομία έχει πια προσβάλει και το μέγεθος της απασχολήσεως, με αποτέλεσμα να έχουν διαμορφωθεί στην αγορά εργασίας συνθήκες, οι οποίες για μεν τους νεότερους ήταν μέχρι τώρα άγνωστες για δε τους παλαιότερους μία κακή ανάμνηση. Αξιόπιστη εκτίμηση της ανεργίας δεν υπάρχει για σχετικά πρόσφατες περιόδους, οι δε αριθμοί που δίνονται πρέπει να γίνονται δεκτοί με επιφύλαξη. Πάντως σύμφωνα με τις ενδείξεις που υπάρχουν το ποσοστό των ανέργων στο σύνολο των απασχολούμενων μισθωτών φαίνεται ότι συνεχώς μεγαλώνει και ότι ίσως να έχει υπερβεί το 10%. Μάλιστα, η αύξηση είναι εντονότερη στους νέους παρά στις μεγαλύτερες ηλικίες και στις γυναίκες παρά στους άνδρες. Ιδιαίτερα πλήττονται τα επαγγέλματα που έχουν σχέση με τις κατασκευές, τελευταία όμως σοβαρή ανεργία εμφανίζεται και στη βιομηχανία.

Η λύση του προβλήματος της ανεργίας μπορεί να προέλθει μόνο από την εκτέλεση επενδυτικών προγραμμάτων σε παραγωγικούς τομείς,

στους οποίους, με τις συνθήκες που υπάρχουν στην ελληνική οικονομία, τον κύριο ρόλο μπορεί να παίξει η Ιδιωτική πρωτοβουλία και όλος συμπληρωματικά οι διάφοροι κρατικοί και κοινωνικοί φορείς. Αλλά η επενδυτική δραστηριοποίηση του Ιδιωτικού τομέα, όσο επιθυμητή και αν είναι, δεν αναμένεται να εκδηλωθεί με την ένταση που απαιτείται, αν προηγουμένως δεν υπάρξουν ορισμένες αναγκαίες προϋποθέσεις που είναι από το ένα μέρος η σταθεροποίηση της οικονομίας και από το άλλο η βελτίωση τού γενικότερου ψυχολογικού κλίματος. Θα μπορούσε μάλιστα να λεχθεί ότι, ακόμη και αν υπάρξουν οι προϋποθέσεις αυτές, οι δυσκολίες που πρόκειται να συναρτήσουν οι οποιεσδήποτε Ιδιωτικές επενδυτικές προσπάθειες θα είναι πολύ μεγαλύτερες από εκείνες της περιόδου 1955-1970, λόγω του έντονου διεθνούς ανταγωνισμού που συντηρείται από τη διεθνή ύφεση και τις τεχνολογικές εξελίξεις. Θα χρειασθεί λοιπόν να γίνει προηγουμένως η κατάλληλη θεσμική και οργανωτική προπαρασκευή, ιδίως δε να βελτιωθεί η ποιότητα και να αυξηθεί η παραγωγικότητα της εργασίας που προσφέρεται όχι μόνο στον ιδιωτικό αλλά και στο δημόσιο τομέα.

Αλλά μέχρις ότου επιτευχθεί μία τέτοια ριζική λύση τού προβλήματος της ανεργίας, πρέπει - και μάλιστα το ταχύτερο- να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια για απαμόλυνσή του. Αν τα πράγματα αφεθούν να ακολουθήσουν την πορεία που διαγράφεται σήμερα, δεν είναι δύσκολο να εικάσει κανείς τις δυσμενείς και επικίνδυνες κοινωνικό - πολιτικές επιπτώσεις που μπορεί να υπάρξουν. Βέβαια, περίπτωση αναζωπυρώσεως της μεταναστεύσεως δεν φαίνεται, λόγω της ανεργίας που ενδημεί στις περισσότερες από τις αναπτυσσόμενες χώρες, μολονότι δεν πρέπει να αποκλείεται κάποια διαρροή ειδικευμένου τεχνικού και επιστημονικού προσωπικού νεαρής ηλικίας, ιδίως αν πραγματοποιηθεί η αναμενόμενη διεθνής ανάκαμψη. Η πολιτική που πρέπει να εφαρμοσθεί για την άμεση αντιμετώπιση της

ανεργίας θα αποβλέπει όχι μόνο στην αποτροπή των δυσμενών αυτών επιπτώσεων, αλλά και στη βελτίωση της ποιότητας τού παραγωγικού συντελεστή «εργασίας» και συγκεκριμένα στην προσαρμογή του στις νέες συνθήκες, ώστε όταν υπάρξουν οι προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, να μπορέσει να τελεσφορήσει η επενδυτική εξόρμηση.

Λόγω της καταστάσεως στην οποία βρίσκεται σήμερα η ελληνική οικονομία, τα μέτρα που θα ληφθούν πρέπει να είναι τέτοιας φύσεως, ώστε να έχουν μεν τις παραπάνω ευνοϊκές επιδράσεις χωρίς όμως ταυτόχρονα να περιπλέκουν άλλα προβλήματα που υπάρχουν στην οικονομία. Βασική προϋπόθεση είναι ότι θα εντάσσονται στο γενικό πρόγραμμα σταθεροποιήσεως, πράγμα που σημαίνει ότι δεν θα ασκήσουν πληθωρικές επιδράσεις. Αν αυτό δεν συμβεί θα έχουμε τελικά αντίθετα αποτελέσματα, δηλαδή ένταση της ανεργίας. Επιπλέον, πρέπει να δημιουργούν τη μικρότερη δυνατή συναλλαγματική επιβάρυνση, ώστε να μην ασκηθούν πιέσεις στο ήδη προβληματικό ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών.

Τα μέτρα που εξαγγέλθηκαν πρόσφατα από την κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της ανεργίας (εκτέλεση μικρών έργων κυρίως στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη για απορρόφηση 15 χιλ. ανέργων) δεν φαίνεται να εξυπηρετούν επαρκώς και αμέσως τους παραπάνω σκοπούς και είναι πολύ αμφίβολο αν θα αφήσουν ανεπηρέαστα άλλα ευαίσθητα μεγέθη τής οικονομίας. Η δαπάνη που θα γίνει όχι μόνο δεν θα καλύπτει τρέχουσα ζήτηση, αλλά, κρίνοντας από τη φύση τών έργων που θα εκτελεστούν, θα αφορά ως επί το πλείστον χαμηλής προτεραιότητας κοινωνικές ανάγκες. Το σπουδαιότερο όμως είναι ότι η απασχόληση ανέργων σε τέτοια έργα δεν τους δίνει τη δυνατότητα να συμπληρώσουν την κατάρτισή τους και να βελτιώσουν την απόδοσή τους. Αντίθετα, τους εθίζει σε ένα είδος εργασίας, το οποίο δεν θα είναι

διατεθειμένοι να εγκαταλείψουν όταν αρχίσουν να δημιουργούνται ευκαιρίες απασχολήσεως σε πολύ πιο παραγωγικούς κλάδους τής οικονομίας. Αλλά, ανεξάρτητα από τις αδυναμίες αυτές, ο αριθμός τών ανέργων πού προβλέπεται να απορροφήθει είναι σχετικά μικρός (αποτελεί μόλις το 7% τού συνόλου τους σε ολόκληρη τη χώρα) και αφορά κυρίως την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, που σημαίνει ότι το μέτρο αυτό θα λειτουργήσει και ως κίνητρο μη απομακρύνσεως από τα δύο αυτά μεγάλα αστικά κέντρα.

Είναι, επομένως, ανάγκη να εφαρμοσθεί πολιτική απασχολήσεως που να έχει πολύ ευρύτερο φάσμα. Αυτό σημαίνει ότι θα εξυπηρετεί βέβαια, όσο γίνεται πληρέστερα, τις βραχυχρόνιες κοινωνικοοικονομικές ανάγκες και μάλιστα χωρίς δυσάρεστες παρενέργειες - αλλά ταυτόχρονα θα προπαρασκευάζει τη ριζική λύση τού μεγάλου προβλήματος.

Η απασχόληση ανέργων σε μικρά δημόσια έργα (κυρίως δημοτικά και κοινοτικά), που δεν συμβάλλουν στη δημιουργία υποδομής ούτε συντελούν στην αύξηση της παραγωγικότητας, ισοδυναμεί ουσιαστικά με πρόσθετη επιδότηση, πέραν δηλαδή από εκείνη πού χορηγείται σε όσους απολύονται βάσει της νομοθεσίας πού ισχύει.

Τα επιδόματα πού θα δίνονται στα πλαίσια του συστήματος αυτού θα εξασφαλίζουν ένα ελάχιστο όριο συντηρήσεως τών οικογενειών των ανέργων και θα καταβάλλονται για ολόκληρο το χρονικό διάστημα τής κατάρτισεώς τους. Η κατάρτιση αυτή θα παρέχεται για τα είδη εργασίας που προβλέπεται να χρειασθούν (τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα) σύμφωνα με τις απαιτήσεις της σύγχρονης τεχνολογίας. (8)

4.2 Ο Παρατεταμένος Στασιμοπληθωρισμός την Περίοδο 1980-1992

4.2.1 Οικονομικές Διακυμάνσεις - Ανάπτυξη

Μετά το 1980 η ελληνική οικονομία "βαλτώνει". Οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ είναι ιδιαίτερα χαμηλοί και κυμαίνονται περί το 1,5% ετησίως. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά της περιόδου αυτής είναι η παρατεταμένη επενδυτική αποχή και τα διευρυνόμενα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού και του εμπορικού ισοζυγίου. Οι ακαθάριστες ιδιωτικές επενδύσεις το 1987 μόλις προσέγγισαν, σε σταθερές τιμές, το ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο του 1974, ενώ ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκαν από το 26% στο 11,5% για τα αντίστοιχα χρόνια. Οι δημόσιες επενδύσεις σε σταθερές τιμές υπολείποντο το 1987 από τα αντίστοιχα επίπεδα του 1974 τόσο σε απόλυτα μεγέθη, όσο και ως ποσοστό του ΑΕΠ (έπεσαν στο 5% το 1987 έναντι 8% το 1974).

Αυτό συνέβη παρά την χωρίς προηγούμενο διόγκωση του δημοσίου τομέα, η οποία εστρέφετο όμως κυρίως προς τη χρηματοδότηση του Κράτους Πρόνοιας και τις αυξημένες καταναλωτικές δαπάνες του δημοσίου τομέα. Η πολιτική αυτή οδηγούσε σχεδόν αποκλειστικά σε διόγκωση της ονομαστικής ζήτησης και, δεδομένης της ανεπαρκούς εγχώριας προσφοράς, σε επιδείνωση του πληθωρισμού και του εμπορικού ελλείμματος. Οι αυξημένες δαπάνες του Δημοσίου διόγκωσαν το κρατικό χρέος, που με την σειρά του παρέσυρε τα επιτόκια προς τα πάνω για να προσελκύσει εγχώριες πηγές χρηματοδότησης. Η χρηματοδότηση των δημοσίων ελλειμμάτων δυσκόλευε και από το γεγονός ότι την ίδια εποχή και τα διεθνή επιτόκια ήταν αρκετά υψηλά. Έτσι ένα σημαντικό μέρος των ελληνικών αποταμιεύσεων διέφυγε στο εξωτερικό μειώνοντας τις δυνατότητες του τραπεζικού συστήματος να χρηματοδοτήσει το Δημόσιο. Ταυτόχρονα ο

εξωτερικός δανεισμός επέφερε σημαντικό κόστος λόγω των υψηλών επιτοκίων και της συνεχούς διολίσθησης της δραχμής.

Τα υψηλά επιτόκια εκτοπίζουν τις ιδιωτικές αποταμιεύσεις από την πραγματοποίηση επενδύσεων. Αλλά και όσες ιδιωτικές επενδύσεις πραγματοποιούνται αφορούν σε μεγάλο βαθμό στη συντήρηση του υπάρχοντος εξοπλισμού και ελάχιστα στην εγκατάσταση νέου. Για παράδειγμα, τα έτη 1984 και 1985 οι αποσβέσεις κεφαλαίου φθάνουν περίπου 80% των ακαθάριστων επενδύσεων.

Ο αυξανόμενος ανοικτός χαρακτήρας της οικονομίας μετά την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ το 1981, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη ζήτηση και την εγχώρια στενότητα προσφοράς χειροτέρευσε το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας. Το αποτέλεσμα ήταν η ελληνική οικονομία να πάσχει ταυτόχρονα από εσωτερική και εξωτερική ανισορροπία με τάση περαιτέρω επιδείνωσης του προβλήματος. Η κατάσταση αυτή έκανε αναπόφευκτη την εφαρμογή ενός μείζονος σταθεροποιητικού προγράμματος τον Οκτώβριο του 1985, που περιλάμβανε υποτίμηση του νομίσματος κατά 15%, μέτρα δημοσιονομικής περιστολής και μια αυστηρή εισοδηματική πολιτική.

Η μείωση των πραγματικών αμοιβών εργασίας σε συνδυασμό με την συγκυριακή βελτίωση του διεθνούς εμπορίου ευνόησε τις εξαγωγές της χώρας και συνέτεινε έτσι σε μια αύξηση της παραγωγής. Η αδυναμία όμως του προγράμματος να περιορίσει τη συνολική ζήτηση και η έλλειψη εγχώριων προϊόντων ανταγωνιστικών προς τα ξένα περιορίσε και την επίδραση εισοδήματος και την επίδραση υποκατάστασης στις εισαγωγές, παρά τη σημαντική χειροτέρευση των όρων εμπορίου. Στην πραγματικότητα, το μη πετρελαϊκό ισοζύγιο χειροτέρευσε ακόμα περισσότερο και από 3914 εκατ. δολάρια ΗΠΑ το 1985, έφτασε τα 4412 και 5126 εκατ. δολάρια το 1986 και 1987 αντίστοιχα. Την κατάσταση έσωσε όμως η

εντυπωσιακή μείωση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου το 1986, όταν τα μέλη του ΟΠΕΚ απέτυχαν να συντονίσουν την προσφορά του αργού στις διεθνείς αγορές. Το πετρελαϊκό ισοζύγιο βελτιώθηκε κατά 1080 εκατ. δολάρια ΗΠΑ το 1986 και αυτό επέτρεψε να εμφανιστεί μια συγκυριακή συγκράτηση του συνολικού εμπορικού ελλείμματος.

Η μείωση των πραγματικών μισθών οδήγησε εξάλλου σε σημαντική αύξηση της κερδοφορίας των ιδιωτικών επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα τη αναζωπύρωση των ιδιωτικών επενδύσεων. Το 1988 οι ιδιωτικές επενδύσεις σημείωσαν ετήσιο ρυθμό αύξησης 11%, τον υψηλότερο από το 1977. Την ίδια χρονιά ο ρυθμός μεγέθυνσης εκτινάχθηκε στο 4,4%, χωρίς όμως να μπορέσει να παραμείνει για πολύ σε αυτά τα επίπεδα. Η έντονη δημοσιονομική επέκταση που υιοθετήθηκε το 1988, μετά την εγκατάλειψη του σταθεροποιητικού προγράμματος και η παρατεταμένη προεκλογική περίοδος 1988 - 90 οδήγησαν ξανά την αύξηση του κόστους παραγωγής και την έξαρση του πληθωρισμού. Το 1989 ο ρυθμός μεγέθυνσης έπεσε στο 3,5% και στο 1990 έγινε αρνητικός (-1%). Την ίδια ο πληθωρισμός κινείτο στα επίπεδα του 21%, από 14% που ήταν το 1988, ενώ η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων έτεινε προς το ίδιο χαμηλό επίπεδο που είχε πριν την υποτίμηση του 1985.

Τα επόμενα χρόνια μέχρι το 1992 που εξετάζουμε εδώ η ελληνική οικονομία αναπτύσσεται με πολύ χαμηλούς ρυθμούς (1% για το ΑΕΠ και 1,5% παρατεταμένης κυβερνητικής αστάθειας του 1989 - 90, παρατηρούνται δραματικές αυξήσεις των δημοσίων ελλειμμάτων και του χρέους που ωθούν προς τα πάνω τα επιτόκια και δημιουργούν συνθήκες επενδυτικής ασφυξίας για μια ακόμη φορά. (1)

4.2.2 Μακροοικονομικές ανισορροπίες και Εξέλιξη Ανεργίας

4.2.2.1 Μακροοικονομικές ανισορροπίες

Οι πληθωριστικές πιέσεις που άρχισαν με τις πετρελαϊκές κρίσεις στη δεκαετία του 1970 συνεχίσθηκαν και μετά το 1980, λόγω αδυναμίας του συστήματος να τις απορροφήσει με αύξηση της παραγωγικότητας, όπως συνέβη στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Έτσι, η ελληνική οικονομία εισήλθε σε περίοδο αστάθειας, κατά την οποία οι εξελίξεις όχι μόνο δεν εντάσσονταν σε αναπτυξιακή πορεία, αλλά μάλλον αποτελούσαν οπισθοδρόμηση σε σχέση με ότι είχε επιτευχθεί στο παρελθόν. Μια τέτοια φάση δεν είχε περιορισμένη διάρκεια και, πάντως, δεν ήταν συγκυριακή. Άλλωστε, δεν αφορούσε μόνο τα πραγματικά μεγέθη της οικονομίας, αλλά το σύνολο σχεδόν των μηχανισμών της. Για τους λόγους αυτούς στην περίοδο 1981 - 1995 περισσότερο προσιδιάζει ο χαρακτηρισμός ως φάσεως αποδυναμώσεως.

Αν από την επεκτατική ώθηση αφαιρεθεί η μεταβολή του όγκου της παραγωγής, προκύπτει η πληθωριστική πίεση που ασκήθηκε στην οικονομία. Σε ολόκληρη την πενταετία ο μέσος αυξητικός ρυθμός της πληθωριστικής πιέσεως ήταν 36,3%, δηλαδή λίγο μεγαλύτερος εκείνου της επεκτατικής ωθήσεως. Αυτό σημαίνει ότι η διασταλτική πολιτική που εφαρμόσθηκε από το 1981 δημιούργησε υπερβάλλουσα ζήτηση, η οποία μετατράπηκε σχεδόν ολόκληρη σε πληθωρισμό, χωρίς δηλαδή, να ασκήσει άξια λόγου αυξητική επίδραση στην εγχώρια παραγωγή. Έτσι, οι εξελίξεις κατά την περίοδο αυτή είχαν όλα τα χαρακτηριστικά του στασιμοπληθωρισμού. Η ανελαστικότητα της παραγωγής οφείλεται στη μειωμένη ανταγωνιστικότητα της παραγωγής, λόγω της ανόδου του κόστους παραγωγής (που ήταν συνέπεια της ταχείας ανόδου των τιμών ήδη από την προηγούμενη πενταετία, αλλά

και των μισθών και ημερομισθίων) και κυρίως της κάμψης των παραγωγικών επενδύσεων (εξαιτίας του δυσμενούς ψυχολογικού κλίματος που διαμορφώθηκε στο μεταξύ).

Οι ανισορροπίες αυτές και κυρίως η έξαρση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών οδήγησε στον αναπροσανατολισμό της οικονομικής πολιτικής τον Οκτώβριο του 1985. Εν πρώτης, έγινε η πρώτη μετά το 1953 υποτίμηση της δραχμής (αυτή τη φορά κατά 15%), η οποία όμως, σε αντίθεση με την προηγούμενη, δεν είχε ουσιαστικά αποτελέσματα, διότι πραγματοποιήθηκε χωρίς να υπάρχουν οι αναγκαίες προϋποθέσεις. Το πρόγραμμα σταθεροποίησης που καταρτίσθηκε τότε περιλάμβανε επίσης: (α) Προκαταβολές για περίοδο έξι μηνών που αντιστοιχούν στο 40% ή στο 80% της αξίας ορισμένων κατηγοριών εισαγωγών, (β) Τροποποίηση του συστήματος της ΑΤΑ, ώστε η αναπροσαρμογή των μισθών και ημερομισθίων να γίνεται ανά τετράμηνο με βάση τον προβλεπόμενο πληθωρισμό, μετά από αφαίρεση της επιδράσεως στον τιμάριθμο του εισαγόμενου πληθωρισμού, (γ) Αναπροσαρμογή των αγροτικών τιμών σε χαμηλότερα επίπεδα από τον προβλεπόμενο ρυθμό πληθωρισμού, (δ) Μείωση του δανεισμού του δημοσίου τομέα κατά τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ στο 1986. Η δέσμη αυτή μέτρων συμπληρώθηκε με το νομισματικό πρόγραμμα για το 1986. Η δέσμη αυτή μέτρων συμπληρώθηκε με το νομισματικό πρόγραμμα για το 1986.

Συνέπεια της νέας συσταλτικής πολιτικής, η επεκτατική ώθηση στην οικονομία είχε στην τριετία 1986 - 1988 μειωμένο ετήσιο αυξητικό ρυθμό (13,4 έναντι 36,2% της προηγούμενης πενταετίας). Ως αποτέλεσμα, και το μέσο ποσοστό αυξήσεως του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος (σε τιμές 1970) συμπιέσθηκε ακόμη περισσότερο (0,5% έναντι 0,7% κατά την προηγούμενη πενταετία), αλλά και ο μέσος αυξητικός ρυθμός της πληθωριστικής πίεσεως περιορίσθηκε (7,9%

έναντι 36,3% κατά την προηγούμενη πενταετία). Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι μεταξύ 1986 και 1988 το μεν μέσο ποσοστό ανόδου του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή μειώθηκε από 23,0% σε 13,5%, το δε έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε από 1772 σε 957 εκατ. δολ.

Έκτοτε - και μέχρι το 1995 - κάτω από την επίδραση μέτρων σταθεροποίησης που ελήφθησαν διαδοχικά κατά τις περιόδους 1991 - 1993 και 1994 - 1995 η κατάσταση εξελίχθηκε, σε γενικές γραμμές, προς τις ακόλουθες κατευθύνσεις: Η συνολική επεκτατική ώθηση συνέχισε να αυξάνεται με τον ίδιο περίπου ρυθμό όπως και κατά την προηγούμενη τριετία. Και η μεν παραγωγή, όπως προκύπτει από τον μέσο ετήσιο ρυθμό του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος (σε τιμές 1970), εμφάνισε κάποια βελτίωση η οποία όμως δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ενδεικτική ουσιαστικής ανακάμψεως της οικονομίας. Στην πληθωριστική πίεση, κατά τα τέσσερα τελευταία έτη της περιόδου, σημειώθηκε σημαντική αποκλιμάκωση, τόσο στο μέρος της που εκδηλώθηκε στο επίπεδο των τιμών όσο και σε εκείνο που εκδηλώθηκε στο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, αν και το τελευταίο παρουσίασε το 1995 και πάλι σημαντική αύξηση. Ωστόσο, είναι γεγονός ότι, παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες σταθεροποίησης, κατά τη διάρκεια μιας ολόκληρης δεκαετίας τα αποτελέσματα υπήρξαν μάλλον πενιχρά. Διότι ούτε η μακροπρόθεσμη ισορροπία κατέστη δυνατό να αποκατασταθεί στον επιθυμητό βαθμό, αλλά ούτε και η επενδυτική δραστηριότητα να τονωθεί και η οικονομία να επανεύρει τον παλαιό δυναμισμό της. (10)

4.2.2.2 Ανεργία

Ένα ιδιαίτερης κοινωνικοοικονομικής σημασίας, φαινόμενο που χαρακτηρίζει την περίοδο της αποδυναμώσεως είναι η ανεργία, η οποία για πρώτη φορά άρχισε να λαμβάνει σοβαρές διαστάσεις και να

εξελισσεται σε μείζον πρόβλημα της χώρας. Στο παρελθόν, η προσφορά και η ζήτηση εργατικού δυναμικού δεν βρίσκονταν, βέβαια, πάντοτε σε ισορροπία. Υπήρξαν όμως διέξοδοι, χάρη στις οποίες κατέστη δυνατό να αποτραπούν οξύνσεις του προβλήματος. Από το τέλος της δεκαετίας του 1950 το πλεονάζον εργατικό δυναμικό άρχισε να μεταναστεύει μαζικά, ιδίως στη Δυτική Γερμανία. Αργότερα, στη φάση της αναπτύξεως, λόγω των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργήθηκαν, κατέστη δυνατή η απορρόφηση όχι μόνο των εκάστοτε νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας, αλλά ακόμη και μέρους των μεταναστών που άρχισαν να παλινοστούν.

Μετά το 1981, το ποσοστό ανεργίας - που επί δύο δεκαετίες φαίνεται να κυμαινόταν γύρω στο 4% - σημείωσε απότομη αύξηση και σε μία τριετία υπερέβη το 8%. Έκτοτε και μέχρι το 1991 σταθεροποιήθηκε στο 7,5%. Αλλά κατά την τελευταία τετραετία παρουσίασε και πάλι αυξητική τάση, με αποτέλεσμα το 1995 να φθάσει το 10%. Σχετικά με τα στοιχεία αυτά πρέπει να παρατηρηθεί ότι ίσως να μη αποδίδουν την πραγματική εικόνα της εξελίξεως του βαθμού χρησιμοποίησεως του παραγωγικού συντελεστή «εργασία» στην οικονομία. Εν πρώτης, ένα μεγάλο μέρος των προσλήψεων που έγιναν στο δημόσιο τομέα, σε όλη την περίοδο αυτή, δεν αποσκοπούσε τόσο στην κάλυψη πραγματικών αναγκών, όσο στην αντιμετώπιση του ογκούμενου κοινωνικού προβλήματος. Φυσικά, ο τρόπος αυτός παρεμβάσεως οδήγησε όχι στη λύση, αλλά στη μετατόπιση του προβλήματος σε άλλους χώρους και μάλιστα με πλείστες όσες παρενέργειες. Επιπλέον, η ισχύουσα εργατική νομοθεσία έθετε σοβαρούς περιορισμούς στις απολύσεις εργαζομένων. Έτσι, πολλές επιχειρήσεις, μολονότι είχαν μειωμένη παραγωγή, διατηρούσαν προσωπικό που δεν τους ήταν απαραίτητο. Η «καλυμμένη» αυτή ανεργία στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα δεν έχει υπολογισθεί, αλλά

από τις ενδείξεις που είναι διαθέσιμες προκύπτει ότι έβαινε μάλλον αυξανόμενη. Αν, επομένως, ληφθεί υπόψη και ο παράγων αυτός, το πρόβλημα της ανεργίας στην Ελλάδα ίσως να είχε πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις από ότι εκ πρώτης όψεως φαίνεται.

Η διόγκωση της ανεργίας ήταν κοινό φαινόμενο και σε όλες σχεδόν τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, στις οποίες μάλιστα ήταν πολύ μεγαλύτερη η έκτασή της. Υπήρξε όμως τάση μείωσης της σχετικής διαφοράς και έτσι ο λόγος του ποσοστού ανεργίας στην Ελλάδα προς εκείνο στο σύνολο των 15 χωρών της Ευρωπαϊκής Ενώσεως από 0,69 στην περίοδο 1981-1984 αυξήθηκε σε 0,75 στην περίοδο 1985-1991 και σε 0,83 στην περίοδο 1992-1995. Οι συγκρίσεις αυτές έχουν το μειονέκτημα ότι αφορούν οικονομίες με πολύ διαφορετική διάρθρωση. Ένας σοβαρός παράγων που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι η ανεργία στον αγροτικό τομέα, στον οποίο ακριβώς, λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν, το καταγραφόμενο ποσοστό της ήταν πολύ χαμηλό και δεν εξέφραζε την πραγματική κατάσταση. Αυτό, σε χώρες όπως είναι η Ελλάδα, όπου στον αγροτικό τομέα το μέγεθος του εργατικού δυναμικού διατηρείται ακόμη σε υψηλό επίπεδο, η χρησιμοποίηση του συνολικού ποσοστού ανεργίας, ιδίως σε διεθνείς συγκρίσεις, είναι, ως ένα βαθμό, παραπλανητική. Πιο αξιόπιστες πληροφορίες θα μπορούσε να παράσχει το ποσοστό ανεργίας στις λοιπές, εκτός από τις αγροτικές, περιοχές.

Ως προς τις συνθήκες υπό τις οποίες διαμορφώθηκε το επίπεδο της ανεργίας στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1981-1995 πρέπει, καταρχήν, να επισημανθεί η σχέση που υπάρχει μεταξύ των ποσοστών της και των ποσοστών ανόδου των τιμών. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, στα έτη που υπήρξε μείωση του πληθωρισμού σημειώθηκε αύξηση της ανεργίας και αντίστροφα. Βέβαια, η ανεργία είναι πολυσύνθετο φαινόμενο, το οποίο προσδιορίζεται και από άλλους παράγοντες. Αναφορικά με τις αυξήσεις του ποσοστού ανεργίας πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι σ' αυτές

συντέλεσε εν μέρει η ύφεση της οικονομίας. Υπήρχαν, ωστόσο, και ορισμένοι εξωγενείς παράγοντες, οι οποίοι μπορεί να επηρέασαν αυξητικά το επίπεδο της ανεργίας. Από πλευράς Κοινότητας, πάντως, η ήδη ισχύουσα ελευθερία μετακινήσεως προσώπων και ασκήσεως επαγγέλματος δεν φαίνεται να δημιούργησε προβλήματα. Αντίθετα, σε σημαντικό παράγοντα πίεσεως εξελίχθηκε κατά την τελευταία τετραετία η μαζική εισροή ξένων εργατών χωρίς άδεια των αρχών. Πρόκειται για το φαινόμενο της «λαθρομεταναστεύσεως», που παρατηρήθηκε διεθνώς σε μεγάλη κλίμακα και δημιούργησε σοβαρά ζητήματα όχι μόνο οικονομικής, αλλά και κοινωνικοπολιτικής φύσεως.

Στην Ελλάδα περιορισμένης εκτάσεως λαθρομετανάστευση σημειωνόταν ανέκαθεν, προερχόμενη κυρίως από χώρες της Μέσης ή και της Άπω Ανατολής. Όμως, η εισροή ξένων εργατών προσέλαβε πολύ μεγάλες διαστάσεις αμέσως μετά την κατάρρευση του υπαρκτικού σοσιαλισμού στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Το μεγαλύτερο ρεύμα ήλθε από την Αλβανία, δηλαδή από την πιο καθυστερημένη χώρα της περιοχής αυτής. Στατιστικά στοιχεία για τις μετακινήσεις αυτές δεν υπάρχουν. Πάντως, σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, ο συνολικός αριθμός των λαθρομεταναστών που ήλθαν στην Ελλάδα πρέπει να ήταν μεγαλύτερος και από 450 χιλ., που αντιστοιχεί στο 10% του εργατικού της δυναμικού. Μια τόσο σημαντική αύξηση της προσφοράς εργασίας επόμενο θα ήταν να δυσχεράνει την απασχόληση των Ελλήνων εργατών και να διευρύνει την ανεργία τους. Εντούτοις, από μια εγγύτερη εξέταση προκύπτει ότι οι συνέπειες της λαθρομεταναστεύσεως, τουλάχιστον σε οικονομικό επίπεδο, δεν ήταν τόσο αρνητικές, όσο εκ πρώτης όψεως φαίνεται. Αυτό συνάγεται από το ότι, ιδίως οι Αλβανοί εργάτες, ήταν, ως επί το πλείστον, ανειδίκευτοι και -το σημαντικότερο- διατεθειμένοι να εκτελέσουν εργασίες, τις οποίες οι ημεδαποί είτε δεν επιθυμούσαν να εκτελέσουν, είτε τις εκτελούσαν, αλλά με αμοιβή πολύ μεγαλύτερη από

εκείνη που ελάμβαναν οι αλλοδαποί. Επομένως, με την προσθήκη του ξένου εργατικού δυναμικού συγκρατήθηκε το κόστος παραγωγής.

Για την εκτίμηση των συνεπειών της ανεργίας, ιδίως από κοινωνικής πλευράς, ιδιαίτερη σημασία έχει η σύνθεσή της κατά φύλο, ηλικία και διάρκεια. Το ποσοστό των ανέργων γυναικών στο σύνολο των ανέργων γυναικών στο σύνολο των ανέργων αυξήθηκε από 43,7% το 1982 σε 61,8% το 1990, στη συνέχεια δε μειώθηκε ελαφρά μέχρι το 1995. Επίσης, χαρακτηριστικό είναι το σχετικά υψηλό ποσοστό, στο σύνολο των ανέργων, των νέων (ηλικίας κάτω των 25 ετών), το οποίο όμως, ενώ στην περίοδο 1981 - 1989 αυξήθηκε από 43,4% σε 45,5%, ακολούθως μειώθηκε βαθμιαία σε 36,4% το 1995. Ως προς τη χρονική διάρκεια της ανεργίας, το ποσοστό των ανέργων για διάστημα 12 μηνών και άνω είχε ταχεία και συνεχή άνοδο, αφού από 21,0% το 1981 έφθασε το 52,1% το 1994. Από την επισκόπηση των τριών αυτών βασικών χαρακτηριστικών προκύπτει ότι στην περίοδο 1981 - 1995 η αύξηση της ανεργίας συνοδεύτηκε από δυσμενείς διαρθρωτικές μεταβολές που της προσέδωσαν πιο αρνητικό χαρακτήρα από ότι το επίπεδό της θα δικαιολογούσε. (9)

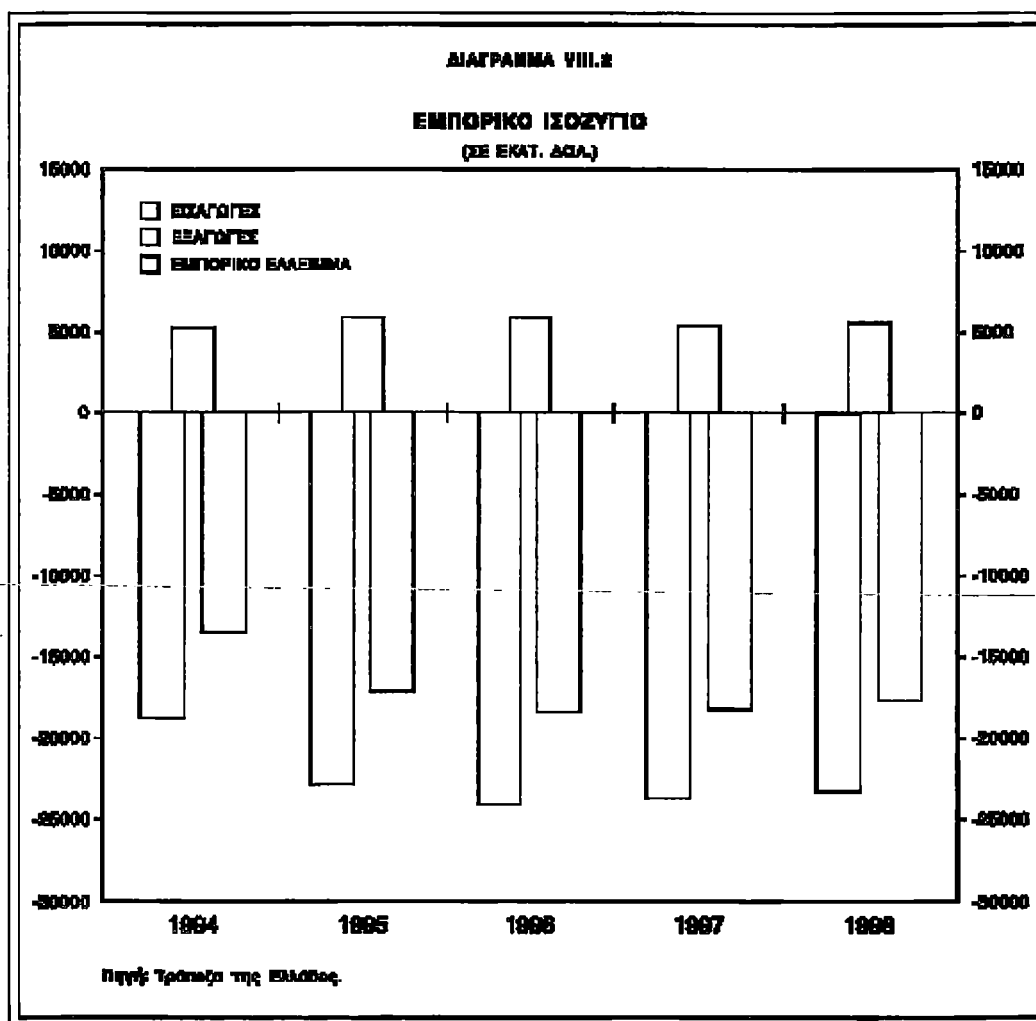
4.3 Εμπορικό Ισοζύγιο Το 1997-1998

4.3.1 Εισαγωγή

Με βάση τα προσωρινά στοιχεία πληρωμών για το 1998, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου εμφανίζεται μειωμένο κατά 590 εκ. δολ. σε σύγκριση με το έλλειμμα το 1997 και αντιστοιχεί στο 14,6% του ΑΕΠ(έναντι 15,2% του 1997). Η βελτίωση αυτή είναι αποτέλεσμα της μείωσης της δαπάνης για εισαγωγές, αλλά και της ανόδου των εισπράξεων από εξαγωγές(Διάγραμμα V111.2). Ειδικότερα στον περιορισμό του εμπορικού ελλείμματος συνέβαλε αποκλειστικά η

μείωση της δαπάνης για καθαρές εισαγωγές καυσίμων, λόγω πτώσης των διεθνών τιμών αργού πετρελαίου. Το εμπορικό έλλειμμα χωρίς τα καύσιμα είναι ελαφρά αυξημένο σε σχέση με το 1997. Εξάλλου το ποσοστό της δαπάνης για εισαγωγές που καλύπτεται από εξαγωγικές εισπράξεις βελτιώθηκε ελαφρά, από 22,7% το 1997 σε 23,9% το 1998.

Η εξέλιξη αυτή σημειώθηκε σε περίοδο κατά την οποία το ΑΕΠ στην Ελλάδα αυξανόταν πολύ ταχύτερα , τόσο από το δυνητικό του ρυθμό όσο και από εκείνων των εμπορικών εταίρων της χώρας μας . Το γεγονός αυτό υποδηλώνει τη βελτίωση των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας και την στρέψη των εξαγωγών σε προϊόντα με μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία . Τέλος , παρά το γεγονός ότι οι εξαγωγές αυξήθηκαν με ρυθμό σχεδόν διπλάσιο από αυτό των εισαγωγών 11,8% έναντι 6,4% το συνολικό εμπορικό έλλειμμα σε δραχμικούς όρους εμφανίζεται σχετικά αυξημένο, λόγω της μεγάλης διαφοράς μεταξύ δαπάνης για εισαγωγές και εξαγωγικών εισπράξεων. (2)

4.3.2 Εξαγωγές

Οι εισπράξεις από εξαγωγές το 1998 παρουσίασαν άνοδο σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία πληρωμών τόσο σε δολάρια όσο και σε δραχμές. Αν ληφθεί υπόψη η εξέλιξη των τιμών των εξαγομένων με βάσει τον αντίστοιχο υποδείκτη τιμών χονδρικής πωλήσεως της ΕΣΥΕ , πρόκειται ότι ο όγκος των εξαγωγών παρουσίασε άνοδο σημαντικά μεγαλύτερη από εκείνη του 1997. Η εξέλιξη αυτή μπορεί να αποδώσει στην προσπάθεια των εξαγωγών να αυξήσουν τα περιθώρια κέρδους τους .

Όσον αφορά την εξωτερική ζήτηση, ο όγκος των εισαγωγών των χωρών του ΟΟΣΑ όπου κατευθύνεται το μεγαλύτερο μέρος των

ελληνικών εξαγωγών εκτιμάτε ότι αυξήθηκε το 1998. Οι χώρες του ΟΟΣΑ και ιδιαίτερα της Ε.Ε. παραμένουν οι παραδοσιακές χώρες προορισμού στις οποίες κατευθύνεται πάνω από το 60% των ελληνικών εξαγωγών . Επίσης οι ελληνικές εξαγωγές προς τις αγορές της Ε.Ε. αντιμετωπίζουν σημαντικό ανταγωνισμό από προϊόντα που προέρχονται από χώρες χαμηλού κόστους .

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μετατόπιση του ελληνικού εμπορίου κυρίως στις χώρες των Βαλκανίων , της Κεντρικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Έτσι οι εισπράξεις από τις εξαγωγές αυξήθηκαν , ενώ περιορίστηκαν οι εξαγωγές προς την Ρωσία χάριν της αβεβαιότητας για τις οικονομικοπολιτικές εξελίξεις που επηρεάζουν την εξαγωγή των ελληνικών προϊόντων.

Σύμφωνα με αναλυτικά στοιχεία της ΕΣΥΕ , παρατηρείται σημαντική πτώση των εισπράξεων από εξαγωγές σε πολλές κατηγορίες προϊόντων . Συγκεκριμένα οι κατηγορίες που παρουσιάζουν σημαντική μείωση είναι τα δημητριακά, τα φυτικά έλαια και λίπη, τα υποδήματα καθώς και τα είδη ένδυσης. Παρόμοια στροφή της εξαγωγικής δραστηριότητας από την Ε.Ε προς τρίτες χώρες παρατηρείται και στις κατηγορίες των καπνών . Επισημαίνεται ότι τα ελληνικά καπνά αντιπροσωπεύουν το 2 % της παραγωγής και το 5% εξαγωγών παγκοσμίως. Η πτώση της εμπορίας των καπνών οφείλεται στην αντικαπνιστική εκστρατεία στις χώρες της Ε.Ε. Αξιόλογη άνοδος των εισπράξεων , σημειώνεται στις εξαγωγές φρούτων και λαχανικών . (12)

4.3.3 Εισαγωγές

Η δαπάνη για εισαγωγές αυξήθηκε ελαφρά σε σχέση με το 1997. Αν ληφθεί υπόψη η εξέλιξη των τιμών των εισαγόμενων με βάση τον αντίστοιχο υποδείκτη τιμών χονδρικής πωλήσεως της ΕΣΥΕ , φαίνεται

ότι ο όγκος των εισαγόμενων αυξήθηκε αλλά πολύ βραδύτερα σε σχέση με το 1997.

Η άνοδος των εισαγωγών δεν ήταν ομοιόμορφη για όλες τις κατηγορίες προϊόντων. Συγκεκριμένα προκύπτει άνοδος του όγκου των εισαγόμενων κεφαλαιακών προϊόντων με διπλάσιο ρυθμό εκείνου του 1997 , γεγονός που συνδέεται άμεσα με την ταχεία αύξηση των επενδύσεων σε εξοπλισμό , η οποία συνεχίστηκε και το 1998. Αντίθετα ο όγκος των εισαγωγών καταναλωτικών βιομηχανικών προϊόντων παραμένει στάσιμος , ενώ το 1997 είχε αυξηθεί κατά 8,7% .

~~Τέλος ο όγκος των εισαγωγών των τροφίμων μειώθηκε κατά 3% .~~

Οι εξελίξεις στις εισαγωγές των δύο τελευταίων κατηγοριών οφείλονται κυρίως στον περιορισμό του ρυθμού αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης , επειδή επιβραδύνεται η άνοδος του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος . Οφείλονται όμως και στην αναπροσαρμογή της ισοτιμίας της δραχμής , η οποία είχε ως αποτέλεσμα οι τιμές των ελληνικών προϊόντων να αυξηθούν με ρυθμό χαμηλότερο από εκείνον των τιμών των εισαγομένων. Το γεγονός ότι οι εισαγωγές τροφίμων μειώθηκαν ενώ οι εισαγωγές καταναλωτικών βιομηχανικών προϊόντων παρέμειναν στάσιμες πρέπει να αποδοθεί στο διαφορετικό βαθμό υποκατάστασης από εγχώρια προϊόντα . (12)

4.3.4 Εμπορικό ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων

Το δημοσιονομικό "όφελος" και οι επιπτώσεις στο εμπορικό ισοζύγιο των αγροτικών προϊόντων αποτελούν τον πόλο έλξης των περισσότερων αναλύσεων. Σύμφωνα με τις κλασσικές απόψεις περί συγκριτικού πλεονεκτήματος (Ricardo) η Ελλάδα θα ευνοείτο από την ένταξη λόγω της περαιτέρω εξειδίκευσής της στην παραγωγή των αγροτικών προϊόντων, με απόρροια την εμφάνιση ευεργετικών

επιδράσεων στο εμπορικό ισοζύγιο. Τα παραπάνω θα συνέβαιναν είτε σε καθεστώς τελωνειακής ένωσης είτε σε εκείνο της οικονομικής ολοκλήρωσης.

Ωστόσο παρά την πτώση και τελικά εξαφάνιση των δασμών οι εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων (σε αξία) αυξήθηκαν με χαμηλότερους ρυθμούς από ότι οι εισαγωγές. Συγκεκριμένα:

Όπως δείχνει ο Πίνακας το ισοζύγιο των αγροτικών προϊόντων είναι συνεχώς αρνητικό. Ενώ στην προενταξιακή περίοδο 1975 - 80 (με εξαίρεση το 1979) το εμπορικό ισοζύγιο στα αγροτικά προϊόντα ήταν θετικό, από το έτος αυτό και μετά κατέστη αρνητικό. Υποστηρίχθηκε ότι ο κύριος λόγος γι' αυτή την εξέλιξη προήλθε από την εκτροπή των όρων εμπορίου. Ενώ το 1980 το 29,6% των εισαγωγών της Ελλάδος προερχόταν από την Ένωση και το 70,4% από τις τρίτες χώρες, το 1981 τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 56,8 και 43,2 το δε 1984 64 και 36.

Στις εξαγωγές όμως οι μεταβολές δεν εμφάνισαν τους αυτούς ρυθμούς. Το 1980 ήταν 39% προς Ε.Ε. και 61% προς τρίτες χώρες, το 1981 45% και 55%, το 1984 57,5% και 42,5% αντιστοίχως. Συνάγεται δηλαδή ότι το μερίδιο των εισαγωγών από Ε.Ε. αυξήθηκε στο διάστημα 1980 - 84 κατά 34 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ το αντίστοιχο των εξαγωγών προς Ε.Ε. κατά 18,4 μονάδες. Αυτό σημαίνει ότι οι εισαγωγές της Ελλάδας επηρεάζονται εντονότερα σε σχέση με τις εξαγωγές της από την Κοινότητα και άρα από τις τιμές - λόγω Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) - που επικρατούν στην Ένωση.

Επειδή η ΚΓΠ ενισχύει περισσότερο τα προϊόντα στα οποία η χώρα είναι εντόνως ελλειμματική - κτηνοτροφικά - σε σύγκριση με εκείνα που εξάγει (φυτική παραγωγή) προκύπτει ότι οι εισαγωγές επιβαρύνονται σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι ωφελούνται οι εξαγωγές και άρα δημιουργείται ένα συνεχές έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο. Συνεπώς *grosso modo* ο Ευρωπαίος παραγωγός ενισχύθηκε

αποτελεσματικότερα από τον Έλληνα καταναλωτή από όσο ο Έλληνας αγρότης από τον Ευρωπαϊκό καταναλωτή. (11),(20)

Ισοζύγιο αγροτικών προϊόντων 1981, 83, 85, 87

Προϊόντα	σε εκατ. δρχ.			σε τρέχουσες τιμές								
	1981			1983			1985			1987		
	ΕΟΚ	Λοιπές Χώρες	Σύνολο	ΕΟΚ	Λοιπές Χώρες	Σύνολο	ΕΟΚ	Λοιπές Χώρες	Σύνολο	ΕΟΚ	Λοιπές Χώρες	Σύνολο
1. Φυτικά ¹	14.648	13.822	28.470	37.106	23.707	60.814	53.751	25.599	79.350	73.683	15.447	-89.124
2. Ζωικά ²	-23.754	-1.754	-25.508	-59.718	-6.550	-66.268	-89.087	-6.660	-95.747	-151.930	-10.749	-162.679
3. Αλιεία	-481	-2.603	-3.084	-451	-3.611	-4.062	50	-5.650	-5.600	3.022	-11.307	-8.285
4. Δασικά	-52	-5.395	-5.447	-326	-10.115	-10.441	-198	-15.102	-15.300	-223	-21.966	-22.189
5. Λοιπά ³	-944	1.874	930	14.967	4.245	19.222	-2.250	8.036	5.786	5.367	7.495	12.862
6. Σύνολο	-10.583	5.944	-4.639	-8.413	7.676	-737	-37.715	6.223	-31.511	-70.081	-21.086	-91.167

1. Περιλαμβάνονται: Δημητριακά, Φρούτα και λαχανικά, Ζάχαρη και παρασ/τα, καφές, κακάο, τσάι, μπαχάρι, καπνός, ελαιούχοι σπόροι, φυτικές υφαντικές ύλες, άμυλο, φυσικό καουτσούκ, ζωοτροφές.

2. Ζώντα ζώα, κρέατα, γαλακτοκομικά και αυγά, δέρματα.

3. Ακατέργαστες πρώτες ύλες, έλαια και λίπη, τρόφιμα, ποτά.

Πηγή: Επεξεργασία Στοιχείων Υπουργείου Γεωργίας.

4.4 Οι Εξελίξεις Της Ελληνικής Οικονομίας και οι Κατευθύνσεις της Οικονομικής Πολιτικής

4.4.1 Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Εξελίξεις και προοπτικές

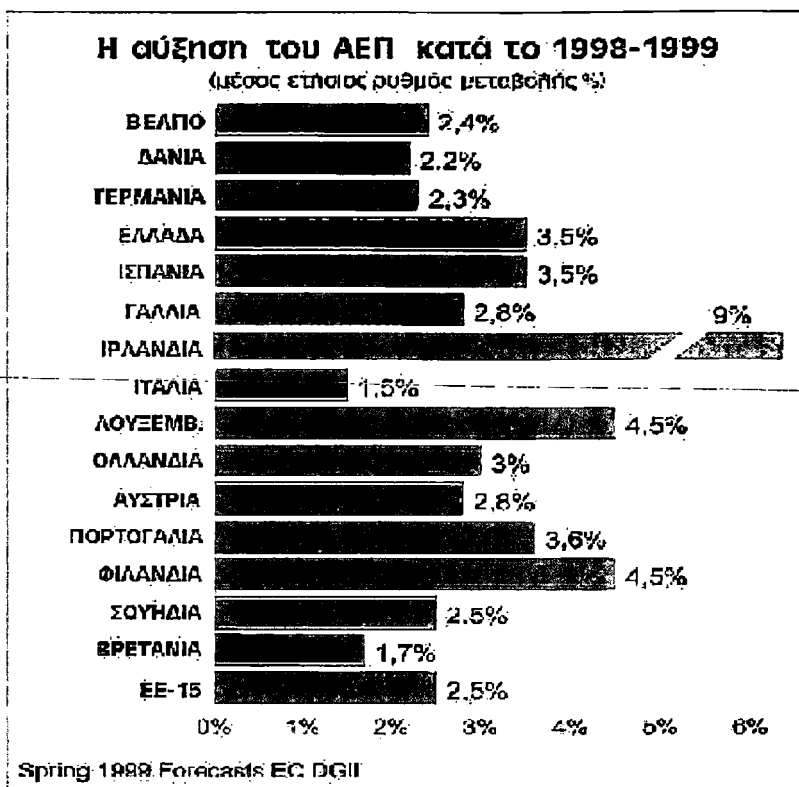
Η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας (1995-1999), σύμφωνα με όλες τις προβλέψεις (ΥΠΕΘΟ, Τράπεζα της Ελλάδος, ΟΟΣΑ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή), στην διάρκεια της διετίας 1999-2000 θα συνεχισθεί η σύγκλιση του ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας προς τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης -υπό τον όρο βεβαίως ότι δεν θα υπάρξουν εξαιρετικά αρνητικές επιδράσεις από το διεθνές περιβάλλον. Κατά τις εκτιμήσεις της πρόσφατης έκθεσης του ΟΟΣΑ (Economic Outlook No 65, Ιούνιος), ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στην Ελλάδα αναμένεται να αυξηθεί από 3,5% το 1998, σε 3,0% το 1999 και σε 3,5% κατά το 2000. Οι αντίστοιχες επιδόσεις του συνόλου των χωρών της

Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι 2,8% κατά το 1998, 1,9% το 1999 και 2,4% το 2000.

Σε σύγκριση με τις άλλες χώρες που διανύουν το στάδιο της σύγκλισης (Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία), οι ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης στην Ελλάδα προβλέπεται να είναι παραπλήσιοι με τους αντίστοιχους ρυθμούς στην Ισπανία και την Πορτογαλία. Οι επιδόσεις της Ιρλανδίας, αντιθέτως, παρά το γεγονός ότι θα παρουσιάσουν επιβράδυνση, παραμένουν εντυπωσιακά υψηλότερες από ότι στις άλλες “χώρες της σύγκλισης”, αλλά και ως προς όλες τις άλλες χώρες του ΟΟΣΑ (μετά την θεαματική αύξηση του ΑΕΠ στην Ιρλανδία κατά 10,4% το 1998, αναμένεται πτώση στο 7,5% το 1999 και στο 6,7% το 2000). Η κινητήρια δύναμη της αύξησης του ΑΕΠ στην Ελλάδα θα είναι η εγχώρια ζήτηση που αυξήθηκε κατά 3,3% το 1998 και θα συνεχίσει με τον ίδιο ρυθμό το 1999, ενώ θα παρουσιάσει περαιτέρω επιτάχυνση το 2000 (+3,8%). Η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας, της οποίας το σημείο

εκκίνησης τοποθετείται στο έτος 1995, οφείλεται στην πολιτική διαχείρισης της εσωτερικής ζήτησης.

Οι εξωτερικές συναλλαγές, αντιθέτως, είχαν αρνητική συμβολή στο ΑΕΠ σε ολόκληρη την περίοδο από το 1986 και μετά εξαιτίας της ανατίμησης της δραχμής. Βεβαίως, η υποτίμηση του 1998 συνέβαλε στην αύξηση της παραγωγής, καθώς αποδυνάμωσε την εκτροπή ενός σημαντικού μεριδίου της εγχώριας ζήτησης προς τις εισαγωγές και ευνόησε τις εξαγωγές: έτσι, ενώ η αρνητική συμβολή τού εμπορικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών στην διαμόρφωση τού ΑΕΠ κατά το 1996-1997 ανερχόταν σε -0,8%, κατά το 1998 περιορίσθηκε σε -0,3%. (Στοιχεία ΟΟΣΑ. Κατά την Τράπεζα της Ελλάδος, η συμβολή του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών ήταν ελαφρώς θετική). Ωστόσο, σύμφωνα με τις πρόσφατες προβλέψεις του ΟΟΣΑ, η αρνητική επίδραση των εξωτερικών ανταλλαγών της χώρας θα επανέλθει στα

προηγούμενα επίπεδά της (-0,8%) κατά το 2000. Αυτές οι εκτιμήσεις σχετίζονται προφανώς με το γεγονός ότι μετά την υποτίμηση, η δραχμή ακολουθεί και πάλι την πορεία της ανατίμησης.

Ο όγκος των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών της Ελλάδας αυξήθηκε κατά 9,2% το 1998, κυρίως χάρη στην υποτίμηση της δραχμής, και για πρώτη φορά μετά από σειρά ετών υπερέβη τον αντίστοιχο ρυθμό αύξησης των εισαγωγών (5,7%). Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το 1999 ο ρυθμός αύξησης των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών ήταν περίπου ίσος με τον αντίστοιχο ρυθμό των εισαγωγών (+5,7%), το 2000, ο λόγος εξαγωγών / εισαγωγών άρχισε και πάλι να φθίνει. Μια τέτοια εξέλιξη είναι αναμενόμενη, για περισσότερους λόγους: Πρώτον, διότι οι ελληνικές εξαγωγές κατευθύνονται σε μεγάλο ποσοστό προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εάν υπάρξει επιβράδυνση της εσωτερικής ζήτησης στις χώρες που αποτελούν τους κυριότερους πελάτες της Ελλάδας, αντίστοιχη θα είναι και η επιβράδυνση των ελληνικών εξαγωγών, υπό τον όρο ότι τα μερίδια των ελληνικών επιχειρήσεων στις εξαγωγικές αγορές θα παραμείνουν σταθερά. Χαρακτηριστικό από την άποψη αυτή είναι το γεγονός ότι για την Γερμανία και την Ιταλία, που είναι οι κυριότερες χώρες προορισμού των ελληνικών εξαγωγών, η προηγούμενη έκθεση του ΟΟΣΑ προέβλεπε για το 1999 ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ 2,2%, ενώ η πρόσφατη έκθεση του Ιουνίου έχει αναθεωρήσει τις προβλέψεις στο 1,5% περίπου. Οι αντίστοιχες επιδόσεις των εν λόγω χωρών κατά το 2000 αναμένεται -κατά την ίδια έκθεση- να είναι ελαφρώς υψηλότερες (+2,2%). Δεύτερον, τα μερίδια των ελληνικών επιχειρήσεων στις εξαγωγικές αγορές πιθανότατα δεν θα παραμείνουν σταθερά, αλλά θα μειωθούν εξαιτίας της συναλλαγματικής πολιτικής.

Εάν η δραχμή ανατιμηθεί σε πραγματικούς όρους (και κάτι τέτοιο θα πρέπει να το θεωρούμε πολύ πιθανό αφού η συναλλαγματική

πολιτική παραμένει το κυριότερο "εργαλείο" για την μείωση του πληθωρισμού), οι τιμές των ελληνικών εξαγωγών θα τείνουν να καταστούν λιγότερο ανταγωνιστικές με αποτέλεσμα την μείωση των μεριδίων της Ελλάδας στις αγορές του εξωτερικού. Παρόμοιες δυσμενείς εξελίξεις, για τους ίδιους λόγους, θα έχουμε και στην εσωτερική αγορά, όπου τα εγχώρια προϊόντα θα υστερούν (ως προς την τιμή) έναντι των εισαγομένων. Τόσο στις αγορές του εξωτερικού, όσο και στην εγχώρια αγορά, τα ελληνικά προϊόντα υστερούν ως προς την "διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα" και είναι απαραίτητος όρος για την διατήρηση των μεριδίων τους στις αγορές, να καθίστανται διαρκώς φθηνότερα (όχι απλώς να ακολουθούν τις τιμές του ανταγωνισμού). Τρίτον, ο πόλεμος στην Γιουγκοσλαβία, είναι πολύ πιθανόν να επηρεάσει αρνητικά τον τουρισμό στην Ελλάδα, τις διεθνείς μεταφορές και τις εξαγωγές. Η αρνητική συμβολή του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών στην διαμόρφωση του ΑΕΠ αντισταθμίζεται από την συμβολή της εσωτερικής ζήτησης. Οι αρνητικές μεταβολές στην ζήτηση που απευθύνεται στις επιχειρήσεις της Ελλάδας από το εξωτερικό, αντισταθμίζονται από τις θετικές μεταβολές στις συνιστώσες της εσωτερικής ζήτησης, ειδικότερα τις μεταβολές στην ιδιωτική κατανάλωση και τις επενδύσεις.

Καταρχήν, σε ότι αφορά την ιδιωτική κατανάλωση, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους πραγματικούς μισθούς. Οι πραγματικοί μισθοί, όμως, παρουσίασαν κατά την τετραετία 1995-1998, μέση ετήσια αύξηση της τάξης του 3,5%. Αυτή η αύξηση δεν οδήγησε τους πραγματικούς μισθούς σε επίπεδα υψηλότερα από ότι ο μέσος όρος της δεκαετίας του '80, διότι στην διάρκεια του πρώτου ήμισυ της δεκαετίας του '90, οι πραγματικοί μισθοί μειώθηκαν σημαντικά (-16%). Παρ' όλα αυτά, επέτρεψε στις αυξήσεις της ιδιωτικής κατανάλωσης να διατηρηθούν στο 2% έως 2,7% με αποτέλεσμα την ανακοπή της πορείας διαρκούς επιβράδυνσης του εν λόγω μεγέθους που είχε διαμορφωθεί στην

περίοδο 1990-1993. Επειδή δε η ιδιωτική κατανάλωση ανέρχεται περίπου στα 3/4 του προϊόντος, η συμβολή της στην διαμόρφωση του ΑΕΠ, κατά την τετραετία 1995-1998, ήταν σημαντική (κυμάνθηκε μεταξύ 1,5% και 2,5%, ενώ το ΑΕΠ κατά την ίδια περίοδο κυμάνθηκε μεταξύ 2% και 3,5%).

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί

Οι δημόσιες επενδύσεις, έχουν αναλάβει το ρόλο ενός από τους σταθερότερους “κινητήρες” της οικονομικής μεγέθυνσης με ιδιαίτερη συμβολή κατά το 1998. Ο ρυθμός αύξησης των εν λόγω επενδύσεων, κατά το 1999, αναμένεται να διατηρηθεί σε επίπεδα παρόμοια με αυτά του 1998 (δηλαδή της τάξεως του 15% σε όγκο). Σε ότι αφορά την δημόσια κατανάλωση, ως γνωστό, είναι ένα μέγεθος του οποίου η μακροχρόνια τάση αυξάνεται πλέον με ρυθμούς που γειτνιάζουν του

μηδενός, ως αποτέλεσμα της πολιτικής για την επίτευξη των στόχων για την συμμετοχή της χώρας στην ΟΝΕ. Παρ' όλα αυτά, η δημόσια κατανάλωση αυξήθηκε το 1995 κατά 5,6%. Η αύξηση αυτή, σε συνδυασμό με την αύξηση των πραγματικών μισθών εκείνου του έτους και την συνακόλουθη άνοδο της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 2,7%, αλλά και των δημοσίων επενδύσεων κατά 14,3%³ προκάλεσαν αύξηση της συνολικής εσωτερικής ζήτησης +4,5%, ικανή να εισάγει την ελληνική οικονομία σε πορεία οικονομικής ανάκαμψης. Διότι, στην εν λόγω αύξηση της εσωτερικής ζήτησης κατά το 1995, θα πρέπει να αποδοθεί η μεταβολή της ενεργού ζήτησης, η βελτίωση των επιχειρηματικών προσδοκιών, η συνακόλουθη αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων από το 1996 και μετά, και τελικά, η πορεία ανάκαμψης κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του '90.

Κατά την τριετία 1992-1994, οι ιδιωτικές επενδύσεις παρουσίασαν συνολική μείωση της τάξης του -10%. Χωρίς τον κλάδο της οικοδομής δεν υπήρξε μείωση, αλλά οι αυξήσεις περιορίστηκαν στο +1%, χάρη στις επενδύσεις σε μηχανικό εξοπλισμό. Οι ιδιωτικές επενδύσεις χωρίς τις κατοικίες αυξήθηκαν στην συνέχεια, δηλαδή από το 1996 και μετά, με ρυθμούς της τάξης του 9% ετησίως. Η αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων μετά το 1996 θα πρέπει να αποδοθεί καταρχήν στην αύξηση της εγχώριας ζήτησης κατά το 1995. Διότι, οι επιχειρήσεις αποφασίζουν για τις επενδύσεις τους, με βάση τα επενδυτικά σχέδια που καταστρώνουν. Στα εν λόγω επενδυτικά σχέδια επιχειρούν εκτιμήσεις των μελλοντικών κερδών, υπολογίζουν δηλαδή τον "εσωτερικό βαθμό απόδοσης" της επένδυσης. Στις εκτιμήσεις τους αυτές, υπεισέρχονται ορισμένοι κρίσιμοι παράγοντες, όπως ο όγκος των πωλήσεων και η τιμή πώλησης, που επηρεάζουν τα έσοδα, και το κόστος αντικατάστασης του παγίου κεφαλαίου, δηλαδή το κόστος της επένδυσης.

Τις εν λόγω εκτιμήσεις προφανώς επηρεάζουν οι προσδοκίες που αναπτύσσει η επιχείρηση σε σχέση με την φάση του οικονομικού κύκλου. Η αύξηση της ζήτησης, όταν είναι μεγάλη, εφ' όσον συνοδεύεται και από μια σειρά άλλων στοιχείων όπως η αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής, μετατρέπει την υποκειμενική αντίληψη των επιχειρήσεων σχετικά με την πορεία του κύκλου, δηλαδή με τον χρονικό ορίζοντα που χωρίζει την παρούσα στιγμή από την στιγμή μεταστροφής της οικονομικής συγκυρίας, της μετάβασης από την ύφεση, στην ανάκαμψη. Βελτιώνει τις προσδοκίες σχετικά με τις πωλήσεις και μέσω αυτών, τις προσδοκίες σχετικά με την αναμενόμενη κερδοφορία των νέων επενδύσεων που σχεδιάζονται (αυξάνεται ο προσδοκώμενος εσωτερικός βαθμός απόδοσης των επενδυτικών σχεδίων). Αυτό επηρεάζει τις αποφάσεις για την υλοποίηση των επενδυτικών σχεδίων, διότι οι εν λόγω αποφάσεις εξαρτώνται από την κρίσιμη διαφορά της προσδοκώμενης κερδοφορίας της επένδυσης από το επιτόκιο. Με σταθερό επιτόκιο, στον βαθμό που οι προσδοκίες σχετικά με την απόδοση των υπό σχεδιασμό επενδύσεων βελτιώνονται, αντίστοιχα αυξάνεται και ο όγκος των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου. Εάν μάλιστα έχουν δημιουργηθεί και προσδοκίες για πτώση των επιτοκίων, τότε, η αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων είναι ταχύτερη. Για την ανάπτυξη αισιόδοξων προσδοκιών σχετικά με την κερδοφορία των επενδυτικών σχεδίων, απαιτείται η πτώση των επιτοκίων και η ανάπτυξη αισιόδοξων προσδοκιών σχετικά με την μελλοντική τους πορεία. Η ανοδική φάση του κύκλου επέρχεται και διαρκεί για όσο καιρό " υπάρχει αισιοδοξία επί του επιτοκίου". Σημαντικό ρόλο σε αυτήν την κατεύθυνση έπαιξε η πτώση των επιτοκίων των στεγαστικών δανείων που επιτάχυναν την οικοδομική δραστηριότητα (η οποία καταγράφεται στις ιδιωτικές επενδύσεις). Επίσης, η πραγματική ανατίμηση της δραχμής συνέβαλε καθιστώντας φθηνότερο τον εισαγόμενο μηχανικό εξοπλισμό.

Με αυτά τα δεδομένα, ως έναυσμα της οικονομικής ανόδου που παρουσιάζει η ελληνική οικονομία, θα πρέπει να θεωρηθεί η αύξηση της ενεργού ζήτησης κατά το 1995, η οποία κατέστησε ενεργό "κινητήρα" της οικονομικής μεγέθυνσης τις ιδιωτικές επενδύσεις. Έκτοτε, η άνοδος των επενδύσεων παράγει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα επί της παραγωγής, η δε αύξηση της τελευταίας επιδρά θετικά επί των επενδύσεων. Εκ παραλλήλου, η οικονομική ανάκαμψη συντηρείται και από τις αυξήσεις των πραγματικών μισθών που επιτρέπουν στην ιδιωτική κατανάλωση να συμβάλει στην αύξηση του ΑΕΠ. Στην ίδια κατεύθυνση συμβάλει και η αυξανόμενη συμβολή των δημοσίων επενδύσεων, οι εισροές μονομερών μεταβιβάσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και η πτώση των επιτοκίων των στεγαστικών δανείων.

Συμπερασματικά, η οικονομική άνοδος των τελευταίων πέντε ετών (1995-1999) θα πρέπει να αποδοθεί στην πολιτική διαχείρισης της ζήτησης που ασκήθηκε. Η άσκηση μιας τέτοιας πολιτικής αποτελεί δικαίωση μιας σειράς κριτικών παρατηρήσεων που συστηματικά διατυπώνονταν από το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ από τις αρχές της δεκαετίας του '90. Ταυτοχρόνως, αποτελεί διάψευση μιας σειράς ισχυρισμών που διατυπώθηκαν στην δημόσια συζήτηση στην Ελλάδα σχετικά με τον υποτιθέμενο επιβλαβή ρόλο των αυξήσεων των πραγματικών μισθών. Για τους λόγους αυτούς, θεωρούμε χρήσιμη την κριτική ανασκόπηση των θεωριών που ενέπνευσαν την οικονομική πολιτική μέχρι το 1995. (6), (7)

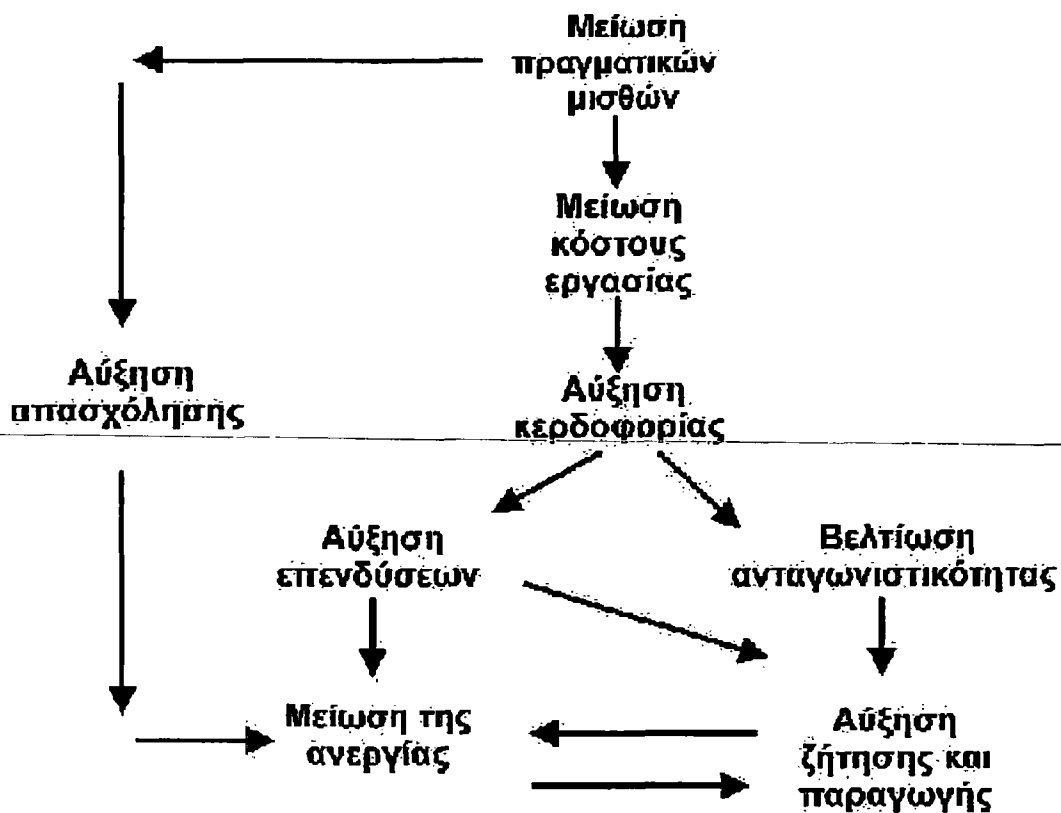
4.4.2 Ανασκόπηση και απολογισμός της πολιτικής των ετών 1986-1994

Η οικονομική πολιτική που ασκήθηκε από τα μέσα της δεκαετίας του '86 έως το 1994, βασιζόταν στην αντίληψη ότι η οικονομική ανάκαμψη θα επέλθει μέσω της εγκατάστασης ενός μηχανισμού

αναδιανομής του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας και μέσω της συνακόλουθης αύξησης της κερδοφορίας. Επιπλέον, θεώρησε ότι η αύξηση της απασχόλησης και η μείωση της ανεργίας δεν μπορούν να επιτευχθούν μέσω μιας αποτελεσματικής διαχείρισης της ζήτησης, αλλά απαιτούνται διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας. Η ανεργία, δηλαδή, θεωρήθηκε -και ακόμη θεωρείται- ότι αποτελείται κατά κύριο λόγο από "κλασική" και από "διαρθρωτική" ανεργία. Η πρώτη προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία, η ανεργία είναι "κλασική", αναφέρεται σε μια θετική συσχέτιση μεταξύ πραγματικού μισθού και ~~ποσοστού ανεργίας (θεωρώντας όλους τους άλλους παράγοντες σταθερούς)~~. Από αυτό απορρέει, κατά τους φορείς της οικονομικής πολιτικής και τους διεθνείς οργανισμούς, η αδήριτη ανάγκη της μείωσης του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος: η μείωση του κόστους εργασίας, κατά την αντίληψη αυτή, μειώνει την ανεργία, διότι αυξάνει την απασχόληση. Αυτός ο ισχυρισμός συμπληρώνεται με τον ισχυρισμό ότι η ανεργία οφείλεται στην ανεπαρκώς υψηλή κερδοφορία των παραγωγικών δραστηριοτήτων, η οποία αποδίδεται σχεδόν αποκλειστικά στο υψηλό κόστος εργασίας και η οποία ευθύνεται για την επιβράδυνση των επενδύσεων.

Η βασική επιδίωξη, επομένως, της οικονομικής πολιτικής θα πρέπει να είναι η αποκατάσταση της αποδοτικότητας του κεφαλαίου, διότι, μια αύξηση της κερδοφορίας θα προκαλέσει μίαν αντίστοιχη άνοδο των παραγωγικών επενδύσεων και συνακόλουθα της απασχόλησης. Διατείνεται, επιπλέον, η ίδια θεωρητική αντίληψη, ότι η πτώση του κόστους εργασίας είναι σε θέση να προκαλέσει μίαν ουσιαστική βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, η οποία με τη σειρά της θα οδηγήσει σε βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων σε μια αύξηση της εξωτερικής ζήτησης. Η άνοδος της τελευταίας θα συνοδευτεί από την ανάλογη

αύξηση της παραγωγής, άρα και της απασχόλησης. Η λογική αυτής της πολιτικής παρίσταται σχηματικά στο διάγραμμα 4.

Ωστόσο, μέχρι σήμερα, μετά από αρκετά έτη εφαρμογής της εν λόγω πολιτικής, δεν είναι εύκολο να επαληθευθούν οι προσδοκίες που στηρίχθηκαν στην παραπάνω θεωρητική προσέγγιση. Καταρχήν, η σχέση του κόστους εργασίας και της ανταγωνιστικότητας παραμένει αμφίβολη και οι επιδόσεις των χωρών με το υψηλότερο μοναδιαίο κόστος εργασίας στην διεθνή αγορά παραμένουν εξαιρετικές. Αλλά και αντίστροφα, οι επιδόσεις πολλών χωρών με χαμηλούς μισθούς δεν παρουσίασαν βελτίωση. Χαρακτηριστική από την άποψη αυτή είναι και η περίπτωση της Ελλάδας, στην οποία το μοναδιαίο κόστος εργασίας μεταξύ 1983 και 1998 μειώθηκε περίπου κατά 20% σε πραγματικούς όρους, εξέλιξη που δεν εμπόδισε την διαρκή επιδείνωση της

ανταγωνιστικότητας όπως αυτή εμφανίζεται στις επιδόσεις της χώρας στο διεθνές εμπόριο.

Ο ισχυρισμός ότι η αύξηση της απασχόλησης θα προκύψει ως αποτέλεσμα της μείωσης του κόστους εργασίας, της αύξησης της ανταγωνιστικότητας και των εξαγωγών, της συνακόλουθης ανόδου της κερδοφορίας και των επενδύσεων, δεν βρίσκει την επαλήθευσή της στα στατιστικά στοιχεία, διότι:

(α) το κόστος εργασίας στην Ελλάδα είναι μικρό σε διεθνή σύγκριση (σε κοινό νόμισμα),

~~(β) η πτώση του σε εθνικό νόμισμα και πραγματικούς όρους δεν συνοδεύθηκε από βελτίωση της ανταγωνιστικότητας όπως αυτή εμφανίζεται στα στοιχεία του εξωτερικού εμπορίου, ούτε από μείωση της ανεργίας,~~

(γ) η άνοδος της κερδοφορίας που στηρίχθηκε στην μείωση του κόστους εργασίας, κατά την περίοδο 1986-1994 δεν οδήγησε σε αύξηση των επενδύσεων, και συνακόλουθα, ούτε της απασχόλησης.

Αναλυτικότερα, η αναδιανομή του εισοδήματος σε βάρος των μισθωτών, όπως αποδεικνύει η ελληνική εμπειρία των ετών 1986-1994,

- προκαλεί μια σημαντική μείωση του κόστους εργασίας (και του μεριδίου των εργαζομένων στο προϊόν), η οποία όμως δεν μετατρέπεται σε αύξηση της ανταγωνιστικότητας καθώς μεταξύ των δύο μεγεθών (του κόστους εργασίας και της ανταγωνιστικότητας) υπάρχει μια πολύ ασθενής σχέση εξάρτησης,

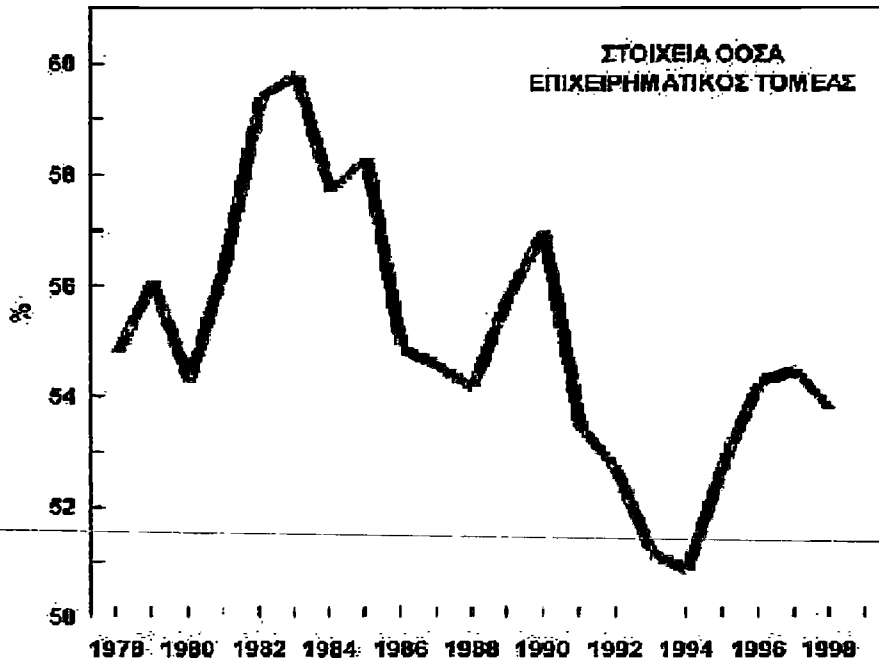
- μειώνει την ενεργό ζήτηση, και συνακόλουθα, τις παραγωγικές επενδύσεις και τον ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ,

- απολήγει, με τη βοήθεια των υψηλών επιτοκίων, σε μεταφορά πόρων από την μισθωτή εργασία προς το χρηματιστικό κεφάλαιο η οποία δεν ευνοεί τις παραγωγικές επενδύσεις,

- επιδεινώνει την ανεργία διότι μειώνει τα εισοδήματα των εργαζόμενων τάξεων κάτω από ένα κρίσιμο επίπεδο εισοδήματος το οποίο θεωρείται αναγκαίο για την υπό κανονικές συνθήκες συντήρηση των νοικοκυριών, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η προσφορά εργασίας (με ρυθμούς που υπερβαίνουν την φυσική αύξηση του πληθυσμού).

Η ακολουθούμενη οικονομική πολιτική, κατά την περίοδο 1986-1994, ευνόησε την αύξηση των κερδών σε όλους τους τομείς της ελληνικής οικονομίας μέσω της συγκράτησης των αυξήσεων των μισθών. Οι πραγματικοί μισθοί κυμαίνονται γύρω από μια σταθερή μακροχρόνια τάση και το πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος μειώθηκε σημαντικά σε δραχμές, ενώ υπολογισμένο σε ECU διατηρήθηκε σε χαμηλά επίπεδα, παρά την επί σειρά ετών ανατίμηση της δραχμής και την απόκλιση που παρουσιάζει η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα, έναντι του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ως αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων, η συμμετοχή των μισθών στην προστιθέμενη αξία του επιχειρηματικού τομέα, ενώ ανερχόταν σε 60% το 1983, έφθασε στο 51% κατά το 1994. Μόνον κατά την τριετία (1995-1997) παρουσιάστηκε αύξηση που οδήγησε τον εν λόγω δείκτη στο 54%. Κατά το 1998, η αναδιανομή σε βάρος της εργασίας επανεμφανίσθηκε: παρά την πραγματική αύξηση του μέσου μισθού κατά 2,5% στον επιχειρηματικό τομέα της οικονομίας, η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας ανήλθε σε 3,8% με αποτέλεσμα η συμμετοχή της εργασίας στο καθαρό προϊόν να μειωθεί.

ΤΟ ΜΕΡΙΔΙΟ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΠΡΟΪΟΝ % ΤΗΣ ΠΡΟΪΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΑΞΙΑΣ

Μέσω της αναδιανομής του εισοδήματος σε βάρος της εργασίας και υπέρ των κερδών, κατά την περίοδο 1986-1994, η οικονομική πολιτική στόχευε, αφενός μεν στην αύξηση των δυνατοτήτων αυτοχρηματοδότησης των επιχειρήσεων, αφετέρου δε, στην διαμόρφωση αισιόδοξων προσδοκιών σχετικά με τα μελλοντικά κέρδη. Διότι, η βελτίωση της κερδοφορίας, αλλά και των προσδοκιών σχετικά με την μελλοντική της εξέλιξη, επιδρά θετικά στις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, και συνακόλουθα, στον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού συστήματος, στην ανταγωνιστικότητα, την μεγέθυνση του προϊόντος και την απασχόληση.

Ωστόσο, αυτό το θεωρητικό σχήμα που προβλέπει αύξηση των επενδύσεων μέσω αυξήσεων στην κερδοφορία, παραβλέπει ορισμένους άλλους παράγοντες που παρεμβαίνουν στην διαμόρφωση των επενδυτικών αποφάσεων:

- Πρώτον, παραβλέπει την σημασία της ζήτησης. Η οικονομική πολιτική καθήλωσε επί σειρά ετών (1990-1994) την συνολική ζήτηση σε

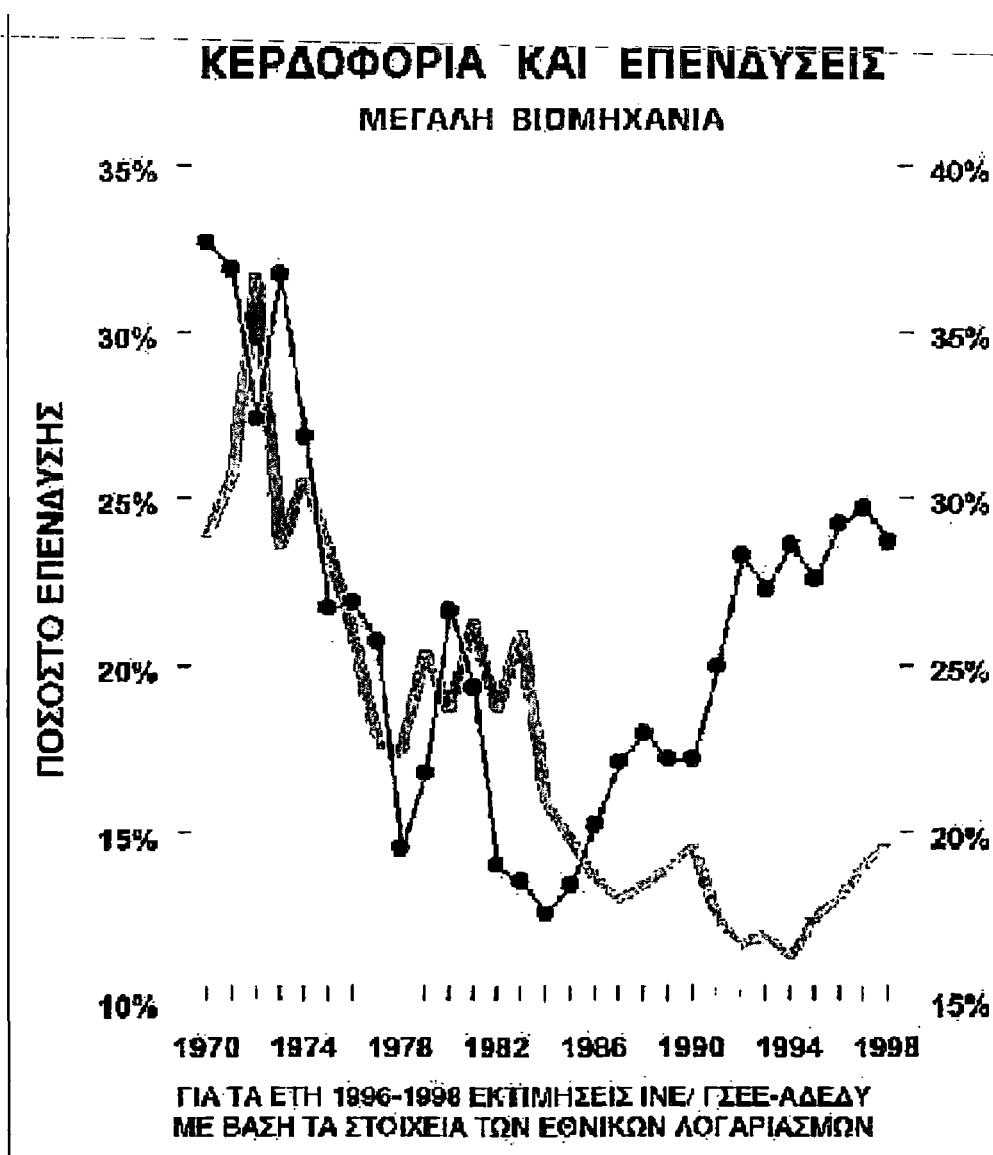
επίπεδα τέτοια που αποθάρρυναν τις επενδύσεις (ιδιαίτερα τις επενδύσεις επέκτασης της παραγωγής). Από το 1995 έχει αρθεί ο περιοριστικός παράγοντας της ζήτησης, χάρη στην πολιτική διαχείρισης της ζήτησης.

- Δεύτερον, παραβλέπει την σημασία των πραγματικών επιτοκίων, τα οποία στην Ελλάδα διατηρούνται υψηλά και αποτελούν παράγοντα επιβράδυνσης των παραγωγικών επενδύσεων. Εντούτοις, όπως προκύπτει από όλους τους ποσοτικούς υπολογισμούς, αυτός ο παράγοντας είναι δευτερεύων σε σχέση με την ζήτηση.

~~Η ανεπάρκεια του ισχυρισμού που θεωρεί ότι οι επενδύσεις~~ παγίου κεφαλαίου καθορίζονται κυρίως ή αποκλειστικά από την κερδοφορία και παραβλέπει τους άλλους παράγοντες, είναι εμφανής στα στατιστικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας. Για μια ολόκληρη περίοδο (1986-1994), η κερδοφορία και οι επενδύσεις ακολούθησαν αποκλίνουσα πορεία: η άνοδος της κερδοφορίας δεν μετατράπηκε σε άνοδο των επενδύσεων.

Η άνοδος της κερδοφορίας κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του '90, δεν οδήγησε παρά μόνον σε περιορισμένη αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων -σε αντίθεση με τις προσδοκίες των φορέων της οικονομικής πολιτικής. Χαρακτηριστική από την άποψη αυτή είναι η περίπτωση της βιομηχανίας (επιχειρήσεις που απασχολούν περισσότερα από 10 άτομα): μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80, οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, υπολογισμένες ως ποσοστό της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας, παρουσίαζαν διακυμάνσεις οι οποίες ακολουθούσαν με κάποια προσέγγιση τις αντίστοιχες μεταβολές της κερδοφορίας (μετρούμενης με την αποδοτικότητα του παγίου κεφαλαίου). Όμως, από το 1985 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '90, τα δύο μεγέθη ακολούθησαν αποκλίνουσα πορεία και η στασιμότητα των επενδύσεων δεν είναι δυνατό να ερμηνευθεί με βάση την εξέλιξη της

κερδοφορίας, η οποία ακολουθούσε ανοδική πορεία. Αντιθέτως, οι επενδύσεις (ως ποσοστό της προστιθέμενης αξίας) ακολουθούσαν με αρκετά μεγάλη ακρίβεια τις μεταβολές της συνολικής ζήτησης που απευθύνεται στην βιομηχανία, γεγονός που θα μπορούσε να εκληφθεί ως ισχυρή ένδειξη μιας συσχέτισης των επενδύσεων με τις προσδοκίες σχετικά με την εξέλιξη της ζήτησης⁷. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 6, η μεταστροφή στην καμπύλη του ποσοστού επένδυσης της βιομηχανίας επήλθε το 1995, δηλαδή κατά το έτος της αύξησης της ενεργού ζήτησης.

Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται από την ανάλυση της πορείας των ιδιωτικών παραγωγικών επενδύσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ. Οι εν λόγω επενδύσεις κυμαίνονταν μέχρι το 1994 γύρω από μια μακροχρόνια σταθερή τάση στο επίπεδο του 9% (διάγραμμα 7). Μόνον από το 1995, όταν πλέον έχει επιταχυνθεί η συνολική ζήτηση (1995=4,5% και 1996=3%), οι ιδιωτικές παραγωγικές επενδύσεις παρουσίασαν αξιοσημείωτη άνοδο που απομακρύνει τον δείκτη από την μακροχρόνια στάσιμη τάση του.

Ως γνωστό, ο απολογισμός αυτής της πολιτικής δεν έγινε ποτέ από τους φορείς που ασκούν την οικονομική πολιτική. Αυτό θα πρέπει να εκληφθεί ως ισχυρή ένδειξη ότι αυτή δεν έχει εγκαταλειφθεί, αλλά έχει ενδεχομένως απενεργοποιηθεί για όσον καιρό η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας προσφέρει μια σειρά πλεονεκτημάτων που παράγει η άνοδος της ενεργού ζήτησης. ,(5),(15),(21)

4.4.3 Το ποσοστό ανεργίας κατά το 1997-1998

Στην Ελλάδα, μετά το 1995, η εξέλιξη της παραγωγής και των επενδύσεων έχουν συγκροτήσει έναν “χρηστό κύκλο” πολλαπλασιαστή-επιταχυντή: οι αυξήσεις των επενδύσεων ευνοούν τις αυξήσεις του προϊόντος, και αντιστρόφως. Οι δημόσιες επενδύσεις δρουν ως “ανεξάρτητη μεταβλητή” που τονώνει την παραγωγική δραστηριότητα, ενώ οι ιδιωτικές επενδύσεις ακολουθούν, αφού είναι ευνοϊκή και η εξέλιξη της ιδιωτικής κατανάλωσης. Η τόνωση της παραγωγικής δραστηριότητας αντιδρά θετικά στον ρυθμό μεγέθυνσης των ιδιωτικών επενδύσεων και ο “χρηστός κύκλος” επαναλαμβάνεται. Εάν όλοι οι άλλοι παράγοντες ήταν σταθεροί, η αύξηση του προϊόντος και η αύξηση των επενδύσεων θα έπρεπε να προκαλέσουν μια ανάλογη αύξηση της απασχόλησης. Εντούτοις, η αύξηση των επενδύσεων, καθώς ανανεώνει ταχύτερα το κεφαλαιακό απόθεμα σε μηχανικό εξοπλισμό, επιταχύνει την μεταφορά νέων τεχνολογιών μέσα στις εργασιακές διαδικασίες. Ακόμη, δίνει την ευκαιρία στις επιχειρήσεις να επαναπροσδιορίσουν παλαιές, δυσλειτουργικές ή αντιπαραγωγικές μορφές οργάνωσης της εργασίας.

Προκύπτει έτσι, μια άνοδος της παραγωγικότητας της εργασίας η οποία υπερβαίνει την μακροχρόνια αυξητική τάση του εν λόγω μεγέθους. Σε αυτήν την άνοδο συμβάλει και η μείωση του αργού του παραγωγικού δυναμικού της οικονομίας που πάντοτε συνοδεύει την αύξηση της παραγωγής: κατά την ανοδική φάση του κύκλου, οι εκατοστιαίες αυξήσεις της απασχόλησης είναι μικρότερες από τις αντίστοιχες αυξήσεις του προϊόντος, διότι ένα μέρος του προσωπικού των επιχειρήσεων είναι σταθερό, ανεξάρτητα από τον όγκο της παραγωγής. Με άλλα λόγια, η αύξηση της παραγωγής αυξάνει την παραγωγικότητα της εργασίας ακόμη και με σταθερές τεχνολογικές ή

οργανωτικές συνθήκες. Τέλος, σε αυτούς τους παράγοντες ανόδου της παραγωγικότητας θα πρέπει να προσθέσουμε το αποτέλεσμα των "διαρθρωτικών αλλαγών" της οικονομίας, δηλαδή των μεταβολών εκείνων που μειώνουν τον αριθμό απασχολούμενων όπου κριθεί ότι αυτοί αποτελούν "πλεονάζον προσωπικό", είτε επειδή η εργασία του δεν είναι επαρκώς κερδοφόρος, είτε επειδή δεν είναι συμβατή με τους στόχους της οικονομικής πολιτικής. Το συνδυασμένο αποτέλεσμα αυτών των παραγόντων προκάλεσε κατά το 1997 μια αρκετά μεγάλη αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και μια μικρή μείωση της απασχόλησης (-0,5%). Αυτές οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας κατά το 1997 τροφοδότησαν ορισμένες απαισιόδοξες εκτιμήσεις σχετικά με την εξέλιξη της απασχόλησης κατά το 1998. Τόσο το ΥΠΕΘΟ, όσο και οι διεθνείς οργανισμοί προέβλεπαν ότι η απασχόληση το 1998 θα αυξηθεί μόνον κατά 0,2%, παρά το γεγονός ότι το ΑΕΠ επρόκειτο να αυξηθεί με ρυθμούς υψηλότερους του 3%.

Προεξοφλούσαν, δηλαδή, μια νέα μεγάλη αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας σε συνέχεια της θεαματικής ανόδου του εν λόγω μεγέθους το 1997. Ωστόσο, οι εκτιμήσεις αυτές δεν επαληθεύθηκαν: με βάση τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού του 1998, η απασχόληση αυξήθηκε κατά 3%. Εάν συνυπολογίσουμε ότι στα στοιχεία του 1997 περιέχεται μια υποεκτίμηση του αριθμού των οικονομικών μεταναστών η οποία υπερβαίνει την αντίστοιχη υποεκτίμηση του 1998, η απασχόληση θα πρέπει να αυξήθηκε κατά 2,5% και η παραγωγικότητα της εργασίας μόλις κατά 1%. Η άνοδος της ανεργίας στο 10,8% στην Ελλάδα κατά το 1998, έναντι 9,6% το 1997 (με βάση τους ορισμούς της Eurostat), ή εναλλακτικά από 10,3% στο 11,5% (με βάση του παλαιούς ορισμούς που χρησιμοποιούσε η ΕΣΥΕ μέχρι και το 1997) οφείλεται στην άνοδο του εργατικού δυναμικού (+3,5%) που υπερβαίνει την άνοδο της απασχόλησης (+3%). Η ταχύτερη άνοδος του

εργατικού δυναμικού σχετίζεται, αφενός μεν με την ύπαρξη ενός λανθάνοντος εργατικού δυναμικού που εισέρχεται στην αγορά εργασίας όταν αυξάνονται οι ευκαιρίες απασχόλησης (επομένως όταν αυξάνεται η απασχόληση), αφετέρου δε στην διεύρυνση κατά το 1998 της απόστασης μεταξύ των μισθών και του επιπέδου εισοδήματος που είναι αναγκαίο για την ομαλή και αξιοπρεπή διαβίωση των νοικοκυριών (διότι η απόσταση αυτή εξωθεί τα νοικοκυριά στην προσφορά περισσότερης εργασίας). Η δημοσίευση των στοιχείων της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού για το 1998 απετέλεσε αφορμή και για μια ξενοφοβική ερμηνεία της ανόδου της ανεργίας. Υποστηρίχθηκε ότι υπεύθυνοι για την ανεργία των Ελλήνων -έστω για ένα μέρος της- είναι οι οικονομικοί μετανάστες, όχι μόνον από πολίτες, αλλά και από την κυβέρνηση και από άλλους φορείς. Ωστόσο, αυτή η άποψη δεν είναι τεκμηριωμένη: Καμιά μελέτη, ούτε κανένας υπολογισμός δεν έχει αποδείξει ότι η εργασία των μεταναστών ευθύνεται -έστω εν μέρει- για την ανεργία στην Ελλάδα.

Είναι διαδεδομένη η γνώμη σύμφωνα με την οποία οι μετανάστες διαιρούνται σε δύο μερίδες: σε αυτούς που αναλαμβάνουν εργασίες για τις οποίες οι Έλληνες δεν δείχνουν ενδιαφέρον και σε αυτούς που καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας τις οποίες υπό κανονικές συνθήκες θα κατελάμβαναν Έλληνες εργαζόμενοι. Άρα η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα ευθύνεται για ένα μέρος της ανεργίας. Αυτός ο συλλογισμός δέχεται ότι σε κάποιες εργασίες, σε κάποιους κλάδους, υπάρχει μετατόπιση Ελλήνων από αλλοδαπούς -και αυτό είναι ορθό. Εντούτοις, ο ίδιος συλλογισμός δέχεται για τους υπόλοιπους μετανάστες, δηλαδή αυτούς που αναλαμβάνουν εργασίες για τις οποίες οι Έλληνες δεν δείχνουν ενδιαφέρον, ότι απλώς δεν δημιουργούν ανεργία. Αυτό, όμως, είναι λανθασμένο: οι αλλοδαποί που καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας τις οποίες οι Έλληνες είναι απρόθυμοι

να καταλάβουν, όχι μόνον δεν δημιουργούν ανεργία, αλλά αυξάνουν την απασχόληση. Διότι, η εργασία τους δημιουργεί εισοδήματα, όχι μόνον για τον εαυτό τους, αλλά και για τους εργοδότες τους. Τα εισοδήματα αυτά δαπανώνται, μετατρέπονται σε αύξηση της ζήτησης, άρα και της παραγωγής. Η αύξηση της παραγωγής, όμως, επιφέρει αύξηση της απασχόλησης --της απασχόλησης των Ελλήνων.

Η απασχόληση των μεταναστών έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και στο εισόδημα και στην απασχόληση των Ελλήνων. (Το φαινόμενο είναι γνωστό στους οικονομολόγους, από τον καιρό του Κέυνς ως "πολλαπλασιαστής"). Τίθεται, βεβαίως, το ζήτημα, πόσο μεγάλο είναι αυτό το θετικό αποτέλεσμα της εργασίας των μεταναστών στην απασχόληση των Ελλήνων, και αν υπερκαλύπτει την μετατόπιση Ελλήνων εργαζομένων από αλλοδαπούς σε ορισμένους κλάδους. Κρίνοντας από τα πρώτα στοιχεία του ΟΑΕΔ για τις 350 χιλιάδες μεταναστών που υπέβαλαν αίτηση για την απόκτηση της πράσινης κάρτας, φαίνεται ότι το ποσοστό των μεταναστών που εργάζονται σε εργασίες επαχθείς τις οποίες οι Έλληνες δεν αναλαμβάνουν είναι πολύ υψηλό. Αντίστοιχα χαμηλό είναι το ποσοστό των μεταναστών που ανταγωνίζονται τους Έλληνες για την διεκδίκηση των ίδιων θέσεων εργασίας. Επομένως, το πιθανότερο είναι πως το θετικό αποτέλεσμα που έχει η εργασία των μεταναστών επί της απασχολήσεως υπερκαλύπτει το αποτέλεσμα της μετατόπισης Ελλήνων από ορισμένους κλάδους όπως π.χ. η οικοδομή. (2),(21)

4.4.4 Διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας

Η πολιτική απασχόλησης στην Ελλάδα προωθεί διαρθρωτικές αλλαγές που τείνουν στην αύξηση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας και των εργασιακών σχέσεων. Σύμφωνα με εκτιμήσεις των εκθέσεων της

Ευρωπαϊκής Επιτροπής Convergence Report 1998 και του ΟΟΣΑ Economic Outlook No 63 (Ιούνιος 1998), οι διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας συμβάλλουν, άμεσα μεν, στην ενίσχυση της αξιοπιστίας της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής που καθορίστηκε μετά την υποτίμησή της, μακροπρόθεσμα δε, στην μείωση της ανεργίας χωρίς αναζωπύρωση του πληθωρισμού (απαραίτητος όρος για την διαρκή πτώση της ανεργίας θεωρείται η μείωση της “διαρθρωτικής συνιστώσας της ανεργίας”, η οποία μειώνεται, κατά την άποψη του ΟΟΣΑ, με τις γνωστές διαρθρωτικές αλλαγές). Επίσης, κατά την άποψη του ΥΠΕΘΟ (εξαμηνιαία έκθεση), οι βασικές αιτίες της ανεργίας είναι διαρθρωτικές, και ως εκ τούτου μπορούν να αντιμετωπισθούν με τις διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας των οποίων την ευθύνη έχει το Υπουργείο Εργασίας.

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος (1999), το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση, το οποίο συμπυκνώνει όλες τις διαρθρωτικές παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας, επέδρασε θετικά στην απασχόληση. Ωστόσο, ο ισχυρισμός αυτός δεν είναι δυνατόν να αποδειχθεί. Μια από τις κύριες διαπιστώσεις του υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων σχετικά με το τρέχον Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Συνεχιζόμενη Κατάρτιση και Προώθηση της Απασχόλησης”, (Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000- 2006) είναι ότι “δεν προέβλεψε ή δεν έθεσε εγκαίρως σε εφαρμογή τρόπους μελέτης των επιπτώσεων της κατάρτισης”, ενώ το ίδιο ισχύει και για το πρόγραμμα επιδότησης θέσεων εργασίας, με αποτέλεσμα να είναι άγνωστες οι πραγματικές επιπτώσεις αυτών των ενεργειών ως προς την αύξηση της απασχόλησης. Αυτή η έλλειψη αποτελεσματικότητας οφείλεται πριν από όλα στο γεγονός ότι υπάρχουν ελάχιστες πληροφορίες σχετικά με την πραγματικότητα της αγοράς εργασίας, ιδιαίτερα σε τοπικό επίπεδο, και δεν συλλέγονται πληροφορίες για την

αξιολόγηση των προγραμμάτων που υλοποιούνται. Οι υπηρεσίες απασχόλησης δεν έχουν τη δυνατότητα να ελέγξουν την ποιότητα των προγραμμάτων που υλοποιούνται, ενώ τα προγράμματα επιδότησης θέσεων εργασίας ή κατάρτισης, δεν διαθέτουν στόχους επαρκώς αποσαφηνισμένους ώστε να ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένες ανάγκες και να ελέγχεται η αποτελεσματικότητά τους από αυτή την άποψη.

Εκτιμάται ότι ο σχεδιασμός του ΣΠΑ 2000-2006 θα δώσει έμφαση στην δημιουργία μηχανισμών και διαδικασιών που θα επιτρέψουν την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων. Θα διαμορφωθεί έτσι για πρώτη φορά ένα πλαίσιο άσκησης πολιτικών απασχόλησης, το οποίο θα έχει τη δυνατότητα να υπολογίζει την αποτελεσματικότητά των παρεμβάσεων του και να πραγματοποιεί διορθωτικές κινήσεις. Πέραν των ανωτέρω, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι η αγορά εργασίας στην Ελλάδα διαθέτει ήδη παραδοσιακές και ευρέως εκτεταμένες ευελιξίες πάσης φύσεως, οι οποίες, όταν δεν είναι τυπικά κατοχυρωμένες, είναι άτυπες. Είναι εγκατεστημένες στην μεταποίηση, τις υπηρεσίες και τον αγροτικό τομέα αδιακρίτως.

Επίσης, η ρύθμιση της αγοράς εργασίας στις περισσότερες από τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι σαφώς πιο εκτεταμένη από ότι στην Ελλάδα. Σε αυτό θα πρέπει να προσθέσουμε το γεγονός ότι ο κρατικός μηχανισμός που ελέγχει την εφαρμογή της εργασιακής νομοθεσίας στην Ελλάδα είναι ανεπαρκής και αναποτελεσματικός έτσι ώστε να ακυρώνει με την λειτουργία του, σε μεγάλο βαθμό, την ισχύ ακόμη και αυτής της υπάρχουσας νομοθεσίας. Συμπερασματικά, η ευνοϊκή επίδραση των διαρθρωτικών αλλαγών της αγοράς εργασίας στην ανεργία, παραμένει ακόμη μια υπόθεση εργασίας και οι προτάσεις για την εφαρμογή τέτοιων αλλαγών στην Ελλάδα, προκύπτουν από την δογματική επανάληψη θεωριών που αναφέρονται στα εγχειρίδια των

διεθνών οργανισμών χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι πραγματικότητες των ελληνικών αγορών εργασίας.

Εξαιρετικά κρίσιμης σημασίας, σε σχέση με την διαρθρωτική ανεργία, είναι το μερίδιό της στο συνολικό ποσοστό ανεργίας. Διότι από το ύψος της διαρθρωτικής ανεργίας κρίνεται η δυνατότητα της οικονομικής πολιτικής να διαμορφώσει μια μακρόπνοη και αποτελεσματική πολιτική διαχείρισης της ζήτησης. Στο παράρτημα της εξαμηνιαίας έκθεσης του ΥΠΕΘΟ (Δεκέμβριος 1998), εκτίθενται ορισμένοι υπολογισμοί του δυνητικού προϊόντος και του παραγωγικού κενού της ελληνικής οικονομίας. Το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν οι εκτιμήσεις αυτές είναι οι υπολογισμοί του "ποσοστού ανεργίας που δεν δημιουργεί πληθωριστικές πιέσεις". Το μέγεθος αυτό είναι κρίσιμης σημασίας και βρίσκεται στο επίκεντρο μιας παλαιάς και συνεχιζόμενης συζήτησης μεταξύ οικονομολόγων σχετικά με την ικανότητα της νομισματικής πολιτικής να μειώνει το ποσοστό ανεργίας χωρίς να είμαστε αναγκασμένοι να καταβάλλουμε ως αντίτιμο την επιτάχυνση των τιμών. Όταν η κεντρική τράπεζα είναι πεπεισμένη ότι το τρέχον ποσοστό ανεργίας δεν διαφέρει πολύ από το "ποσοστό ανεργίας που δεν δημιουργεί πληθωριστικές πιέσεις", τότε στρέφεται προς την περιοριστική νομισματική πολιτική για να προλάβει την αναζωπύρωση του πληθωρισμού. Για την περίπτωση της Ελλάδας, υπάρχουν υπολογισμοί του ΟΟΣΑ που καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το κρίσιμο ποσοστό ανεργίας ανέρχεται στο 8,5% έως 10%. Αυτό σημαίνει ότι η νομισματική πολιτική, στην καλύτερη περίπτωση, μπορεί να συμβάλει στην μείωση του ποσοστού ανεργίας κατά 1% έως 2%.

Συνάγεται έτσι το συμπέρασμα ότι η ανεργία στην Ελλάδα είναι διαρθρωτική και η μείωση της πρέπει να επιτευχθεί μέσω αλλαγών στην αγορά εργασίας (ευελιξίες, προσαρμοστικότητα, "απασχολησιμότητα", αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο κ.λπ.). Ωστόσο, παλαιότεροι υπολογισμοί

(1995) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹² εκτιμούσαν ότι το ποσοστό ανεργίας που δεν δημιουργεί πληθωριστικές πιέσεις ανέρχεται σε 6%. Επίσης, πρόσφατοι υπολογισμοί του Ινστιτούτου Εργασίας¹³ της ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ εκτιμούν το ίδιο ποσοστό σε 5% περίπου. Αυτές οι εκτιμήσεις, εάν θεωρήσουμε ότι είναι ορθές, μετατρέπουν ριζικά την αντίληψή μας για τον ρόλο που μπορεί να αναλάβει η οικονομική πολιτική για την μείωση της ανεργίας. Διότι, εάν το "ποσοστό ανεργίας που δεν επιταχύνει τον πληθωρισμό" βρίσκεται στο επίπεδο του 5% έως 6%, η οικονομική πολιτική μπορεί να συμβάλει στην μείωση του ποσοστού ανεργίας από το σημερινό επίπεδο του 10,5% περίπου, μέχρι αυτού του 5% έως 6%, δηλαδή κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες. Οι δε διαρθρωτικές αλλαγές μπορούν να μειώσουν την ανεργία από το επίπεδο του 5%-6% μέχρι του επιπέδου της πλήρους απασχόλησης (δηλαδή μέχρι το επίπεδο της ανεργίας τριβής, δηλαδή το 2%-3%).

Σε αυτή την προβληματική υπεισέρχεται και η εκτίμηση του ΥΠΕΘΟ που δημοσιεύθηκε στην τελευταία εξαμηνιαία έκθεσή του. Η μεθοδολογία των μελετητών του Υπουργείου διαφέρει από αυτήν που έχει χρησιμοποιηθεί για τις άλλες εκτιμήσεις που προαναφέρθηκαν. Εντούτοις, οι εν λόγω υπολογισμοί είναι εξαιρετικά εύθραυστοι και η αβεβαιότητα που τους περιβάλλει είναι μεγάλη: επομένως, αυτό που υπολογίζουμε είναι "τάξη μεγέθους" και όχι ακριβής εκτίμηση. Αυτό επιτρέπει την σύγκριση αποτελεσμάτων από μεθόδους που παρουσιάζουν διαφορές. Έτσι και τα αποτελέσματα των μελετητών του ΥΠΕΘΟ μπορούν να συγκριθούν με τα αποτελέσματα προγενέστερων εργασιών ως αποτελέσματα "τάξης μεγέθους". Σύμφωνα, με τις εν λόγω εκτιμήσεις του Υπουργείου, το κρίσιμο ποσοστό ανεργίας ανερχόταν περίπου σε 6,5% κατά το 1998, δηλαδή πιο κοντά στο επίπεδο του 5%-6%. Επιπλέον, οι υπολογισμοί του ΥΠΕΘΟ δείχνουν ότι εάν λάβουμε υπόψη μας τις υποθέσεις, τις παραδοχές και τις προβλέψεις του

ενημερωμένου προγράμματος σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας για το 1998-2001, τότε οδηγούμεθα σε σταδιακή μείωση του ποσοστού ανεργίας που δεν δημιουργεί πληθωριστικές πιέσεις, στα επίπεδα του 5%-5,5%.

Αυτές οι εκτιμήσεις ενισχύουν, λοιπόν, την άποψη ότι ο ρόλος της οικονομικής πολιτικής για την μείωση της ανεργίας είναι πολύ σημαντικός. Παραδόξως, η ίδια εξαμηνιαία έκθεση του ΥΠΕΘΟ, στην γενική επισκόπηση που περιέχει στις πρώτες σελίδες της, διατυπώνει την γνώμη ότι "το πρόβλημα (της ανεργίας) είναι κυρίως διαρθρωτικό".

~~Έτσι, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η αντιμετώπισή του "περνάει μέσα~~
από την υλοποίηση των μέτρων που έχουν ληφθεί στο σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης", εννοώντας τις διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας. Αυτό αποτελεί, κατά την γνώμη μας, εντυπωσιακή εμμονή σε πολιτικές απασχόλησης που όντως εφαρμόστηκαν στις άλλες χώρες της ΕΕ με αποτελέσματα όμως που γενικώς αναγνωρίζεται ότι ήταν μικρά (στην αντίθετη περίπτωση το ευρωπαϊκό ποσοστό ανεργίας δεν θα είχε παραμείνει σε τόσο υψηλά επίπεδα). Η έκθεση θεωρεί ότι πολύ σημαντικό ρόλο για την ουσιαστική μείωση της ανεργίας στην Ελλάδα, έχει αναλάβει το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση. Οι αναλυτικές απόψεις της ΓΣΕΕ για το εν λόγω Σχέδιο εκτίθενται, στο σχετικό παράρτημα. Κατά την εκτίμηση του ΙΝΕ, η πολιτική των διαρθρωτικών αλλαγών στην αγορά εργασίας θα έπρεπε, εκτός των άλλων, να λαμβάνει υπόψη της και τις μακροοικονομικές επιπτώσεις των διαρθρωτικών αλλαγών στην αγορά εργασίας. Οι διαρθρωτικές αλλαγές που αποσκοπούν στην αύξηση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας, θα συμβάλλουν στην επιβράδυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης, με δύο τρόπους: πρώτον, θα μειώσουν το εισόδημα των μισθωτών, και δεύτερον, θα ευνοήσουν την αβεβαιότητα, η οποία

μειώνει την ροπή προς κατανάλωση και αυξάνει αντίστοιχα την ροπή προς αποταμίευση.

Μάλιστα, καθώς οι διαρθρωτικές αλλαγές θα ευνοήσουν και μια περαιτέρω διεύρυνση της απόστασης του μέσου από τον κατώτατο μισθό, η αρνητική επίδραση στην ιδιωτική κατανάλωση θα είναι ακόμη μεγαλύτερη, διότι η ροπή προς αποταμίευση των χαμηλών εισοδημάτων είναι ασήμαντη (έτσι ώστε η μείωση του εισοδήματος να μετατρέπεται εξ ολοκλήρου σε μείωση της κατανάλωσης). Το ίδιο ισχύει και για ορισμένες από τις επερχόμενες αλλαγές που σχετίζονται με την ~~κοινωνική ασφάλιση και τις συντάξεις: πρόκειται για αλλαγές που θα~~ προκαλέσουν μαζική αβεβαιότητα και σημαντική πτώση της ροπής προς κατανάλωση. Οι διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας, επομένως, ευνοούν την επιβράδυνση της οικονομικής μεγέθυνσης. Η επιβράδυνση αυτή, προκαλεί με την σειρά της μια σειρά αποτελεσμάτων που θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας. Καταρχήν, τα μικτά κέρδη δεν εξαρτώνται μόνον από το κόστος εργασίας, αλλά και από το ύψος των πωλήσεων, δηλαδή το ύψος της ζήτησης (π.χ. τα κέρδη ως ποσοστό της προστιθέμενης αξίας στις ΗΠΑ μεταξύ 1992 και 1998 διατηρήθηκαν σταθερά και ίσα προς 33%. Αντίθετα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το ίδιο μέγεθος αυξήθηκε από 35% σε 38%.

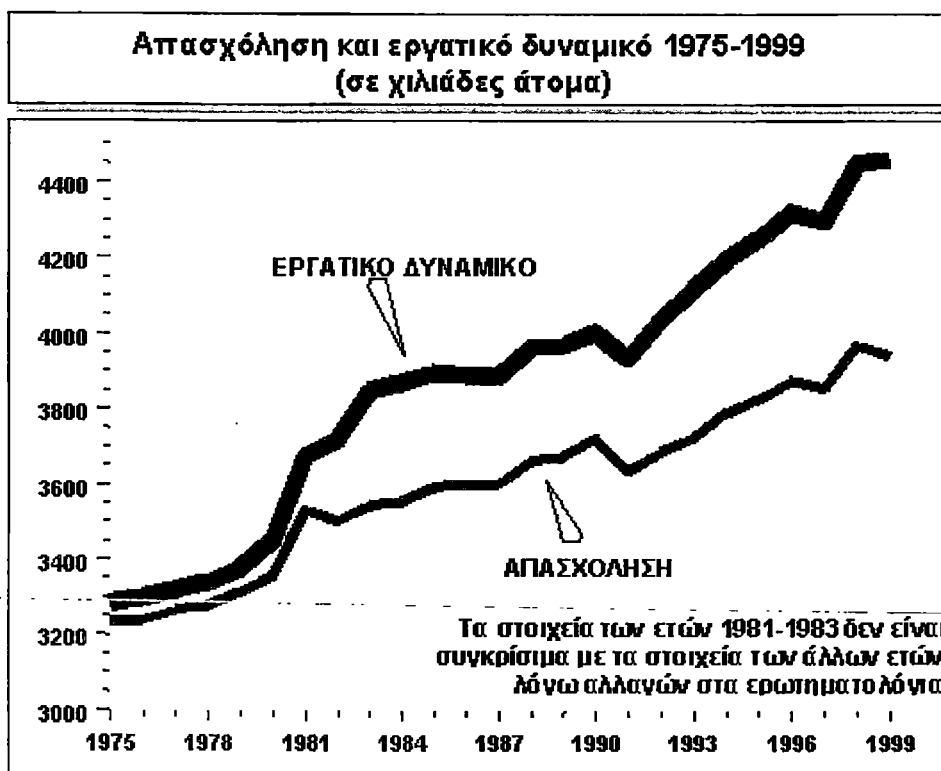
Επειδή, όμως, στις ΗΠΑ η οικονομική μεγέθυνση ήταν ταχύτερη, τα κέρδη των αμερικανικών επιχειρήσεων αυξήθηκαν κατά 18% έναντι 14% στην ΕΕ). Δεύτερον, η επιβράδυνση της οικονομικής μεγέθυνσης επιδρά αρνητικά και στις επενδύσεις διότι μεταβάλλει τις προσδοκίες των επιχειρήσεων (π.χ. μεταξύ 1992-1998, οι επενδύσεις στις ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 45% ενώ στην ΕΕ μόλις 7,5% και η διαφορά αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις διαφορετικές προσδοκίες που αναπτύχθηκαν από την μια και την άλλη πλευρά του Ατλαντικού σχετικά με την εξέλιξη της ζήτησης). Χωρίς οι παραπάνω παρατηρήσεις να

εξαντλούν το σύνολο των μακροοικονομικών επιπτώσεων που θα έχουν οι διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας, επισημαίνουν την ανάγκη ότι ο σχεδιασμός των πολιτικών απαιτείται να λαμβάνει υπόψη του ότι το κόστος εργασίας είναι ταυτοχρόνως και εισόδημα, και συνακόλουθα οι μεταβολές του εισέρχονται στο εισοδηματικό κύκλωμα με μια σειρά επιπτώσεων. (7), (16)

4.4.5 Εξέλιξη Απασχόλησης και Ανεργίας

4.4.5.1 Ελληνική οικονομία, Απασχόληση και Ανεργία

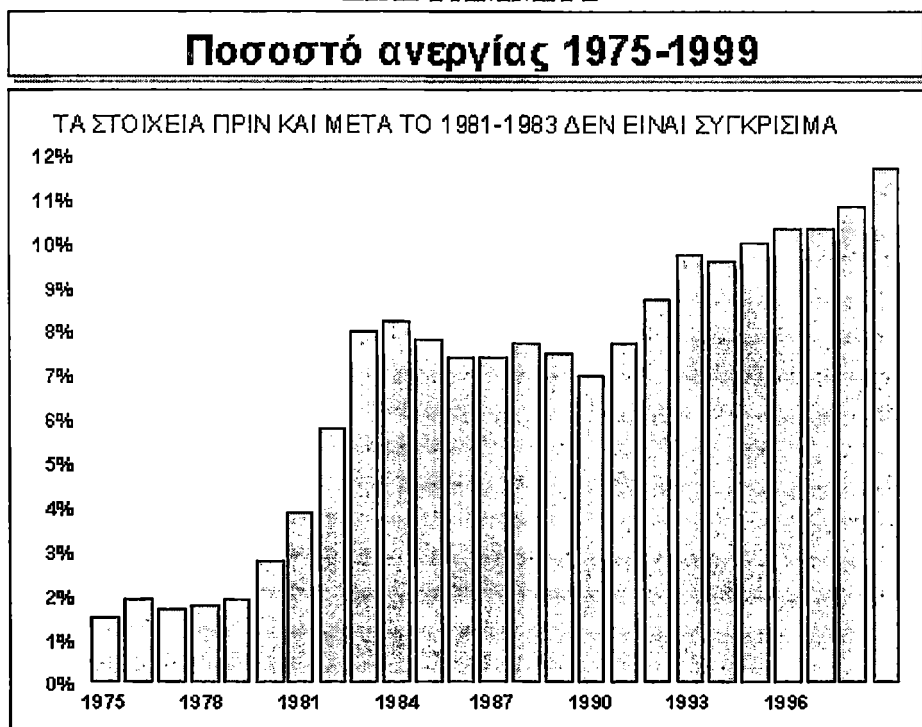
Η ελληνική οικονομία διήλθε από μια περίοδο σοβαρής επιβράδυνσης κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας καθώς και από μια περίοδο επιτάχυνσης κατά τα έτη 1995 - 1999. Η απασχόληση στην διάρκεια της δεκαετίας αυξήθηκε κατά 217.000 άτομα. Εντούτοις, το εργατικό δυναμικό αυξήθηκε, στην διάρκεια της ίδιας περιόδου, περίπου κατά 459.000 άτομα. Ως εκ τούτου, ο αριθμός των ανέργων παρουσίασε άνοδο κατά 240.000, το δε ποσοστό της ανεργίας αυξήθηκε από το ποσοστό 7,7% το 1991, σε 11,7% κατά το 1999. Η άνοδος αυτή, σε συνδυασμό με τη διόγκωση του αριθμού των ατόμων που αναζητούν εργασία για μεγάλο χρονικό διάστημα καθιστά την ανεργία κεντρικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας.

Η αύξηση της απασχόλησης και του εργατικού δυναμικού αποτελούν μακροχρόνιες τάσεις που χαρακτηρίζουν και τα δύο μεγέθη κατά την τελευταία εικοσιπενταετία. Οι εν λόγω τάσεις είναι εμφανείς στις χρονολογικές σειρές των στοιχείων της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού ΕΣΥΕ, παρά το γεγονός ότι οι κατά καιρούς αλλαγές στα ερωτηματολόγια (ιδίως κατά τα έτη 1981 και 1993), αλλά και οι προσαρμογές των αποτελεσμάτων με βάση τα δεδομένα των απογραφών (1981, 1991) έχουν δημιουργήσει ασυνέχειες στις χρονολογικές σειρές, τόσο της απασχόλησης όσο και του εργατικού δυναμικού. Στην διάρκεια της δεκαετίας του '90, η ταχεία αύξηση του εργατικού δυναμικού, παρά την αύξηση της απασχόλησης έχει οδηγήσει σε σημαντική αύξηση του ποσοστού ανεργίας, σε αντίθεση με την δεκαετία του '80 που ήταν μια δεκαετία σταθερότητας του εν λόγω ποσοστού στα επίπεδα του 7%-8% (Τα ποσοστά ανεργίας της

δεκαετίας του 70 δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα με αυτά της μεταγενέστερης περιόδου καθώς οι Έρευνες Εργατικού Δυναμικού πριν το 1981 αφορούσαν μόνον στις αστικές και ημιαστικές περιοχές της χώρας). Πρέπει να σημειωθεί, εντούτοις, ότι κατά τα τελευταία έτη. παρά την ταχεία αύξηση του ΑΕΠ, οι αυξήσεις της απασχόλησης, είτε είναι μικρές, είτε είναι αρνητικές. Εάν μάλιστα λάβουμε υπ' όψη ότι κατά το 1998 υπήρξε σημαντική αύξηση της καταγραμμένης απασχόλησης εξαιτίας της νομιμοποίησης αλλοδαπών, η τριετία 1997-1999 χαρακτηρίζεται συνολικά από πολύ μικρή αύξηση της απασχόλησης.

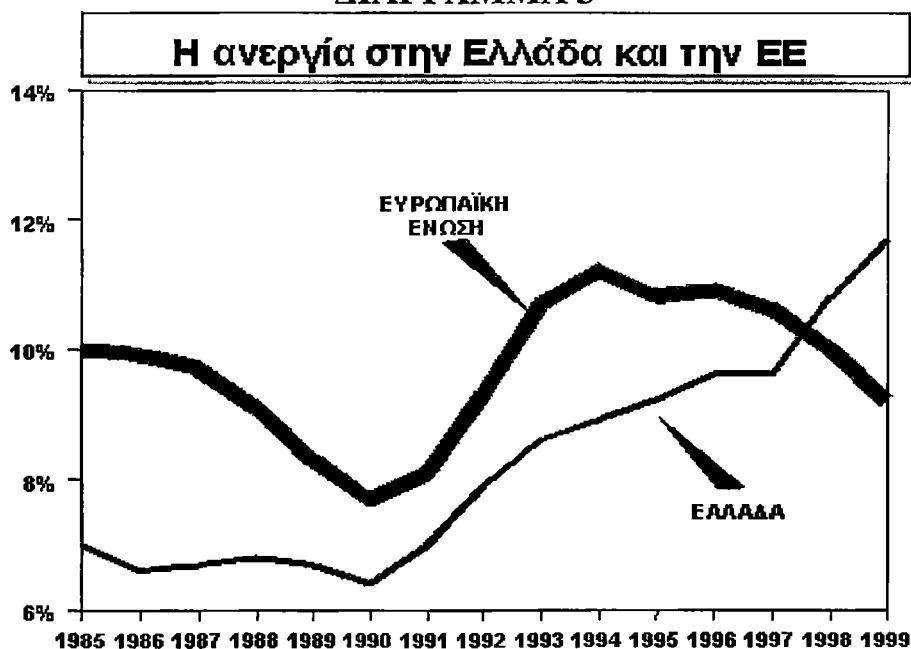
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και με βάση την εναρμόνιση των στοιχείων που πραγματοποιεί η Eurostat, το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα υπερέβη το 1998, για πρώτη φορά, τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ήδη δημιουργείται μια σημαντική διαφορά σε βάρος της Ελλάδας, καθώς ο μέσος ευρωπαϊκός όρος μειώνεται, ενώ το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, αντίθετα, αυξάνεται.

Σε ότι αφορά τις προοπτικές της απασχόλησης κατά τα επόμενα έτη, στα μέσα του 1999, υπάρχουν ορισμένες αβέβαιες, πλην όμως υπαρκτές, ενδείξεις ότι εισερχόμαστε σε μια περίοδο κατά την οποία η παραγωγικότητα της εργασίας θα αυξηθεί με σχετικά υψηλούς ρυθμούς, τόσο επειδή η ελληνική οικονομία μεγεθύνεται με ετήσιους ρυθμούς που υπερβαίνουν το 3%, όσο και επειδή οι αυξημένες επενδύσεις σε μηχανικό εξοπλισμό μεταφέρουν νέες τεχνολογίες στις εργασιακές διαδικασίες. Η αρνητική επίδραση που θα έχουν αυτές οι εξελίξεις στην απασχόληση ενδέχεται να ενταθεί περαιτέρω από τις αναδιαρθρώσεις της ελληνικής οικονομίας. Οι αναδιαρθρώσεις αυτές περιλαμβάνουν δύο ταυτόχρονες κινήσεις: μια κίνηση απαξίωσης των ζημιογόνων κεφαλαίων και μια κίνηση τεχνολογικού και οργανωτικού εκσυγχρονισμού των βιώσιμων επιχειρήσεων. Η εντατικοποίηση της απαξίωσης γίνεται εμφανής στα στατιστικά στοιχεία των πτωχέσεων, ενώ η επιτάχυνση του εκσυγχρονισμού εμφανίζεται στα στοιχεία των επενδύσεων σε μηχανικό εξοπλισμό και στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας (παρούσα και προσδοκώμενη).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, το οποίο ήταν από τα χαμηλότερα μεταξύ των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διάρκεια της δεκαετίας του '80, βρίσκεται σαφώς πάνω από τον μέσο όρο και υπάρχουν μόνο δύο άλλες χώρες μέλη με υψηλότερο ποσοστό ανεργίας. Καθώς στις άλλες χώρες της ΕΕ ο παραγωγικός εκσυγχρονισμός έχει προχωρήσει περισσότερο απ' ό,τι στην Ελλάδα, η δυναμική αύξησης της ανεργίας εκεί είναι μικρότερη απ' ό,τι στην χώρα μας. Δεν είναι καθόλου απίθανο, κατά τα επόμενα χρόνια, η Ελλάδα να διεκδικήσει την πρώτη θέση στην κατάταξη των χωρών της ΕΕ, με βάση το ποσοστό ανεργίας.

Για την αντιμετώπιση της ανεργίας έχει αποδειχθεί ότι η οικονομική μεγέθυνση αποτελεί αναγκαία και ικανή συνθήκη. Επιπρόσθετα, κρίνονται αναγκαίες από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τους διεθνείς και τις εθνικές κυβερνήσεις της Ευρώπης, μια σειρά ενεργητικών διαρθρωτικών πολιτικών της αγοράς εργασίας, ώστε οι σημερινοί άνεργοι να μπορέσουν να καταλάβουν τις νέες θέσεις που θα δημιουργηθούν. Διότι, οι γνώσεις και οι δεξιότητες που θα απαιτηθούν από αυτές τις νέες θέσεις δεν θα είναι αναγκαστικά αυτές που διαθέτουν σήμερα οι άνεργοι. Οι κυριότερες διαρθρωτικές αλλαγές υποστηρίζονται αφορούν την εκπαίδευση και την κατάρτιση, την ευελιξία και την αύξηση της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού, τον επαναπροσδιορισμό του χρόνου εργασίας, τη μείωση του μη μισθολογικού κόστους και την επέκταση της μερικής απασχόλησης. (12), (13)

4.4.5.2 Οι μεταβολές στην απασχόληση, ανεργία και η ανταγωνιστικότητα

Η αξιολόγηση των μεταβολών που πραγματοποιούνται σε ότι αφορά την απασχόληση και την ανεργία, αλλά και των χαρακτηριστικών της κρατικής παρέμβασης σε σχέση με την αγορά

εργασίας, πρέπει να συνδεθεί με την ερμηνεία του αργού ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας της οικονομίας και επίσης με την στασιμότητα που παρουσιάζει η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

Η μεγάλη ζήτηση για ανειδίκευτη εργασία, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας για τους απόφοιτους της ανώτερης και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, πρέπει να συσχετισθούν τόσο με την επέκταση της παραοικονομίας και τον ανεπαρκή έλεγχο της αγοράς εργασίας, όσο και με την αδυναμία των μηχανισμών διαμόρφωσης και ενσωμάτωσης στην παράγωγη της ειδικευμένης εργασίας.

Κατά την τελευταία δεκαετία η ένταξη στην δομή της απασχόλησης ενός σημαντικού αριθμού αλλοδαπών που απορροφήθηκαν από την αγορά "μαύρης" εργασίας, σημαίνει ότι η αύξηση ήταν μεγαλύτερη από αυτήν που καταγράφουν οι επίσημες στατιστικές και ότι επομένως η συνολική παραγωγικότητα της οικονομίας αυξήθηκε με ρυθμούς πιο αργούς από αυτούς που υπολογίζονται. Παρόλο που δεν υπάρχουν πρόσφατες εκτιμήσεις, πρέπει να υποτεθεί ότι η αγορά "μαύρης" εργασίας περιλαμβάνει και σημαντικό αριθμό Ελλήνων, όπως έδειξαν παλαιότερες έρευνες και όπως φαίνεται να υποδεικνύουν τα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής στον πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας, τόσο του ενεργού πληθυσμού όσο και της απασχόλησης.

Τα στοιχεία για την απασχόληση και την ανεργία κατά επίπεδο εκπαίδευσης δείχνουν σαφώς ότι ενώ βελτιώνεται συνεχώς το επίπεδο αυτό από την πλευρά της προσφοράς, η ζήτηση εργασίας συμπιέζει προς τα κάτω την ειδίκευση του εργατικού δυναμικού.

Το ποσοστό ανεργίας το 1999 ήταν για τους απόφοιτους ΤΕΙ και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης πάνω από 15%, 13,6% για αυτούς που τελείωσαν το γυμνάσιο και 8,5% για αυτούς που τελείωσαν το δημοτικό, αν και είναι η κατηγορία την οποία ανταγωνίζεται κατά κύριο

λόγο το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό. Το ποσοστό ανεργίας των απόφοιτων ΑΕΙ 1999 ήταν 7,8%.

Οι χαμηλοί ρυθμοί της παραγωγικότητας της οικονομίας και η μεγάλη ζήτηση για ανειδίκευτη εργασία, συνδυάζονται με την περιορισμένη αξιοποίηση της ταχύτατης ανόδου του μορφωτικού επιπέδου των εργαζομένων. Στην περίοδο 1993 - 1999, για την οποία υπάρχουν απολύτως συγκρίσιμα στοιχεία, η απασχόληση αυξήθηκε κατά 219612 άτομα, όταν μειώθηκε κατά 350000 άτομα περίπου η απασχόληση ατόμων με επίπεδο εκπαίδευσης από γυμνάσιο και κάτω, ενώ αυξήθηκε κατά 570000 άτομα περίπου η απασχόληση των ατόμων με επίπεδο εκπαίδευσης από Λύκειο και πάνω.

Χαρακτηριστικό της αναντιστοιχίας εκπαίδευσης και απασχόλησης είναι το γεγονός ότι οι νέοι έως 19 ετών που είναι απόφοιτοι γυμνασίου ή λυκείου, παρουσιάζουν ποσοστό ανεργίας που είναι μόνιμα πάνω από 40% και προσεγγίζει το 47,3% το 1999. Για τους νέους απόφοιτους γυμνασίου ή λυκείου, ηλικίας 20 - 24 ετών, το ποσοστό ανεργίας το 1999 ήταν 28,5%. (8)

4.5 Δημοσιονομικά Ελλείμματα Και Αύξηση Του Δημόσιου Χρέους

Ένας από τους σημαντικότερους αποσταθεροποιητικούς παράγοντες την εποχή της διολίσθησης ήταν η δημοσιονομική πολιτική. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα αυξήθηκαν σημαντικά σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο και σταδιακά οδήγησαν σε ανεξέλεγκτη αύξηση του δημόσιου χρέους. Η ισοσκέλιση του τακτικού προϋπολογισμού άρχισε να νοθεύεται από τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Ωστόσο η χρονιά που σηματοδοτεί την ουσιαστική εγκατάλειψή της ήταν το 1981, όταν, για πρώτη φορά μετά τη μεταπολίτευση, ο κρατικός προϋπολογισμός

χρησιμοποιείται (ανεπιτυχώς) ως μέσο εξαγοράς ψήφων σε πανελλήνια κλίμακα.

Βοηθούσης και της πολιτικής της νέας κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, στο δίμηνο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 1981 οι καθαρές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα (έλλειμμα) έφτασαν το 11,3% του ΑΕΠ, από 5,1% το 1980. Παρά τις μεγάλες προεκλογικές παροχές, η τότε κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας έχασε τις εκλογές με μεγάλη διαφορά. Μετά το 1982 οι καθαρές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα ουδέποτε έπεσαν κάτω από το 10% του ΑΕΠ. Επίσης, παρά το ανεπιτυχές των προεκλογικών παροχών του 1981, τα ελλείμματα τη δεκαετία του 1980 επέδειξαν ιδιαίτερα μεγάλη έξαρση σε εκλογικές περιόδους, όπως το 1985 και το 1989. Το 1985 οι καθαρές δανειακές ανάγκες έφτασαν το 14,6% του ΑΕΠ και το 1989 το 20,3%. Μετά το 1990 η νέα κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας έκανε ορισμένες προσπάθειες περιορισμού των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Ωστόσο, λόγω των τόκων που βάραιναν το τεράστιο πλέον δημόσιο χρέος των τεράστιων εγγυημένων και ανεγγύητων χρεών άλλων φορέων που έπρεπε να αναλάβει το Δημόσιο και της ατολμίας που χαρακτήρισε την προσπάθεια περιορισμού των υπόλοιπων δημόσιων δαπανών, το έλλειμμα δεν έπεσε τόσο ώστε να αρχίσει να σταθεροποιείται το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Ωστόσο τα δημοσιονομικά ελλείμματα μετά τη δεκαετία του 1980 έχουν τελείως διαφορετικό χαρακτήρα από τα ελλείμματα της δεκαετίας εκείνης. Ο λόγος είναι ότι από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 οφείλονται πια μόνο στους τόκους του δημόσιου χρέους.

Όπως είναι γνωστό, τα δημοσιονομικά ελλείμματα μπορούν να χωριστούν σε δυο μέρη. Στο λεγόμενο πρωτογενές έλλειμμα, που είναι η διαφορά των δημόσιων δαπανών για αγαθά και υπηρεσίες από τα φορολογικά έσοδα, και σε τόκους και παράλληλες δαπάνες για εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους. Είναι προφανές ότι τα ελλείμματα,

απ' όπου κι αν προέρχονται, στο βαθμό που δεν καλύπτονται με έκδοση νέου χρήματος (άμεσος ή έμμεσος δανεισμός από την Τράπεζα της Ελλάδος) οδηγούν σε αύξηση του δημόσιου χρέους.

Στο μέτρο που υπάρχει πρωτογενές έλλειμμα και τα μέσα επιτόκια υπερβαίνουν το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ θα αυξάνεται συνεχώς, εκτός αν τα έσοδα από την έκδοση νέου χρήματος καλύπτουν τόσο το πρωτογενές έλλειμμα όσο και το μέρος των τόκων του δημόσιου χρέους που δε χρηματοδοτείται από την αύξηση του εισοδήματος. Το ύψος του πρωτογενούς ελλείμματος που απαιτείται για τη σταθεροποίηση του δημόσιου χρέους εξαρτάται, συνεπώς, τόσο από το μέρος του ελλείμματος που χρηματοδοτείται με νομισματικά μέσα όσο και από το ύψος του χρέους, το ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ και τα επιτόκια που βαραίνουν το δημόσιο χρέος.

Η υπέρμετρη αύξηση του δημόσιου χρέους τη δεκαετία του 1980 έγινε κυρίως από τα μεγάλα πρωτογενή ελλείμματα. Αντί να υπάρξει αύξηση των φορολογικών εσόδων προκειμένου να ασκηθεί η «κοινωνική» πολιτική της τότε κυβέρνησης, η πολιτική αυτή χρηματοδοτήθηκε κυρίως με δανεισμό. Με τον τρόπο αυτό το κόστος της «κοινωνικής» πολιτικής δεν έγινε άμεσα αντιληπτό από τους φορολογούμενους και το μέσο επίπεδο διαβίωσης υψώθηκε, παρά την καθίζηση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης. Η κατάσταση αυτή επιδεινώθηκε τις εκλογικές χρονιές 1981, 1985 και 1989. Το μέσο πρωτογενές έλλειμμα την περίοδο 1981-1989 ήταν ίσο με 6% του ΑΕΠ. Το 1989 μάλιστα το πρωτογενές έλλειμμα είχε φτάσει το 9,2% του ΑΕΠ.

Η δεύτερη πηγή αύξησης του χρέους είναι οι δαπάνες για τόκους. Η πηγή αυτή εξαρτάται αφενός από το ύψος των επιτοκίων και αφετέρου από το ύψος του χρέους. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 το ύψος τους χρέους ήταν ακόμη χαμηλό (33% του ΑΕΠ για την κεντρική διοίκηση το 1981). Χαμηλά ήταν επίσης και τα μέσα επιτόκια που βάραιναν το

χρέος (περίπου 10%). Η αιτία για το σχετικά χαμηλό ύψος των επιτοκίων ήταν η χαλαρή νομισματική πολιτική και οι εκτεταμένοι πιστωτικοί και συναλλαγματικοί περιορισμοί που απομόνωναν τις ελληνικές χρηματαγορές από τις διεθνείς. Έτσι, μεταξύ 1981 και 1983 οι δαπάνες για τόκους του δημόσιου χρέους δεν ξεπερνούσαν το 4% του ΑΕΠ. Μετά το 1985 άρχισαν να αυξάνονται τα μέσα επιτόκια, με την υιοθέτηση πιο αυστηρής νομισματικής πολιτικής, τη σταδιακή κατάργηση των συναλλαγματικών περιορισμών και την απελευθέρωση των κεφαλαιαγορών.

~~Την ίδια στιγμή που το χρέος αυξανόταν μέσω των πρωτογενών ελλειμμάτων, υψωνόταν και το κόστος εξυπηρέτησής του. Με τον τρόπο αυτό η άνοδος του χρέους επιταχυνόταν. Το 1989 το μέσο επιτόκιο είχε υψωθεί στο 12% και οι δαπάνες για τόκους είχαν φτάσει το 8,3% του ΑΕΠ.~~

Η τρίτη πηγή αύξησης του χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ ήταν η επιβράδυνση του ποσοστού οικονομικής μεγέθυνσης μετά το 1979. Ο ρυθμός αύξησης του χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ, εκτός από τα πρωτογενή ελλείμματα, οφείλεται και στη διαφορά του πραγματικού επιτοκίου που βαραίνει το δημόσιο χρέος από το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ. Η κατάρρευση των επενδύσεων, ιδιωτικών και δημόσιων, τη δεκαετία του 1980 προκάλεσε καθίζηση του ποσοστού οικονομικής ανάπτυξης περίπου στο 1,5% κατά μέσο όρο, την ίδια στιγμή που αυξανόταν τόσο τα πραγματικά επιτόκια όσο και το ύψος του ίδιου του χρέους. Αυτό επίσης συνέβαλε στην άνοδο του χρέους σε σχέση με το ΑΕΠ, αλλά δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι τα υψηλά ελλείμματα και το χρέος είναι ένας από τους κύριους παράγοντες που προκαλούν μείωση των ιδιωτικών και των δημόσιων επενδύσεων, επιβραδύνοντας έτσι την οικονομική ανάπτυξη.

Παράλληλα με τους παραπάνω τρεις παράγοντες, σε όλη τη δεκαετία του 1980 υπήρξε σημαντική αύξηση των εγγυήσεων του Δημοσίου για δανεισμό από διάφορους ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς. Υπήρξε επίσης έγκριση υψηλών δανείων με την παρέμβαση, αλλά όχι πάντα με την εγγύηση, του Δημοσίου. Το να δίνεται σε περιορισμένη κλίμακα η εγγύηση του κράτους είναι χρήσιμο για περιπτώσεις μικρομεσαίων και νέων επιχειρήσεων που έχουν περιορισμένη πρόσβαση στις χρηματαγορές. Το να δίνεται όμως μαζικά και χωρίς έλεγχο η εγγύηση αυτή και να επεκτείνεται σε μεγάλες δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς δεν είναι παρά αδιαφανής τρόπος επιδότησης των ελλειμμάτων τους και προπομπός μελλοντικής αύξησης του χρέους της κυβέρνησης. Ωραιοποιούνται μεν πρόσκαιρα οι κρατικοί προϋπολογισμοί, καθώς δεν εγγράφονται επαρκή ποσά για επιδοτήσεις, αλλά το χρέος αυξάνεται όταν οι εγγυήσεις καταπέσουν και πρέπει να αναληφθούν από το κράτος. Η τακτική αυτή χρησιμοποιήθηκε ευρέως στη δεκαετία του 1980 και οι εγγυήσεις του Δημοσίου το 1989 είχαν φτάσει το 32% του ΑΕΠ. Μετά το 1989 πολλές εγγυήσεις κατέπεσαν και ο ρυθμός αύξησης τους μειώθηκε, με συνέπεια το 1992 οι εγγυήσεις να έχουν πέσει στο 15% του ΑΕΠ. Υπήρξε δηλαδή μετά το 1990 αύξηση του χρέους της κεντρικής διοίκησης από την κατάπτωση των εγγυήσεων της δεκαετίας του 1980, που ισοδυναμούσε με 17% του ΑΕΠ.

Παρ' όλες τις δημοσιονομικές αυτές εξελίξεις, ούτε το ισοζύγιο πληρωμών αλλά ούτε και η ιδιωτική κατανάλωση επέδειξαν τη συμπεριφορά που θα περίμενε κανείς. Με ένα συνεχώς αυξανόμενο δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ θα περίμενε κανείς ένα συνεχώς αυξανόμενο ποσοστό του εξωτερικού χρέους στο ΑΕΠ, κάτι που τελικά θα προκαλούσε μία ή περισσότερες κρίσεις στο ισοζύγιο πληρωμών, επιφέροντας κάποια δημοσιονομική διόρθωση, θα περίμενε κανείς επίσης συνεχή πτώση του ποσοστού της ιδιωτικής κατανάλωσης στο ΑΕΠ.

Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν παρατηρήθηκε, με εξαίρεση δύο σχετικά σύντομες περιόδους, το 1985 και το 1989-1990. Ο λόγος για τον οποίο το ισοζύγιο πληρωμών παρέμεινε υπό έλεγχο και η ιδιωτική κατανάλωση συντηρήθηκε σε σχετικά υψηλά επίπεδα ήταν οι μεταβιβάσεις από την ΕΟΚ. Αξίζει όμως πρώτα να εξετάσουμε τους βαθύτερους προσδιοριστικούς παράγοντες τόσο του πληθωρισμού όσο και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, διότι οι βαθύτεροι αυτοί προσδιοριστικοί παράγοντες ήταν υπεύθυνοι και για τις υπόλοιπες δυσμενείς οικονομικές εξελίξεις σε αυτή την περίοδο. (1), (5)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΥΠΟ-ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΥΠΑΡΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΜΕΛΗ ΤΗΣ

5. Εισαγωγή

Οι δεκαπέντε χώρες της Ε.Ε. μετά από μία περίοδο πέντε ετών οικονομικής άνθησης εισήλθαν , με τον ερχομό της δεκαετίας του '90 μέχρι και το '94 , σε μία περίοδο οικονομικής και νομισματικής ανισορροπίας με χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης , μείωσης της επενδυτικής δραστηριότητας και αύξησης των πληθωριστικών πιέσεων.

Έτσι , η αγορά εργασίας της κάθε Ευρωπαϊκής χώρας παρασύρθηκε την περίοδο αυτή στον κυκλώνα της ύφεσης – μείωσης της απασχόλησης των κενών θέσεων εργασίας και αύξηση της ανεργίας, με διαφορετική ένταση ,ανάλογα με της οικονομική υποδομή κάθε χώρας και τις διαρθρωτικές ιδιαιτερότητές της . Από το 1995 και μετά , η οικονομική άνθηση άρχισε σε ορισμένες χώρες της Ε.Ε. οι οποίες με τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης και την αυξημένη παραγωγικότητα κατάφεραν να λύσουν , εν μέρει , ορισμένα από τα οικονομικά προβλήματα που δημιούργησε η περίοδος ύφεσης (1990-1994), όχι όμως αυτό της ανεργίας .Αυτό οφείλεται στο ότι μέχρι σήμερα αυτή η οικονομική ανάκαμψη δεν είναι του ιδίου επιπέδου όπως αυτής της δεκαετίας του 1980.

Η όλη έρευνα χωρίζεται σε δύο μέρη :

Α)Στο πρώτο μέρος γίνεται αναφορά στον **πληθυσμό** , στην **απασχόληση** και στην **ανεργία** .

Β)Στο δεύτερο μέρος στο **κόστος εργασίας** και στην **παραγωγικότητα** . (7)

5.1 Γενικά

Η ανάλυση θα επικεντρωθεί σε δύο δεκαετίες .Στην δεκαετία του 1980 και στην δεκαετία 1990 με κριτήριο τις γενικές οικονομικές συνθήκες της Ε.Ε. Η πρώτη περίοδος περιλαμβάνει της αρχές της δεκαετίας του 1980 – 1986 , η δεύτερη το 1987 – 1990 , η τρίτη περίοδος το 1990 – 1994 και η τελευταία το 1995 – 2000 .

Στην πρώτη περίοδο 1980 , παρατηρείται ένα γενικό κλίμα ύφεσης σε όλες της χώρες της Ε.Ε. με κύρια χαρακτηριστικά τα υψηλά ποσοστά ανεργίας , τις πληθωριστικές πιέσεις , τους χαμηλούς ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ , τη χαμηλή παραγωγικότητα και τη μείωση των επενδύσεων και της απασχόλησης .

Στην αμέσως επόμενη περίοδο 1990 , η εικόνα αντιστρέφεται και η ύφεση δίνει την θέση της στην άνθηση χωρίς βέβαια όλες τις χώρες να παρουσιάζουν τους ίδιους ρυθμούς αύξησης . Δυστυχώς όμως με τον ερχομό της δεκαετίας του '90 τα πράγματα πάλι χειροτερεύουν μέχρι και το 1994 και μαζί με τις νέες γεωπολιτικές αλλαγές στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη , η ανεργία αυξάνεται απειλητικά αγγίζοντας το 11% του εργατικού δυναμικού της Ε.Ε. Μετά το 1994 ο ρυθμός αύξησης των κενών θέσεων εργασίας φαίνεται να μην είναι επαρκής για να εξασφαλίσει την απασχόληση σε αυτούς που την ζητούν . Μπορεί να έχει μειωθεί το ποσοστό ανεργίας μετά το 1998 και οι άνεργοι στην ευρωπαϊκή Ένωση να φτάνουν τα 13 εκτ. άτομα , τα ερωτήματα όμως παραμένουν πολλά . (7)

5.2 Παροχή ανθρώπινου και εργατικού δυναμικού

Το εργατικό δυναμικό είναι το σύνολο των ατόμων πάνω από 15 ετών τα οποία είναι ικανά και επιθυμούν να εργαστούν για την παραγωγή εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών με το μισθό που

επικρατεί στην αγορά . Έτσι , στο εργατικό δυναμικό περιλαμβάνονται όχι μόνο αυτοί που έχουν απασχόληση αλλά και αυτοί που δεν έχουν απασχόληση αλλά αναζητούν εργασία και θεωρούνται άνεργοι .

Σημαντικό στοιχείο του εργατικού δυναμικού είναι το χαρακτηριστικό «με το μισθό της αγοράς » . Η μεγάλη πλειοψηφία του εργατικού δυναμικού στις ανεπτυγμένες χέρες εργάζεται έναντι αδράς αμοιβής . Οφείλουμε να επισημάνουμε ένα δεύτερο στοιχείο ότι οι όροι προσφορά εργασίας και εργατικού δυναμικού δεν είναι ταυτόσημοι και αυτό γιατί το μέγεθος του πρώτου διαμορφώνεται από τρία στοιχεία : τον αριθμό των εργαζομένων , τις ώρες που αυτοί εργάζονται και την ένταση της εργασίας , ενώ το μέγεθος του εργατικού δυναμικού προσδιορίζεται από τους ακόλουθους βασικούς παράγοντες : το συνολικό μέγεθος του πληθυσμού, την ηλικιακή και κατά φύλο σύνθεση του πληθυσμού και το συντελεστή συμμετοχής κάθε πληθυσμιακής ομάδας στην εργασία ο οποίος δείχνει το ποσοστό του πληθυσμού το οποίο είναι οικονομικά ενεργό , δηλαδή απασχολείται ή αναζητά απασχόληση. (5)

5.3 Πληθυσμός

Ο πληθυσμός των χωρών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν 348 εκτ. κάτοικοι το 1990 και αντιπροσώπευε το 6,7% του παγκόσμιου πληθυσμού . Τέσσερα μόνο ευρωπαϊκά κράτη (ΓΕΡΜΑΝΙΑ , ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ , ΙΤΑΛΙΑ , ΓΑΛΛΙΑ) αποτελούν περίπου τα 2/3 του πληθυσμού της Ε.Ε. Το 1995 ο πληθυσμός των χωρών – μελών της Ε.Ε. έφτασε τα 366 εκτ. ,ενώ το 2001 τα 372,2 εκατομμύρια . Τα τελευταία χρόνια και η χώρα μας ανακαλύπτει με έκπληξη ότι από χώρα «εξαγωγής μεταναστών» μεταβάλλεται σε «χώρα προορισμού» μίας νέας μετανάστευσης λόγω των γεοπολιτικών αλλαγών στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη αλλά και της πολιτικοοικονομικής κρίσης . Την ίδια

κατάσταση αντιμετωπίζουν ταυτόχρονα η Ιταλία , η Ισπανία και η Πορτογαλία .

Σύμφωνα με την μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής , τέσσερις βασικοί παράγοντες επιδρούν στην μείωση της γεννητικότητας και την γήρανση του Ευρωπαϊκού πληθυσμού :

1. Η αύξηση του ορίου ζωής σε άνδρες και γυναίκες .
2. Η μεγάλη συμμετοχή των γυναικών στην οικονομία .
3. Η αλλαγή των αξιών και των συνηθειών για την «ευρωπαϊκή οικογένεια» . (5)

5.4 Απασχόληση και ανεργία στις Χώρες – Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Από τις αρχές του 1970 και μετέπειτα , το μέσο ποσοστό ανεργίας σε κάθε κράτος μέλος της Ε.Ε. αυξήθηκε από 2-3%, το οποίο θεωρείται κανονικό , σε 6% το 1980 και σε 11% το 1985 και έως το 1994 έφτασε με μικρές αυξομειώσεις το 12,5 %.

Είναι γεγονός ότι σε πολλούς τομείς απασχόλησης υπάρχουν αναπόφευκτα μερικές καθοδικές τάσεις . Είναι φανερό ότι η αγροτική απασχόληση θα συνεχίσει να φθίνει στο μέλλον όπως και στο παρελθόν . Από την άλλη μεριά , είναι απίθανο να διατηρηθεί η μείωση των θέσεων εργασίας στη βιομηχανία , η οποία ήταν της τάξης του 16,5% μεταξύ των ετών 1980 και 1987 . Ορισμένοι τομείς , όπως η κλωστοϋφαντουργία θα εξακολουθήσουν να απειλούνται από τον εξωτερικό ανταγωνισμό . Η Ε.Ε. έχει γενικά πολύ χαμηλή αναλογία θέσεων εργασίας σε δυναμικές βιομηχανίες υψηλής τεχνολογίας , όπου είναι πιθανότερο να παρουσιαστεί αύξηση της απασχόλησης .

Έπειτα , υπάρχουν ανησυχίες για την ανταγωνιστικότητα της Ε.Ε. , μετά την διεθνοποίηση της οικονομίας . Η Ευρωπαϊκή Ένωση

αναμφίβολα προοδεύει ως προς το συνολικό οικονομικό δυναμικό της , με την ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς μετά οικονομική και νομισματική ένωση .

Ο δρόμος που ανοίγεται στην Ε.Ε δεν συνίσταται σε μία αρνητική επιλογή , αλλά στην ανάληψη του δυσκολότερου έργου της δημιουργίας μίας οικονομίας υψηλών μισθών , υψηλής παραγωγικότητας και κοινωνικά δίκαιης . Αυτό προϋποθέτει ότι οι επιχειρήσεις στην Ε.Ε θα είναι διατεθειμένες να ενημερώνονται για της διαρκώς μεταβαλλόμενη τεχνολογία , ότι οι εργαζόμενοι θα είναι πρόθυμοι να διδαχθούν νέους τρόπους εργασίας και να αλλάξουν αυτό που κάνουν αν χρειαστεί και ότι οι κυβερνήσεις θα δεχτούν να αναλάβουν την ευθύνη να προσφέρουν την αναγκαία εκπαίδευση και βασική κατάρτιση , προκειμένου τα άτομα να αποκτήσουν τα εφόδια εκείνα που θα τους επιτρέψουν να εργάζονται σε ένα περιβάλλον τεχνολογικών προκλήσεων που απαιτεί προσαρμοστικότητα και ικανότητα για ανάπτυξη νέων ειδικοτήτων . (7)

5.4.1 Απασχόληση

Τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1980 ήταν μία περίοδος αισιοδοξίας στην Ευρώπη . Ύστερα από αρκετά χρόνια βραδείας ανάπτυξης , έμοιαζε να εδραιώνεται η οικονομική ανάκαμψη στην Ε.Ε. όπου η απασχόληση αυξανόταν με ιστορικά υψηλούς ρυθμούς και η ανεργία υποχωρούσε . Με τον ερχομό της δεκαετίας του 1990 , η οικονομική ανάπτυξη σε πολλά κράτη – μέλη της Ε.Ε. είχε επιβραδυνθεί αισθητά και ως καθυστερημένη αντίδραση σε αυτό , η μεγάλη περίοδος δημιουργίας θέσεων εργασίας είχε ανακοπεί μέχρι και το 1994 .

Παρά την επιβράδυνση της παγκόσμιας οικονομίας στις αρχές της δεκαετίας του 1990 , η υγιείς στη βάση τους συνθήκες για την ανάπτυξη στην Ε.Ε , αναμένεται να επαναδραστηριοποιηθούν μεσοπρόθεσμα. (7)

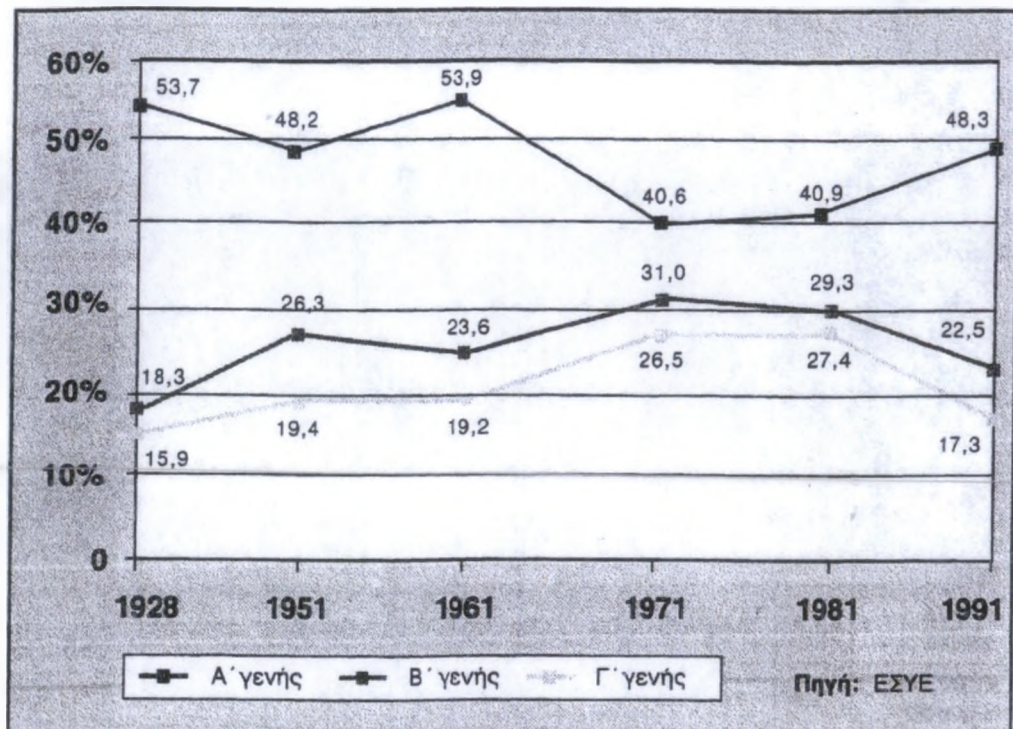
5.4.2 Διάρθρωση της απασχόλησης κατά τομείς δραστηριότητας

Σχεδόν όλες οι πρόσθετες θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν από το 1985 έως το 1990 βρίσκονταν στις υπηρεσίες , ενώ η απασχόληση στην γεωργία εξακολουθεί ακόμα να συρρικνώνεται. Η απασχόληση στην βιομηχανία αυξήθηκε ελάχιστα και αφορούσε τις οικοδομές και τις κατασκευές. Όλα αυτά τα χρόνια ο ρυθμός εισόδου στην γεωργία ήταν σχετικά χαμηλός, ενώ στην βιομηχανία έως τα μέσα της δεκαετίας του 1990 ήταν περίπου ο ίδιος με εκείνον στις υπηρεσίες, πράγμα που δεν ήταν αναμενόμενο αλλά και δεν διατηρήθηκε τα επόμενα χρόνια. Στις υπηρεσίες σημειώθηκαν υψηλοί ρυθμοί εισόδου , κυρίως στο χρηματοπιστωτικό κλάδο και στις επιχειρηματικές υπηρεσίες , ενώ στις βασικές υπηρεσίες δεν σημειώθηκαν τόσο υψηλοί ρυθμοί. Έτσι στην κοινότητα των δεκαπέντε, η απασχόληση στην γεωργία το 1994 και 2000 ήταν 5,5% και 4,2%, στη βιομηχανία 28,7% και 26,4% και στις υπηρεσίες 65,9% και 69,4% .

Στο Διάγραμμα 12 απεικονίζεται η ποσοστιαία μεταβολή του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Ελλάδας στους τρεις βασικούς κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας μέχρι το 1991. Τις μεγαλύτερες μεταβολές σημείωσε ο πρωτογενής τομέας , ο οποίος συρρικνώνεται σοβαρά μετά το 1961 προς όφελος κυρίως του τριτογενούς τομέα . (16)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12

% Μεταβολή του Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού στους Βασικούς Κλάδους της Οικονομικής Δραστηριότητας της Ελλάδας

5.4.3 Απασχόληση στη γεωργία

Αν και η απασχόληση στη γεωργία με ταχείς ρυθμούς ο τομέας αυτό παραμένει σημαντικός σε πολλές αγροτικές περιοχές. Η απασχόληση στον αγροτικό τομέα μέχρι το 1989 είχε μειωθεί στ 7% του συνόλου των απασχολουμένων της Ε.Ε και 1997 , 2001 στ 5% και 4,2% αντίστοιχα. Η απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών αυξήθηκε από 38% σε ποσοστό πάνω από 60% φτάνοντας το 67,4% το 1997 και 69,45 το 2001 . (16)

5.4.4 Απασχόληση στην βιομηχανία

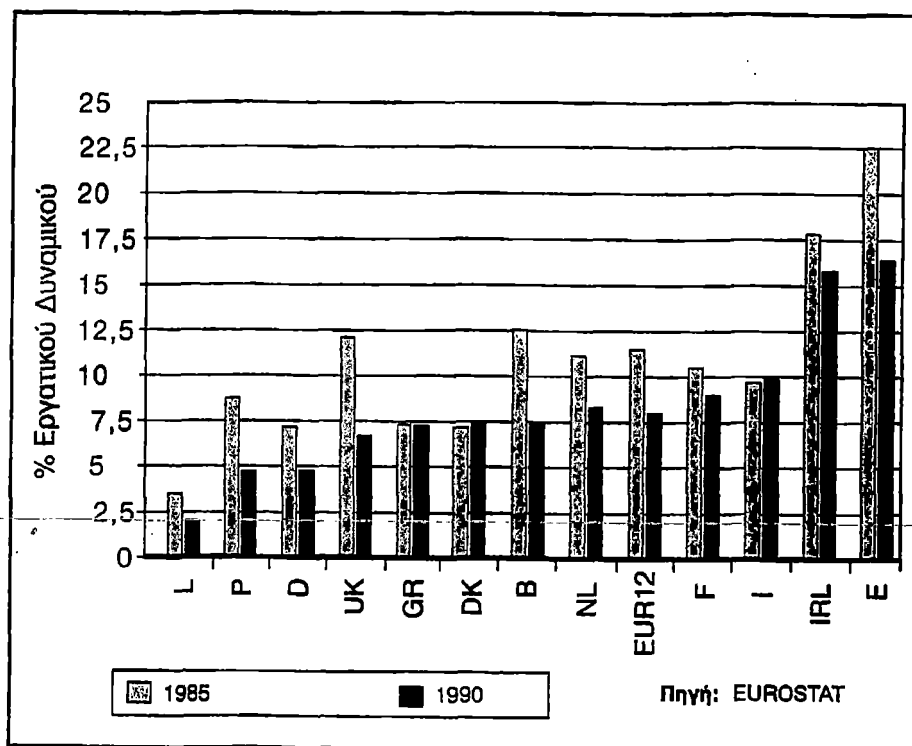
Η βιομηχανία και η απασχόληση σε αυτήν , αποτελούν τον πυρήνα όλων των σύγχρονων οικονομιών . Η ανταγωνιστικότητα του τομέα αυτού είναι κρίσιμη όχι μόνο για την ισχύ της Ε.Ε συνολικά αλλά και για τη δραστηριότητα και την απασχόληση που δημιουργεί ή χρηματοδοτεί , στην υπόλοιπη οικονομία και ιδιαίτερα στον τομέα των υπηρεσιών . (16)

5.4.5 Η ανεργία στις Δώδεκα Χώρες-Μέλη: τάσεις και συγκρίσεις (1983-1992)

Τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1980 η ανεργία στις χώρες της Ε.Ε αυξήθηκε φθάνοντας το 1985 το 10,8% . Τα επόμενα πέντε χρόνια η Ε.Ε παρουσίασε ρυθμούς ανάπτυξης είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία αρκετών νέων θέσεων εργασίας στο σύνολο των χωρών – μελών. Από τα τέλη το 1990 μία νέα οικονομική ύφεση πλήττει την Ευρώπη και η ανεργία αρχίζει να ανεβαίνει και φθάνει το 9% το 1991 .

Ένα συμπέρασμα που προκύπτει από στοιχεία της ανεργίας των δώδεκα πρώτων μελών της Ε.Ε , είναι ότι 2 χώρες παρουσιάζουν πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας κατά την διάρκεια όλης της εξεταζόμενης δεκαετίας που είναι η Ισπανία και η Ιρλανδία . (7)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 16
Μεταβολή στο Ποσοστό Ανεργίας στα Κράτη Μέλη (1985-1990)

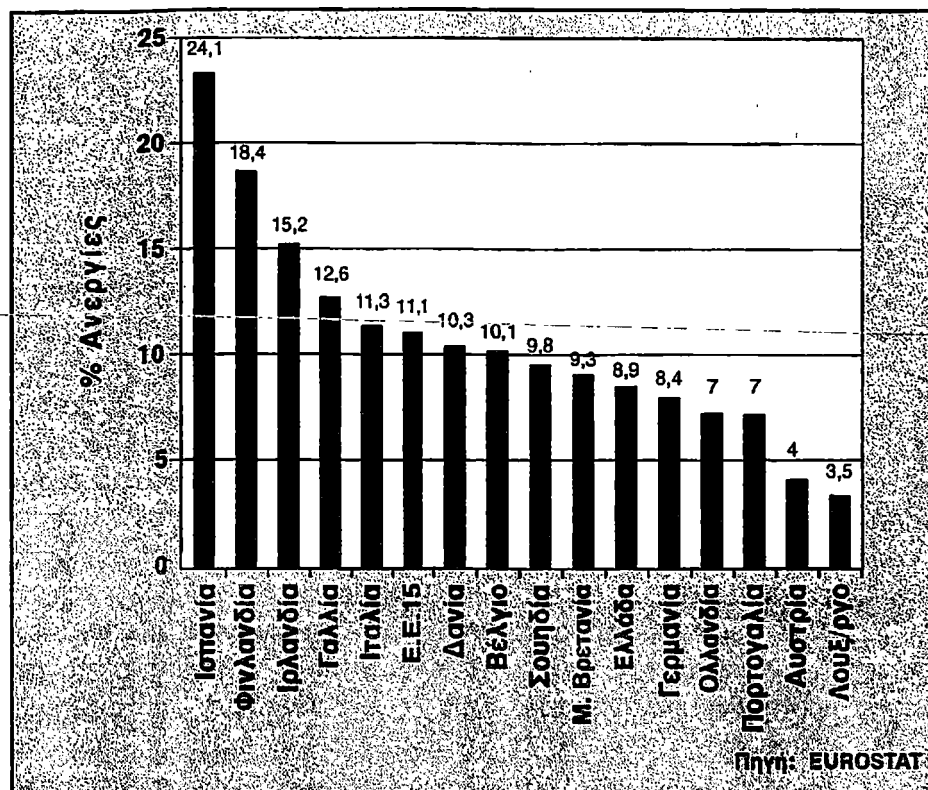

5.4.6 Η ανεργία στις Δεκαπέντε Χώρες-Μέλη: τάσεις και συγκρίσεις (1990-1995)

Η πτώση της απασχόλησης στην Ε.Ε οδήγησε σε κάθετη αύξηση της ανεργίας . Το μέσο ποσοστό ανεργίας ανέβηκε πιο πάνω από το 11% το 1994 ,αφού είχε πέσει στο 7,5% το 1990 και το 1983 είχε φτάσει το 10% . Η αύξηση της ανεργίας ήταν έντονη τόσο στη Φινλανδία όσο και στη Σουηδία , το ποσοστό αυξήθηκε από 3,5% σε 18,5% στην πρώτη και από 2% σε 10% στην δεύτερη . Στη Γερμανία η ανεργία αυξήθηκε από το 11% το 1991 σε 16% το 1994 . Στην Ισπανία είχε μεγάλη μείωση της ανεργίας στα τέλη της δεκαετίας του 1980 από 16% ξεπέρασε το 24%. Το Μάιο του 1995 σε 10 από τα δεκαπέντε κράτη – μέλη το επίπεδο της ανεργιά ήταν υψηλότερο από ότι δέκα χρόνια πριν.

Συνεπώς σε όλες αυτές τις χώρες η μείωση της ανεργίας έχει αναστραφεί τελείως . (7)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 19
Ποσοστά Ανεργίας στις Χώρες της Ε.Ε. (1994)

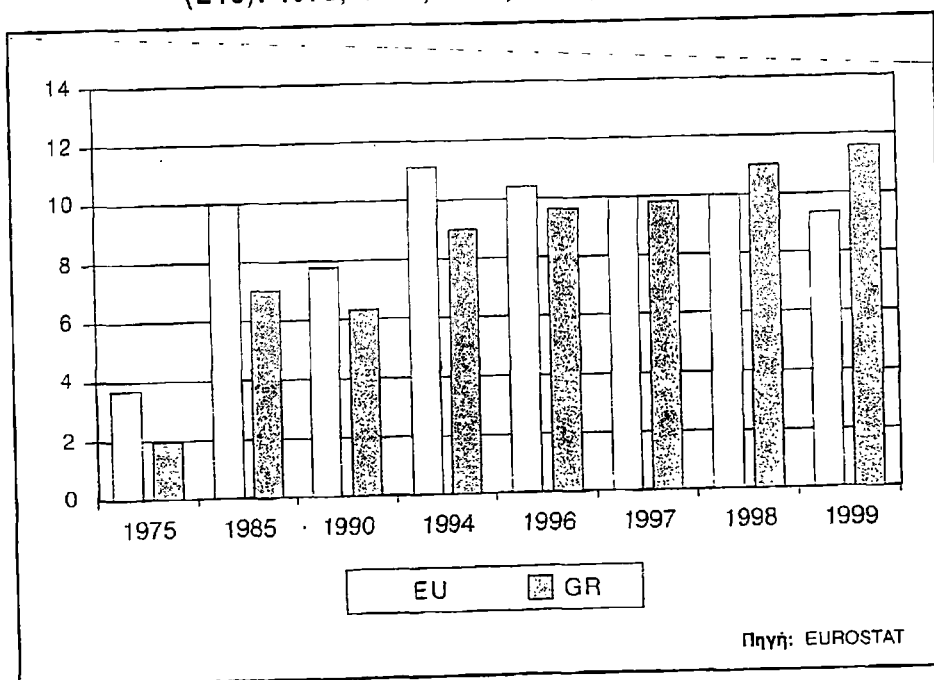

5.4.7 Ανεργία στην Ελλάδα 1990-2001

Η ανεργία στην Ελλάδα πριν 20 χρόνια ήταν 2,2% του ενεργού πληθυσμού. Στην ουσία δεν υπήρχε ανεργία αφού τα 63.000 χιλιάδες άτομα που καταγράφονταν ως άνεργοι ήταν μία ασήμαντη ανεργία και θεωρείτε ως ανεργία τριβής. Από τα μέσα το 1990 η Ελληνική οικονομία μεγεθύνεται ταχύτερα από όσο ο μέσος όρος της Ε.Ε . Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στην Ελλάδα αναμενόταν να αυξηθεί από 4,1% το 2000 σε 4,4% το 2001 και σε 4,8% 2002 . Από την μέχρι τώρα ανάλυση μας μπορούμε να πούμε ότι κατά την τελευταία τριακονταετία το ΑΕΠ

της χώρας μας παρουσίασε την περίοδο επιβράδυνσης της οικονομικής μεγέθυνσης 1970-1983 , μετά την περίοδο της στασιμότητας 1984-1994 με μέσο ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης περίπου 1,5% κατά την περίοδο επιτάχυνσης της οικονομικής δραστηριότητας 1995-2001 με σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της απασχόλησης στην δεκαετία του 1990 παρέμεινε σταθερός και ίσος προς το 0,7% .

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 32
 % Ανεργίας στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση
 (Ε15): 1975, 1985, 1990, 1994, 1996, 1999

1. *Economic Forecasts, Spring 2001*

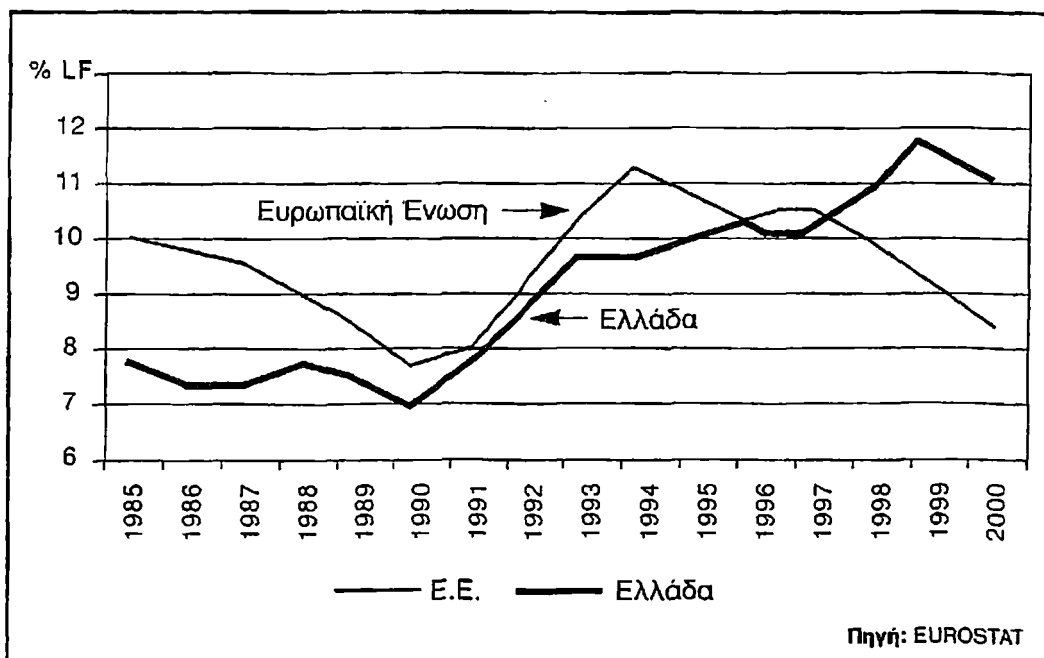
Σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ε.Ε , το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα υπερέβη το 1998 το μέσο όρο της Ε.Ε και παραμένει κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο. Αυτό το ποσοστό ανεργίας είναι και το υψηλότερο ποσοστό των τελευταίων 40 ετών .

Η ανεργία στη χώρα μας αυξάνεται διότι η προσφορά εργασίας στην Ελλάδα αυξάνεται με ρυθμούς υψηλότερους της ζήτησης:

- Διότι έχει εισρεύσει πλήθος αλλοδαπών εργατών που είδη υπολογίζονται 700.000.
- Διότι το ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού είναι ακόμα υψηλό στην Ελληνική οικονομία και συνεπώς πολλά άτομα συρρέουν από την ύπαιθρο στα αστικά κέντρα.
- Στην παραγωγική διαδικασία εισέρχονται όλο και περισσότερες γυναίκες.
- Την ίδια 20ετία, με την αποβιομηχανοποίηση της παραγωγής λόγω κατάρρευσης των προβληματικών επιχειρήσεων και της απουσίας νέων επενδύσεων, και με τις συνεχείς αναδιαρθρώσεις του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων, κράτησαν την απασχόληση στάσιμη. (5)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 36

% Ανέργων στην Ε.Ε. και στην Ελλάδα: (1985-2000)

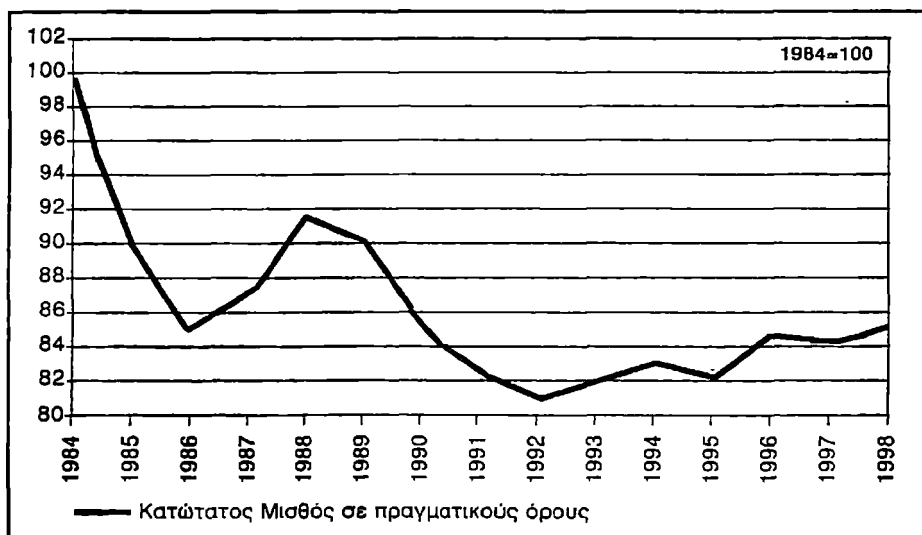

5.4.8 Ο κατώτατος μισθός στην Ελλάδα

Το κατώτατο ύψος μισθού στην Ελλάδα παρατηρούμε ότι κατά την περίοδο 1984-1986 σημείωσε σε πραγματικούς όρους μείωση όπως και την περίοδο 1989-1992. Αντίθετα το 1986-1988, και το 1992-1998 σημείωσε αύξηση αλλά σε χαμηλότερο επίπεδο με αποτέλεσμα η απόσταση από το μέσο επίπεδο να αυξηθεί κατά 15%, την περίοδο 1984-1998.

Συγκρίνοντας τις χώρες – μέλη της Ε.Ε. (Γαλλία, Ισπανία, Λουξεμβούργο, Μεγάλη Βρετανία, Ιρλανδία, Βέλγιο, Ελλάδα), αξίζει να σημειώσουμε ότι ο κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο εφαρμόζεται στο σύνολο των εργαζομένων της οικονομίας και σε όλα τα επαγγέλματα. Στις υπόλοιπες χώρες – μέλη δεν υπάρχει κατώτατος μισθός σε εθνικό επίπεδο, υπάρχουν όμως κατώτατοι μισθοί σε κλαδικό επίπεδο. Βάση των στατιστικών στοιχείων, οι κατώτατοι μισθοί κυμαίνονται μεταξύ 406€ και 516€ στις χώρες Πορτογαλία, Ελλάδα, Ισπανία. Οι άλλες έξι χώρες είχαν κατώτατους μηνιαίου μισθούς που ξεπερνούν τα 1000€. (1)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11
Ο Κατώτατος Μισθός στην Ελλάδα (σε πραγματικούς όρους)

5.5 Κόστος εργασίας και Παραγωγικότητα

Θα παρατηρήσουμε τη σχέση που συνδέει την έννοια της παραγωγικότητας και του εργατικού μισθού. Οι μισθοί χρησιμοποιούμενοι ως μέσο αναγνώρισης της συμβολής των εργαζομένων στο παραγωγικό αποτέλεσμα , μπορούν να οδηγήσουν σε αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Για αυτό πολλοί οικονομολόγοι έχουν προτείνει διάφορες θεωρίες σχετικά με το πώς οι μισθοί εργασίας επηρεάζουν την παραγωγικότητα της εργασίας.

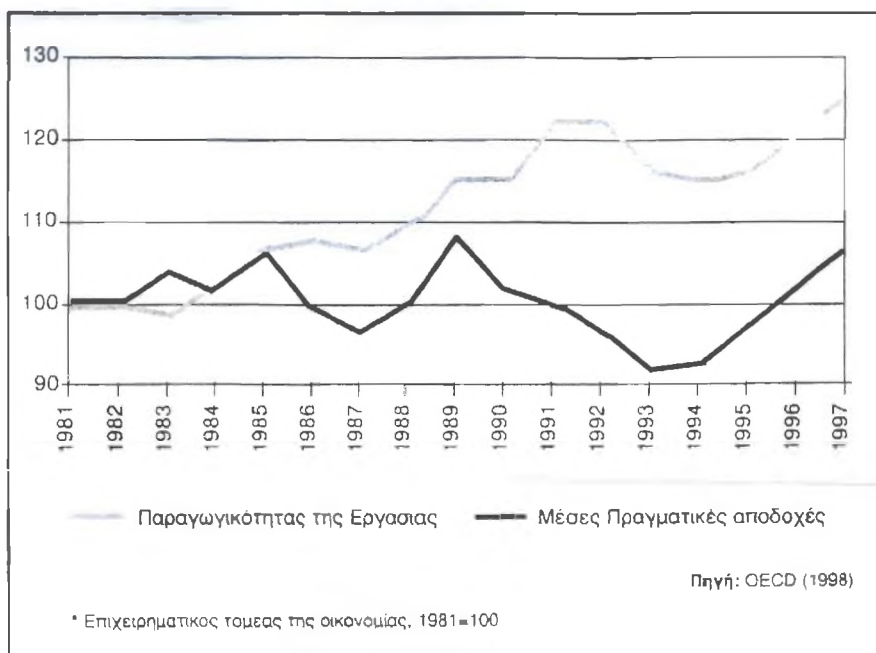
Μία πρώτη θεωρία υποστηρίζει ότι οι μισθοί εργασίας επηρεάζουν τη διατροφή των εργαζομένων. Οι καλύτερα αμειβόμενοι εργαζόμενοι έχουν την δυνατότητα να τρέφονται καλύτερα και να έχουν καλύτερη υγεία.

Μία δεύτερη θεωρία υποστηρίζει ότι οι υψηλοί μισθοί αυξάνουν το κίνητρο των εργαζομένων να παραμείνουν στην επιχείρηση όπου απασχολούνται. Οι εργαζόμενοι παραιτούνται από μία θέση εργασίας που κατέχουν για βρύνε καλύτερες θέσεις σε άλλες επιχειρήσεις , επιδιώκοντας μία καλύτερη σταδιοδρομία.

Η Τρίτη θεωρία υποστηρίζει ότι το μέγεθος του εργατικού μισθού καθορίζει τη μέση ποιότητα των απασχολουμένων σε μία επιχείρηση.

Όλες οι παραπάνω θεωρίες αποδεικνύουν ότι είναι προς το συμφέρον της επιχείρησης να δίνει μισθούς πάνω από το επίπεδο ισορροπίας εάν θέλει να αυξάνει την παραγωγικότητα των εργατών της. Άρα οι θεωρίες αναφέρονται στην εξάρτηση της παραγωγικότητας από το μισθό.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9
Πραγματικές Αποδοχές ανά Μισθωτό και Παραγωγικότητα
της Εργασίας: Ελλάδα (1981-1997)*

Στο παραπάνω διάγραμμα απεικονίζεται η σχέση μεταξύ της παραγωγικότητας της εργασίας και των πραγματικών αποδοχών ανά μισθό στον επιχειρηματικό τομέα της οικονομίας της χώρας μας μετά το 1981 έως το 1997. (7)

5.6 Η Διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Επιπτώσεις στην Ελληνική Βιομηχανία

Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα επηρεάσει θετικά τις δραστηριότητες των ελληνικών επιχειρήσεων, όπως προκύπτει από Έρευνα που εκπόνησε ο Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών (Μονάδα Διεθνούς Συνεργασίας). Οι επιχειρήσεις, αναγνωρίζοντας τη δυνατότητα αύξησης των δραστηριοτήτων τους, καθώς και τις νέες ευκαιρίες που προσφέρονται από την ένταξη των υποψηφίων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σκοπεύουν να επεκταθούν σε όλες τις χώρες.

Θετικότερη από όλες τις υποψήφιες χώρες θεωρείται από τις ελληνικές επιχειρήσεις η ένταξη της Κύπρου, Βουλγαρίας και Ρουμανίας, γιατί εκεί ήδη δραστηριοποιούνται σήμερα. Η φυσική απόσταση είναι ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την επιχειρηματική επιλογή, όπως επίσης οι καταναλωτικές συνήθειες και τα μεγέθη της αγοράς στην οποία η επιχείρηση επιχειρεί άνοιγμα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις σκοπεύουν να δραστηριοποιηθούν και να επεκτείνουν τη δραστηριότητά τους σε όλες τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες και σε αγορές όπως π.χ. των Βαλτικών χωρών (Εσθονία, Λιθουανία, Λετονία) όπου μέχρι σήμερα η δραστηριότητά τους είναι περιορισμένη.

Η πιθανή μορφή δραστηριότητας μετά τη διεύρυνση είναι: αύξηση εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών κοινοπραξίες με τοπικές επιχειρήσεις ίδρυση μονάδας / υποκαταστήματος αύξηση εισαγωγών.

Τα οφέλη ως αποτέλεσμα της διεύρυνσης αναμένονται για τις ελληνικές επιχειρήσεις να είναι:

1. Αύξηση των εμπορικών συναλλαγών, λόγω της μείωσης των δασμών, μείωσης των τελωνειακών διαδικασιών, ταχύτερη και ασφαλέστερη διασυνοριακή μεταφορά προϊόντων και, γενικότερα, λόγω ίσων όρων ανταγωνισμού.
2. Αύξηση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών των υποψηφίων προς ένταξη χωρών.
3. Επέκταση της επενδυτικής δραστηριότητας.
4. Διεύρυνση της Ευρωπαϊκής αγοράς με την ένταξη των υποψηφίων χωρών.
5. Μείωση κόστους παραγωγής.
6. Βελτίωση του νομικού και θεσμικού πλαισίου.

7. Ομογενοποιήσει διαδικασιών (φορολογία κερδών, τραπεζικό σύστημα) στις υποψήφιες χώρες.
8. Ελεύθερη διακίνηση αγαθών.
9. Ευκολότερη πρόσβαση στην πληροφόρηση για τις προοπτικές επιχειρηματικής δραστηριότητας στις εν λόγω χώρες.

Από την άλλη πλευρά, η εντατικοποίηση του ανταγωνισμού αποτελεί το σοβαρότερο μειονέκτημα, το οποίο σύμφωνα με την έρευνα θεωρείται ότι θα προκύψει από την ένταξη των νέων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εντοπίζεται κυρίως στον πιθανό ανταγωνισμό επιχειρήσεων από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που θα αναπτυχθούν στις νέες αγορές μετά τη διεύρυνση, αλλά και των ίδιων των επιχειρήσεων των υποψήφιων χωρών.

Αναγνωρίζοντας τις δυσκολίες, αλλά και θέλοντας να προετοιμαστούν για την καλύτερη αξιοποίηση των νέων ευκαιριών, ένα σημαντικό ποσοστό των ελληνικών επιχειρήσεων έχει αρχίσει ήδη να προετοιμάζεται ενόψει της διεύρυνσης.

Η στρατηγική που ακολουθείται από τις επιχειρήσεις για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της εντατικοποίησης του ανταγωνισμού που θα προκύψει ως αποτέλεσμα της διεύρυνσης περιλαμβάνει τις κάτωθι ενέργειες:

- Επενδύσεις μηχανολογικού εξοπλισμού.
- Αναδιοργάνωση της επιχείρησης.
- Συνεχής ενημέρωση για τις ιδιωτικοποιήσεις στις χώρες αυτές.
- Έρευνες αγοράς για ενίσχυση των θέσεων έναντι του ανταγωνισμού.
- Παρακολούθηση των αγορών των χωρών αυτών.

- Συμμετοχή σε προγράμματα που χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Εναρμόνιση στις ιδιαίτερες θεσμικές απαιτήσεις των χωρών αυτών σε θέματα συσκευασίας των προϊόντων, επισημάνσεων κ.λπ.
- Συμμετοχή σε διεθνή φόρα
- Παρακολούθηση του νομικού και φορολογικού πλαισίου των υπό ένταξη χωρών.
- Ενημέρωση για τις νέες τάσεις και προδιαγραφές προϊόντων που απαιτεί η Κοινότητα.
- Ανάπτυξη επαφών με επιχειρήσεις των υποψηφίων χωρών.

Παρουσία στις αγορές αυτές μέσω ίδρυσης μονάδας ή συνεργασιών με επιτόπιες επιχειρήσεις ή αντιπροσώπους ή άλλες μορφές συνεργασίας .

Τέλος, θα πρέπει να ληφθούν μέτρα σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο για να ενισχυθούν οι προσπάθειες προετοιμασίας των επιχειρήσεων ενόψει της επικείμενης διεύρυνσης. (17)

5.7 Ποιος θα πληρώσει τη Διεύρυνση

Οι δώδεκα χώρες που θα ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα στα επόμενα δύο έως πέντε χρόνια έχουν σημαντικά χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης από τις δεκαπέντε σημερινές χώρες μέλη. Με τη βασική αρχή της συνοχής που διέπει την Ένωση, η διεύρυνση απαιτεί προφανώς μια γενναία αύξηση των κοινοτικών δαπανών και την ανακατανομή τους υπέρ των νέων χωρών μελών. Αλλά ενώ οι διαδικασίες για την ένταξή τους βρίσκονται ήδη σε εξέλιξη, μια αύξηση του κοινοτικού προϋπολογισμού πέρα από το πολύ χαμηλό όριο του

1,27% του ευρωπαϊκού ΑΕΠ, που τέθηκε πριν τρία χρόνια στο Βερολίνο, εξακολουθεί να θεωρείται "ταμπού" και οι νέες κατανομές δεν έχουν διόλου διευκρινισθεί. Οι αντιθέσεις συμφερόντων μεταξύ των 15 - και ιδίως μεταξύ των χωρών που καθαρά συνεισφέρουν και εκείνων που καθαρά εισπράττουν - έχουν καθυστερήσει την αναλυτική συζήτηση, που μόλις τώρα ξεκινάει, και τη λήψη αποφάσεων.

Μια ολοκληρωμένη μελέτη για τη χρηματοδότηση της διεύρυνσης της Ε.Ε. - υπό έκδοση στη Γερμανία από το NOMOS Verlag - συντάχθηκε από το DIW, το γνωστό Ινστιτούτο Οικονομίας του Βερολίνου, με εντολή του γερμανικού υπουργείου Οικονομικών. Η μελέτη επιχειρεί να τεκμηριώσει την επίσημη γερμανική θέση ότι η διεύρυνση μπορεί να χρηματοδοτηθεί με το ισχύον όριο στον κοινοτικό προϋπολογισμό, υποστηρίζοντας την άμεση προώθηση μεταρρυθμίσεων στις διαρθρωτικές πολιτικές και στην Κοινή Αγροτική Πολιτική.

Όπως δέχεται ο συγγραφέας Κρίστιαν Βάιζε, ανάμεσα στα συγκρουόμενα συμφέροντα των προς ένταξη χωρών, που προσβλέπουν σε ισότιμη συμμετοχή στις πολιτικές δαπανών της Ε.Ε., των χωρών με καθαρή συνεισφορά σήμερα, που θέλουν να περιορίσουν την πρόσθετη επιβάρυνσή τους, και των χωρών που σήμερα λαμβάνουν τις μεταβιβάσεις και αντιστέκονται στη μείωσή τους, θα πρέπει να βρεθεί ένας συμβιβασμός. Ο συμβιβασμός αυτός δεν θα είναι, βέβαια, η πρόταση της γερμανικής μελέτης, που ως προς το αποτέλεσμα της απεικονίζεται στον πίνακα που αναδημοσιεύουμε. Τα σενάρια που επεξεργάζεται όμως οπωσδήποτε έχουν ενδιαφέρον, καθώς εκκινούν από τη σημερινή κατανομή και δείχνουν εκδοχές για τη μελλοντική εξέλιξή της, αλλά και για τις μεγάλες διαφορές που μένουν να καλυφθούν.

Για να υποστηρίξει την ανάγκη των μεταρρυθμίσεων η μελέτη ξεκινά από δύο διαπιστώσεις:

- Ότι με την διαρθρωτική πολιτική, όπως εφαρμόζεται σήμερα, μόνον οι μισοί πόροι περίπου κατευθύνονται σε χώρες μέλη με κατά κεφαλήν ΑΕΠ σαφώς κάτω από το μέσο όρο, ενώ οι υπόλοιποι απορροφώνται από χώρες που με βάση την αρχή της επικουρικότητας θα έπρεπε από εθνικούς πόρους να χρηματοδοτούν τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειές τους. Λείπει η διαφάνεια και η σαφήνεια στους κανόνες για την κατανομή και με την προσθήκη 12 νέων μελών και περίπου 50 περιφερειών προς ενίσχυση τα προβλήματα αυτά θα ενταθούν.

- Ότι στην αγροτική πολιτική κεντρικό πρόβλημα είναι οι άμεσες πληρωμές για τη στήριξη εισοδημάτων, που εξακολουθούν να αποτελούν κίνητρα για την παραγωγή, και καθώς δεν συγχρηματοδοτούνται με εθνικούς πόρους επηρεάζουν αρνητικά την αγροτική ανάπτυξη.

Για να δείξει τις επιπτώσεις της διεύρυνσης και των μεταρρυθμίσεων στον κοινοτικό προϋπολογισμό, η μελέτη παρουσίασε τα αποτελέσματα τεσσάρων σεναρίων για το 2007 και το 2013:

Στο πρώτο σενάριο προσομοιώνεται η εξέλιξη χωρίς διεύρυνση και χωρίς μεταρρυθμίσεις. Στο δεύτερο (Status quo E.E.-27) η διεύρυνση γίνεται με τους κανόνες που ισχύουν σήμερα, οπότε τις μέγιστες διαρθρωτικές ενισχύσεις δικαιούνται μόνον οι περιφέρειες με κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάτω από το 75% του πολύ χαμηλότερου πλέον μέσου κοινοτικού. Στο τρίτο (Ηπια μεταρρύθμιση E.E.-27) το όριο για τη μέγιστη ενίσχυση περιφερειών αυξάνεται στο 80%, που και πάλι σημαίνει απώλειες ενός μέρους των ενισχύσεων για τις χώρες που ενισχύονται σήμερα, και διατήρηση των αγροτικών ενισχύσεων που συγχρηματοδοτούνται όμως από τους εθνικούς προϋπολογισμούς. Και

στο τέταρτο (Ουσιαστική μεταρρύθμιση Ε.Ε.-27), τις μέγιστες διαρθρωτικές ενισχύσεις θα λαμβάνουν μόνον οι χώρες με κατά κεφαλήν ΑΕΠ μέχρι 90% του μέσου κοινοτικού - στις άλλες οι περιφερειακές ανισότητες θα αντιμετωπίζονται με εθνικούς πόρους, π.χ. Ανατολική Γερμανία, Νότια Ιταλία - ενώ οι υφιστάμενες αγροτικές επιδοτήσεις θα έχουν αρχίσει σταδιακά να καταργούνται.

Τα αποτελέσματα των διαφορετικών σεναρίων είναι εξαιρετικά πολύπλοκα και οπωσδήποτε χρειάζεται να ελεγχθούν και να μελετηθούν περισσότερο. Εντύπωση πάντως προκαλεί ότι η Ελλάδα, που κατά τους υπολογισμούς του ΔΙΩ έχει φέτος κατά κεφαλήν ΑΕΠ στο 78% του ευρωπαϊκού μέσου των 27, εμφανίζεται στον πίνακα να χάνει από το σενάριο των μεταρρυθμίσεων το 2007, αλλά σαφώς να κερδίζει το 2013, και μάλιστα περισσότερο από τη Γερμανία. Ενώ χωρίς μεταρρυθμίσεις θα έχανε το 2013 το ένα τρίτο των πόρων που θα λάμβανε αν δεν γινόταν η διεύρυνση - από 318 ευρώ κατά κεφαλήν θα έπεφτε στα 209 ευρώ - με το σενάριο της ουσιαστικής μεταρρύθμισης ανακτά 74 ευρώ και φτάνει στα 283. Η Ισπανία, αντίθετα, που χάνει περισσότερα με τη διεύρυνση, εκεί που θα ελάμβανε 30 ευρώ κατά κεφαλήν, με τις μεταρρυθμίσεις γίνεται καθαρά συνεισφέρουσα χώρα με 13 ευρώ. Η Γερμανία διπλασιάζει την καθαρή συνεισφορά της στα 157 ευρώ, ποσό που μειώνει μόνο κατά 30 ευρώ με τις μεταρρυθμίσεις. Και η φτωχότερη όλων Βουλγαρία, με κατά κεφαλήν ΑΕΠ μόλις στο 29% του μέσου ευρωπαϊκού, θα ελάμβανε κατά κεφαλήν 273 ευρώ, περισσότερα από την Ελλάδα, αλλά με τις μεταρρυθμίσεις η σχέση αντιστρέφεται και περιορίζεται σε 228 ευρώ. (17)

5.7.1 Εκρηκτική η ανισότητα στην Ε.Ε. των 27

Οι εννέα φτωχότερες χώρες στο 41% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ, διαπιστώνει η Επιτροπή. Στην πρόσφατη έκθεση προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την οικονομική και κοινωνική συνοχή (30.1.2002), σημειώνεται ότι με στοιχεία του 1999 περνώντας από την Ε.Ε. των 15 στην Ε.Ε. των 27, το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ μειώνεται κατά 18%. Δέκα χώρες - Κύπρος, Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Πολωνία, Σλοβακία, Τσεχία και Σλοβενία - μπορεί να ενταχθούν εντός του 2004, ενώ για τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία η ένταξη προβλέπεται ενδεχομένως για το 2007. Ομαδοποιώντας την Ένωση των 27, η Επιτροπή διακρίνει σε μια πρώτη ομάδα εννέα υποψηφίων χωρών που θα έχει το 41% του (νέου, χαμηλότερου) μέσου κοινοτικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ, μία δεύτερη, οι τρεις φτωχότερες σημερινές χώρες μέλη (Ελλάδα, Ισπανία και Πορτογαλία) και οι τρεις πλουσιότερες από τις υποψήφιες (Κύπρος, Σλοβενία και Τσεχία), το 87%, ενώ η ομάδα με τις υπόλοιπες δώδεκα σημερινές χώρες μέλη θα βρίσκεται αρκετά πάνω από το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ένωσης συνολικά.

Ο λόγος του πλουσιότερου 10% των περιφερειών προς το λιγότερο ανεπτυγμένο 10% θα φτάσει στο 5,8 από 2,6 που είναι στη σημερινή Ένωση των 15.

Απέναντι σ'αυτήν την εκρηκτική ανισότητα, η Επιτροπή στην τελευταία αυτή έκθεση μόνον έμμεσα υπαινίσσεται την ανάγκη να αυξηθούν οι κοινοτικοί πόροι για τη συνοχή. Διαπιστώνει ότι η συζήτηση μόλις τώρα αρχίζει, ότι πολύ λίγες κυβερνήσεις έχουν τοποθετηθεί συγκεκριμένα και ότι κανένα από τα μείζονα ζητήματα δεν έχει αποφασισθεί. (17)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ- ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ανάλυση επικεντρώνεται σε δύο δεκαετίες. Στην δεκαετία του 1980 και στην δεκαετία 1990 με κριτήριο τις γενικές οικονομικές συνθήκες της Ε.Ε. Η πρώτη περίοδος περιλαμβάνει της αρχές της δεκαετίας του 1980 – 1986 , η δεύτερη το 1987 – 1990 , η τρίτη περίοδος το 1990 – 1994 και η τελευταία το 1995 – 2000 .Στην πρώτη περίοδο 1980 , παρατηρείται ένα γενικό κλίμα ύφεσης σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. Στην αμέσως επόμενη περίοδο 1990 , η εικόνα αντιστρέφεται και η ύφεση δίνει την θέση της στην άνθηση χωρίς βέβαια όλες οι χώρες να παρουσιάζουν τους ίδιους ρυθμούς αύξησης. *Η όλη έρευνα χωρίζεται σε δύο μέρη :*

A)Στο πρώτο μέρος γίνεται αναφορά στον **πληθυσμό** , στην **απασχόληση** και στην **ανεργία** .

B)Στο δεύτερο μέρος στο **κόστος εργασίας** και στην **παραγωγικότητα** .

Γίνεται αναφορά στην διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης που θα επηρεάσει θετικά τις δραστηριότητες των ελληνικών επιχειρήσεων. Τέλος οι δώδεκα χώρες που θα ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα στα επόμενα δύο έως πέντε χρόνια έχουν σημαντικά χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης από τις δεκαπέντε σημερινές χώρες μέλη οι οποίες θα «πληρώσουν» την διεύρυνση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Οικονομικές Διακυμάνσεις και Ανάπτυξη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Σ. Δημελη – Τ. Κολλιντας, Ν. Μ. Χριστοδουλάκης.
- 2) Ένωση Ελληνικών Ασφαλιστικών Εταιριών, Η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Η Ελλάδα μετά το Μάαστριχ, Αθήνα 1992, Πρόταση ΕΠΕ, Θέματα Επικοινωνίας.
- 3) Ο μεγάλος Κύκλος της Ελληνικής Οικονομίας (1945 – 1995), Κων/νος Γ. Δρακάτος, Εκδόσεις Παπαζήση.
- 4) Ο πληθωρισμός στη σύγχρονη Ελλάδα του Ν. Κυρίτση ,εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή – Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών 1985.
- 5) Η Ελλάδα στη μεταβαλλόμενη Ευρώπη – Δοκίμια οικονομικής και ευρωπαϊκής πολιτικής του Π. Καζάκου, εκδόσεις Παπαζήση 1994.
- 6) Οικονομικές επιδόσεις και προοπτικές της Ελλάδος (συλλογή αναλύσεων και μελετών),επιμέλεια έκδοσης R.Bryant – Ν. Γκαργκάνας και Γ. Ταβλάς, εκδόσεις Τράπεζα της Ελλάδος –The Brookings-institution-2001.
- 7) Αγορά Εργασίας στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ελένη Δ. Χατζηχαρίτου, εκδόσεις Γ. Μπένου, Αθήνα 2003.
- 8) Θεωρία Οικονομικής Ανάπτυξης, Τρύφων Κολλίντζας, Β' έκδοση, εκδοτικές επιχειρήσεις Κ. & Π. Σμπίλιας, Αθήνα 2003.
- 9) Ελληνική Οικονομία 1948- 1995 , Μύθοι & Πραγματικότητα ,Θ. Παπαηλίας, Αγροτική Τράπεζα Της Ελλάδος, Αθήνα 1996.
- 10) Σύγχρονη Μακροοικονομική, Θεωρία Και Πολιτική, Αθήνα Πετράκη- Κωπτη.
- 11) Εισαγωγή Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Αντωνία Ευθυμιατου –Πουλακου, Αθήνα 2001.
- 12) Θεωρία Και Πρακτική Της Οικονομικής Πολιτικής, Σταύρος Θεοφανίδης, Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 1985.
- 13) Η Ελληνική Οικονομία Σε Κρίση, Κωνσταντίνος Δρακάτος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1988.
- 14) «Ενημέρωση», Μηνιαία Έκδοση Του ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ, Τεύχος 104, Μάρτιος 2004, Μεταναστευτική Πολιτική.
- 15) «Ενημέρωση», Μηνιαία Έκδοση Του ΙΝΕ / ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ, Τεύχος 87, Σεπτέμβριος 2002, Πληθωρισμός Κερδών.
- 16) «Ενημέρωση», Μηνιαία Έκδοση Του ΙΝΕ / ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ, Τεύχος 100, Νοέμβριος 2003, Η απασχόληση κατά κλάδο 1993 – 2002.
- 17) Ανακοίνωση Τύπου, Έρευνα του ΣΕΒ με θέμα: «Η Διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Επιπτώσεις στην Ελληνική Βιομηχανία»,9 Μαρτίου 2000, Index Περιεχόμενα, Θέματα Επικαιρότητας.
- 18) Εκθέσεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος το 1998 εκδόσεις Τράπεζα της Ελλάδος.
- 19) Διεθνής Οικονομική Ε. Δ. Πουρναράκης 3^η έκδοση.
- 20) Οικονομικό γραφείο Πρωθυπουργού , Σπύρος Γ. Ζάρκος –Φίλιππος Δ. Σαχινίδης.
- 21) Εκθέσεις του προέδρου της ΓΣΕΕ Χρήστου Πολυζογόπουλου και του προέδρου ΑΔΕΔΥ Νίκου Μπάκουλου, εκδόσεις ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.